

ISSN 2081-5913

**M
Y
Ś
L**

**EKONOMICZNA
i
POLITYCZNA**

4(79)2023

Uczelnia Łazarskiego

MYŚL EKONOMICZNA I POLITYCZNA

4(79) 2023

DOI: 10.26399/meip.4(79).2023

Uczelnia Łazarskiego

RADA PROGRAMOWA / ADVISORY BOARD

Przewodniczący Rady Programowej: prof. zw. dr hab. Józef M. Fiszer, Instytut Studiów Politycznych PAN
prof. dr hab. Andrzej Antoszewski, Uniwersytet Wrocławski (University of Wrocław)
dr hab. Wojciech Bieńkowski, Uczelnia Łazarskiego (Lazarski University)
prof. dr hab. Tadeusz Bodio, Uniwersytet Warszawski (University of Warsaw)
dr Jens Boysen, Technische Universität Chemnitz (Chemnitz University of Technology)
dr Nathaniel Copsy (Aston University)
dr Małgorzata Gałązka-Sobotka, Uczelnia Łazarskiego (Lazarski University)
prof. dr Fatima Arib (Cadi Ayyad University)
dr hab. Krzysztof Łazarski, Uczelnia Łazarskiego (Lazarski University)
dr hab. Jakub Wódka, Instytut Studiów Politycznych PAN
prof. dr hab. Bogdan Szlachta, Uniwersytet Jagielloński (Jagiellonian University)
prof. dr Anna Phirtskhalashvili (Grigol Robakidze University)
prof. dr hab. Ana Yetano Sánchez de Muniaín (University of Zaragoza)
dr hab. Marcin Roman Czubala Ostapiuk (Universidad Nacional de Educación a Distancia, Madryt)

KOLEGIUM REDAKCYJNE / EDITORIAL BOARD

Adrian Chojan, redaktor naczelny (editor-in-chief)
Krzysztof Beck, zastępca redaktora naczelnego (deputy editor-in-chief)
Mateusz Kuliński, sekretarz (secretary), Martin Dahl, członek (member)

REDAKTOR NAUKOWY

dr Adrian Chojan

REDAKTORZY JĘZYKOWI / COPY EDITORS

Natallia Artsiomenka – język białoruski, język rosyjski (Belarusian language, Russian language)
Grzegorz Butrym – język angielski (English language), Martin Dahl – język niemiecki (German language)
Karol Jene – język angielski (English language), Ostap Kushnir – język ukraiński (Ukrainian language),
Elwira Stefańska – język rosyjski (Russian language)

REDAKTORZY STATYSTYCZNI / STATISTIC EDITORS

Wojciech Bieńkowski, Paweł Najechalski

REDAKTORZY DZIEDZINOWI / SUBJECT EDITORS

nauki ekonomiczne (economics) – dr hab. Joanna Działo
nauki polityczne (political science), stosunki międzynarodowe (international relations),
europeistyka (European studies) – prof. dr hab. Józef M. Fiszer
finanse i bankowość (finance and banking) – dr Piotr Stolarczyk, statystyka (statistics) – dr Krystyna Bąk
nauki o zarządzaniu (management) – dr hab. Aleksandra Laskowska-Rutkowska

Pełne teksty artykułów wraz ze spisem treści i streszczeniami w językach polskim i angielskim są zamieszczone na stronie internetowej (Full texts of the articles along with the table of contents and abstracts in Polish and English are published online under URL):

<https://mysl.lazarski.pl/pl/numery-online/archiwum/>

oraz w bazach i otwartych repozytoriach naukowych: ERIH PLUS, EBSCO, CEJSH, CEEAS, Google Scholar, ICI Journal Master List/ICI World of Journals, BazEkon, BazHum, Arianta, CeON, Biblioteka Nauki, Cyfrowa Biblioteka Narodowa Polona.

Copyright © by Uczelnia Łazarskiego, Warszawa 2023

ISSN 2081-5913, ISSN online: ISSN 2545-0964

<https://mysl.lazarski.pl>

Oficyna Wydawnicza Uczelni Łazarskiego
02-662 Warszawa, ul. Świeradowska 43
e-mail: wydawnictwo@lazarski.edu.pl

Opracowanie komputerowe (DTP):
Dom Wydawniczy ELIPSA
ul. Inflancka 15/198, 00-189 Warszawa
tel. 22 635 03 01, e-mail: elipsa@elipsa.pl

SPIS TREŚCI

Słowo od Redaktorów	6
---------------------------	---

ARTYKUŁY I STUDIA

Józef M. Fiszer

Czy Chiny zapanują nad światem w połowie XXI wieku?	12
---	----

Bogdan J. Góralczyk

Ambicje geopolityczne Chin ery Xi Jinpinga	48
--	----

Ewa Fronczak

Polityka USA wobec Chin podczas prezydentury Donalda Trumpa i Joe Bidena – kontynuacja czy zerwanie?	75
---	----

Piotr Stolarczyk

Dynamika wojny handlowej USA – Chiny: ewolucja i konsekwencje ...	95
---	----

Bogdan Szafrąński

Zmiany w polityce USA względem Chin w zakresie kontroli dostępu do zaawansowanych technologii na przykładzie CHIPS i Science Act	111
--	-----

Eliza Przeździecka

Programy inwestycyjne Stanów Zjednoczonych mające na celu utrzymanie przewagi technologicznej nad Chinami	135
--	-----

Maciej Rogalski

Polityka Unii Europejskiej wobec Chin – uregulowania w zakresie dostawców infrastruktury 5G	150
--	-----

Ewa Czarkowska

Pakistan w polityce bezpieczeństwa Chin w kontekście amerykańskiej strategii regionu Indo-Pacyfiku	166
---	-----

Aleksandra Laskowska-Rutkowska

Czy projekt Road and Belt może być alternatywą dla dotychczasowych szlaków przepływów globalnych?	198
--	-----

Robert Dygas

Zagrożenia dla bezpieczeństwa ekonomicznego Polski w związku z chińską Inicjatywą Pasa i Szlaku (chin. <i>Yi dai yi lu</i>) w latach 2015–2023	213
---	-----

CONTENTS

Editorial	6
---------------------	---

ARTICLES AND STUDIES

Józef M. Fiszer

Will China Take over the World in the Middle of the 21st Century? . . .	12
---	----

Bogdan J. Góralczyk

China's Geopolitical Ambitions of the Xi Jinping Era	48
--	----

Ewa Fronczak

US Policy Toward China During the Presidencies of Donald Trump and Joe Biden: Continuation or Rupture?	75
---	----

Piotr Stolarczyk

Dynamics of the US-China Trade War: Evolution and Consequences	95
---	----

Bogdan Szafrąński

Modifications in the US Policy Concerning China in Terms of Controlling Access to Advanced Technologies Based on the Example of CHIPS and Science Act	111
---	-----

Eliza Przeździecka

US Investment Programmes to Sustain Technological Advantage over China	135
---	-----

Maciej Rogalski

EU Policy Towards China: Regulations for 5G Infrastructure Vendors . . .	150
--	-----

Ewa Czarkowska

Pakistan in China's Security Policy in the Context of the US Indo-Pacific Strategy	166
---	-----

Aleksandra Laskowska-Rutkowska

Can the Road and Belt Project Be an Alternative Solution to Established Global Flow Routes?	198
--	-----

Robert Dygas

Threats to Poland's Economic Security in Connection with China's Belt and Road Initiative (Chinese: Yi dai yi lu) in 2015–2023	213
---	-----

SŁOWO OD REDAKTORÓW

Na wstępie serdecznie dziękujemy Redakcji „Myśli Ekonomicznej i Politycznej” za udostępnienie nam łamów tego cennego kwartalnika naukowego i wyrażenie zgody na opublikowanie 10 artykułów o charakterze monotematycznym, poświęconych aktualnym relacjom między Stanami Zjednoczonymi i Chinami oraz ich rywalizacji o status światowego hegemonu. Stanowią one pokłosie ogólnopolskiej konferencji naukowej zorganizowanej 24 listopada 2023 r. przez Instytut Gospodarki Amerykańskiej i Stosunków Transatlantycznych Uczelni Łazarskiego na temat „Czy Stany Zjednoczone zatrzymają awans Chin na pozycję hegemonu w układzie globalnym?”. Dyskusje na temat roli Chin i Stanów Zjednoczonych w stosunkach międzynarodowych w przeszłości, obecnie i w przyszłości trwają już od wielu lat na całym świecie. Towarzyszą im nadzieje, obawy i pytania dotyczące nowego porządku międzynarodowego pod egidą USA lub Chin w kontekście ich rywalizacji o przywództwo na świecie. Badacze i eksperci szczególną uwagę zwracają na amerykańsko-chińską rywalizację w obszarze najnowszych technologii i badań naukowych, mających duże znaczenie dla rozwoju ich gospodarki i bezpieczeństwa oraz dla powstającego na naszych oczach nowego porządku globalnego.

Na początku lat 90. XX w. założono błędnie, że neoliberalny świat rozwijający się pod kontrolą Stanów Zjednoczonych, świat wolnego rynku i demokracji, przyniesie rozwiązania, które doprowadzą do powstania nowego świata: świata wolności, demokracji, pokoju i dobrobytu, ukształtowanego na obraz i podobieństwo *Pax Americana*. Tak się jednak nie stało, gdyż pojawili się nowi pretendenci do przejęcia kontroli nad światem, czyli Chiny i Rosja pod rządami prezydenta Władimira Putina, który już w 2007 r. podczas konferencji bezpieczeństwa w Monachium mówił o końcu świata „jednobiegunowego”, mając na myśli dominację Stanów Zjednoczonych. Wypowiedział się wówczas przeciwko amerykańskiej hegemonii i amerykańskiemu ekspansjonizmowi.

Dziś rywalizacja Chin i Stanów Zjednoczonych nie odbywa się w geoeconomicznej i geostrategicznej próżni, a na jej przebieg wpływ mają także inne podmioty prawa międzynarodowego i stosunków międzynarodowych, m.in. mocarstwa regionalne, zwłaszcza należące do tzw. grupy BRICS na

czele z Rosją oraz Unia Europejska i NATO, które zacieśniły współpracę po agresji Rosji na Ukrainę 24 lutego 2022 r. Ponadto istotny wpływ na walkę Chin i USA o światowe przywództwo będą miały również takie procesy, jak międzynarodowa integracja/dezintegracja i globalizacja/deglobalizacja, czy narastające w polityce zagranicznej wielu państw, także w Chinach i USA, populizm, nacjonalizm i izolacjonizm. Poza tym, w przeciwieństwie do Chin, Stany Zjednoczone mogą nie być w stanie lub nie chcieć nadal odgrywać roli „globalnego policjanta”. Z kolei wraz z umacnianiem potencjałów, zwłaszcza gospodarczego i wojskowego, rośnie determinacja władz Chin i ich dążenie do przejścia kontroli nad światem. Mogą próbować to osiągnąć nie tylko drogą pokojowej rywalizacji z USA, ale także przy pomocy armii.

Wśród badaczy oraz polityków i publicystów występują sprzeczne oceny odnośnie do kondycji Chin i Stanów Zjednoczonych oraz efektów ich rywalizacji o hegemonię na świecie. Z jednej strony dominuje opinia, że USA tracą możliwości na zachowanie przywództwa, a z drugiej podkreśla się, że nadal są one zdolne do uniemożliwienia Chinom przejścia kontroli nad światem. Inni zaś twierdzą, że rosną szanse Chin na osiągnięcie ich strategicznego celu, wytyczonego przez Komunistyczną Partię Chin (KPCH), czyli zyskania statusu supermocarstwa numer jeden do 2049 r., tj. na stulecie Chińskiej Republiki Ludowej. O tych problemach mówili referenci i dyskutowano o nich na wspomnianej konferencji naukowej, a jej pokłosiem jest niniejszy numer kwartalnika „Myśl Ekonomiczna i Polityczna”.

W prezentowanym numerze zamieszczamy w układzie problemowym 10 artykułów, napisanych przez badaczy z różnych instytutów i uczelni w Polsce. Tom otwiera artykuł Józefa M. Fiszera pt. *Czy Chiny zapanują nad światem w połowie XXI wieku?*, w którym próbuje odpowiedzieć na dwa zasadnicze pytania: czy Chiny przejmą kontrolę nad światem w połowie XXI w. i czy pozwolą na to Stany Zjednoczone i ich sojusznicy? Hipotezą główną artykułu jest konstatacja, że Stany Zjednoczone powoli tracą pozycję światowego hegemonu na arenie międzynarodowej, co wzmacnia szanse Chin na osiągnięcie ich strategicznego celu w polityce międzynarodowej, czyli przejście kontroli nad światem w połowie XXI w. Autor podkreśla, że nie będzie to jednak łatwe zadanie, zależy ono bowiem od wielu czynników, m.in. od sytuacji wewnętrznej w Chinach oraz polityki Stanów Zjednoczonych i ich sojuszników wobec chińskich aspiracji, a także stanowiska Rosji w tej kwestii, która posiada zdolność do konkurowania z rosnącymi wpływami Chin na świecie. Zdanie autora Chiny mogą też połączyć swoje siły z Rosją i wspólnie pozbawić Stany Zjednoczone statusu hegemonu. Z drugiej strony, w naukach o polityce i stosunkach międzynarodowych widoczna jest tendencja do zakładania z góry, że relacje na linii

Rosja–Chiny to sojusz balansujący Stany Zjednoczone. Praktyka może jednak zweryfikować całokształt relacji rosyjsko-chińskich na korzyść Stanów Zjednoczonych, dzięki czemu uda się im zachować kontrolę nad światem i obronić status hegemonia na arenie międzynarodowej.

Z tekstem tym koresponduje artykuł napisany przez Bogdana J. Góralczyka pt. *Ambicje geopolityczne Chin ery Xi Jinpinga*. Autor pokazuje, jak od 1978 r. do dziś rozwijają się Chiny, które są już niekwestionowanym mocarstwem globalnym. Akceleracja tego rozwoju nastąpiła wraz z przejściem władzy w Chinach w 2012 r. przez Xi Jinpinga, który ogłosił wiele nowych programów, koncepcji i inicjatyw mających na celu umacnianie gospodarki i pozycji ChRL na świecie. Autor, analizując te inicjatywy i programy, na ogół mało znane w polskiej literaturze przedmiotu, stwierdza: „Jest już jasne, że odrodziła się stara cywilizacja, a wraz z nią mocarstwo, które ma własne pomysły na siebie i na świat. Jego pojawienie się i coraz większa asertywność tamtejszych władz sprawiają, że zmienia się układ sił na świecie: relatywnie spada znaczenie Zachodu, począwszy od USA, a rośnie wschodzących rynków i światowego Południa, począwszy od Chin, z którymi podążają Indie. (...) Te zmiany są tak ważne i głębokie, że powrotu do tego, co było, już nie ma. Natomiast dopiero czas pokaże, co wyniknie z wejścia Chin do centrum światowej sceny”.

W kolejnym artykule, zatytułowanym *Polityka USA wobec Chin podczas prezydentury Trumpa i Bidena – kontynuacja czy zerwanie?*, Ewa Fronczak analizuje politykę Stanów Zjednoczonych wobec Chin w czasach prezydentury Donalda Trumpa i Joe Bidena oraz pokazuje ich ciągłość i zmiany w stosunku do chińskiej polityki prezydenta Baracka Obamy, który ogłaszając „Zwrot ku Azji” (*Pivot to Asia*), traktował Chiny jako strategicznego partnera i nie widział w nich egzystencjalnego zagrożenia dla USA. Dopiero D. Trump zmienił to podejście i nadał nowy kierunek amerykańskiej strategii wobec Chin. Autorka podkreśla, że odtąd Chiny oficjalnie stały się „strategicznym rywalem”, a celem stało się zahamowanie wzrostu Chin w kluczowych dziedzinach zagrażających bezpieczeństwu USA i ich globalnej hegemonii. Ponadto stawia tezę, że Joe Biden w większości kontynuuje zdecydowany kurs Trumpa wobec Chin, a nawet go wzmacnia w kilku wybranych dziedzinach, takich jak wysokie technologie czy ziemie rzadkie.

W pewnym zakresie do tego tekstu nawiązuje artykuł Piotra Stolarczyka pt. *Dynamika wojny handlowej USA–Chiny: ewolucja i konsekwencje*, który poświęcony jest zapoczątkowanej przez Donalda Trumpa w 2018 r. wojnie handlowej między Stanami Zjednoczonymi i Chinami. Wojna ta – jak podkreśla autor – „zdestabilizowała światowy handel i ekonomię”, a jej skutki daleko wykraczają poza relacje amerykańsko-chińskie. W artykule tym szczególną

uwagę „poświęcono ostatnim zmianom w polityce handlowej obu krajów i ich oddziaływaniu na światowe łańcuchy dostaw oraz skutki ekonomiczne, podkreślając długoterminowe implikacje dla globalnego porządku handlowego i wzrostu gospodarczego”.

W artykule autorstwa Bogdana Szafrąńskiego pt. *Zmiany w polityce USA względem Chin w zakresie kontroli dostępu do zaawansowanych technologii na przykładzie CHIPS*, pokazana została rola półprzewodników, czyli technologii, która stanowi podstawę funkcjonowania niemal wszystkich współczesnych gałęzi przemysłu, a w szczególności związanych z bezpieczeństwem narodowym. Autor podkreśla m.in., że: „Zaostrzenie kontroli w USA dostępu ChRL do zaawansowanych technologii półprzewodnikowych jest jednym z pokojowych działań, które mogą w skuteczny sposób wyhamować chińskie plany zajęcia pozycji hegemonu w świecie XXI w. Nacisk Chin na dynamiczny rozwój przemysłu półprzewodnikowego w połączeniu z jego coraz bardziej agresywnymi działaniami wobec Tajwanu przyspieszyły działania Stanów Zjednoczonych dla zapewnienia bezpieczeństwa narodowego. Ustawa CHIPS and Science Act z 2022 r. wzmacnia amerykańską produkcję, łańcuchy dostaw i bezpieczeństwo narodowe oraz tworzy fundusz, który inwestuje w badania i rozwój, naukę i technologię oraz siłę roboczą przyszłości, aby odzyskać pozycję lidera w dziedzinie półprzewodników, ale również utrzymać pozycję lidera w takich dzisiejszych branżach, jak nanotechnologia, czysta energia, obliczenia kwantowe i sztuczna inteligencja. Cel podstawowy to wspólny wysiłek, aby sprowadzić przemysł półprzewodników z powrotem do USA; celem drugim jest zahamowanie rozwoju przemysłu półprzewodników w Chinach. To, czy ten ambitny projekt zakończy się sukcesem, niedługo się okaże”.

W kolejnym artykule, zatytułowanym *Programy inwestycyjne Stanów Zjednoczonych mające na celu utrzymanie przewagi technologicznej nad Chinami*, autorka Eliza Przeździecka analizuje wpływ ustawy autorstwa prezydenta J. Bidena o redukcji inflacji (IRA) na konkurencyjność gospodarki amerykańskiej i realizację planów zmierzających do uniezależnienia amerykańskiego przemysłu od zagranicy. W artykule dokonano krytycznej analizę najważniejszych narzędzi wsparcia przedsiębiorstw w zakresie energetyki i technologii produkcyjnych wprowadzonych ustawą IRA i ocenia się te rozwiązania w kontekście przewag technologicznych Stanów Zjednoczonych.

Dalej Maciej Rogalski w artykule pt. *Polityka UE wobec Chin – uregulowania w zakresie dostawców infrastruktury 5G* ukazuje istotę i rolę technologii 5G w szeroko rozumianych usługach telekomunikacyjnych. Autor podkreśla, że: „Od kilku lat trwa proces budowy sieci służących do świadczenia usług telekomunikacyjnych w technologii 5G, która będzie wykorzystywana w róż-

nych sektorach najnowszych dziedzin gospodarki, a także stosowana przez struktury państwowe. Na świecie infrastrukturę do technologii 5G dostarcza zaledwie kilku producentów. W Europie Nokia i Ericsson, a poza Europą chiński Huawei i ZTE oraz koreański Samsung. W ostatnich kilku latach kwestia dostarczania sprzętu do budowy infrastruktury 5G pochodzącego z Chin stała się przedmiotem ożywionej dyskusji pomiędzy USA a Chinami, która spowodowała, że w UE przyjęto szereg zaleceń w zakresie cyberbezpieczeństwa 5G, w tym *Cybersecurity of 5G networks EU Toolbox of risk mitigating measures (5G Toolbox)*”.

Z kolei Ewa Czarkowska w artykule pt. *Pakistan w polityce bezpieczeństwa Chin w kontekście amerykańskiej strategii regionu Indo-Pacyfiku* analizuje znaczenia Pakistanu, jako jednego z wpływowych państw regionu Indo-Pacyfiku, dla szeroko rozumianego bezpieczeństwa Chin w okresie rządów Xi Jinpinga. Podkreśla, że Pakistan jest jednym z uczestników rywalizacji między USA a Chinami. Jego geograficzne położenie ma dla Pekinu znaczenie geostrategiczne i geoeconomiczne. Pakistan odgrywa istotną rolę w procesie redefinicji interesów bezpieczeństwa Chin w regionie Indo-Pacyfiku oraz zwiększa możliwości ich projekcji potęgi.

W przedostatnim artykule, zatytułowanym *Czy projekt Road and Belt może być alternatywą dla dotychczasowych szlaków przepływów globalnych?*, Aleksandra Laskowska-Rutkowska pisze o Nowym Jedwabnym Szlaku, ogłoszonym w 2013 r. przez Xi Jinpinga, który ma Chinom ułatwić przejście kontroli nad światem. Autorka próbuje odpowiedzieć na tytułowe pytanie i stwierdza, że: „Powodzenie projektu BRI w długookresowej perspektywie i globalnej skali zależy od wielu czynników ekonomicznych i geopolitycznych. Dotychczasowe dokonania Chin na tym polu i ich niezwykle konsekwentna strategia dają jednak podstawę do przypuszczeń, że inicjatywa BRI może w długim okresie stanowić alternatywę dla globalnych szlaków handlowych”.

Z tekstem tym koresponduje ostatni już artykuł pt. *Zagrożenia dla bezpieczeństwa ekonomicznego Polski w związku z chińską Inicjatywą Pasa i Szlaku*, w którym Robert Dygas ukazuje zagrożenia dla bezpieczeństwa ekonomicznego Polski, które niesie ze sobą ta kontrowersyjna chińska inicjatywa, ale ciesząca się już poparciem bardzo dużej liczby państw na całym świecie.

Redaktorzy tematyczni

dr hab. Wojciech Bieńkowski, prof. Uczelni Łazarzkiego

dr Tomasz Braun, Uczelnia Łazarzkiego

prof. dr hab. Józef M. Fiszer, Uczelnia Łazarzkiego

A R T Y K U Ł Y I S T U D I A

A R T I C L E S A N D S T U D I E S

CZY CHINY ZAPANUJĄ NAD ŚWIATEM W POŁOWIE XXI WIEKU?

DOI: 10.26399/meip.4(79).2023.25/j.m.fiszer

WPROWADZENIE

Celem artykułu jest próba odpowiedzi na pytanie postawione w tytule: czy Chinom uda się przejąć kontrolę nad światem w połowie XXI w.? Można też postawić tu pytanie o to, czy Stany Zjednoczone utracą pozycję światowego hegemonu, a jeśli tak, to dlaczego i czy na rzecz Chin. Poza tym: czy ewentualna zmiana na pozycji światowego hegemonu dokona się w sposób pokojowy lub w efekcie wojny między USA i ChRL, a szerzej – między Wschodem i Zachodem? Odpowiedzi na tak postawione pytania szukam już od dłuższego czasu, a efekty moich badań nad tymi problemami przedstawiłem w kilku naukowych publikacjach¹. Tezą główną niniejszego artykułu jest konstatacja, że dziś nie można udzielić jednoznacznej odpowiedzi na tak postawione pytania, biorąc pod uwagę odległą perspektywę, czyli połowę XXI w., i olbrzymią dynamikę zmian, które zachodzą na świecie. Co więcej, mimo wielu problemów Stany Zjednoczone wciąż są najpotężniejszym państwem na świecie.

---

* Uczelnia Łazarskiego, e-mail: fiszer@isppan.waw.pl, ORCID: 0000-0003-2461-4341.

¹ J.M. Fiszer, *Państwa specyficzne na przykładzie współczesnych Chin oraz ich rola w stosunkach międzynarodowych*, w: E. Godlewska, M. Lesińska-Staszczuk, M. Michalczyk-Włizło (red.), *Państwo – prawa człowieka – mniejszości narodowe: monografia dedykowana profesorowi Grzegorzowi Januszowi*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2023, s. 469–482; J.M. Fiszer, *Czy Stany Zjednoczone tracą pozycję światowego hegemonu? Jeśli tak, to dlaczego?*, w: J.M. Fiszer, A. Chojan (red.), *Stany Zjednoczone słabnącym hegemonem? Przejawy, przyczyny i skutki dla świata w XXI wieku*, Dom Wydawniczy ELIPSA, Warszawa 2022, s. 17–46; J.M. Fiszer, *Will China Take over the World by the Middle of the 21st Century?*, w: „Studia Polityczne” 2022, nr 1, t. 50, s. 11–35.

Posiadają olbrzymi potencjał gospodarczy, naukowo-techniczny i wojskowy. Ponadto mają do swojej dyspozycji NATO i mogą liczyć na wsparcie sojuszników w ramach systemu transatlantyckiego, a jeśli nie wszystkich, to zdecydowanej większości². Z drugiej strony, te potężne Stany Zjednoczone przegrały kolejne wojny niepotrzebnie rozpętane w Wietnamie, Iraku i Afganistanie. Konflikty te pokazały, że Stany Zjednoczone nie mają już takiej silnej (dominującej) pozycji na świecie we wszystkich dziedzinach, jaką miały w drugiej połowie XX w., i że sukcesywnie tracą pozycję światowego hegemonu. Rozeszły się drogi Europy i Stanów Zjednoczonych, zwłaszcza w latach 2017–2021, czyli w dobie prezydentury Donalda Trumpa³. Ich więzi i współpraca nie są już takie efektywne jak w latach zimnej wojny. Na początku lat 90. XX w. założono bowiem błędnie, że neoliberalny świat rozwijający się pod kontrolą Stanów Zjednoczonych, świat wolnego rynku i demokracji, przyniesie rozwiązania, które doprowadzą do powstania nowego świata: świata wolności, demokracji, pokoju i dobrobytu, ukształtowanego na obraz i podobieństwo *Pax Americana*. Tak się jednak nie stało, gdyż pojawili się nowi pretendenci do przejęcia kontroli nad światem, czyli Chiny i Rosja pod rządami prezydenta Władimira Putina, który już w 2007 r. podczas konferencji bezpieczeństwa w Monachium mówił o końcu świata „jednobiegunowego”, mając na myśli dominację Stanów Zjednoczonych. Wypowiedział się wówczas przeciwko amerykańskiej hegemonii i amerykańskiemu ekspansjonizmowi⁴.

Kolejną tezę jest stwierdzenie, że rywalizacja Chin i Stanów Zjednoczonych nie odbywa się w geoekonomicznej i geostrategicznej próżni, a na jej przebieg determinujący wpływ mają także inne podmioty prawa międzynaro-

² Wojny Stanów Zjednoczonych z Irakiem, rozpoczętą w marcu 2003 r., nie poparli bowiem tacy ich sojusznicy, jak Niemcy i Francja. Notabene, Polska, angażując się militarnie w konflikt w Iraku, przyczyniła się do głębokiego rozłamu w łonie NATO, konfliktując się z europejskimi partnerami i narażając się na ich krytykę. Zob. m.in. A.D. Rotfeld, *Przemiany w stosunkach transatlantyckich a bezpieczeństwo Polski*, w: A. Orzelska (red.), *Stosunki transatlantyckie z perspektywy polskiej polityki zagranicznej*, Instytut Studiów Politycznych PAN, Collegium Civitas, Warszawa 2009; R. Zięba (red.), *Bezpieczeństwo międzynarodowe w XXI wieku*, Wydawnictwo Poltext, Warszawa 2018; J. Shapiro, D. Pardijs, *The Transatlantic Meaning of Donald Trump: A US – EU Power Audit*, ECFR-232, September, www.ecfr.eu [dostęp: 5.09.2023].

³ J. Kiwerska, *Sojusz w kryzysie. Prezydentura Donalda Trumpa i relacje transatlantyckie*, Wydawnictwo Instytutu Zachodniego, Poznań 2021; M. Czarnecki, *Czy ktokolwiek może zagrozić Trumpowi?*, „Gazeta Wyborcza”, 12.01.2024, s. 13.

⁴ P. Buhler, *O potęgę w XXI wieku*, Wydawnictwo Akademickie DIALOG, Warszawa 2014, s. 186; M. Budzisz, *Rosyjska strategia rozgrywki z Zachodem*, „Analizy Międzynarodowe” 2021, nr 2, s. 77–89.

dowego i stosunków międzynarodowych, m.in. mocarstwa regionalne, zwłaszcza należące do tzw. grupy BRICS na czele z Rosją oraz Unia Europejska i NATO, które zacieśniły współpracę po agresji Rosji na Ukrainę 24 lutego 2022 r. Moim zdaniem istotny wpływ na walkę Chin i USA o hegemonię/przywództwo nad światem będą miały również takie procesy zachodzące na świecie, jak międzynarodowa integracja/dezintegracja i globalizacja/deglobalizacja czy narastające w polityce zagranicznej wielu państw, także w Chinach i USA, populizm, nacjonalizm i izolacjonizm. W przeciwieństwie do Chin Stany Zjednoczone mogą nie być w stanie lub nie chcieć dalej odgrywać roli „globalnego policjanta”. Natomiast wraz z umacnianiem potencjałów, zwłaszcza gospodarczego i wojskowego, rośnie determinacja władz Chin i ich dążenie do przejścia kontroli nad światem. Mogą to próbować osiągnąć nie tylko drogą pokojowej rywalizacji z USA, ale także przy pomocy armii. W związku z tym podmiotem badań w tym artykule są Chiny oraz ich dążenie do przejścia kontroli nad światem w połowie XXI w., a przedmiotem jest analiza szans i niezbędnych warunków, które muszą one spełnić, aby pozbawić Stany Zjednoczone statusu hegemonia na arenie międzynarodowej.

W niniejszym artykule stawiam kilka pytań badawczych, adekwatnych do postawionych tez, m.in.: jakimi atutami politycznymi, międzynarodowymi, gospodarczymi, technologicznymi i wojskowymi/strategicznym dysponują obecnie Chiny, aby mogły w tych obszarach rywalizować ze Stanami Zjednoczonymi? Czy nadal możliwa jest pokojowa współpraca Chin i USA oraz ich wspólne przywództwo nad światem w ramach tzw. Chimeryki, czyli bipolarnego porządku międzynarodowego, którego teoretyczne koncepcje były rozważane w nauce o stosunkach międzynarodowych już na przełomie XX i XXI w. przez wielu zachodnich, zwłaszcza amerykańskich badaczy i ekspertów? Notabene, „Chimeryka” odpowiada dziś za 1/3 globalnego PKB. Ponadto pytam: czy nowy porządek międzynarodowy, który ostatecznie wyłoni się z obecnego marazmu międzynarodowego, będzie demokratyczny i pokojowy, oraz czy będzie to ład unipolarny, bipolarny, czy wielobiegunowy? Odpowiedzi na te pytania staram się udzielić tak w aspekcie teoretycznym, jak i utylitarnym. Odwołuję się tutaj przede wszystkim do teorii polityki zagranicznej państwa i teorii realizmu klasycznego. Jednoznaczna odpowiedź na te pytania jest dziś – moim zdaniem – z wielu względów niemożliwa, ale nie oznacza to, że nie trzeba jej szukać. Prognozowanie naukowe i rozważanie różnych scenariuszy, nawet mało prawdopodobnych, jest też zadaniem każdej nauki, także nauk o polityce i stosunkach międzynarodowych.

W niniejszej analizie odwołuję się nie tylko do teorii polityki zagranicznej państwa i teorii realizmu klasycznego, ale także do teorii geopolityki

i integracji międzynarodowej oraz kilku metod badawczych stosowanych w naukach o polityce i stosunkach międzynarodowych. Dominującymi metodami badawczymi są tutaj analiza dokumentów i literatury przedmiotu, metoda historyczna i porównawcza, metoda behawioralna (obserwacja pośrednia zachowań przywódców USA i Chin), metoda funkcjonalna i metoda indukcyjna (do wyprowadzenia uogólnień) oraz metoda decyzyjna.

Do opracowania artykułu wykorzystałem bogatą już na ten temat literaturę przedmiotu, w tym dokumenty publikowane, publikacje zwarte, artykuły z periodyków naukowych oraz z prasy i internetu.

1. RYWALIZACJA CHIN I STANÓW ZJEDNOCZONYCH O HEGEMONIĘ NA ŚWIECIE

Wśród badaczy i polityków już od dawna toczą się dyskusje na temat pozycji i roli Stanów Zjednoczonych i Chin w stosunkach międzynarodowych obecnie i w przyszłości oraz ich rywalizacji i walki o hegemonię na świecie. Należy tu wyjaśnić istotę pojęcia „hegemonia”. Termin ten pochodzi z języka greckiego i oznaczał w starożytnej Grecji przywództwo jednego państwa nad innymi, które poddają się jego władzy. Hegemonia była związana z rywalizacją dwóch najsilniejszych państw-miast/polis: Aten i Sparty oraz czasami Teb. Współcześnie oznacza zwierzchnictwo, przywództwo, przewodniczenie. Moim zdaniem hegemonia oznacza chęć przejęcia władzy przez jedno państwo nad światem i poddanie go swojej kontroli. Jest to nieustanny proces, który toczy się na świecie od czasów najdawniejszych do dziś, a jego efektem były i są wojny oraz konflikty między państwami, zwłaszcza supermocarstwami lub ich koalicjami. Prowadziły one do upadku istniejącego porządku międzynarodowego i budowy nowego ładu na świecie. Najbardziej spektakularny i zarazem dramatyczny przebieg miała tzw. zimna wojna, czyli rywalizacja między ZSRR i Stanami Zjednoczonymi o przejęcie kontroli nad światem po zakończeniu II wojny światowej w latach 1945–1991, z której zwycięsko wyszły Stany Zjednoczone, a rozpadł się Związek Radziecki oraz przestał istnieć ład dwubiegunowy/bipolarny na świecie. Przez krótki okres, tj. do przełomu XX i XXI w., niekwestionowanym liderem, owym hegemonem na świecie, były Stany Zjednoczone. Przez dekadę umacniały swoją pozycję i rolę na arenie międzynarodowej. Świat pod przywództwem Stanów Zjednoczonych wydawał się wtedy zmierzać w kierunku „globalnej wioski”, synonimu powszechnej współpracy, pokoju i dobrobytu, w której statki bezpiecznie pływają po morzach, przewożąc surowce i gotowe towary, napędzając przy tym procesy

specjalizacji i wzrost gospodarczy. Rosły w siłę korporacje transnarodowe i nasilała się globalizacja, przynosząc zyski przede wszystkim Stanom Zjednoczonym⁵.

Amerykańska strategia unilateralizmu w polityce międzynarodowej okazała się jednak błędna, krótkowzroczna. Proces budowy porządku jednobiegunowego na świecie pod egidą USA załamał się 11 września 2001 r. po ataku Al-Kaidy na Stany Zjednoczone, w wyniku którego zginęło łącznie 2996 osób. Atak ten był wyraźnym sygnałem, że Stany Zjednoczone tracą pozycję hegemonu na arenie międzynarodowej. Pokazał, że Stany Zjednoczone nie są już tak bezpieczne i silne jak w czasach zimnej wojny. Po ataku na wieże World Trade Center (WTO) prezydent George Bush, odwołując się do artykułu V Traktatu Północnoatlantyckiego, ogłosił wojnę z międzynarodowym terroryzmem, która pochłonęła ponad 800 tys. ludzkich istnień, w tym 335 tys. cywilów, i kosztowała 6,4 biliona dolarów. Jednak terroryzmu na świecie przy użyciu siły nie udało się zlikwidować. Stany Zjednoczone i inne państwa Zachodu przede wszystkim szukały sprawców zamachów terrorystycznych, a nie eliminowano źródeł społecznych, politycznych, kulturowych, religijnych i ekonomicznych terroryzmu⁶. W czasie wojny z terroryzmem zginęło ponad 7 tys. żołnierzy amerykańskich⁷. Moim zdaniem był to początek zmierzchu hegemonii Stanów Zjednoczonych na świecie, w tym rozpoczęta już w październiku 2001 r. kosztowna i krwawa wojna z Afganistanem, która trwała 20 lat i zakończyła się ich klęską, oraz rozpoczęta w 2002 r. i trwająca 15 lat wojna z Irakiem, również zakończona klęską. Osłabiły one prestiż i rolę Stanów Zjednoczonych na świecie. Doprowadziły do kryzysu amerykańskiej demokracji i utraty przez Stany Zjednoczone autorytetu (prestiżu) w stosunkach międzynarodowych. W polityce zagranicznej Stanów Zjednoczonych zaczął narastać nurt izolacjonistyczny, a w polityce wewnętrznej pojawiły się poważne problemy/podziały społeczno-polityczne. Odtąd też hegemonia USA jest coraz silniej kontestowana zarówno przez bezpośrednich rywali, pretendentów do tytułu światowego przywódcy na czele z Chinami, jak i przez

⁵ A. Halesiak, *Jakiej Unii Europejskiej faktycznie potrzebujemy?*, Kongres Obywatelski, thinkletterthinkletter@kongresobywatelski4.pl [dostęp: 18.01.2024].

⁶ Szerzej na ten temat zob. J.M. Fiszer, *Terroryzm jako zagrożenie dla bezpieczeństwa euroatlantyckiego i nowego ładu międzynarodowego*, w: J.M. Fiszer, P. Olszewski (red.), *System euroatlantycki w wielobiegunowym ładzie międzynarodowym*, Dom Wydawniczy ELIPSA, Warszawa 2013, s. 267–295.

⁷ J. Grondecka, J. Łukaszewski, *Zachód ucieka z Afganistanu. Talibowie w Kabulu*, „Gazeta Wyborcza” 16.08.2021, s. 1; M. Urzędowska, *Afganistan znów jest islamskim emiratem*, „Gazeta Wyborcza”, 20.08.2021, s. 10.

te państwa, które na ewentualnej detronizacji Stanów Zjednoczonych mogą sporo zyskać, np. Rosja, kraje BRIC i leżące na Półwyspie Arabskim⁸.

Błędy i niepowodzenia w polityce międzynarodowej USA postanowiły wykorzystać głównie Rosja pod rządami Władimira Putina, który od 2000 r. umacniał jej potencjał gospodarczy i wojskowy, oraz Chiny pod rządami Xi Jinpinga, który od 2012 r. sprawuje w tym państwie funkcje sekretarza generalnego Komunistycznej Partii Chin (KPCh), prezydenta i dowódcy armii, kontynuując reformy rozpoczęte tam po śmierci Mao Zedonga w 1976 r. Xi Jinping, podobnie jak Putin, dąży do zbudowania „nowego globalnego porządku”, czyli zastąpienia *Pax Americana* przez *Pax Sinica* ze wszystkimi tego konsekwencjami. Na XIX zjeździe Komunistycznej Partii Chin (KPCh) w 2017 r. ogłosił, że jego celem jest, aby Chiny stały się dominującą na świecie potęgą do 2049 r., czyli na 100-lecie proklamowania Chińskiej Republiki Ludowej. Temu celowi ma służyć ogłoszony już w 2013 r. tzw. Nowy Jedwabny Szlak – Nowy Pas i Szlak, czyli kolejowo-drogowa infrastruktura obejmująca Azję, Afrykę, Indie i Europę, w sumie 148 państw, o łącznej populacji ponad pięć mld ludzi, w których Chiny już zainwestowały ponad bilion dolarów⁹. Xi Jinping gromadzi przy sobie przeciwników liberalnej demokracji¹⁰. Stał na czele „nowej osi zła”, w której skład wchodzi Putin, przywódca Korei Północnej Kim Dzong Un, który grozi swoim sąsiadom bronią masowego

⁸ 20-letnia obecność militarna Amerykanów w Afganistanie, zwana „najdłuższą wojną w historii Stanów Zjednoczonych”, kosztowała ponad dwa biliony dolarów. Chodzi tu o fundusze przeznaczone bezpośrednio na działania wojskowe, ale też na budowę infrastruktury czy szkolenie i wyposażenie afgańskiej armii. W wyniku działań wojennych zginęło około dwóch tysięcy amerykańskich żołnierzy, a kolejnych kilkadziesiąt tysięcy zostało rannych. Zob. *Po 20 latach Amerykanie opuścili Afganistan*. „Nie wydostaliśmy wszystkich”, <https://www.wprost.pl/swiat/10485588/wojna-w-afganistanie-amerykanie-opuszczaja-kraj-nie-wydostalismy-wszystkich.html> [dostęp: 14.12.2023]; K. Korzeniowska, D. Uhlig, *20 lat wojny z terroryzmem. Koszty USA, polisa dla Polski*, „Gazeta Wyborcza”, 13.09.2021, s. VIII.

⁹ Z.W. Puślecki, *Handel zagraniczny. Transformacja biznesu międzynarodowego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2021, s. 319–351; K. Bobkowski, *Chiny w grze o dominację nad Eurazją*, „Przegląd Geopolityczny” 2013, nr 6, s. 47–59; M. Przychodniak, *Zmiany w chińskiej inicjatywie Pasa i Szlaku*, „Biuletyn PISM” 2023, nr 157 (2778), <https://www.pism.pl/publikacje/zmiany-w-chinskiej-inicjatywie-pasa-i-szlaku> [dostęp: 14.12.2023].

¹⁰ Liberalny porządek międzynarodowy opierał się na trzech filarach: ekspansji modelu demokratycznego, otwartej gospodarce rynkowej wspomaganą przez globalizację oraz dominującej roli duetu USA–Europa. Zob. R. Kuźniar, *Polska – znów na styku wielkich płyt tektonicznych*, Kongres Obywatelski – thinkletter, thinkletter@kongresobywatelski4.pl [dostęp: 14.12.2023].

rażenia, i irański ajatollah Ali Chamenei, który odgrywa ważną rolę w podsyćaniu niepokojów na Bliskim Wschodzie. Rozpoczął się wówczas proces budowy multipolarnego porządku międzynarodowego na świecie, w którym rola i pozycja Stanów Zjednoczonych była sukcesywnie osłabiana przez rosnące w siłę nowe mocarstwa na czele z Chinami i Rosją pod rządami Władimira Putina, który podobnie jak przywódcy Chiny postawił sobie za cel zdetronizowanie Stanów Zjednoczonych jako światowego hegemon¹¹.

Proces budowy pokojowego multipolarnego ładu światowego został jednak przerwany wraz z agresją Rosji na Ukrainę 24 lutego 2022 r., która zagraża bezpieczeństwu Europy i świata. Rozpoczęła się kolejna transformacja porządku międzynarodowego¹². Nasiliła się walka o hegemonię na świecie pomiędzy Stanami Zjednoczonymi i Chinami. Na Ukrainie toczą się *de facto* trzy niewypowiedziane, ale groźne w skutkach wojny: Rosji z Ukrainą, zimna wojna Rosji z Zachodem i klasyczna *proxy war* między USA i Chinami o hegemonię i nowy porządek na świecie, które mogą doprowadzić do wybuchu trzeciej wojny światowej¹³. Były doradca prezydenta Donalda Trumpa John Bolton ujawnił niedawno, że Pekin już przygotowuje się do militarnej konfrontacji i będzie do niej dążył za wszelką cenę¹⁴. Zaprzeczają temu Chiny, które w opublikowanych niedawno dokumentach podkreślają, że nie dążą do hegemonii, opowiadają się za inkluzywnością, ochroną klimatu, stabilizacją sytuacji międzynarodowej oraz większą rolą ONZ w zapobieganiu konfliktom między państwami i narodami. Jednocześnie nie ukrywają, że ich celem jest zbudowanie nowego, pokojowego porządku międzynarodowego jako przeciwwagi dla Stanów Zjed-

¹¹ J.M. Fiszer, *Zadania i cele polityki zagranicznej Władimira Putina*, „Myśl Ekonomiczna i Polityczna” 2016, nr 1 (52); tenże, *Władimir Putin – dlaczego zaufała mu cała Rosja? Specyficzne formy przywództwa politycznego*, w: T. Bodio, W. Jakubowski (red.), *Przywództwo i elity polityczne w krajach WNP*, t. II, Warszawa 2010; W. Marciniak, *Refleksje o historycznych reminiscencjach i podstawowych celach polityki międzynarodowej Rosji w przemówieniu Władimira Putina z 18 marca 2014 r.*, „Społeczeństwo i Polityka” 2020, nr 2 (63), s. 147–164; M. Kaczmarek, *Russia-China. Relations in The Post-Crisis International Order*, Routledge, London–New York 2015.

¹² B. Jagusiak, *Wpływ wojny Rosji z Ukrainą na ład międzynarodowy na obszarze postradzieckim*, „Studia Wschodnioeuropejskie” 2023, nr 19, s. 6–27.

¹³ N. Kapitonenko, *Kein schnelles Ende*, „IPG-Journal” ipg-journal@fes.de [dostęp: 12.05.2023]; G. Yudin, *Solange Putin an der Macht ist, wird der Krieg weitergehen*, „IPG-Journal” ipg-journal@fes.de [dostęp: 1.08.2023].

¹⁴ W. Kozicki, *Wojna USA z Chinami? „Szykują się”*, <https://www.planeta.pl/Wiadomości/Swiat/wojna-usa-z-chinami-szykuja-sie-sa-dane-wywiadu> [dostęp: 21.09.2023]; S. Thome, *Deutschland gilt in Taiwan als zu chinafreundlich*, „IPG-Journal” ipg-journal@fes.de [dostęp: 15.01.2024].

noczonych. Podkreślają, że konflikty między państwami powinny być rozwiązywane metodami politycznymi i bez ingerencji w ich sprawy wewnętrzne. Jak pisze Marcin Przychodniak: „Prezentowany przez Chiny obraz współczesnego świata, z dysfunkcyjnym globalnym zarządzaniem spowodowanym hegemonicznymi zapędami USA i ich zimnowojenną mentalnością, ma też służyć zyskaniu przychylności wobec chińskich rozwiązań. Odniesienia do Karty NZ i samej ONZ pozwalają lepiej ukryć dążenie Chin do globalnej dominacji. Władze ChRL mają głębokie przekonanie, m.in. z powodów historycznych i trwałości chińskiej cywilizacji, o swoim prawie do kreowania nowego modelu funkcjonowania społeczności międzynarodowej”¹⁵.

Wspierając Ukrainę, Stany Zjednoczone dążą do maksymalnego osłabienia Rosji oraz Chin i zachowania hegemonii na świecie. Z kolei Rosja dąży do osłabienia na arenie międzynarodowej pozycji Stanów Zjednoczonych i w ten sposób może liczyć na wsparcie Chin. Wojna Rosji z Ukrainą nie jest też bez znaczenia dla Chin, które również dążą do osłabienia Rosji i Stanów Zjednoczonych, co ma ułatwić im zwasalizowanie Rosji i przejęcie kontroli nad światem. Narastająca zależność Moskwy od Pekinu już dziś budzi niepokój nawet rosyjskich ekspertów, m.in. pracujących w Instytucie Gajdara. Według raportu przygotowanego w tym instytucie tylko w ciągu 10 miesięcy 2023 r. obroty handlowe między Rosją a Chinami wzrosły o 32%. Chiny są obecnie najważniejszym partnerem handlowym dla Rosji – aż 70% surowców jest eksportowanych do Chin, ale udział Rosji w obrotach handlowych Chin jest o wiele mniejszy, bo stanowi zaledwie 23%. Najważniejszymi partnerami handlowymi Chin są kraje uznane przez Rosję za „nieprzyjazne”, a Moskwa nie znajduje się nawet w pierwszej piątce partnerów handlowych Chin. Najważniejsi partnerzy Chin to: Unia Europejska (13,2%) i USA (11,2%), za nimi plasują się Japonia (5,4%), Korea Południowa i Tajwan. Eksperti ci alarmują, że Rosja już dziś jest zależna od Chin, co może mieć poważne konsekwencje gospodarcze i polityczne dla Rosji, bo jeśli Zachód postawi w końcu na współpracę z Chinami, to będą one mogły zastąpić tanie surowce importowane z Rosji produktami z krajów zachodnich, a wówczas Rosja będzie miała poważny problem ze znalezieniem zastępczego partnera handlowego¹⁶. Mają oni rację, ale nie dostrzegają jeszcze jednego zagrożenia dla Rosji. Otóż

¹⁵ M. Przychodniak, *Świat według ChRL. Chińskie plany wobec społeczności międzynarodowej*, „STRATEGIC FILE” 2024, nr 2 (136), s. 8; tenże: *Globalna aktywność CHRL w sferze bezpieczeństwa*, „Biuletyn PISM” 2023, nr 62 (2683).

¹⁶ P. Ciesielska, *Naukowcy z Rosji ostrzegają przed Chinami*, <https://www.msn.com/pl-pl/wiadomości/other/naukowcy-z-rosji-ostregaja-przed-chonami/ar-AA1mw1c> [dostęp: 5.01.2024].

Chiny już od dłuższego czasu, aby uniezależnić się od importu z Rosji i USA, budują własne zaawansowane technologicznie gałęzie przemysłu. Proces ten uległ przyspieszeniu w obliczu zerwania dotychczasowych łańcuchów dostaw w wyniku pandemii oraz wobec geopolitycznych pęknięć w ostatnich latach (wojna handlowa z USA, Tajwan, wojna w Ukrainie i konflikty na Bliskim Wschodzie)¹⁷.

Formalnie między Rosją i Chinami istnieje „strategiczny sojusz”, potwierdzony podczas wizyty prezydenta Xi w Moskwie w dniach 20–21 marca 2023 r. Przywódca Chin powiedział wówczas, że jego sojusz z Putinem „nie ma granic”, oraz prezentował się jako mediator i nawoływał do rozmów pokojowych i zakończenia wojny w Ukrainie. Zarówno USA, jak i Ukraina odrzuciły jego „plan pokojowy”, a Chiny, mając poparcie Rosji, wzmagają naciski na Tajwan, m.in. poprzez częste manewry wojskowe, i przygotowują się do jego aneksji. Prezydent Xi Jinping publicznie obiecał, że do 2030 r., na 100-lecie KPCh, Tajwan wróci do Chin¹⁸. Czy tak się stanie, trudno powiedzieć, bo groziłoby to wojną z USA, które uznają Tajwan za strategicznego partnera i ostrzegają Chiny przed ewentualną inwazją na tę wyspę. Co więcej, moim zdaniem Chiny wciąż nie są przygotowane do wojny z USA i inwazja na Tajwan może nigdy nie nastąpić¹⁹.

Dziś w relacjach między USA i Chinami pojawiają się sygnały odprężenia i wojownicze pomruki. Pokazał to m.in. szczyt NATO w Wilnie w dniach 11–12 lipca 2023 r., gdy w komunikacie końcowym stwierdzono, że: „Deklarowane ambicje i represyjna polityka Chińskiej Republiki Ludowej stanowią wyzwanie dla naszych interesów, bezpieczeństwa i wartości. ChRL stosuje szeroką gamę narzędzi politycznych, ekonomicznych i wojskowych, aby zwiększyć swój globalny zasięg i siłę projektową, pozostając nieprzejrystymi co do swojej strategii, intencji i rozbudowy wojskowej. (...) Dąży do obalenia opartego na zasadach porządku międzynarodowego, w tym w przestrzeni kosmicznej, cybernetycznej i morskiej”²⁰. Spotkało się to z ostrą reakcją ze strony

¹⁷ J.M. Szomburg, *U progu wielkiej transformacji*, Kongres Obywatelski – thinkletter, thinkletter@kongresobywatelski4.pl [dostęp: 25.01.2024].

¹⁸ J.M. Fiszer, *Will China Take over the World by the Middle of the 21 st Century?*, „Studia Polityczne” 2022, nr 1, t. 50, s. 11–35; A. Acharya, *The End of American World Order*, Polity Press, Cambridge 2018; P. Khanna, *Unsere Asiatische Zukunft*, Rowohlt Verlag, Berlin 2019.

¹⁹ W. Gadomski, *Nie takie Chiny straszne, jak je malują*, „Gazeta Wyborcza”, 22.01.2024, s. 12.

²⁰ M. Czmiel, *Ostra reakcja Chin na komunikat NATO*, <https://www.wiadomości.wp.pl> [dostęp: 13.11.2023].

Chin. Rzecznik chińskiej misji przy UE Fu Cong oświadczył: „Stanowczo sprzeciwiamy się i odrzucamy to oskarżenie. (...) NATO jako produkt zimnej wojny ma złą historię. (...) Na tle pogarszającego się krajobrazu bezpieczeństwa międzynarodowego NATO, zamiast zastanawiać się nad własną odpowiedzialnością, jako regionalny blok wojskowy, rzuca bezpodstawne oskarżenia, wtrąca się w sprawy poza swoimi granicami i prowadzi do konfrontacji. To w pełni obnaża hipokryzję NATO i jego ambicje oraz dążenia do ekspansji i hegemonii”²¹.

Waszyngton i Pekin szybko nie zejdą ze ścieżki rywalizacji i konfrontacji oraz walki o przywództwo na świecie. Wykorzystując zaangażowanie Stanów Zjednoczonych i NATO w Ukrainie, Chiny mogą w każdej chwili zaatakować Tajwan. Inwazja ta może zwiększyć ryzyko wybuchu trzeciej wojny światowej. Wciąż trwa też wojna handlowa pomiędzy USA i Chinami, rozpoczęta przez prezydenta Donalda Trumpa. W 2018 r. Stany Zjednoczone „w celu ochrony swojego rynku przed napływem towarów z Chin nałożyły dodatkowe cła na import towarów z Państwa Środka. Celem takiej decyzji było z jednej strony utrzymanie przewag konkurencyjnych rodzimych przedsiębiorstw w wybranych sektorach i przez to ich ochrona, z drugiej zapewnienie rodzimym firmom bardziej symetrycznego dostępu do chińskiego rynku. Wzrost ceł na import towarów z Chin doprowadził do natychmiastowej odpowiedzi po stronie chińskiego rządu, który podniósł cła na towary importowane z USA”²². Politykę Trumpa wobec Chin de facto kontynuuje prezydent Joe Biden. Jake Sullivan, doradca Bidena do spraw bezpieczeństwa narodowego, nie tak dawno stwierdził, że Stany Zjednoczone muszą zachować dużą przewagę w niektórych technologiach, jak sztuczna inteligencja i technologie wojskowe²³.

W 2023 r. minęło sześć lat, od kiedy Amerykanie przyjęli Strategię Bezpieczeństwa Narodowego, w której uznano Chiny za główne zagrożenie strategiczne dla Stanów Zjednoczonych. W kolejnych latach nałożone zostały wysokie cła na liczne towary importowane z Chin, które nie pozostały dłużne wobec polityki USA i wprowadziły własne środki odwetowe, co z kolei zapoczątkowało wojnę celną na wielką skalę. Objęto nią towary warte kilkaset miliardów dolarów rocznie. Pojawiły się liczne oskarżenia pod adresem chiń-

²¹ Ibidem.

²² P. Stolarczyk, *Wojna handlowa Stany Zjednoczone – Chiny i jej skutki ekonomiczne*, w: J.M. Fiszer, A. Chojan (red.), *Stany Zjednoczone słabnącym hegemonem? Przejawy, przyczyny i skutki dla świata w XXI wieku*, Dom Wydawniczy ELIPSA, Warszawa 2022, s. 151.

²³ H. Kozieł, *Waszyngton i Pekin szybko nie zejdą ze ścieżki konfrontacji*, „Rzeczpospolita”, 17.07.2023, s. A22.

skich firm o nieuczciwe praktyki i kradzież własności intelektualnej. Napięcie w relacjach chińsko-amerykańskich wzrosło w lutym 2023 r., kiedy armia amerykańska zestrzeliła nad wschodnim wybrzeżem domniemany chiński balon szpiegowski²⁴. Pekin od lat wszystkiemu zaprzecza. Spory amerykańsko-chińskie wykorzystuje Rosja, która pozuje na partnera strategicznego Chin, a w istocie rzeczy dąży do osłabienia ich roli na arenie międzynarodowej. W ciągu drugiej dekady XXI w. Rosja dokonała ogromnego skoku w unowocześnianiu swoich sił zbrojnych. Wyprzedziła Stany Zjednoczone i główne mocarstwa świata w budowie rakiet wyposażonych w silniki zdolne do przenoszenia głowic jądrowych z hiperdźwiękową szybkością²⁵.

Chiny także modernizują swoje siły zbrojne. Budują nowoczesne lotniskowce i prowadzą badania nad raketami hipersonicznymi, które są zdolne do przenoszenia głowic atomowych z prędkością ponad pięciokrotnie przewyższającą dźwięk, a w badaniach nad bronią hipersoniczną wyprzedziły inne mocarstwa o 20–30 lat. Departament Obrony USA jest zaniepokojony rozwojem przez Chiny zdolności hipersonicznych, ponieważ mogą one umożliwić Pekinowi przeprowadzenie ataku od strony bieguna południowego, z ominięciem amerykańskiej obrony przeciwraketowej. Co więcej, pociski hipersoniczne mogą poruszać się po znacznie niższej trajektorii niż pociski balistyczne, które łatwo wykryć²⁶.

Na przełomie pierwszej i drugiej dekady XXI w., czyli po wojnie rosyjsko-gruzińskiej w 2008 r. i aneksji Krymu przez Rosję w 2014 r., zimna wojna i wyścig zbrojeń, w tym kosmicznych, wróciły do stosunków międzynarodowych. Jak pisze Ronald D. Asmus: „Konflikt rosyjsko-gruziński 2008 roku faktycznie wstrząsnął Europą i światem. Mała wojna na peryferiach dawnego Związku Sowieckiego niespodziewanie zaburzyła linearny, optymistyczny marsz ku epoce pozimnowojennej, przywołując demony brutalnej konfrontacji między Zachodem a Wschodem. Była jednym z tych przełomów w historii, które pokazują nowy układ sił i nowe tendencje w stosunkach międzynarodowych, podważając dotychczasowe pewniki”²⁷.

²⁴ *Dziś spotkanie na szczycie, Joe Biden spotka się z Xi Jinpingiem. Chiny liczą na złagodzenie sankcji*, Wprost.pl/noreply@wprost.pl [dostęp: 15.11.2023].

²⁵ A.D. Rotfeld, *Rosja: strategiczne dylematy*, „Sprawy Międzynarodowe” 2019, t. 72, nr 4, s. 36. Zob. też P. Buhler, *O potęgę w XXI wieku...*, s. 172–193.

²⁶ M. Marszałek, *Modern Missile Defense System as an Indispensable State's and NATO's Deterrence Tool*, „Safety & Defense” 2021, Vol. 7 (2); R. Stefanicki, *Kosmiczny wyścig zbrojeń*, „Gazeta Wyborcza”, 23–24.10.2021, s. 8–9.

²⁷ R.D. Asmus, *Mała wojna, która wstrząsnęła światem. Gruzja, Rosja i przyszłość Zachodu*, Fundacja Res Publica im. Henryka Krzeczковского, Warszawa 2010, s. IX.

Nową zimną wojnę w stosunkach międzynarodowych nasilił konflikt rosyjsko-ukraiński o Krym, trwający od 2014 r. do dziś²⁸. Konflikty te i inne problemy na świecie, jak np. kryzys finansowo-gospodarczy z lat 2008–2014 czy kryzys migracyjny w Unii Europejskiej (UE), nie tylko zahamowały proces budowy nowego, wielobiegunowego porządku międzynarodowego, ale również obnażyły słabości i bezsilność wobec nich Zachodu, a zwłaszcza Stanów Zjednoczonych. Czarnym dniem w historii nie tylko NATO, ale i zachodniej cywilizacji na czele ze Stanami Zjednoczonymi, stał się 15 sierpnia 2021 r., kiedy Talibowie wkroczyli do Kabulu i po 20 latach przejęli władzę w Afganistanie. Odnieśli spektakularny sukces, a Stany Zjednoczone skompromitowały się po raz kolejny po ucieczce w 1975 r. z Wietnamu i po klęsce w Iraku w 2014 r. Talibowie wykorzystali błędną decyzję prezydenta Joe Bidena o szybkim wycofaniu się z tego kraju, gdzie byli obecni od października 2001 r.²⁹ Jak pisze niemiecki tygodnik „Der Spiegel”: „Decyzja ta była katastrofalnym błędem, za który zapłaci cały Zachód, a może i świat”³⁰. Gwoli historycznej prawdy trzeba tutaj zaznaczyć, że Biden tylko podtrzymał decyzję podjętą przez prezydenta Donalda Trumpa z 2020 r. o wycofaniu się Stanów Zjednoczonych z Afganistanu. Co więcej, prezydent Trump podjął tę decyzję w zasadzie bez konsultacji z sojusznikami z ISAF – NATO i ówczesnym rządem afgańskim. Sposób wyjścia z Afganistanu sprowokował sojuszników do zadawania pytań o jakość amerykańskich gwarancji bezpieczeństwa. Czas pokaże, czy Waszyngton rozumie powagę sytuacji, w jakiej się znalazł, i czy jest zdolny do mobilizacji wszystkich swoich zasobów, co uspokoiłoby sojuszników, czy też wpadnie w strategiczny dryf i ostatecznie zniweczy szanse na utrzymanie *Pax Americana*³¹. Stany Zjednoczone z klęski w Afganistanie wyciągnęły pewne wnioski, aby nie utracić dotychczasowej hegemonii nad światem na rzecz Chin. Dał temu wyraz prezydent Joe Biden w przemówieniu 1 września 2021 r., podkreślając, że wyjście z Afganistanu oznacza nowe otwarcie w amerykańskiej polityce zagranicznej, że USA nie

²⁸ M.M. Kosman, *Konflikt rosyjsko-ukraiński o Krym (2014–2019)*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2020; K. Gloger, *Putins Welt. Das neue Russland, die Ukraine und der Westen*, München–Berlin 2015; K. Malygina, *Die Krim-Krise – am Rande eines neuen Kalten Krieges*, „Ukraine-Analysen” 2014, nr 129.

²⁹ J. Grondecka, J. Łukaszewski, *Zachód ucieka z Afganistanu. Talibowie w Kabulu*, „Gazeta Wyborcza”, 16.08.2021, s. 1; J. Kopeć, *Żadna władza nie jest całkowita. Rozmowa z dr hab. Markiem Madejem*, „Gazeta Wyborcza”, 20.08.2021, s. 14.

³⁰ „Der Spiegel”, 17.08.2021, s. 3.

³¹ J. Kopeć, *Żadna władza nie jest całkowita...*, s. 14.

będą już słały w świat dużych kontyngentów ani siłą budowały demokracji na drugim końcu świata³².

Stany Zjednoczone mają świadomość zagrożeń płynących dla nich i całego świata ze strony Chin i Rosji. Świadczy o tym ich nowy sojusz na Pacyfiku, zawarty z Wielką Brytanią i Australią, nazywany AUKUS, który ma stać się zaporą dla ekspansjonizmu Chin. Analitycy nazywają AUKUS „największym porozumieniem w kwestii bezpieczeństwa między USA, Wielką Brytanią i Australią od czasu II wojny światowej”. Co prawda te trzy kraje od dawna są sojusznikami, ale AUKUS nadaje formalną postać i pogłębia ich współpracę w dziedzinie obrony. Pakt ten skupia się na budowaniu potencjału militarnego, co różni go od sojuszu wywiadowczego „Pięciorga Oczu” z 1946 r., do którego należą Stany Zjednoczone, Wielka Brytania i Australia, ale też Kanada i Nowa Zelandia. „To historyczna okazja dla trzech krajów, sojuszników i partnerów, by chronić wspólne wartości i promować bezpieczeństwo i pomyślność w regionie Indo-Pacyfiku” – podkreślono we wspólnym komunikacie trzech rządów, tj. USA, Wielkiej Brytanii i Australii. Podobnie stwierdził prezydent Joe Biden, mówiąc, że to „historyczny krok”, który umożliwi „zainwestowanie w nasze największe źródło siły i nasze sojusze, tak by lepiej odpowiadać na teraźniejsze i przyszłe wyzwania”³³.

Współpraca w ramach AUKUS ma objąć też sztuczną inteligencję, cyberbezpieczeństwo i technologie kwantowe. Technologie cyfrowe mają duże znaczenie dla cyberbezpieczeństwa, a tym samym dla bezpieczeństwa państwa i jego obywateli. Natomiast cyberbezpieczeństwo stanowi istotny element szeroko rozumianej wojny informacyjno-narracyjnej i odgrywa ważną rolę w wojnie hybrydowej, którą prowadzą już niektóre państwa na czele z Federacją Rosyjską. Prezydent Joe Biden stwierdził, że jeśli Stany Zjednoczone nie zrobią nic w kierunku rozwoju najnowszych rozwiązań technologicznych, to ich dni jako innowacyjnego lidera będą policzone, i aby do tego nie dopuścić, ogłosił plan państwowego wsparcia dla rozwoju kluczowych obszarów gospodarki w wysokości 250 mld dolarów, który bez zastrzeżeń przegłosował amerykański senat. Stany Zjednoczone, jeśli chcą być nadal hegemonem, nie mogą przegrać wojny technologicznej z Chinami, która toczy się już od dłuższego czasu. Stany Zjednoczone, ale również sojusznicza Europa, potrzebują dziś

³² M. Urzędowska, *Biden: koniec wielkich wojen Ameryki*, „Gazeta Wyborcza”, 2.09.2021, s. 10.

³³ M. Kruczkowska, *Nowy sojusz na Pacyfiku*, „Gazeta Wyborcza”, 17.09.2021, s. 3; A. Rybińska, *Świat to dżungla. Stany Zjednoczone i Wielka Brytania właśnie zadały Francji cios w plecy*, <https://wpolityce.pl/swiat/567184-swiat-to-dzungla-europa-szybko-rozczarowala-sie-bidenem> [dostęp: 22.09.2021].

dobrze wyedukowanych i kreatywnych naukowców i inżynierów, specjalistów od technologii cyfrowych. W tym kontekście warto podkreślić, że Chiny mają już cztery razy więcej studentów na kierunkach STEM, tj. *Science, Technology, Engineering i Mathematics*, niż Stany Zjednoczone i pięć razy więcej niż cała Europa. Oprócz tego ok. 360 tys. chińskich studentów studiuje kierunki STEM w Stanach Zjednoczonych, a 60 tys. w Wielkiej Brytanii. Poza nowoczesną kadrą inżynieryjno-techniczną w procesie tworzenia przełomowych innowacji niezbędna jest również odpowiednia dostępność funduszy, szczególnie w fazie komercjalizacji innowacyjnego pomysłu. Niestety, również w tym obszarze Chiny ze swoimi 6,5 bln dolarów rezerw w budżecie mają ogromną przewagę nad zadłużonym Zachodem. Już w 2019 r. zadłużenie tylko Stanów Zjednoczonych przekroczyło 23 bln dolarów, a w kwietniu 2020 r. osiągnęło już 25 bln. Mocno zadłużona jest też cała Unia Europejska, na czele z RFN (ponad 1,5 bln euro) i Polską, której dług publiczny na koniec czerwca 2023 r. wynosił 1581,2 mld zł³⁴.

Od kilku lat Stany Zjednoczone borykają się też z niespotykaną od 10 lat inflacją, która w 2023 r. przekroczyła 4%, a przeliczony według parytetu siły nabywczej całkowity produkt krajowy Chin już od roku 2016 jest wyższy niż PKB PPP USA. Z badań ekonomistów wynika, że już w 2025 r. Chiny zajmą pozycję zdecydowanego lidera w gospodarce światowej. Ich udział wyniesie ponad 20%, podczas gdy UE-28 osiągnęłaby nieco ponad 15% (UE bez Wielkiej Brytanii – 13%), Stany Zjednoczone nieco mniej niż 15%, a Rosja około 3–4%³⁵.

Teoretycznie rzecz biorąc, AUKUS ma wzmocnić wpływ Zachodu w kluczowym regionie świata, z którego Chińczycy chcą wyprzeć Amerykanów i stać się regionalnym hegemonem. Czy tak się stanie, dziś trudno to przewidzieć, tym bardziej że AUKUS spotkał się z krytyką Francji i Niemiec, które zacieśniają więzy gospodarcze z Chinami i w 2021 r. doprowadziły do zawarcia umowy inwestycyjnej między Unią Europejską a Chinami, co spotkało się też z niezadowolaniem władz Tajwanu. Na Tajwanie Niemcy i Francja uważane są za zbyt przyjazne dla Chin i zbyt zależne od chińskiego rynku. Politycy niemieccy i francuscy, krytykując AUKUS, zarzucają prezydentowi

³⁴ M. Orłowski, *Globalny wyścig technologiczny – o co toczy się gra?*, Kongres Obywatelski – thinkletter@kongresobywatelski.pl [dostęp: 30.09.2021]; W. Gadomski, *Sygnaly ostrzegawcze: nadciąga kryzys*, „Gazeta Wyborcza”, 4.08.2021, s. 14.

³⁵ L. Smolaga, M. Smolaga, *Zmiana układu sił w stosunkach międzynarodowych: analiza potencjałów z perspektywy do lat 2025–2030*, „Sprawy Międzynarodowe” 2020, t. 73, nr 3, s. 75–77; R.J. Kruszyński, *USA–ChRL: konflikt konieczny?*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” 2020, t. 12, nr 23, s. 48–68.

J. Bidenowi, że kontynuuje egoistyczną politykę Trumpa wobec Chin oraz osłabia NATO i Unię Europejską³⁶.

Chińska ekspansja gospodarcza oraz terytorialna, zwłaszcza na Morzu Południowochińskim, budzi rosnące obawy nie tylko Stanów Zjednoczonych, ale również Japonii, Filipin, Indonezji, Kambodży, Tajlandii i Wietnamu. Chiny roszczą sobie prawa do 3/4 tego akwenu. Spierają się też z Filipinami i Wietnamem o strategicznie położone i bogate w łowiska oraz podmorskie zasoby ropy i gazu Spratleje i Wyspy Paracelskie. W kontekście gospodarczym chiński ekspansjonizm przejawia się m.in. w zdobywaniu, w tym przez naciski na zagraniczne przedsiębiorstwa, zagranicznego *know-how*. Polityka ta doprowadziła w 2018 r. do otwartego konfliktu handlowego (wojny gospodarczej) między Chinami i Stanami Zjednoczonymi, który nie został jeszcze zakończony, mimo podpisania umowy handlowej zwanej *Phase 1 Agreement* lub *Phase 1 Deal*, a przyczyny tego konfliktu istnieją nadal. Prowadzi to do kolejnych napięć między Chinami i Stanami Zjednoczonymi. To z kolei ma duży wpływ na sytuację światową i może doprowadzić nie tylko do zaostrzenia nowej zimnej wojny, w której Rosja zostanie zastąpiona przez Chiny, ale także do wojny gorącej, czyli z udziałem sił zbrojnych. Historia Europy i świata pokazuje, że gdy rosnący w siłę kraj zaczyna zagrażać aktualnemu hegemonowi, ich rywalizacja najczęściej kończy się wojną. Aby tak się nie stało, Chiny i Stany Zjednoczone muszą uważnie przestudiować historię stosunków międzynarodowych od czasów starożytnych do dziś, aby uniknąć wojny, z której żadna ze stron nie wyjdzie zwycięsko³⁷.

Należy zgodzić się z opinią wielu polityków i ekspertów, że inwazja Rosji na Ukrainę zrujnowała system europejskiego i światowego bezpieczeństwa międzynarodowego. Wojna na Ukrainie zmniejszyła też siłę ofensywną Rosji, ale według różnych szacunków jest ona gotowa ją odzyskać w ciągu dwóch-trzech, góra pięciu lat. Wtedy Putin ponownie zaatakuje Ukrainę, jeśli nie zdobędzie jej wcześniej, oraz takie kraje, jak Litwa, Łotwa, Estonia czy Mołdawia, a może także Polskę (tzw. przesmyk suwalski). To może doprowadzić do wojny Rosji z NATO. Co więcej, Rosja może uzgodnić i skorelować swoje działania z Chinami, które wówczas zaatakują Tajwan i rozpocznie się wojna Chin z USA. Połączone siły Chin i Rosji mogą pokonać Stany Zjednoczone,

³⁶ S. Thome, *Deutschland gilt in Taiwan als zu chinafreundlich*, „IPG-Journal” ipg-journal@fes.de [dostęp: 15.01.2024]; W. Gadomski, *Sygnaly ostrzegawcze: nadciągą kryzys*, „Gazeta Wyborcza”, 4.08.2021, s. 14.

³⁷ G. Allison, *Skazani na wojnę? Czy Ameryka i Chiny unikną Pułapki Tukidydesa?*, Wydawnictwo: Pascal historia, Bielsko-Biała 2018; R.J. Kruszyński, *USA-CHRL: konflikt konieczny?*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” 2020, t. 12, nr 23, s. 48–68.

gdyż nie będą one w stanie prowadzić wojny na dwóch frontach, tzn. z Rosją w Europie i z Chinami w Azji. To zaś może ułatwić Chinom przejęcie kontroli nad światem tak jak planują, czyli w połowie XXI w.

2. SZANSE I ZAGROŻENIA DLA PRZEJĘCIA PRZEZ CHINY PRZYWÓDZTWA NAD ŚWIATEM W POŁOWIE XXI W.

Przez ponad 30 lat mieliśmy do czynienia z wyjątkową sytuacją na świecie. Amerykanie stworzyli jednobiegunowy system międzynarodowy i rządili światem. Mieli tak dużą przewagę ekonomiczną, instytucjonalną, walutową i wojskową, że nie powstawały koalicje protestujące przeciwko temu hegemonowi. Nie zbuntowały się ani Niemcy, ani Rosja jelicynowska, ani Chiny, ani Japonia. W czasach postępującej globalizacji Stany Zjednoczone pilnowały warunków gry, co było bardzo korzystne dla ówczesnych mocarstw oraz małych i średnich państw, które nie musiały same walczyć o dostęp do rynku surowców, zbytu i międzynarodowego łańcucha dostaw³⁸.

W efekcie tego w sferze gospodarczej nowy ład międzynarodowy zaznaczył się rozwojem systemu rynkowego na wszystkich kontynentach, ale zarazem pogłębiło się zjawisko asymetrii między państwami bogatymi i biednymi. W międzynarodowych stosunkach gospodarczych po 1991 r. coraz większą rolę zaczęły odgrywać firmy i korporacje transnarodowe oraz banki, głównie amerykańskie, a malała rola państw narodowych, zwłaszcza średnich i małych. Świat zaczął odchodzić od budowy w miarę zróżnicowanego i wielobiegunowego ładu międzynarodowego na rzecz systemu jednobiegunowego na czele ze Stanami Zjednoczonymi, których kolejni prezydenci coraz głośniej mówili o niezbędnym „przywództwie amerykańskim w świecie”. Egoistyczne dążenia Stanów Zjednoczonych do jednobiegunowego ładu napotykały jednak na coraz większy opór na świecie. Liczni politycy zarzucali Stanom Zjednoczonym hegemonizm i unilateralizm, nieliczenie się z regułami demokracji i partnerstwa w stosunkach międzynarodowych oraz lekceważenie wielostronnych zobowiązań międzynarodowych³⁹.

³⁸ J. Bartosiak, *Kto będzie rządzić 5G, będzie rządzić światem*, „Gazeta Wyborcza”, 30.06.2019, s. 17.

³⁹ J. Kukułka, *Wstęp do nauki o stosunkach międzynarodowych (Introduction to International Relations Science)*, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2003, s. 238–239; J. Stefanowicz, *Bezpieczeństwo w Europie lat dziewięćdziesiątych*, „Sprawy Międzynarodowe” 1991, nr 5, s. 7–20; J.M. Fiszer, *System euroatlantycki przed i po zakończeniu*

Co więcej, mieli oni rację. Jak pisze Robert Kagan: „Liberalny porządek świata tak naprawdę nie był «oparty na zasadach», jak niektórzy mówią dzisiaj, a przynajmniej nie w sprawach wojskowych i strategicznych. Stany Zjednoczone, kiedy używały siły, generalnie poprzestawały na deklaracjach na forum Organizacji Narodów Zjednoczonych, a często nawet nie konsultowały swoich interwencji wojskowych z sojusznikami”⁴⁰. Notabene tę politykę kontynuował prezydent Donald Trump, który dbał przede wszystkim o utrzymanie przez Stany Zjednoczone hegemonii na świecie. Świadczą o tym m.in. jego decyzje w sprawie wycofania wojsk amerykańskich z Syrii i Afganistanu, co utrudniło pokojowe zakończenie wojny domowej w tych państwach i doprowadziło do umocnienia tam wpływów Rosji i Chin. Co więcej, otworzyło to „przestrzeń grupom terrorystycznym do planowania operacji przeciwko obywatelom USA, Ameryce i jej sojusznikom”⁴¹.

Ponadto Trump podkreślał, że nie jest pewien, czy będzie tak dalej i czy Stany Zjednoczone będą w stanie kontrolować porządek międzynarodowy. Prowokował Niemcy i mówił, że jeśli upadnie ten porządek, to nie wiadomo, czy statki z ich samochodami dopłyną do Stanów Zjednoczonych czy Chin, i czy dostaną ropę z Zatoki Perskiej, bo krążowniki i niszczyciele amerykańskiej marynarki zapewniają bezpieczeństwo jej transportu. Powtarzał często: „Chcecie nadal tego świata, to dostosujcie się do woli USA i zreformujcie system tak, by Chiny dalej nie rosły w tempie, które prowadzi do ich supremacji”⁴².

Jak już wcześniej pisałem, po rozpadzie Związku Radzieckiego był dobry moment dla Europy i świata, kiedy Stany Zjednoczone razem z Unią Europejską mogły stać się liderem w budowie nowego, wielobiegunowego ładu międzynarodowego. Okazja ta została jednak zmarnowana, gdyż Stany Zjednoczone nie zamierzały przestrzegać zasady *primus inter pares*, dążąc do pozycji jedyne go superaktora sceny globalnej, co szczególnie mocno ujawniło się w dobie prezydentury George’a Busha Juniora, który uwikłał Amerykę w kosztowne wojny w Afganistanie i Iraku⁴³. Uzasadnione jest przypuszczenie, że „wojna z Irakiem – poza innymi celami – miała także pokazać światu, czego może się spodziewać, gdy imperium (tj. USA – przyp. J.M.F.) postanowi

---

zimnej wojny. Istota, cele i zadania oraz rola w budowie nowego ładu globalnego, Instytut Studiów Politycznych PAN, Dom Wydawniczy ELIPSA, Warszawa 2013.

⁴⁰ R. Kagan, *Koniec Pax Americana?...*, s. 4.

⁴¹ R. Stefanicki, *Trump zabiera armię z Afganistanu*, „Gazeta Wyborcza”, 24–26.12.2018, s. 8. Zob. też E. Eppler, *TRUMP – und was tun wir? Der Antipolitiker und die Würde des Politischen*, Verlag J.H.W. Dietz Nachf. GmbH, Bonn 2018.

⁴² J. Bartosiak, *Kto będzie rządzić 5G, będzie rządzić światem...*, s. 16.

⁴³ R. Stefanicki, *Trump zabiera armię z Afganistanu...*, s. 8.

uderzyć. (...) Prezydent Bush i jego ekipa otwarcie mówią, kto rzeczywiście jest panem świata i zapowiadają wyprzedzające (*preemptive*) interwencje zbrojne. Strategia bezpieczeństwa pokazuje to, co zawsze leżało u podstaw amerykańskiej polityki zagranicznej (jeśli włączymy w nią politykę ekspansji na kontynencie amerykańskim)⁴⁴. Nie ulega wątpliwości, że interwencje w Afganistanie i Iraku były jedną wielką pomyłką oraz miały daleko idące konsekwencje polityczne, gospodarcze, społeczne i międzynarodowe dla Stanów Zjednoczonych, których status hegemonia został mocno nadwerężony⁴⁵.

Już we wrześniu 2002 r. administracja prezydenta Busha przedstawiła strategię bezpieczeństwa narodowego, która przeszła do historii Stanów Zjednoczonych pod nazwą doktryny Busha. Podkreślono w niej, że Stany Zjednoczone są obecnie jedynym supermocarstwem na Ziemi i zamierzają takim pozostać. W sposób wyraźny określała ona cele amerykańskiej polityki zagranicznej w postzimnowojennym świecie. Doktryna Busha zapowiadała stworzenie nowego układu stosunków międzynarodowych, z niekwestionowaną pierwszoplanową rolą Stanów Zjednoczonych. Środkami prowadzonymi do tego celu były forsowanie wolnego rynku (traktowanego jednostronnie jako swoboda kapitału amerykańskiego do działalności w innych krajach) oraz wykorzystanie własnej potęgi militarnej. „Dziś Stany Zjednoczone cieszą się pozycją niezrównanej potęgi militarnej oraz ogromnym wpływem politycznym i gospodarczym⁴⁶, podkreślono w tym dokumencie. Doktryna ta zakładała możliwość uprzedzającego ataku militarnego na inne państwo, w tym także w celu zmiany rządu, co jest sprzeczne z prawem międzynarodowym, a także możliwość użycia broni nuklearnej. Ponadto odrzucała podporządkowanie się jakimkolwiek traktatom czy organizacjom międzynarodowym; zakładała niedopuszczenie do pojawienia się na scenie międzynarodowej jakiegokolwiek realnego rywala, który osiągnąłby większą lub choćby zbliżoną pozycję militarną (ten element był wyraźnie skierowany przeciwko Chinom); wreszcie w sposób jednoznaczny wiązała politykę ekonomiczną i militarną Stanów Zjednoczonych – „jeśli pojawi się taka konieczność, żeby wypełnić nasze prawa do obrony przez uderzenie prewencyjne, nie zawahamy się działać samotnie. (...) Ameryka będzie działała przeciwko pojawiającym się zagrożeniom zanim zostaną one w pełni ukształtowane⁴⁷. Jak pisze amerykański politolog John J. Mearsheimer: „Dokument ten był szeroko krytykowany, zwłaszcza jeśli chodzi o zawartą w nim pochwałę idei wojny prewencyjnej, choć z drugiej

⁴⁴ S.G. Kozłowski, *Doktryna Busha*, „Dziś” 2003, nr 9, s. 24.

⁴⁵ Ibidem, s. 26–27.

⁴⁶ Ibidem, s. 25.

⁴⁷ Ibidem, s. 27.

strony niemal nikt nie kwestionował tezy, że Stany Zjednoczone powinny przeciwstawiać się wschodzącym mocarstwom i dbać o zachowanie swojej dominującej pozycji w światowej równowadze sił⁴⁸.

Jednocześnie Stany Zjednoczone już na początku XXI w. wpadły w pułapkę zadłużenia wewnętrznego i zewnętrznego. Zwłaszcza niebezpieczne stało się olbrzymie zadłużenie wobec Chin, szacowane na ponad 1,3 bln dolarów. Co więcej, zaczęła szwankować amerykańska demokracja, a system władzy prezydenckiej stawał się coraz mniej skuteczny, tak w polityce wewnętrznej, jak i zagranicznej. Z drugiej strony coraz słabsza stawała się też Europa, na czele z Unią Europejską, która długo nie mogła uporać się z kryzysem finansowo-gospodarczym i jego skutkami w wielu państwach członkowskich, pandemią COVID-19, kryzysem imigracyjnym, islamskim terroryzmem i wieloma innymi problemami⁴⁹.

Dziś większość badaczy i ekspertów zakłada, że w perspektywie 25–30 lat powstanie nowy system globalny, w którym kluczową rolę obok Stanów Zjednoczonych będą odgrywały mocarstwa wschodzące, na czele z Chinami, Indiami i Rosją. Przyjmuje się, że gwarantem bezpieczeństwa międzynarodowego nadal będzie system euroatlantycki, w którym wiodące role należeć będą do Stanów Zjednoczonych, Unii Europejskiej i NATO. Podkreśla się, że Stany Zjednoczone pozostaną światową potęgą polityczną, wojskową i gospodarczą, ale ich pozycja hegemonu będzie ulegała stopniowemu osłabieniu⁵⁰. Francuski politolog i dyplomata Pierre Buhler w swej książce⁵¹ krytycznie ocenia kondycję Stanów Zjednoczonych i pesymistycznie pisze o ich dalsze roli na arenie międzynarodowej⁵². Podkreśla, że: „Słusznie czy niesłusznie, Ameryka

⁴⁸ J.J. Mearsheimer, *Tragizm polityki mocarstw*, Wydawnictwo UNIVERSITAS, Kraków 2019, s. 437.

⁴⁹ T.G. Ash, *Free World: America, Europe and the Surprising Future of the West*, Random House, New York 2010; A. Kukliński, K. Pawłowski (red.), *The Atlantic Community. The Titanic of the XXI Century?*, Wyższa Szkoła Biznesu – NationalLouisUniversity, Nowy Sącz 2010.

⁵⁰ P.D. Williams, *Security Studies. An Introduction*, Routledge, Londyn & Nowy Jork 2012; S. Koziej, *Między piekłem a rajem. Szare bezpieczeństwo na progu XXI wieku*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2006; J.W. Müller, *Wo Europa endet? Ungarn, Brüssel und das Schicksal der liberalen Demokratie*, Suhrkamp, Berlin 2013; J.M. Fiszer, *Nowy, pojaltański ład globalny: bipolarny czy multipolarny?*, „Biuletyn Analiz i Opinii” 2016, nr 1(22), s. 1–6.

⁵¹ P. Buhler, *O potędze w XXI wieku*, Wydawnictwo Akademickie DIALOG, Warszawa 2014.

⁵² P.D. Williams, *Security Studies...*; S. Koziej, *Między piekłem a rajem...*; J.W. Müller, *Wo Europa endet?*; J.M. Fiszer, *Nowy, pojaltański ład globalny...*

jest postrzegana jako osłabiona przez zadłużenie zewnętrzne i wewnętrzne (...). Pomimo ustalanego przez Kongres – i systematycznie podnoszonego – pułapu zadłużenia przewidywania na następne lata nie są optymistyczne – szacuje się, że w 2016 roku zadłużenie USA osiągnie zawrotną kwotę 20 bilionów, a w 2023 – 25 bilionów. Wyżej podane liczby to oficjalne szacunki amerykańskiego rządu, inne jednak źródła kreślą bardziej apokaliptyczne wizje: według niektórych amerykański dług wyniesie w 2030 roku 50 bilionów dolarów (140% PKB)⁵³.

To prawda, Ameryka – utrzymująca kosztowną sieć baz za granicą – od początku XXI w. traci zdolność samodzielnego udźwignięcia własnego długu i zmuszona jest oprzeć się na zagranicy, by go finansować – blisko połowa długu publicznego Stanów Zjednoczonych należy do wierzycieli zagranicznych, w tym głównie do Chin (1,3 bln dolarów) i Japonii (1,1 bln dolarów)⁵⁴.

Już od wielu lat podważana i krytykowana jest przywódcza rola Stanów Zjednoczonych na świecie – nie tylko gospodarcza i polityczna, ale nawet cywilizacyjna. Głosi się teorie o schyłku tego mocarstwa i krytykuje jego politykę wewnętrzną i zagraniczną, zarówno w Stanach Zjednoczonych, jak i poza nimi. Przewiduje się dla tego mocarstwa rolę nie hegemonia, ale *global driver*, oraz zakłada dalszy rozwój potęgi Chin oraz Indii, a także niektórych mocarstw regionalnych⁵⁵. Pozycję Stanów Zjednoczonych na arenie międzynarodowej próbował umocnić prezydent Donald Trump⁵⁶. Niestety, nie osiągnął on tego celu. Doprowadził natomiast do animozji wśród sojuszników Stanów Zjednoczonych i podziałów w amerykańskim społeczeństwie. Cytowany już tutaj Francis Fukuyama pisze, że: „Największym zagrożeniem dla globalnego znaczenia Ameryki jest (...) jej sytuacja wewnętrzna: Stany Zjednoczone są tak podzielone, że trudno osiągnąć zgodę w jakiegokolwiek kwestii. I to ma

⁵³ P. Buhler, *O potędze w XXI wieku...*, s. 262.

⁵⁴ Tamże, s. 263.

⁵⁵ L.W. Zacher, *Przyszłość w świetle prognoz światowych u progu XXI wieku*, „Polska 2000 Plus” 2001, nr 1; F. Fukuyama, *Budowanie państwa. Władza i ład międzynarodowy w XXI wieku*, Wydawnictwo REBIS, Poznań 2005; I. Wallerstein, *Koniec świata, jaki znamy*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004; Z. Brzeziński, *Wybór – dominacja czy przywództwo*, Wydawnictwo Znak, Kraków 2004.

⁵⁶ K. Demirjan. M. Birbaum, *Russia's Putin blames U.S. for destabilizing world order*, „The Washington Post”, 24.11.2015, s. 3–4; J.M. Fiszer, *System euroatlantycki w multipolarnym ładzie międzynarodowym: szanse i zagrożenia*, w: J.M. Fiszer, P. Olszewski, B. Piskorska, A. Podraza (red.), *Współpraca transatlantycka. Aspekty polityczne, ekonomiczne i społeczne*, ISP PAN, Warszawa 2014, s. 33–52; J.M. Fiszer, *Zadania i cele polityki zagranicznej Władimira Putina*, „Myśl Ekonomiczna i Polityczna” 2016, nr 1 (52), s. 167–201.

ogromne znaczenie dla polityki zagranicznej. (...) Największy problem polega na tym, że Amerykanie żyją dziś w dwóch równoległych światach. Mamy wielu zwolenników republikanów, którzy wierzą, że zwycięstwo zostało ukradzione Trumpowi. Ci ludzie stanowią mniej więcej 30 proc. wszystkich wyborców. To fatalna sytuacja, gdy tak wielka część populacji kwestionuje pokojowe przekazanie władzy, a tym samym podstawy demokracji. Tego nie było od czasów wojny domowej. I fatalnie wróży na przyszłość. Jeśli to się nie zmieni, Ameryka będzie coraz słabsza. Nasza demokracja nie została jeszcze uratowana”⁵⁷.

W Stanach Zjednoczonych niepokój i uwagę wzbudzają przede wszystkim rosnące w siłę Chiny, które w 1990 r. były poza pierwszą dziesiątką państw pod względem PKB, ale już w 2011 r. znalazły się na drugiej pozycji. To, co się stało w Chinach od końca lat 70., jest największym fenomenem gospodarczym w historii ludzkości. 550 mln ludzi w tym czasie przeniosło się ze wsi do miast. Chińczycy zbudowali dla nich mniej więcej tyle przestrzeni miejskiej, ile jest w całej Europie. Obecnie w ciągu kilku tygodni budują powierzchnie mieszkalne odpowiadające stolicy Włoch. Dziś rezerwy walutowe Chin wynoszą ponad 6 bln dolarów i są one największym wierzycielem Stanów Zjednoczonych. Prognozy pokazują, że w latach 2025–2030 Chiny prześcigną Stany Zjednoczone i staną się niekwestionowanym liderem w gospodarce światowej. Obecnie są już największą potęgą handlową, co dotyczy eksportu i importu, czyli wywierają wielki wpływ na gospodarkę światową. Wpływają w ten sposób na politykę państw nie tylko w swoim regionie, ale także w Europie i Afryce. Po 45 latach reform Chiny są dziś niekwestionowanym mocarstwem globalnym. Przewiduje się, że pod względem militarnym zrównają się ze Stanami Zjednoczonymi ok. 2050 r. W zarysowującej się już nowej konfiguracji geopolitycznej świata Chiny w połowie XXI w. – moim zdaniem – będą odgrywać wiodące role zarówno w polityce, jak i gospodarce. Mogą stać się potencjalną alternatywą dla Stanów Zjednoczonych, czyli zostać supermocarstwem numer jeden na świecie, a nawet – wraz z ich otoczeniem w Azji Wschodniej – być alternatywą dla całego Zachodu⁵⁸.

Wybitny sinolog i politolog Bogdan Góralczyk w monografii poświęconej renesansowi Chin pisze, że „(...) Chiny to bezustanna zagadka, a dla nas także pułapka. Niejako wbrew własnej nazwie – *Zhongguo*, czyli Państwo

⁵⁷ F. Fukuyama, *Jeszcze Ameryka nie upadła*, „Newsweek”, 6–12.09.2021, s. 11–14.

⁵⁸ B. Góralczyk, *Wielki Renesans. Chińska transformacja i jej konsekwencje*, Wydawnictwo Akademickie DIALOG, Warszawa 2018; Z.W. Puślecki, *Unia Europejska – Chiny. Nowe zjawiska w stosunkach handlowo-ekonomicznych*, Wydawnictwo Poznańskie sp. z o.o., Poznań 2018; P. Buhler, *O potędze w XXI wieku*, Wydawnictwo Akademickie DIALOG, Warszawa 2014.

Środka – one wcale zwykłym państwem nie są. Są natomiast wielką i starą cywilizacją, która przetrwała, a która zawsze rządziła się własnym porządkiem i prawidłami. Owszem, we własnym mniemaniu kiedyś znajdowała się w samym środku świata i cywilizacji i o powrót do tej roli właśnie teraz, przez ostatnie dekady, tak skutecznie walczy. Chiny znów chcą być tym, czym kiedyś przez stulecia były: wielką cywilizacją emanującą na świat i wywierającą nań przemożny wpływ”⁵⁹.

Natomiast Stany Zjednoczone w przyszłości mogą stać się dla Chin *junior partner*, jak wcześniej Europa była dla Ameryki. W ten sposób reszta świata, w tym Europa, znajdzie się na peryferiach nowego globalnego porządku. W każdym z tych scenariuszy Europa będzie spychana na dalszy plan w relacjach międzynarodowych. Tak więc globalna triada (USA, Chiny, Unia Europejska) jako fundament dla nowego ładu globalnego, którą prognozowano na początku pierwszej dekady XXI w., powoli przestaje być aktualna. Coraz bardziej wątpliwa jest też wizja utworzenia tzw. Chimeryki, czyli ładu bipolarnego, na czele ze Stanami Zjednoczonymi i Chinami⁶⁰. Wielu ekspertów twierdzi, że XXI w. ostatecznie będzie należał do państw Azji, na czele z Chinami⁶¹.

Chiny już od dawna nie ukrywają swoich celów i możliwości. Chcą Tajwanu, dominacji nad Azją Środkową i kontroli szlaków handlowych. Temu też celowi służy Nowy Jedwabny Szlak, będący – w przeciwieństwie do historycznej drogi łączącej Chiny z Europą i Bliskim Wschodem – tak naprawdę ideą, a nie szlakiem. Chodzi o globalizację roli gospodarczej i politycznej Chin, głównie przez inwestycje. A konkretniej – o wyparcie z Azji Południowo-Wschodniej, Azji postradzieckiej oraz Turcji i Iranu rosyjskich i amerykańskich wpływów. Inwestycje mają być rzekomo korzystne dla obu stron, przez co w niektórych kręgach Nowy Jedwabny Szlak nazywany jest „chińskim planem Marshalla”⁶².

⁵⁹ B. Góralczyk, *Wielki Renesans. Chińska...*, s. 13.

⁶⁰ R. Kuźniar, *Europa w porządku międzynarodowym*, PISM, Warszawa 2016, s. 208–209; D. Murray, *Przedziwna śmierć Europy. Imigracja, tożsamość, islam*, Zysk i S-ka Wydawnictwo s.j., Poznań 2017.

⁶¹ P. Khanna, *The Future is Asian*, Simon & Schuster, Nowy Jork 2019; A. Acharya, *The End of American World Order*, Polity Press, Cambridge 2018; M. Falkowski, J. Lang, *Zakładnicy Moskwy. Klienci Pekinu: bezpieczeństwo w Azji Centralnej w dobie malejącej roli Zachodu*, Ośrodek Studiów Wschodnich, Warszawa 2014, s. 25–27.

⁶² Szerzej na ten temat zob. E. Bryła, *Czy mamy szansę na chiński węzeł?*, „Gazeta Wyborcza”, 15.09.2017, s. 10; F. Godement, *Czego chcą Chiny?*, Wydawnictwo Akademickie DIALOG, Warszawa 2016, s. 243–249; E. Halizak, *Międzynarodowa strategia geoeconomiczna Chin – perspektywa neoliberalnego instytucjonalizmu i kulturowo-cywilizacyjnej tradycji*, „Myśl Ekonomiczna i Polityczna” 2017, nr 2, s. 72–101; X. Jian, *Wspólnie*

W praktyce ma on służyć walce Chin o dominację nad światem. Jak bowiem podkreślał prof. Zbigniew Brzeziński, kto ma kontrolę nad Azją Środkową, ten kontroluje Europę i Azję. Przywódcy Chińskiej Republiki Ludowej chcą, aby spełnił się „Chiński Sen”, czyli dążą do odbudowy Wielkich Chin. Ma to zostać osiągnięte do 1 października 2049 r., czyli na stulecie Chińskiej Republiki Ludowej⁶³.

Współczesne Chiny to państwo specyficzne, biorąc pod uwagę ich historię, ustrój polityczny i potencjały (demograficzny, ekonomiczny, kulturowy, militarny) oraz politykę wewnętrzną i zagraniczną. Są krajem autorytarnym, a może już totalitarnym, rządonym przez blisko 100-milionową partię komunistyczną, na której czele stoi od 2012 r. Xi Jinping, mający niemal dyktatorską władzę. Często atakuje zachodnie wartości i liberalną demokrację. Jak już wcześniej pisałem, chce z Chin uczynić jedyne supermocarstwo na świecie. Pod jego rządami Chiny zachowują się coraz bardziej asertywnie. Formalnie nie są w sojuszu z Rosją, Iranem czy Koreą Północną, ale mają z tymi państwami doskonałe stosunki polityczne i gospodarcze. Stały się liderem nowej „osi zła”, która wywołuje w różnych częściach świata napięcia i konflikty, wobec których Stany Zjednoczone są bezsilne. Jest to również państwo, które zawsze odgrywało i nadal odgrywa jedną z głównych ról w stosunkach międzynarodowych⁶⁴.

Wśród badaczy, zwłaszcza politologów, historyków, socjologów, prawników oraz ekspertów z dziedziny stosunków międzynarodowych i polityków, już od dawna toczą się dyskusje na temat specyfiki Chin oraz ich pozycji i roli na arenie międzynarodowej w przeszłości, obecnie i w przyszłości⁶⁵. Dyskusje

---

budując Jedwabny Szlak XXI wieku promujemy i zacieśniamy przyjaźń, w: J. Marszałek-Kawa (red.), *Chiny i świat zewnętrzny*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2016, s. 149–154.

⁶³ *Chiny: będziemy wreszcie numerem 1*, rozmowa z prof. Bogdanem Góralczykiem, „Gazeta Wyborcza”, 20.01.2017, s. 16. Szerzej na ten temat zob. B. Góralczyk, *Wielki renesans. Chińska...*

⁶⁴ J.M. Fiszer, *Państwa specyficzne na przykładzie współczesnych Chin oraz ich rola w stosunkach międzynarodowych*, w: E. Godlewska, M. Lesińska-Staszczuk, M. Michalczyk-Wlizło (red.), *Państwo – prawa człowieka – mniejszości narodowe*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2023, s. 469–482; W. Gadomski, *Nie takie Chiny straszne, jak je malują*, „Gazeta Wyborcza” 22.01.2024, s. 12.

⁶⁵ Szerzej na ten temat zob. J.M. Fiszer, *Czy Chiny przejmą kontrolę nad światem w połowie XXI wieku?*, „Biuletyn Analiz i Opinii” 2021, nr 3 (44), s. 1–18; tenże, *System euroatlantycki przed i po zakończeniu zimnej wojny. Istota, cele i zadania oraz rola w budowie nowego ładu globalnego*, Instytut Studiów Politycznych PAN, Warszawa 2013; R. Kuźniar, *Europa w porządku międzynarodowym*, Polski Instytut Spraw Mię-

te nasiliły się po zapowiedziach kierownictwa Komunistycznej Partii Chin (KPCh), że w 2049 r., czyli na stulecie ChRL, państwo to przejmie kontrolę nad światem. Czy tak się stanie, trudno dziś przewidzieć. Mimo to wielu autorów i ekspertów podkreśla, że Stany Zjednoczone powoli tracą pozycję światowego hegemonu na arenie międzynarodowej, co wzmacnia szanse Chin na osiągnięcie ich strategicznego celu w polityce międzynarodowej, czyli przejęcie kontroli nad światem w połowie XXI w. Moim zdaniem nie będzie to jednak łatwe zadanie. Będzie bowiem zależało od wielu czynników, m.in. od sytuacji wewnętrznej w Chinach oraz polityki Stanów Zjednoczonych i ich sojuszników wobec chińskiej aspiracji, a także stanowiska Rosji w tej kwestii, która mimo prowadzonej wojny z Ukrainą posiada zdolność konkurowania z rosnącymi wpływami Chin na świecie. Chiny mogą też połączyć swoje siły z Rosją i wspólnie pozbawić Stany Zjednoczone statusu hegemonu. Z drugiej strony, w naukach o polityce i stosunkach międzynarodowych widoczna jest tendencja do zakładania *a priori*, że relacje na linii Rosja–Chiny to sojusz równoważący Stany Zjednoczone. Praktyka może jednak zweryfikować całokształt dotychczasowych relacji rosyjsko-chińskich na korzyść Stanów Zjednoczonych, zwłaszcza w kontekście toczącej się obecnie wojny rosyjsko-ukraińskiej, dzięki czemu uda się im zachować kontrolę nad światem i obronić status hegemonu na arenie międzynarodowej⁶⁶.

Wojna rosyjsko-ukraińska skonsolidowała Zachód, wzmocniła system euroatlantycki, co potwierdził wspomniany już szczyt NATO w Wilnie w dniach 11–12 lipca 2023 r.⁶⁷, i doprowadziła do wyeliminowania na wiele lat Rosji ze stosunków międzynarodowych, a dzięki temu wzmocniła przywództwo Stanów Zjednoczonych na świecie, co będzie też sprzyjało poprawie ich relacji z Chinami i współpracy na rzecz budowy nowego bipolarnego ładu globalnego⁶⁸. Stany Zjednoczone powinny odejść od polityki konfrontacji i dążyć do porozumienia i współpracy z Chinami. Hipotezę tę potwierdza wizyta przywódcy Chin Xi Jinpinga w dniach 14–15 listopada 2023 r.

---

dzynarodowych, Warszawa 2016; P. Buhler, *O potęgę w XXI wieku*, Wydawnictwo Akademickie DIALOG, Warszawa 2014; G. Friedman, *Następna dekada. Gdzie byliśmy i dokąd zmierzamy*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2012.

⁶⁶ R. Bathon, L. Kotlyarowa, *Und wie blickt man in Moskau auf das Verhältnis zu Peking?*, „IPG-Journal”ipg-journal@fes.de [dostęp: 30.03.2022].

⁶⁷ M. Czarnecki, *Utrzymać jedność*, „Gazeta Wyborcza”, 14.07.2023, s. 12–13; M. Kapitonenko, *Eine Lektion in Realismus*, „IPG-Journal”ipg-journal@fes.de [dostęp: 13.07.2023].

⁶⁸ R. Piłkuła, *Niedźwiedź na łasce smoka*, „Gazeta Wyborcza”, 11.03.2022, s. 12–13; D. Maciejasz, *Zachód uzależniony od Chin*, „Gazeta Wyborcza”, 18.03.2022, s. 12; D. Maciejasz, *Polskie firmy schodzą ze szlaku*, „Gazeta Wyborcza”, 1.04.2022, s. 10.

w Stanach Zjednoczonych. Obie strony liczą na poprawę wzajemnych relacji politycznych i gospodarczych. Rozmowy Joe Bidena i Xi Jinpinga mają nie tylko zmienić napięte stosunki na linii Waszyngton–Pekin, ale również pomóc w stworzeniu ram, które pozwolą zarządzać trudnymi relacjami pośród największych gospodarek świata. Obaj przywódcy spotkali się i rozmawiali podczas kończącego się w San Francisco szczytu Współpracy Gospodarczej Krajów Azji i Pacyfiku (APEC). W związku z tymi rozmowami chińskie media wstrzymały się od ataków na USA, publikując szereg komentarzy wychwalających zalety resetowania i pracy nad współpracą między Stanami Zjednoczonymi i Chinami. Zmiana stanowiska Chin wobec USA jest podyktowana m.in. trwającym tam spowolnieniem gospodarczym, które zaczęło się w 2018 r. wraz z rozpoczętą przez D. Trumpa wojną handlową z Chinami, a przyspieszyło za rządów J. Bidena. Wówczas wiele korporacji międzynarodowych przenosiło produkcję z Chin do państw bardziej przewidywalnych i mniej odległych, a inwestorzy zagraniczni stracili zaufanie do Chin. Zagraniczne inwestycje w tym kraju są na najniższym od 30 lat poziomie. Pojawiło się duże bezrobocie i niezadowolenie wśród społeczeństwa⁶⁹. Dlatego też Xi nalegał, aby Stany Zjednoczone nie rozszerzały wojny handlowej ani rywalizacji technologicznej. Uspakajał Bidena, mówiąc, że Chiny nie dążą do prześcignięcia USA ani ich wysadzenia z siodła i oczekują, że ze swej strony Stany Zjednoczone „nie będą knuły, by odsunąć je czy powstrzymać”⁷⁰.

Przywódcy zgodzili się przywrócić przerwany w 2022 r. dialog wojskowy, stałe kontakty na szczeblu ministra obrony i dowództwa obu krajów. Rozmowy dotyczyły też gospodarki i nadziei Chin na napływ amerykańskiego kapitału oraz kryzysu klimatycznego, który zmusza mocarstwa do współpracy, ale też praw człowieka, Tajwanu, wojny między Izraelem i Hamasem oraz wojny w Ukrainie. Chiny doszły do wniosku, że na razie nie mają szansy na przejęcie kontroli nad światem, ale to nie oznacza, że już zrezygnowały ze zdobycia tego celu.

Agresja Rosji na Ukrainę spowodowała załamanie się porządku multipolarnego na świecie, opartego na modelu bezpieczeństwa kooperatywnego z pozorowanym udziałem Rosji, która pod rządami Putina dąży, podobnie jak Chiny, do transformacji postzimnowojennego ładu światowego, opartego na dominującej roli Stanów Zjednoczonych. Dziś nie wiadomo, co może go zastąpić, i czy będzie to ład unipolarny na czele ze Stanami Zjednoczonymi,

⁶⁹ W. Gadomski, *Nie takie Chiny straszne, jak je malują*, „Gazeta Wyborcza”, 22.01.2024, s. 12.

⁷⁰ M. Kruczkowska, *Jak przywódca z przywódcą*, „Gazeta Wyborcza”, 17.11.2023, s. 12.

czy bipolarny, czyli kontrolowany przez Stany Zjednoczone i Chiny, czy multipolarny, tzn. oparty na współpracy Stanów Zjednoczonych, UE i Chin⁷¹. Za tym drugim przemawiają racje geopolityczne i geoeconomiczne i towarzyszące im porównywalne wskaźniki makroekonomiczne. I tak, w 2008 r. UE była najsilniejszą gospodarką na świecie, z produktem krajowym brutto (PKB) wynoszącym nieco ponad 16 bln USD, a obecnie, po 15 latach, niewiele większym, tj. 17,3 bln USD. W tym samym czasie Stany Zjednoczone prawie podwoiły swój PKB z 14,7 bln do 26,8 bln USD, a Chiny nawet trzykrotnie: z 4,6 bln do 18 bln USD⁷². Natomiast na zbrojenia chińska armia wydaje 300 mld dolarów rocznie, ale amerykańska trzy razy więcej, a Unia Europejska nic, gdyż nie posiada armii⁷³.

Poza tym UE, w przeciwieństwie do Chin, Stanów Zjednoczonych i Rosji, nie posiada porównywalnych sił strategiczno-ofensywnych. W związku z postępującą dziś dekompozycją ładu globalnego oraz architektury bezpieczeństwa w Europie i na świecie UE podejmuje co prawda nowe inicjatywy na rzecz umocnienia bezpieczeństwa swoich członków, ale wiele z nich jest już mocno spóźnionych. Niezbędne są też nowe inwestycje i szersza współpraca wojskowa oraz maksymalizacja efektywności wydatków na obronność wszystkich państw należących do UE w najbliższych latach. Jest to trudne i ambitne wyzwanie, które musi być poparte konkretnymi działaniami, programami i funduszami. Co więcej, UE niezależnie od współpracy z NATO i innymi organizacjami międzynarodowymi powinna dążyć do utworzenia autonomicznego systemu bezpieczeństwa i umacniać swoją pozycję na arenie międzynarodowej. Jest to niezbędne w kontekście zbliżających się wyborów prezydenckich w Stanach Zjednoczonych w 2024 r., które ponownie może wygrać Donald Trump, polityk o populistycznych poglądach i izolacjonistycznym nastawieniu w polityce zagranicznej USA, lekceważący Unię Europejską i NATO. Może to osłabić współpracę UE z NATO i Stanami Zjednoczonymi. Może też dojść do rozpadu NATO, a Europa nie jest na to przygotowana⁷⁴. Dlatego też UE

⁷¹ A. Kortunow, *Restoration, reformation, or revolution? Blueprints for the world order after the Russia-Ukraine conflict*, „China International Strategy Review” 2022, nr 4, s. 183–208; M. Koczan, *Wpływ wojny na Ukrainie na międzynarodową pozycję Rosji*, „Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego” 2023, vol. 17, nr 2, s. 87–101.

⁷² L. Klingbeil, *Wir müssen in Europa aufpassen, dass wir nicht den Anschluss verlieren*, „IPG-Journal” <ipg-journal@fes.de> [dostęp: 16.10.2023].

⁷³ Ł. Grzymisławski, *Xi chce rozmawiać ze Stanami. Doskonale*, „Gazeta Wyborcza”, 17.11.2023, s. 2; P. Wowra, *Uwarunkowania mocarstwowości Chin*, „Nowa Polityka Wschodnia” 2018, nr 3 (18), s. 77–96.

⁷⁴ T. Greven, *USA i Europa w obliczu podziału w kwestii Ukrainy*, „IPG-Journal” <ipg-journal@fes.de> [dostęp: 26.09.2023].

w ramach Wspólnej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony (WPBiO) powinna dążyć do posiadania zdolności militarnych i zapewnienia sobie szeroko rozumianego *hard security*, co pozwoli jej na umocnienie pozycji na arenie międzynarodowej i partycypować w budowie multipolarnego ładu globalnego razem ze Stanami Zjednoczonymi i ewentualnie z Chinami. Taką nadzieję daje omówione tu spotkanie przywódców obu państw w dniach 14–15 listopada 2023 r. Po rozmowach z Xi prezydent Biden napisał na Twitterze: „Myślę, że najważniejsze jest, byśmy się jasno rozumieli, jak przywódca z przywódcą. Istnieją globalne wyzwania, które wołają o nasze wspólne przywództwo. Dzisiaj dokonaliśmy prawdziwego postępu”⁷⁵. Natomiast Xi stwierdził, że „istnieje tysiąc powodów, dla których nie powinniśmy nadal pogarszać relacji z USA, i żadnego, by to czynić”⁷⁶.

Czas pokaże, czy mamy do czynienia tylko z koniunkturalną poprawą relacji chińsko-amerykańskich, zawieszeniem broni w wojnie o hegemonię nad światem, czy też z początkiem nowego etapu we współpracy Chin i Stanów Zjednoczonych na rzecz budowy bipolarnego porządku międzynarodowego na świecie.

ZAKOŃCZENIE

W interesującej książce prof. Zbigniew Brzeziński, zastanawiając się nad geopolitycznymi skutkami ewentualnej utraty przez Stany Zjednoczone przodującej roli w świecie i kto stałby się geopolityczną ofiarą tego rodzaju osłabienia oraz jakie byłyby jego implikacje dla wyzwań stojących przed światem w XXI w., pisze, że: „(...) rola Stanów Zjednoczonych na naszym globie będzie przez wiele nadchodzących lat zasadnicza. Zmiany w rozkładzie sił na świecie oraz narastające globalne konflikty sprawiają, że tym bardziej istotne jest, aby Stany Zjednoczone nie wycofały się na pozycje ignoranckiej mentalności państwa garnizonowego ani nie pławiły się w zadufanym w sobie kulturowym hedonizmie. W przypadku takiego postępowania geopolityczne perspektywy zmieniającego się świata, w którym środek ciężkości przesuwają się z Zachodu na Wschód, zaczną wyglądać coraz groźniej. Świat potrzebuje Stanów Zjednoczonych, które byłyby żywotne ekonomicznie, dysponowały atrakcyjnymi rozwiązaniami socjalnymi, odpowiedzialnie zarządzały swoją potęgą, dysponowały jasną i przemyślaną strategią oraz cieszyły się szacunkiem na

⁷⁵ M. Kruczkowska, *Jak przywódca z przywódcą...*, s. 12.

⁷⁶ Ł. Grzymisławski, *Xi chce rozmawiać ze Stanami...*, s. 2.

arenie międzynarodowej, a także z pełną świadomością uwarunkowań historycznych angażowały się w globalne kontakty z nowym Wschodem”⁷⁷.

W zasadzie zgadzając się z tymi tezami, chciałbym tutaj dodać, że świat potrzebuje także silnego NATO i prężnej pod każdym względem Unii Europejskiej, czyli sprawnego systemu euroatlantyckiego, bez którego Stany Zjednoczone nie uratują swojego przywództwa na świecie. Potrzebuje także demokratycznych Chin i demokratycznej Rosji, z którymi również trzeba rozmawiać, i uczynić wszystko, aby podmioty te współdziałały ze sobą w wysiłkach na rzecz umacniania bezpieczeństwa międzynarodowego i budowy nowego, demokratycznego ładu globalnego. Świat potrzebuje bowiem współpracy, a nie konfrontacji i rywalizacji o przywództwo między supermocarstwami. Co więcej, Chiny i Stany Zjednoczone, mimo że ich ustroje i cele międzynarodowe różnią się, są jednak wciąż w dużym stopniu na siebie skazane, zwłaszcza jeśli idzie o współpracę gospodarczą. Na skutek globalizacji Chiny wciąż potrzebują USA i vice versa, gospodarka amerykańska potrzebuje chińskiej elektroniki. Obie strony mają więc zbyt wiele do stracenia w przypadku otwartej wojny. Dlatego twierdzę, że obecny stan względnego spokoju pomiędzy USA i Chinami potrwa jeszcze dość długo. Nie wykluczam też skrajnego scenariusza, a mianowicie, że jeśli Chiny, wspierane przez Rosję, Iran i Koreę Północną („oś zła”), podejmą jednak działania zbrojne przeciwko Tajwanowi, to Stany Zjednoczone, wspierane przez NATO i Unię Europejską, mogą uderzyć w Chiny, co doprowadzi do wybuchu trzeciej wojny światowej. W ten sposób rywalizacja między Chinami i Stanami Zjednoczonymi o hegemonię na świecie może w połowie XXI w. zakończyć się katastrofą nie tylko dla obu supermocarstw, ale również dla całego świata.

BIBLIOGRAFIA

- Acharya A., *The End of American World Order*, Polity Press, Cambridge 2018.
Allison G., *Skazani na wojnę? Czy Ameryka i Chiny unikną Pulapki Tukidydesa?*, Wydawnictwo Pascal historia, Bielsko-Biała 2018.
Ash T.G., *Free World: America, Europe and the Surprising Future of the West*, Random House, New York 2010.

⁷⁷ Z. Brzeziński, *Strategiczna wizja. Ameryka a kryzys globalnej potęgi*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2013, s. 6–7.

- Asmus R.D., *Mała wojna, która wstrząsnęła światem. Gruzja, Rosja i przyszłość Zachodu*, Fundacja Res Publica im. Henryka Krzeczковского, Warszawa 2010.
- Bartosiak J., *Kto będzie rządzić 5G, będzie rządzić światem*, „Gazeta Wyborcza”, 30.06.2019.
- Bathon R., Kotlyarowa L., *Und wie blickt man in Moskau auf das Verhältnis zu Peking?*, „IPG-Journal” ipg-journal@fes.de [dostęp: 30.03.2022].
- Bobkowski K., *Chiny w grze o dominację nad Eurazją*, „Przegląd Geopolityczny” 2013, nr 6.
- Bryła E., *Czy mamy szansę na chiński węzeł?*, „Gazeta Wyborcza”, 15.09.2017.
- Brzeziński Z., *Strategiczna wizja. Ameryka a kryzys globalnej potęgi*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2013.
- Brzeziński Z., *Wybór – dominacja czy przywództwo*, Wydawnictwo Znak, Kraków 2004.
- Budzisz M., *Rosyjska strategia rozgrywki z Zachodem*, „Analizy Międzynarodowe” 2021, nr 2.
- Buhler P., *O potęgze w XXI wieku*, Wydawnictwo Akademickie DIALOG, Warszawa 2014.
- Ciesielska P., *Naukowcy z Rosji ostrzegają przed Chinami*, <https://www.msn.com/pl-pl/wiadomości/other/naukowcy-z-rosji-ostregaja-przed-chonami/ar-AA1mw1c> [dostęp: 5.01.2024].
- Chiny: będziemy wreszcie numerem 1*, Rozmowa z prof. Bogdanem Góralczykiem, „Gazeta Wyborcza”, 20.01.2017.
- Czarnecki M., *Czy ktokolwiek może zagrozić Trumpowi?*, „Gazeta Wyborcza”, 12.01.2024, s. 13.
- Czarnecki M., *Utrzymać jedność Zachodu*, „Gazeta Wyborcza”, 14.07.2023.
- Czmiel M., *Ostra reakcja Chin na komunikat NATO*, <https://www.wiadomości.wp.pl> [dostęp: 12.11.2023].
- Demirjan K., Birbaum M., *Russia’s Putin blames U.S. for destabilizing world order*, „The Washington Post”, 24.11.2015.
- Dzisiaj spotkanie na szczycie, Joe Biden spotka się z Xi Jinpingiem. Chiny liczą na złagodzenie sankcji*, Wprost.plnoreply@wprost.pl [dostęp: 15.11.2023].
- Eppler E., *TRUMP – und was tun wir? Der Antipolitiker und die Würde des Politischen*, Verlag J.H.W. Dietz Nachf. GmbH, Bonn 2018.
- Falkowski M., Lang J., *Zakładnicy Moskwy. Klienci Pekinu: bezpieczeństwo w Azji Centralnej w dobie malejącej roli Zachodu*, Ośrodek Studiów Wschodnich, nr 51, Warszawa 2014.
- Fiszer J.M., *Czy Chiny przejmą kontrolę nad światem w połowie XXI wieku?*, „Biuletyn Analiz i Opinii” 2021, nr 3 (44).

- Fiszer J.M., *Czy Stany Zjednoczone tracą pozycję światowego hegemonu? Jeśli tak, to dlaczego?*, w: J.M. Fiszer, A. Chojan (red.), *Stany Zjednoczone słabnącym hegemonem? Przejawy, przyczyny i skutki dla świata w XXI wieku*, Dom Wydawniczy ELIPSA, Warszawa 2022.
- Fiszer J.M., *Nowy, pojaltański ład globalny: bipolarny czy multipolarny?*, „Biuletyn Analiz i Opinii” 2016, nr 1 (22).
- Fiszer J.M., *Państwa specyficzne na przykładzie współczesnych Chin oraz ich rola w stosunkach międzynarodowych*, w: E. Godlewska, M. Lesińska-Staszczuk, M. Michalczyk-Wlizło (red.), *Państwo – prawa człowieka – mniejszości narodowe*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2023.
- Fiszer J.M., *System euroatlantycki przed i po zakończeniu zimnej wojny. Istota, cele i zadania oraz rola w budowie nowego ładu globalnego*, Instytut Studiów Politycznych PAN, Dom Wydawniczy ELIPSA, Warszawa 2013.
- Fiszer J.M., *System euroatlantycki w multipolarnym ładzie międzynarodowym: szanse i zagrożenia*, w: J.M. Fiszer, P. Olszewski, B. Piskorska, A. Podraza (red.), *Współpraca transatlantycka. Aspekty polityczne, ekonomiczne i społeczne*, ISP PAN, Warszawa 2014.
- Fiszer J.M., *Terroryzm jako zagrożenie dla bezpieczeństwa euroatlantyckiego i nowego ładu międzynarodowego*, w: J.M. Fiszer, P. Olszewski (red.), *System euroatlantycki w wielobiegunowym ładzie międzynarodowym*, Dom Wydawniczy ELIPSA, Warszawa 2013.
- Fiszer J.M., *Will China Take over the World by the Middle of the 21st Century?*, „Studia Polityczne” 2022, nr 1, t. 50.
- Fiszer J.M., *Władimir Putin – dlaczego zaufała mu cała Rosja? Specyficzne formy przywództwa politycznego*, w: T. Bodio, W. Jakubowski (red.), *Przywództwo i elity polityczne w krajach WNP*, t. II, Warszawa 2010.
- Fiszer J.M., *Zadania i cele polityki zagranicznej Władimira Putina*, „Myśl Ekonomiczna i Polityczna” 2016, nr 1 (52).
- Friedman G., *Następna dekada. Gdzie byliśmy i dokąd zmierzamy*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2012.
- Fukuyama F. *Jeszcze Ameryka nie upadła*, „Newsweek”, 6–12.09.2021.
- Gadomski W., *Sygnaly ostrzegawcze: nadciąga kryzys*, „Gazeta Wyborcza”, 4.08.2021.
- Gadomski W., *Nie takie Chiny straszne, jak je malują*, „Gazeta Wyborcza”, 22.01.2024.
- Gloger K., *Putins Welt. Das neue Russland, die Ukraine und der Westen*, München–Berlin 2015.

- Godement F., *Czego chcą Chiny?*, Wydawnictwo Akademickie DIALOG, Warszawa 2016.
- Greven T., *USA i Europa w obliczu podziału w kwestii Ukrainy*, „IPG-Journal” <ipg-journal@fes.de> [dostęp: 26.09.2023].
- Grondecka J., Łukaszewski J., *Zachód ucieka z Afganistanu. Talibowie w Kabulu*, „Gazeta Wyborcza” 16.08.2022.
- Grzymisławski Ł., *Xi chce rozmawiać ze Stanami. Doskonale*, „Gazeta Wyborcza”, 17.11.2023.
- Góralczyk B., *Wielki Renesans. Chińska transformacja i jej konsekwencje*, Wydawnictwo Akademickie DIALOG, Warszawa 2018.
- Halesiak A., *Jakiej Unii Europejskiej faktycznie potrzebujemy?*, Kongres Obywatelski – thinkletterthinkletter@kongresobywatelski4.pl [dostęp: 18.01.2024].
- Haliżak E., *Międzynarodowa strategia geoeconomiczna Chin – perspektywa neoliberalnego instytucjonalizmu i kulturowo-cywilizacyjnej tradycji*, „Myśl Ekonomiczna i Polityczna” 2017, nr 2.
- Xu Jian, *Wspólnie budując Jedwabny Szlak XXI wieku promujemy i zacieśniamy przyjaźń*, w: J. Marszałek-Kawa (red.), *Chiny i świat zewnętrzny*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2016.
- Jagusiak B., *Wpływ wojny Rosji z Ukrainą na ład międzynarodowy na obszarze postradzieckim*, „Studia Wschodnioeuropejskie” 2023, nr 19.
- Kaczmarek M., *Russia-China. Relations in The Post-Crisis International Order*, Routledge, London–New York 2015.
- Kapitonenko M., *Eine Lektion in Realismus*, „IPG-Journal” ipg-journal@fes.de [dostęp: 13.07.2023].
- Kapitanenko M., *Kein schnelles Ende*, „IPG-Journal” ipg-iournal@fes.de [dostęp: 12.05.2023].
- Khanna P., *Unsere Asiatische Zukunft*, Rowohlt Verlag, Berlin 2019.
- Khanna P., *The Futur is Asian*, Simon & Schuster, Nowy Jork 2019.
- Kagan R., *Koniec Pax Americana?* „Gazeta Wyborcza”, 17.11.2018.
- Kiwerska J., *Sojusz w kryzysie. Prezydentura Donalda Trumpa i relacje transatlantyczne*, Wydawnictwo Instytutu Zachodniego, Poznań 2021.
- Klingbeil L., *Wir müssen in Europa aufpassen, dass wir nicht den Anschluss verlieren*, „IPG-Journal” <ipg-journal@fes.de> [dostęp: 16.10.2023].
- Koczan M., *Wpływ wojny na Ukrainie na międzynarodową pozycję Rosji*, „Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego” 2023, vol. 17, nr 2.
- Kopeć J., *Żadna władza nie jest całkowita. Rozmowa z dr hab. Markiem Madejem*, „Gazeta Wyborcza”, 20.08.2021.

- Kortunow A., *Restoration, reformation, or revolution? Blueprints for the world order after the Russia-Ukraine conflict*, „China International Strategy Review” 2022, nr 4.
- Korzeniowska K., Uhlig D., *20 lat wojny z terroryzmem. Koszty USA, polisa dla Polski*, „Gazeta Wyborcza”, 13.09.2021.
- Kosman M.M., *Konflikt rosyjsko-ukraiński o Krym (2014–2019)*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2020.
- Kozicki W., *Wojna USA z Chinami? „Szykują się”*, <https://www.planeta.pl/Wiadomości/Swiat/wojna-usa-z-chinami-szykuja-sie-sa-dane-wywiadu> [dostęp: 21.09.2023].
- Koziej S., *Między piekłem a rajem. Szare bezpieczeństwo na progu XXI wieku*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2006.
- Kozieł H., *Waszyngton i Pekin szybko nie zejdą ze ścieżki konfrontacji*, „Rzeczpospolita”, 17.07.2023.
- Kozłowski S.G., *Doktryna Busha*, „Dziś” 2003, nr 9.
- Kruczkowska M., *Jak przywódca z przywódcą*, „Gazeta Wyborcza”, 17.11.2023.
- Kruczkowska M., *Nowy sojusz na Pacyfiku*, „Gazeta Wyborcza”, 17.09.2021.
- Kruszyński R.J., *USA-ChRL: konflikt konieczny?*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” 2020, t. 12, nr 23.
- Kukliński A., Pawłowski K. (red.), *The Atlantic Community. The Titanic of the XXI Century?*, Wyższa Szkoła Biznesu – National Louis University, Nowy Sącz 2010.
- Kukułka J., *Wstęp do nauki o stosunkach międzynarodowych (Introduction to International Relations Science)*, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2023.
- Kuźniar R., *Europa w porządku międzynarodowym*, PISM, Warszawa 2016.
- Kuźniar R., *Polska – znów na styku wielkich płyt tektonicznych*, Kongres Obywatelski – thinkletter, thinkletter@kongresobywatelski4.pl, 14.12.2023.
- Maciejasz D., *Polskie firmy schodzą ze szlaku*, „Gazeta Wyborcza”, 1.04.2022.
- Maciejasz D., *Zachód uzależniony od Chin*, „Gazeta Wyborcza” 18.03.2022.
- Malygina K., *Die Krim-Krise – am Rande eines neuen Kalten Krieges*, „Ukraine-Analysen”, 11.03.2014, nr 129.
- Marciniak W., *Refleksje o historycznych reminiscencjach i podstawowych celach polityki międzynarodowej Rosji w przemówieniu Władimira Putina z 18 marca 2014 r.*, „Społeczeństwo i Polityka” 2020, nr 2 (63).
- Marszałek M., *Modern Missile Defense System as an Indispensable State’s and NATO’s Deterrence Tool*, „Safety & Defense” 2021, Vol. 7 (2).
- Mearsheimer J.J., *Tragizm polityki mocarstw*, Wydawnictwo UNIVERSITAS, Kraków 2019.

- Müller W., *Wo Europa endet? Ungarn, Brüssel und das Schicksal der liberalen Demokratie*, Suhrkamp, Berlin 2013.
- Murray D., *Przedziwna śmierć Europy. Imigracja, tożsamość, islam*, Zysk i S-ka Wydawnictwo s.j., Poznań 2017.
- Orłowski M., *Globalny wyścig technologiczny – o co toczy się gra?* Kongres Obywatelski – thinkletter@kongresobywatelski.pl, 30.09.2021.
- Pikuła R., *Niedźwiedź na lasce smoka*, „Gazeta Wyborcza”, 11.03.2022.
- Po 20 latach Amerykanie opuścili Afganistan. „Nie wydostaliśmy wszystkich”*, <https://www.wprost.pl/swiat/10485588/wojna-w-afganistanie-amerykanie-opuszczaja-kraj-nie-wydostalismy-wszystkich.html> [dostęp: 14.12.2023].
- Przychodniak M., *Globalna aktywność CHRL w sferze bezpieczeństwa*, „Biuletyn PISM” 2023, nr 62 (2683).
- Przychodniak M., *Świat według ChRL. Chińskie plany wobec społeczności międzynarodowej*, „STRATEGIC FILE” 2024, nr 2 (136).
- Przychodniak M., *Zmiany w chińskiej inicjatywie Pasa i Szlaku*, „Biuletyn PISM” 2023, nr 157 (2778).
- Puślecki Z.W., *Handel zagraniczny. Transformacja biznesu międzynarodowego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2021.
- Rotfeld A.D., *Przemiany w stosunkach transatlantyckich a bezpieczeństwo Polski*, w: A. Orzelska (red.), *Stosunki transatlantyckie z perspektywy polskiej polityki zagranicznej*, Instytut Studiów Politycznych PAN, Collegium Civitas, Warszawa 2009.
- Rotfeld A.D., *Rosja: strategiczne dylematy*, „Sprawy Międzynarodowe” 2019, t. 72, nr 4.
- Rybińska A., *Świat to dżungla. Stany Zjednoczone i Wielka Brytania właśnie zadały Francji cios w plecy*, <https://wpolityce.pl/swiat/567184-swiat-to-dzungla-europa-szybko-rozczarowala-sie-bidenem> [dostęp: 22.09.2021].
- Shapiro J., Pardijs D., *The Transatlantic Meaning of Donald Trump: A US – EU Power Audit*, ECFR-232, September, www.ecfr.eu [dostęp: 5.09.2023].
- Smolaga L., Smolaga M., *Zmiana układu sił w stosunkach międzynarodowych: analiza potencjałów z perspektywy do lat 2025–2030*, „Sprawy Międzynarodowe” 2020, t. 73, nr 3.
- Stefanicki R., *Kosmiczny wyścig zbrojeń*, „Gazeta Wyborcza”, 23–24.10.2021.
- Stefanicki R., *Trump zabiera armię z Afganistanu*, „Gazeta Wyborcza”, 24–26.12.2018.
- Stefanowicz J., *Bezpieczeństwo w Europie lat dziewięćdziesiątych*, „Sprawy Międzynarodowe” 1991, nr 5.
- Stolarczyk P., *Wojna handlowa Stany Zjednoczone – Chiny i jej skutki ekonomiczne*, w: J.M. Fiszer, A. Chojan (red.), *Stany Zjednoczone słabnącym*

- hegemonem? Przejawy, przyczyny i skutki dla świata w XXI wieku*, Dom Wydawniczy ELIPSA, Warszawa 2022.
- Szomburg J.M., *U progu wielkiej transformacji*, Kongres Obywatelski – thinkletter, thinkletter@kongresobywatelski4.pl, 25.01.2024.
- Thome S., *Deutschland gilt in Taiwan als zu chinafreundlich*, „IPG-Journal” ipg-journal@fes.de [dostęp: 15.01.2024].
- Yudin G., *Solange Putin an der Macht ist, wird der Krieg weitergehen*, „IPG-Journal” ipg-journal@fee.de [dostęp: 1.08.2023].
- Urzędowska M., *Afganistan znów jest islamskim emiratem*, „Gazeta Wyborcza”, 20.08.2021.
- Urzędowska M., *Biden: koniec wielkich wojen Ameryki*, „Gazeta Wyborcza”, 2.09.2021.
- Wallerstein I., *Koniec świata jaki znamy*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004.
- Williams P.D., *Security Studies. An Introduction*, Routledge, Londyn & Nowy Jork 2012.
- Wowra P., *Uwarunkowania mocarstwowości Chin*, „Nowa Polityka Wschodnia” 2018, nr 3 (18).
- Zacher L.W., *Przyszłość w świetle prognoz światowych u progu XXI wieku*, „Polska 2000 Plus” 2001, nr 1.
- Zięba R. (red.), *Bezpieczeństwo międzynarodowe w XXI wieku*, Wydawnictwo Poltext, Warszawa 2018.

CZY CHINY ZAPANUJĄ NAD ŚWIATEM W POŁOWIE XXI WIEKU?

Streszczenie

Celem artykułu jest próba odpowiedzi na pytanie postawione w tytule: czy Chiny zapanują nad światem w połowie XXI w.? Hipotezą główną jest konstatacja, że dziś nie można udzielić jednoznacznej odpowiedzi, biorąc pod uwagę odległą perspektywę, czyli połowę XXI w., i olbrzymią dynamikę zmian, które obecnie zachodzą na świecie. Kolejną hipotezą jest stwierdzenie, że rywalizacja Chin i Stanów Zjednoczonych o hegemonię nad światem nie odbywa się w geoeconomicznej i geostrategicznej próżni, a na jej przebieg i efekty mają i będą miały istotny wpływ także inne podmioty prawa międzynarodowego i stosunków międzynarodowych, m.in. mocarstwa regionalne, zwłaszcza należące do tzw. grupy BRICS na czele z Rosją oraz Unia Europejska i NATO. Poza tym na walkę Chin i USA o przywództwo nad światem również będą miały wpływ takie

procesy, jak międzynarodowa integracja/dezintegracja i globalizacja/deglobalizacja oraz narastające w polityce zagranicznej wielu państw, także w Chinach i USA, populizm, nacjonalizm i izolacjonizm.

W artykule stawiam kilka pytań adekwatnych do postawionych hipotez badawczych, m.in.: jakimi atutami politycznymi, międzynarodowymi, gospodarczymi, technologicznymi i wojskowymi/strategicznym dysponują Chiny, aby mogły w tych obszarach z powodzeniem rywalizować ze Stanami Zjednoczonymi? Czy Stany Zjednoczone pogodzą się z perspektywą utraty przywództwa nad światem? Czy nadal możliwa jest pokojowa współpraca Chin i USA oraz ich wspólne przywództwo nad światem w ramach tzw. Chimeryki, czyli bipolarnego porządku międzynarodowego, którego teoretyczne koncepcje były rozważane w nauce o stosunkach międzynarodowych już na przełomie XXI i XXI w. przez wielu amerykańskich badaczy i ekspertów? Ponadto: czy nowy porządek międzynarodowy, który ostatecznie wyłoni się z obecnego międzynarodowego marazmu, będzie demokratyczny i pokojowy? Czy będzie to ład unipolarny, bipolarny, czy wielobiegunowy?

Słowa kluczowe: Chiny, Stany Zjednoczone, Wschód, Zachód, rywalizacja, konfrontacja, hegemonia, świat, XXI wiek

WILL CHINA TAKE OVER THE WORLD IN THE MIDDLE OF THE 21ST CENTURY?

Abstract

The aim of the article is to try to answer the question posed in its title, namely: will China rule the world in the middle of the 21st century? The main hypothesis is that today it is impossible to give an unambiguous answer to such a question, taking into account the distant perspective, i.e. the middle of the 21st century and the enormous dynamics of changes that are currently taking place in the world. Another hypothesis is that the rivalry between China and the United States for global hegemony does not take place in a geoeconomic and geostrategic vacuum, and that its course and effects are and will be significantly influenced by other subjects of international law and international relations, including regional powers, especially those belonging to the so-called BRICS group, led by Russia, as well as the European Union and NATO. In addition, the struggle of China and the US for world leadership will also be influenced by processes such as international integration/

disintegration and globalisation/deglobalisation, as well as the growing populism, nationalism and isolationism in the foreign policy of many countries, including in China and the US.

In the article, I pose a few questions, adequate to the research hypotheses put forward, including what political, international, economic, technological, and military/strategic assets does China have at its disposal to successfully compete with the United States in these areas? Will the United States accept the prospect of losing world leadership? Is it still possible for China and the United States to cooperate peacefully and for them to jointly lead the world within the framework of the so-called Chimerica, i.e. the bipolar international order, the theoretical concepts of which were considered in the science of international relations at the turn of the 21st and 21st centuries by many American researchers and experts? In addition, Furthermore, I ask whether the new international order that will eventually emerge from the current international stagnation will be democratic and peaceful, and will it be a unipolar, bipolar or multipolar order?

Keywords: China, United States, East, West, rivalry, confrontation, hegemony world, 21st century

Cytuj jako: Fiszer J.M., *Czy Chiny zapanują nad światem w połowie XXI wieku?*, „Myśl Ekonomiczna i Polityczna” 2023, nr 4(79), s. 12–47. DOI: 10.26399/meip.4(79).2023.25/j.m.fiszer

Cite as: Fiszer J.M. (2023). ‘Will China Take over World in the Middle of the 21st Century?’. *Myśl Ekonomiczna i Polityczna* 4(79), 12–47. DOI: 10.26399/meip.4(79).2023.25/j.m.fiszer

AMBICJE GEOPOLITYCZNE CHIN ERY XI JINPINGA

DOI: 10.26399/meip.4(79).2023.26/b.goralczyk

Wszystkie dostępne dane i analizy potwierdzają, że Chińska Republika Ludowa (ChRL), której władze pod koniec 1978 r. rozpoczęły proces transformacji i reform, zdecydowanie przyspieszyła i tym samym zaczęła wyrastać na nowe, w jej przypadku odradzające się, mocarstwo w początkach lat 90. minionego stulecia. Podstawowa przyczyna ówczesnego zwrotu jest znana i już dobrze zbadana. Sędziwy (ur. 1904 r.) promotor i wizjoner tych reform, Deng Xiaoping, wyciągnął należyte wnioski z rozpadu ZSRR. Nie chcąc podzielić jego losów, a chcąc zachować rządy Komunistycznej Partii Chin (KPCh), stając w sytuacji, jak zmienić wszystko, żeby wszystko zostało po staremu, tzn. KPCh utrzymała się u władzy w zmienionych okolicznościach, Deng odrzucił dwa pakiety mocno wówczas, w epoce wielkiego triumfu Zachodu, „jednobiegunowej chwili” (Charles Krauthammer)¹ i „końca historii” (Francis Fukuyama)², forsowane przez USA i instytucje systemu Bretton Woods (Bank Światowy i MFW). Chodziło o demokrację liberalną oraz neoliberalny „konsensus z Waszyngtonu”. Tę pierwszą Deng uznał za nieadekwatną do chińskiej tradycji i historii, a zamiast drugiej, forsującej tylko siły rynkowe

---

* Centrum Europejskie Uniwersytetu Warszawskiego, e-mail: b.goralczyk@uw.edu.pl, ORCID: 0000-0001-9306-3745.

¹ Ch. Krauthammer, „The Unipolar Moment”, *Foreign Affairs*, Vol. 70, No.1, 1990/91: <https://www.jstor.org/stable/20044692> [dostęp: 6.12.2023].

² Autor, powołując się na Hegla i będąc przekonany o do jej słuszności, tak uzasadniał tę tezę: „proces historyczny nie będzie rozwijać się w nieskończoność, lecz dobiegnie końca, kiedy wolne społeczeństwo zaistnieje w świecie rzeczywistym. Nastąpi wówczas koniec historii”; F. Fukuyama, *Koniec historii*, Zysk i S-ka, Poznań 1996, s. 102.

(rządzi „niewidzialna ręka rynku”), nakazał swoim następcom, by powielali i rozwijali model wypracowany w tamtym regionie przez „cztery małe smoki” gospodarcze, a szczególnie Singapur³.

I. PIERWSZY MODEL ROZWOJOWY I POCZĄTEK POWER SHIFT

W dwóch swoich testamentach z tego czasu Deng, który potem nie odgrywał już żadnej publicznej roli i zmarł w kwietniu 1997 r., przedłożył chińskim przywódcom tzw. Konstytucję 28 znaków chińskich (*ershixiangfa*), w której radził swoim następcom, aby: uważnie obserwowali i chłodno analizowali sytuacje u siebie i innych; starali się wносить swój wkład w proces transformacji; podchodzili do zachodzących zmian spokojnie, zachowywali się ostrożnie, a nade wszystko nie usiłowali być liderem oraz ukrywali swoje możliwości i zamiary. Ta ostatnia formuła, *taoguangyanghui*, stała się synonimem tej strategii⁴. Ten kurs niewychodzenia przed szereg i (od)budowy pozycji mocarstwowej po cichu był utrzymywany przez władze KPCh przez dwie dekady.

Podobnie było z przejętym wówczas modelem rozwojowym, słusznie zdefiniowanym przez wybitnego amerykańskiego znawcę współczesnej Japonii, Chalmersa Johnsona, jako „państwo rozwojowe” (*developmental state*)⁵. Było to rozwiązanie odmienne od forsowanego, prorynkowego „konsensusu z Waszyngtonu”, a jego istota polegała na łączeniu praw rynku oraz interwencjonizmu państwowego, co już było zgodne z duchem chińskiej cywilizacji, w ramach której to państwo stało zawsze na piedestale i było najbardziej cenioną wartością w ramach obowiązującego systemu.

Wychodząc z tych założeń, ówczesny „silny człowiek: chińskiej gospodarki” (zajmował wiele stanowisk), a w latach 1997–2002 wszechmocny premier Zhu Rongji przekuł – w czynach, nie w teorii – te koncepcje we własny model rozwojowy, dostosowując go do własnych, rodzimych uwarunkowań. I tak, filarami tego modelu rozwojowego były następujące założenia: w duchu „państwa rozwojowego” cała działalność w państwie ma być podporządkowana wzrostowi gospodarczemu, a jego siły napędowe to – produkcja na eksport, wykorzystanie do swych celów bezpośrednich inwestycji zagranicznych (FDI) oraz wielkie inwestycje infrastrukturalne napędzające wzrost i wykorzystanie

³ *Deng Xiaopingxuanji* (Dzieła wybrane...), t. 3, Renmin Chubanshe, Beijing 1993, s. 375.

⁴ Szerzej: B. Góralczyk, *Wielki renesans. Chińska transformacja i jej konsekwencje*, Wydawnictwo Akademickie Dialog, Warszawa 2018, s. 161.

⁵ Yin-wah Chu, „The Asian Developmental State: Ideas and Debates”, https://link.springer.com/chapter/10.1057/9781137476128_1 [dostęp: 6.12.2023].

potężnej, ponad 800-milionowej, rezerwy taniej siły roboczej, jaka tkwiła na chińskiej wsi⁶.

Model ten zadziałał, a świadome włączenie potężnego, biednego i żądne-go kapitałów rynku chińskiego w globalizację, czyli w system kapitalistyczny, przyniosło Chinom – głównym negocjatorem był sam Zhu Rongji – członkostwo w Światowej Organizacji Handlu (WTO)⁷. Dzięki temu Chiny, pod rządami KPCh, zostały włączone w rynki, także kapitałowe i usługowe, całego świata. Efekt był taki, że – jak potwierdzają statystyki – w pierwszej dekadzie obecnego stulecia Chiny, najludniejsze państwo świata, rosły rokrocznie w tempie dwucyfrowym. W efekcie już w 2010 r. wyprzedziły Japonię i stały się w sensie nominalnym drugą gospodarką na globie (nie licząc Unii Europejskiej jako całości), po USA. Był to potężny przełom na tamtejszej scenie wewnętrznej, bowiem, mówiąc obrazowo, dla chińskiego *psyche* wyprzedzenie Japonii w sensie gospodarczym było paralelne do tego, co mogliby czuć Polacy, gdyby gospodarczo wyprzedzili Niemców.

Przystąpienie ChRL do WTO nałożyło się – paradoksalnie, w tym samym miesiącu, w grudniu 2001 r. – na inne wydarzenie ważne w skali globalnej, a mianowicie rozpoczęcie przez władze USA, w odpowiedzi na ataki na World Trade Center, „operacji stabilizacyjnej” ISAF w Afganistanie. W ten sposób Amerykanie, jak to celnie ujął Paul Kennedy, popadli w „imperialny przesył” (*imperial overstretch*)⁸, a Chińczycy w tym samym czasie rośli jak na drożdżach i w szybkim tempie doganiali wyrazistego hegemonia. To wtedy właśnie, jak wszystko na to wskazuje, rozpoczął się – od tamtej pory stale narastający – proces zmiany ośrodka siły na globie (*Power Shift*), sprowadzający się przede wszystkim do przenoszenia się światowego centrum gospodarczego i handlowego, a potem także technologicznego, z Atlantyku na Pacyfik⁹.

Proces ten stał się jeszcze bardziej zauważalny po wielkim kryzysie gospodarczym i finansowym w 2008 r., który dotknął przede wszystkim USA i sze-

⁶ Szerzej: B. Góralczyk, *Wielki Renesans...*, op. cit., s. 191.

⁷ Analiza: S. Panitchpakdi, M.L. Clifford, *China and the WTO. Changing China, Changing World Trade*, John Wiley and Sons, New York–Singapore 2002. Już w tedy autorzy stawiali pytanie: czy Chiny będą mocarstwem opowiadającym się za status quo, czy też staną się bardziej pewne siebie, dostosowując istniejące zasady do swoich potrzeb?

⁸ P. Kennedy, *The Rise and Fall of the Great Powers. Economic Change and Military Conflict From 1500 to 2000*, Random House, New York 1987, s. 515.

⁹ Pierwsza zbiorowa, dobrze udokumentowana praca na ten temat: D. Shambaugh (ed.), *Power Shift. China and Asia's New Dynamic*, University of California Press, Berkeley–Los Angeles–London 2005. Dla koordynatora tego projektu od początku było jasne, że „lokomotywą tych zmian są Chiny. I dzieje się tak mimo widocznego sceptycyzmu co do tego ze strony USA, Japonii i Indii”; s. 3, 12.

roko rozumiany Zachód, mocno zachwiał – w wielu kręgach utrzymującą się do dzisiaj – wiarę w prorynkowy „konsensus z Waszyngtonu”, a przyczynił się do wyłonienia nowej kategorii państw, „wschodzących rynków” (*emerging markets*), z Chinami na czele.

Dowodami na tę głęboką, strukturalną zmianę było przeobrażenie w listopadzie 2008 r. dotychczasowej grupy państw skupiających największe rynki Zachodu (i Japonię) – G-7 w G-20, do której weszły Chiny, Indie, Indonezja, Turcja czy Brazylia, dotychczas definiowane jako Trzeci Świat. Drugim potwierdzeniem tej tendencji było ukonstytuowanie się w Jekaterynburgu w czerwcu 2009 r. nowego ugrupowania BRIC (Brazylia, Rosja, Indie i Chiny), które szybko, z woli najsilniejszych w nim Chin, zamieniło się w BRICS (doszła RPA).

Szybko okazało się, że kryzys w 2008 r. i jego następstwa dotknęły przede wszystkim przedstawicieli Zachodu, podczas gdy dynamika światowego wzrostu przeniosła się właśnie na wschodzące rynki. Dostępne statystyki mówią, iż w okresie 2009–2019, do pandemii COVID-19, ponad 80% światowego wzrostu PKB pochodził właśnie z nich, raz jeszcze – począwszy od Chin. Natomiast w dekadzie 2012–2022 dały 66% tego wzrostu¹⁰.

Na tej podstawie coraz częściej pojawiały się tezy mówiące o relatywnym zmierzchu i spadku znaczenia Zachodu, przy równoczesnym szybkim „odradzaniu się” starych cywilizacji, Chin i Indii, jak też rosnącym wpływie rynków pozaeuropejskich na światowy układ sił, także w rozumieniu politycznym, nie tylko ekonomicznym. Przykładowo, wpływowy Niall Ferguson postawił tezę mówiącą o „cywilizacyjnym zwrocie” i wyrastaniu poważnych konkurentów wobec dotychczas dominującego Zachodu, szczególnie na terenie Azji. Dlatego podzielił on obrazowo ten nowy świat na „Zachód i resztę” (*The West and the Rest*)¹¹. Natomiast inny Brytyjczyk wykładający w USA, Ian Morris, postawił tezę jeszcze śmielszą, podając nawet datę kresu dominacji Zachodu: „Rządy Zachodu 1773–2103 RIP”, a potem, bardzo trafnie, zupełnie inaczej rozłożył akcenty: „Wielkie pytanie naszych czasów nie brzmi, czy Zachód będzie nadal rządzić, tylko czy ludzkość jako całość zdąży przejść do zupełnie nowego rodzaju istnienia, zanim powali nas katastrofa – i już się nie podnieśliemy”¹². Ta „katastrofa” to oczywiście zmiany klimatyczne i bezprecedensowa

¹⁰ „Emerging Markets”, <https://www.worldeconomics.com/Regions/Emerging-Markets/> [dostęp: 6.12.2023].

¹¹ N. Ferguson, *Civilization. The West and the Rest*, Penguin, London–New York 2011. Wersja polska: *Cywilizacja. Zachód i reszta świata*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2022.

¹² I. Morris, *Dlaczego Zachód rządzi – na razie*, Zys i S-ka, Poznań 2015, s. 47, 205.

presja na środowisko naturalne, która przecież niepomiarowo wzrosła w związku z dynamicznym rozwojem wschodzących rynków, zarazem przecież państw najludniejszych na globie.

Kryzys z 2008 r. objął przede wszystkim Zachód, a nie wschodzące rynki, które szybko zrozumiały wagę swego rosnącego znaczenia. Nastąpiło kolejne przesunięcie ośrodka siły w ramach procesu *Power Shift*. Tak to ważne zagadnienie ujmuje były doradca ds. bezpieczeństwa narodowego premiera Indii i ambasador w ChRL, a zarazem jeden z najwybitniejszych strategów induskich Shivshankar Menon: „Kryzys [z 2008 r. – przyp. BG] zahamował zachodni liberalny triumfalizm. Recesja oraz fakt, że wschodzące gospodarki takie jak Chiny czy Indie zaczęły stale wyprzedzać tempem wzrostu Zachód prowadziły w prostej linii do protekcjonizmu ze strony państw bardziej rozwiniętych. Ich długa stagnacja, wymieszana z radykalizmem politycznym na podłożu recesji stały się dowodem na to, że Zachód stracił wiarę w system gospodarczy wypracowany po II wojnie światowej, tzw. system liberalny, który z takimi sukcesami budował i nim zarządzał przez 60 lat”¹³.

II. XI JINPING I DRUGI MODEL ROZWOJOWY

Na fali tego optymizmu w ChRL w listopadzie 2012 r. doszła do władzy tzw. piąta generacja przywódców (pierwsi byli Mao, Deng i inni) z Xi Jinpingiem na czele. Już pierwszy jej symboliczny gest – a Chiny to symbole, znaki, konteksty, ukryte znaczenia – czyli pojawienie się najwyższego kierownictwa, Stałego Komitetu Biura Politycznego KC KPCh na wystawie fotograficznej poświęconej „stuleciu narodowego poniżenia” (*bainianguochi*)¹⁴, jak w Chinach definiuje się niesławny okres destabilizacji i poniżenia, od „wojen opiumowych” po wojnę domową KPCh z Partią Narodową – Guomindangiem (1939–1949), był dla tamtejszego odbiorcy więcej niż znaczący: kończymy z epoką, gdy to obcy dyktowali nam swoje warunki. A ambicje nowego kierownictwa stały się tym bardziej jednoznaczne, gdy Xi Jinping w swym pierwszym wystąpieniu w roli sekretarza generalnego KC KPCh rzucił hasło *Zhongguomeng* – chińskiego marzenia, które tłumaczone na angielski *Chinese*

¹³ Sh. Menon, *India and the Asian Geopolitics. The Past, Present*, Penguin – Random House, New Delhi 2021, s. 241.

¹⁴ Znakomita praca na ten temat: Z. Wang, *Never Forget National Humiliation. Historical memory In Chinese Politics and Foreign Relations*, Columbia University Press, New York 2012.

Dream miało jasne przesłanie jako kontrpropozycja wobec dotychczas dominującego *American Dream*¹⁵.

Dwa lata zajęło Xi Jinpingowi i jego towarzyszom wypełnienie tego hasła należytą treścią. W rezultacie pod koniec 2014 r. narodził się z niego wielce ambitny program, mówiący o „dwóch celach na stulecie” (*liangebainian*)¹⁶. Pierwszy, na stulecie KPCh, a więc do 1 lipca 2021 r., zakładał ukształtowanie w kraju „społeczeństwa umiarkowanego dobrobytu” (*xiaokangshehui*). Drugi natomiast, na stulecie ChRL, a więc do 1 października 2049 r., zakłada po prostu „wielki renesans narodu chińskiego” (*Zhonghuaminzuweidafuxing*), czyli między wierszami, ale jasno dla chińskiego (i po części zagranicznego) odbiorcy, powrót Chin na środek światowej sceny i odrodzenie tamtejszej cywilizacji.

Pierwszy cel udało się już zrealizować, o czym powiadomił sam Xi Jinping w bramie Tiananmen, dokładnie w tym samym miejscu i ubrany tak samo jak Mao Zedong, gdy proklamował narodziny ChRL 1 lipca 2021 r. Podkreślił wówczas, że Chiny stały się już nie tylko „społeczeństwem umiarkowanego dobrobytu”, ale też – co tamtejsze władze mocno eksponują – pozbyły się całkowitej biedy (a więc dochodów na osobę nieprzekraczających dwa dolary amerykańskie na dobę), a tym samym wyciągnęły z prawdziwej biedy ponad 600 mln chińskich chłopów (szacunki na ten temat nieco się różnią)¹⁷.

Natomiast jeśli chodzi o drugi cel, raczej zbyt odległy, by Xi Jinping (ur. 1953) mógł go osiągnąć jako czynny polityk, zaczął po kilku latach przybierać formę celów pośrednich. Zgodnie z nimi ChRL ma:

- do 2035 r. stać się społeczeństwem dobrobytu, a więc opartym na kwitnącej klasie średniej;
- do 2035 r. stać się społeczeństwem innowacyjnym;
- do 2027 r. (początkowo też był to rok 2035) ma posiadać nowoczesną armię.

Zarysowanie tych ambitnych planów pokazało też, że Chiny ponownie coraz bardziej wchodzą w jedynowładztwo. W miarę upływu czasu stawało się jasne, że wszystkie ważne strategiczne plany i założenia wychodzą od samego Xi Jinpinga i że tym samym odchodzi w przeszłość inna formuła, przygotowana przez Deng Xiaopinga, który jako ofiara „rewolucji kulturalnej” (1966–76) i kultu jednostki uczynił wszystko, aby Chinom zaordynować „zbiorowego

¹⁵ Xi Jinping, *The Governance of China*, Foreign Languages Press, Beijing 2014, s. 37–39.

¹⁶ Ding Lu, „China’s <Two Centenary Goals>: Progress and Challenge”, *East Asian Policy*, Vol. 08, No. 02/2016. s. 79–93.

¹⁷ Pełny tekst tego wystąpienia: <https://asia.nikkei.com/Politics/Full-text-of-Xi-Jinping-s-speech-on-the-CCP-s-100th-anniversary> [dostęp: 10.12.2023].

cesarza' (tzn. Stały Komitet Biura Politycznego); owszem, z wyrazistym *primus inter pares*, ale też wpływowym, drugim w hierarchii, premierem.

W efekcie w trakcie procesu transformacji Chinami rządziły tandemy: Hu Yaobang – Zhao Ziyang (lata 80.), Jiang Zemin – Zhu Rongji (lata 90.), Hu Jintao – Wen Jiabao (pierwsza dekada XXI stulecia). Tymczasem w ekipie „piątej generacji” drugi w tandemie, dobrze wykształcony technokrata Li Keqiang był coraz bardziej spychany na boczny tor, a swoje większe piętno na losach kraju próbował odcisnąć tylko w pierwszej fazie rządów, gdy forsował otwarte rynki, aktywną rolę Chin w globalizacji, a nawet przedstawił – nagłośniony potem przez wpływowy tygodnik *The Economist* – swój własny miernik rangi i wagi państwa, znany jako „indeks Li Keqiang”. Zgodnie z nim to nie wzrost PKB, lecz ilość transportów kolejowych cargo, zużycie energii elektrycznej *per capita* oraz wielkość pożyczek udzielanych podmiotom indywidualnym i zbiorowym przez banki najlepiej definiują prawdziwą rzeczywistość w kraju¹⁸.

Jednakże już od XIX zjazdu KPCh w 2017 r. stało się jasne, że przyszłość Chin definiuje tylko jeden człowiek: Xi Jinping. Obrady XX zjazdu w październiku 2022 r., podczas których „zaklepano” jego dominującą rolę w partii i państwie, były tylko logicznym zwieńczeniem procesu – rosnącej centralizacji i monopolizacji władzy. Dlatego też nie zaskakuje i nie może zaskakiwać fakt, iż ostatnio wszystkie ambitne plany dotyczące dalszego rozwoju Chin oraz ich roli w świecie definiuje i ogłasza wyłącznie Xi Jinping.

On natomiast stale doprecyzowuje, na czym polega system polityczny w państwie, definiowany ostatnio jako „socjalizm o chińskiej specyfice w nowej erze”¹⁹, jak też wyraźnie zmienił model rozwojowy obowiązujący w państwie. Zgodnie z nowymi dyrektywami obecnie wzrost ma być zrównoważony (a nie „nade wszystko”, jak było poprzednio), jego siłą napędową ma być kwitną-

¹⁸ „Keqiang ker-ching. How China's next prime minister keep stabs on its economy”, *The Economist*, Dec. 9, 2020, <https://www.economist.com/asia/2010/12/09/keqiang-ker-ching> [dostęp: 11.12.2023]. Li Keqiang przetrwał na stanowisku dwie kadencje, odszedł z funkcji premiera w marcu 2023 r. Niespodziewanie zmarł w wieku 68 lat w październiku 2023 r.

¹⁹ Ustrój o nazwie „socjalizm o chińskiej specyfice” narodził się podczas obrad XIII zjazdu KPCh we wrześniu 1987 r., a rządy ekipy Xi Jinpinga definiuje się właśnie jako „nową erę”, przy czym obecnie na jego treść składają się: marksizm-leninizm i idee Mao Zedonga, koncepcje Deng Xiaopinga (głównie jego „cztery podstawowe zasady” mówiące o dyktaturze KPCh), teoria „trzech reprezentacji” Jiang Zemina (pozwalająca kapitalistom z bogatym portfelem wchodzić w szeregi KPCh) oraz „nowe idee” Xi Jinpinga. Zob. B. Góralczyk, *Chińskie remanenty*, „Przegląd Polityczny” 2023, nr 179, s. 45–57.

cy rynek wewnętrzny i klasa średnia (a nie eksport, jak poprzednio), nadal ważne są inwestycje, a już nie tylko infrastrukturalne, lecz przede wszystkim w sferze cyfrowej i wysokich technologii (plus kosmos), a całość ma zmierzać ku gospodarce „zielonej” (a nawet „bezwęglowej”) oraz społeczeństwu innowacyjnemu. Ten model w 2020 r. ostatecznie zdefiniowano jako gospodarkę „podwójnego obiegu” czy cyrkulacji (*shuangxunhuan*). W jego ramach – zgodnie z chińską tradycją – „obiegami pierwszym”, wyjściowym, ma być kwitnący rynek wewnętrzny, a „obiegami drugim”, uzupełniającym, globalizacja i rynki zewnętrzne²⁰.

Tym samym, wyciągając wnioski z pandemii, a przede wszystkim z zaostrzenia kursu polityki amerykańskiej i całego Zachodu wobec Chin, kierownictwo w Pekinie skoncentrowało się przede wszystkim na sprawach – i wyzwaniach – wewnętrznych, utrzymując jednakże przy tym retorykę „otwarcia na świat”. Tyle że tym razem nie jest już ono punktem wyjściowym i jedną z najważniejszych sił napędzających tamtejszy rozwój. To nie eksport i BIZ mają teraz określać przyszłość Państwa Środka, tylko rozbudowana klasa średnia oraz konsumpcja wewnętrzna.

Wywodząca się z Chin, wykładająca w Londynie i w Pekinie ekonomistka Keyu Jin chyba słusznie, uważa, iż obecne kierownictwo chińskie z Xi Jinpingiem na czele ma w ręku zupełnie nowy podręcznik do strategii biznesowych i geopolitycznych. Jego istota to poszukiwanie „nowej równowagi”, czyli „poszukiwanie równowagi między większą równością społeczną a bodźcami rynkowymi, pomiędzy bezpieczeństwem a wzrostem gospodarczym oraz położeniem nacisku na samowystarczalność i kontynuacją zaangażowania we współpracę z Zachodem”²¹. Owszem, władze w Pekinie są asertywne, śmiało w wizjach i programach oraz pewne siebie, ale zarazem mają przed sobą niebywałe – i większe niż poprzednio – wyzwania i dylematy. Nie bez kozery prezydent Joe Biden w swoim „Orędziu o stanie państwa w 2023 r. wołał: „Pokażcie mi choć jednego takiego polityka na globie, który chciałby zamienić się miejscami z Xi Jinpingiem, no pokażcie mi!”²².

²⁰ Szerzej B. Góralczyk, *Nowy Długi Marsz. Chiny ery Xi Jinpinga*, Wydawnictwo Akademickie Dialog, Warszawa 2022, s. 144–146. W wypracowaniu modelu brano pod uwagę prace i badania takich ekspertów, jak Justin Yifu Lin, Chi Fuli czy Hu Angang.

²¹ K. Jin, *The New China Playbook. Beyond Socialism and Capitalism*, Viking–Penguin, New York 2023, s. 298.

²² J. Biden, *President Biden’s State of the Union 2023*, <https://www.whitehouse.gov/state-of-the-union-2023/> [dostęp: 15.12.2023].

III. POWRÓT CHIN NA CENTRALNĄ SCENĘ ŚWIATOWĄ

Konstatacja ta nie znaczy wcale, iż tym samym Chiny wycofały się ze swoich ambicji na scenie zewnętrznej. Wręcz przeciwnie, kolejne enuncjacje i propozycje Xi Jinpinga dowodzą, iż na niej również Chiny mają swoje wielkie ambicje i plany. Punktem wyjściowym jest teza: „Chiny wracają na centralną światową scenę”²³. Inaczej ujmując, mamy do czynienia z powrotem wielkiego mocarstwa, z jego wielkimi ambicjami i planami. Dowodem na to jest mocno forsowana druga teza, mówiąca o „diplomacji wielkich mocarstw”²⁴. W ocenie samego Xi Jinpinga ChRL i KPCh weszły w „nowy długi marsz”, podobny do tego, jakiego doświadczyli członkowie KPCh w latach 30. XX w. Ta teza jest na tamtejszej scenie wyjątkowo przejrzysta i jasna: członków partii oraz całe społeczeństwo czeka poważna próba i wyzwanie, będą ofiary, ale stawiane przed sobą cele są na tyle zbożne, że warte praktycznie każdej ceny. Albowiem docelowo chodzi o nic innego, jak „wielkie odrodzenie” Chin i powrót ich na scenę globalną jako ponownie kwitnącej cywilizacji.

W tym kontekście punktem wyjściowym dla obecnych władz w Pekinie jest kwestia Tajwanu, albowiem – to więcej niż oczywiste – nie będzie żadnego „odrodzenia”, jeśli po obu stronach Cieśniny Tajwańskiej znajdują się, jak teraz, dwa podmioty z Chinami w nazwie: ChRL, Chiny Ludowe, komunistyczne, lądowe czy kontynentalne po jednej, a Republika Chińska na Tajwanie, będąca prawnokonstytucyjnym przedłużeniem rządu w Chinach do 1949 r. po drugiej. Dla każdego chińskiego stratega jest oczywiste, że „kwestia Tajwanu” stanowi nadrzędne zagadnienie w strategii władz w Pekinie. Przykładowo, w opinii Tan Shipinga z Uniwersytetu Fudan w Szanghaju „powrót Tajwanu do macierzy”, jak to się ujmuje w tamtejszych dokumentach, jest nie tylko ostatecznym rozliczeniem ze „stuleciem narodowego poniżenia”, ale czymś znacznie większym i poważniejszym, „Tajwan ma taką samą rolę i wagę

²³ Hu Angang, *Zhongguoinrushiziewutaizhongxin* (Chiny wkroczyły do centrum światowej sceny), Zhejiang Renmin Chubanshe, Hangzhou 2017. Zdaniem autora Chiny, dając 17,1% światowego nominalnego PKB, stały się już jednym z wiodących mocarstw świata (s. 3). Zob. też: J. Canrong, *Daguo Leile* (Pojawiło się mocarstwo), Zhongguo Chuban Jituan Gongsi, Beijing 2017. Autor ten szczególnie mocno wyeksponował tezę, zgodnie z którą Chiny weszły w fazę „odrodzenia”, a jego rezultatem jest ich powrót do grona wielkich mocarstw na globie (s. 144–146).

²⁴ Suisheng Zhao, *China's Big Power Diplomacy: Strategic Rivalry and Geopolitical Expansion in the Indo-Pacific*, w: A. Tellis, A. Szalwinski, M. Wells (eds.), *Navigating Tumultuous Times in the Indo-Pacific*, The National Bureau of Asian Research, Washington DC 2021.

dla Chin, jak demokracja i wolność dla Stanów Zjednoczonych Ameryki”²⁵. Jest to więc kwestia niejako nadrzędna.

Podobną opinię wyraża Ye Zicheng z Uniwersytetu Pekinńskiego, który w tomie poświęconym chińskiej strategii na XXI stulecie pisze wprost i bez niedomówień: „Zjednoczenie [z Tajwanem – przyp. BG] jest warunkiem niezbędnym, aby Chiny stały się światowym mocarstwem”²⁶, a w innym miejscu podkreśla: „Chiny staną się mocarstwem w prawdziwym tego słowa znaczeniu tylko wtedy, kiedy dokończą proces zjednoczenia”²⁷.

Owszem, poprzednicy Xi Jinpinga, zarówno sam Mao Zedong, jak i później Deng Xiaoping, odłożyli to zagadnienie do rozwiązania przyszłym pokoleniom. Tym razem jednak, jak jasno wskazują wypowiedzi Xi Jinpinga, sytuacja dojrzała do decydujących rozwiązań. Już w jednym z pierwszych wystąpień dotyczących tej tematyki w lutym 2014 r. przywódca ten podkreślił, iż mieszkańcy ChRL i Tajwanu stanowią „jedną rodzinę”. Po czym wyjaśniał: „Nasza bliskość wywodzi się ze wspólnej krwi, historii i kultury. My wszyscy jesteśmy przekonani co do tego, że Chińczycy po obydwu stronach Cieśniny Tajwańskiej są członkami tego samego narodu”²⁸.

Xi potwierdził w pełni te tezy w kluczowym i symbolicznym wystąpieniu w bramie Tiananmen w setną rocznicę powstania KPCh, gdy podkreślił: „Rozwiązanie kwestii Tajwanu i dokończenie procesu pełnego zjednoczenia [po «stu latach narodowego poniżenia» – przyp. BG] jest historyczną misją i niepodważalnym zobowiązaniem KPCh... Musimy działać zdecydowanie, by stanowczo przeciwstawić się wszelkim próbom utworzenia «niepodległości Tajwanu» i działać wspólnie na rzecz jasnej przyszłości w ramach narodowego odrodzenia”²⁹.

Teżę taką, mówiącą o tym, że „Tajwan jest integralną częścią Chin”, wpaja się też wszystkim uczniom w Chinach, począwszy od szkoły podstawowej. Tym samym Xi Jinping może liczyć w tej akurat kwestii na szerokie i autentyczne poparcie mieszkańców ChRL. Może też, jak najbardziej, liczyć

²⁵ T. Shping, „Ideal Security Environment and China’s Grand Strategy in the New Century”, *Zhanglüeyuguangli* (Strategy and Management), Beijing, December 2000, s. 4.

²⁶ Y. Zicheng, *Inside China’s Grand Strategy. The Perspective from People’s Republic*, The University Press of Kentucky, Lexington 2011, s. 240.

²⁷ Ibidem, s. 223.

²⁸ Xi Jinping, „Together Fulfil the Chinese Dream of National Rejuvenation”, *The Governance of China* (t. 1), Foreign Languages Press, Beijing 2014, s. 261.

²⁹ Xi Jinping, „Speech at the Ceremony Marking the Centenary of the Communist Party of China”, *The Governance of China* (IV), Foreign Languages Press, Beijing 2022, s. 16. Pełne nagranie wystąpienia: <https://www.youtube.com/watch?v=ZYUmtzqXEjI>. Zob. też B. Góralczyk, *Nowy Długi Marsz...*, op. cit., s. 219.

na pełne poparcie w tej sprawie wszystkich, czyli ponad 96 mln członków KPCh, których przedstawiciele na XX zjeździe partii w październiku 2022 r. zgotowali sekretarzowi generalnemu partii prawdziwe owacje po wypowiedzianych przez niego słowach. Nawiązał on wtedy do stłumienia niedawno zakończonych masowych demonstracji w Hongkongu³⁰ i w tym kontekście zaznaczył: „W odpowiedzi na separatystyczną aktywność mającą prowadzić do «niepodległości Tajwanu» i poważne prowokacje oraz zewnętrzne ingerencje w sprawy Tajwanu, zawsze zdecydowanie występowaliśmy przeciwko separatyzmowi i sprzeciwialiśmy się ingerencjom, demonstrując w ten sposób naszą stanowczość i zdolność do utrzymania suwerenności i terytorialnej integralności oraz sprzeciwu wobec «niezależności Tajwanu»”³¹.

Te słowa, entuzjastycznie przyjęte przez delegatów na zjeździe, uderzały w kolejną istotną kwestię, a mianowicie problem, że podczas gdy Chiny kontynentalne uznają Tajwan za swoją sprawę wewnętrzną, to Stany Zjednoczone Ameryki już podczas wojny koreańskiej (1950–1953) uznały wyspę za swój niezatapialny lotniskowiec. Przez lata (1954–1978) oba podmioty były nawet związane sojuszem wojskowym, a po nawiązaniu stosunków dyplomatycznych USA – ChRL z dniem 1 stycznia 1979 r. Amerykanie w specjalnej ustawie, przyjętej w kwietniu 1979 r., zagwarantowali sobie utrzymywanie „nieoficjalnych relacji” z Tajwanem³², a z czasem nawet dostarczanie mu broni.

Przez długi czas stan relacji w trójkącie Waszyngton – Pekin – Tajpej utrzymywał się w miarę stabilnie, choć nie bez turbulencji (jak poważny kryzys w Cieśninie Tajwańskiej w połowie lat 90.). Zmiana nastąpiła po roku 2000, gdy na Tajwanie w wyniku demokratycznych wyborów do władzy doszła dotychczas opozycyjna Demokratyczna Partia Postępowa (DPP) i desygnowany przez nią prezydent Chen Shui-bian, który zaczął zabiegać o samodzielność i suwerenne prawa dla wyspy. Władze w Pekinie odpowiedziały na to specjalną Ustawą Antysecesyjną, przyjętą w marcu 2005 r., w której zagwarantowały sobie możliwość użycia „wszelkich możliwych środków”, a więc z militarnymi włącznie, w przypadku ogłoszenia przez władze w Tajpej niepodległości³³.

³⁰ Szerzej: B. Góralczyk, *Nowy Długi Marsz...*, op. cit., s. 183–195.

³¹ <https://asia.nikkei.com/Politics/China-s-party-congress/Transcript-President-Xi-Jinping-s-report-to-China-s-2022-party-congress> [dostęp: 12.12.2023].

³² *Taiwan Relations Act*, H.R. 2479, 96th Congres (1979–1980), <https://www.congress.gov/bill/96th-congress/house-bill/2479> [dostęp: 14.12.2023].

³³ *Anti-Secession Law – Full Text*, Beijing, March 14, 2005, https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/fd/d-cn2005042601/d-cn2005042601en.pdf. [dostęp: 14.12.2023].

Jednakże w roku 2008 do władzy na wyspie doszła ponownie Partia Narodowa – Guomindang, która – najwyraźniej przekonana co do wzrostu znaczenia Chin kontynentalnych na arenie międzynarodowej – w okresie sprawowania przez nią władzy, przez dwie kadencje do końca 2016 r., poszła na bezprecedensowe otwarcie i współpracę z Chinami kontynentalnymi, podpisując ponad 20 umów dwustronnych, w tym kluczową ECFA, a więc Umowę ramową o współpracy gospodarczej, bardzo zbliżających oba te organizmy gospodarczo, biznesowo i handlowo³⁴. Kiedy jednak prezydent z ramienia tej partii, Ma Ying-jeou, szykował się do odejścia ze stanowiska, w listopadzie 2015 r. w Singapurze „dwaj panowie”, jak ich wówczas tytułowano, Xi Jinping i Ma Ying-jou, spotkali się osobiście i długo, bez słów ściskali swe dłonie³⁵. Przesłanie tego gestu płynące dla świata chińskiego, ale także zewnętrznego, było jednoznaczne: jesteśmy razem.

Powrót do władzy DPP w 2016 r. przerwał dotychczasową odwilż w „stosunkach przez cieśninę”, a nowa pani prezydent – Tsai Ing-wen – od początku swych rządów trzymała dystans w stosunku do władz w Pekinie i ich propozycji czy planów. Swoją postawę usztywniła jeszcze bardziej po pandemii, a szczególnie po narzuceniu Hongkongowi przez władze ChRL własnego ustawodawstwa. W odpowiedzi na stłumienie prodemokratycznego zrywu na terenie Hongkongu pod koniec 2021 r. opublikowała artykuł w prestiżowym magazynie „Foreign Affairs”, gdzie wyłożyła swoje polityczne credo. Jednocześnie opowiedziała się za demokratycznymi wartościami oraz podkreślała znaczenie efektywności tajwańskiego modelu oraz odporność Tajwanu na wszelkiego rodzaju wyzwania³⁶. Chociaż nie napisano tego wprost, było jasne, że jej administracja nie jest, delikatnie ujmując, pozytywnie nastawiona do pokojowych inicjatyw zjednoczeniowych ze strony władz ChRL.

W odpowiedzi na wydarzenia w Hongkongu władze w Waszyngtonie postanowiły jeszcze podnieść poziom „strategicznej rywalizacji” z Chinami. Momentem przełomowym stała się wizyta spikerki Izby Reprezentantów, Nancy Pelosi, trzeciej osoby w procedencji amerykańskiej hierarchii władzy w Tajpej, na początku sierpnia 2021 r. Z racji tego, że stanowisko chińskiej administracji pod wodzą Xi Jinpinga w tej kwestii jest znane i jednoznaczne,

³⁴ Dobry opis w języku polskim: R. Tuszyński, *Polityczny i ekonomiczny wymiar Economic Cooperation Framework Agreement – jego znaczenie na drodze do zjednoczenia obu części Chin*, Wydawnictwo Duet, Toruń 2013.

³⁵ *Xi Jinping – Ma Ying-jeou Historic Meeting*, <https://www.youtube.com/watch?v=lqfAZzct13Q>.

³⁶ T. Ing-wen, „Taiwan and the Fight for Democracy”, *Foreign Affairs*, November/December 2001: <https://www.foreignaffairs.com/articles/taiwan/2021-10-05/taiwan-and-fight-democracy> [dostęp: 14.12.2023].

wizyta ta, co oczywiste, wywołała poważny kryzys w stosunkach Chiny – USA, bowiem władze w Pekinie odpowiedziały na nią manewrami wojskowymi oraz powietrzną i morską blokadą wyspy³⁷.

Interesy oraz więzi gospodarcze i handlowe obu stron są jednak na tyle silne, przy rocznych obrotach handlowych rzędu 700 mld dolarów oraz ogromnym amerykańskim imporcie w wysokości przekraczającej 500 mld dolarów³⁸, że w listopadzie 2022 r. doszło do pierwszego po pandemii bezpośredniego spotkania prezydentów Joe Bidena i Xi Jinpinga na wyspie Bali w Indonezji³⁹. Zapowiedziano wówczas „normalizację” napiętych już – i dotąd eskalujących – relacji dwustronnych oraz wizytę szefa amerykańskiej dyplomacji Antony’ego Blinkena w Pekinie w celu implementacji tych uzgodnień.

Niestety, dosłownie na dzień przed wylotem Blinkena do stolicy Chin doszło do – mocno nagłośnionego w mediach – zestrzelenia chińskiego balonu lecącego nad terytorium USA (zdaniem Amerykanów – szpiegowskiego, Chińczyków – meteorologicznego)⁴⁰, co ponownie mocno ochłodziło stosunki i wymagało wielu nowych spotkań i wizyt, aby doprowadzić do kolejnego spotkania na szczycie obu prezydentów, w San Francisco, przy okazji szczytu APEC (współpracy gospodarczej państw regionu Azji i Pacyfiku)⁴¹. Tym razem raz jeszcze rozhuśtane fale i emocje wyciszono, ze strony amerykańskiej najwyraźniej na czas rozpoczynającej się kampanii przed wyborami prezydenckimi jesienią 2024 r.

Jednakże dla obu stron, podobnie jak dla analityków i obserwatorów, nie ma żadnych złudzeń, iż zderzenie pomiędzy dwoma największymi organizmami na globie ma charakter strukturalny, a więc długofalowy i wszechstronny. Kolejna eskalacja napięć w tych relacjach jest możliwa, czy to z racji sytuacji na Tajwanie, czy na Morzu Południowochińskim, gdzie nagromadzono już

³⁷ Analiza: J. Blanchette et. al, „Speaker’s Pelosi’s Taiwan Visit: Implications for Indo-Pacific”, Center for Strategic and International Studies, Washington DC, August 15, 2022, <https://www.csis.org/analysis/speaker-pelosis-taiwan-visit-implications-indo-pacific> [dostęp: 14.12.2023].

³⁸ Dane za rok 2022 (w mld dol.): Import USA – 536,307, eksport USA – 154,012, <https://www.census.gov/foreign-trade/balance/c5700.html> [dostęp: 12.12.2023].

³⁹ <https://www.npr.org/2022/11/14/1136350988/biden-and-xi-are-meeting-in-bali-here-are-the-high-stakes-issues-on-the-agenda> [dostęp: 14.12.2023].

⁴⁰ <https://www.newscientist.com/article/mg26034694-100-the-spy-balloon-saga-of-2023-inflated-us-china-political-tensions/> [dostęp: 14.12.2023].

⁴¹ M. Bogusz, *Uspokojenie, nie przelom, Szczyt chińsko-amerykański w San Francisco*, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2023-11-17/uspokojenie-nie-przelom-szczyt-chińsko-amerykański-w-san-francisco> [dostęp: 14.12.2023].

zbyt dużo sprzętu, okrętów, samolotów i wojska, czy z wielu innych powodów, których jest bez liku.

Staje się coraz bardziej wyraźne, że to zderzenie dwóch kolosów przenosi się ze sfery stricte ideologicznej, politycznej, gospodarczej czy handlowej na rozpoczęty już bój o wysokie technologie, półprzewodniki (gdzie kluczowym graczem jest ulokowana na Tajwanie firma TSMC – Taiwan Semiconductor Manufacturing Company)⁴², tzw. ziemie rzadkie (czyli zespół minerałów i pierwiastków niezbędnych do dalszego rozwoju wysokich technologii), a w nie mniejszym stopniu w kosmosie, gdzie strona chińska dokonała w ostatnich dekadach i latach ogromnego, skokowego wręcz postępu, kierując się trzema podstawowymi celami: 1. Założyć własną stację załogową w przestrzeni kosmicznej (co już się stało, gdyż stacja o nazwie Tian Gong – Niebiański pałac – funkcjonuje od kwietnia 2021 r.); 2. Eksplorować Księżyc (bo są tam ziemie rzadkie, w tym hel 3); 3. Dotrzeć na Marsa i w kierunku innych planet⁴³.

W oczach Amerykanów i przedstawicieli Zachodu, włączając w to np. Australię i Japonię, na chińskie ambicje w sferze innowacji i dążenia do samodzielności technologicznej, ujawnione po raz pierwszy w takiej skali w połowie drugiej dekady XXI stulecia w ambitnym planie „Made in China 2025”, co stanowi wielki temat sam w sobie, nałożyły się nie mniej ambitne plany geostrategiczne Xi Jinpinga, nakreślone już po roku jego władztwa jesienią 2013 r. i określone mianem *YidaiYilu* – Belt and Road Initiative (BRI)⁴⁴.

Pierwotnie chodziło o dwa główne szlaki, lądowy i morski, zmierzające ku Europie. Jednak w ramach implementacji tej wielkiej wizji budowy nowych inwestycji, głównie infrastrukturalnych, stawało się coraz bardziej jasne, iż plany obejmują w zasadzie wszystkie kontynenty. Natomiast w świetle tego, że w wyniku pandemii pozrywano wiele łańcuchów dostaw z Zachodem, a w wyniku rosyjskiej agresji na Ukrainie podważono też więzi polityczne i mocno pogorszone wizerunek Chin na globie, władze w Pekinie coraz bar-

⁴² Ch. Miller, *Wielka wojna o chipy. Jak USA i Chiny walczą o technologiczną dominację nad światem*, Prześwity, Warszawa 2023. O TSMC np. s. 267–271, 338–342. Kluczowa jest rozgrywka o najmniejsze czipy rzędu kilku nanometrów, w której TSMC jest niekwestionowanym globalnym liderem. O tym, jak Huawei sięgnął po chipy rzędu 7 nm: J. Orkisz, „Czyj jest ten czip? Nowy telefon Huawei z chińsko-amerykańską rywalizacją w tle”, *Biuletyn Ośrodka Badań Azji*, Nr 67, październik 2023, Akademia Sztuki Wojennej, Warszawa, s. 11–16.

⁴³ Szczegóły: <https://www.space.com/tag/china-space-program> [dostęp: 12.12.2023].

⁴⁴ Xi Jinping, „Work Together to Build the Silk Road Economic Belt”, September 3, 2013; „Work Together to Build a 21st century Maritime Silk Road”, October 3, 2013, *The Governance of China...*, op. cit., s. 315–324.

dziej skupiły się na światowym Południu (wywołując tym samym spór z Indiami o przywództwo w tym obszarze).

Potwierdza to opublikowana przed trzecim szczytem („Forum”) BRI w Pekinie w październiku 2023 r. specjalna Biała Księga na ten temat. Podkreśla się w niej, że do połowy 2023 r. Chiny podpisały w ramach BRI 200 porozumień ze 150 państwami i z 30 organizacjami międzynarodowymi na pięciu kontynentach. Do tego należy dołączyć ponad 20 porozumień o nawiązaniu dwustronnego dialogu oraz mechanizmach regularnej współpracy w takich dziedzinach, jak kolejnictwo, porty morskie, energetyka, finanse, podatki, ochrona środowiska, zapobieganie katastrofom żywiołowym czy współpraca mediów i think tanków⁴⁵. A zmiany następują nie tylko co do kierunków ekspansji, ale także treści i charakteru nowych inwestycji, w mniejszym stopniu infrastrukturalnych, a w coraz większym skupionych na zielonej gospodarce, innowacjach i zwiększaniu szeroko rozumianej konektywności, a więc wzajemnych połączeń w rozumieniu cyberprzestrzeni.

Nic dziwnego, że w odpowiedzi na tak ambitne plany geostrategiczne, obejmujące też w coraz większym stopniu wysokie technologie i kosmos, amerykańscy strategowie rysują Chiny jako największe zagrożenie. W specjalnym raporcie dla Kongresu, drugim tego typu od 2009 r., dotyczącym strategicznej pozycji USA na świecie, stwierdzono jednoznacznie, że „pełnoskalowa rosyjska inwazja na Ukrainę fundamentalnie zmieniła geopolityczny krajobraz”. Z tego powodu trzeba zwiększyć jeszcze bardziej siły zbrojne USA, w tym w sferze arsenałów nuklearnych, a wszystko po to, aby zapewnić efektywne powstrzymanie oraz zdolność przeciwstawienia się „możliwości skorelowanej agresji ze strony Chin i Rosji”. Położono też w tym dokumencie ogromny nacisk na zwiększanie zdolności sojuszniczych, a więc wspólne przeciwstawianie się tak zdefiniowanemu zagrożeniu⁴⁶.

O tym, jak daleko zaszły sprawy, świadczy też utworzenie specjalnej Komisji ds. konkurencji z Chinami pod przewodnictwem kongresmena Mike’a Gallagera. W raporcie podsumowującym jej działalność z grudnia 2023 r. zasugerowano jednoznacznie reset stosunków gospodarczych z Chinami. Radzi się przede wszystkim skupienie na ochronie własnych zasobów technologicznych, a także rozbudowie własnego potencjału, też przede wszystkim

⁴⁵ *The Belt and Road Initiative: The Key Pillar of the Global Community of Shared Future*, The State Council Information Office of the People’s Republic of China, Beijing, s. 5, 8.

⁴⁶ *America’s Strategic Posture. The Final Report of the Congressional Commission on Strategic Posture of the United States*, M.R. Chair, J.L. Kyl, Vice-Chair, US Congress, Washington DC, October 2023.

w wysokich technologiach. Uznano bowiem, że KPCh dokonuje „ekonomicznej agresji” na USA, której ze wszech miar należy się przeciwstawić⁴⁷.

Takie coraz bardziej wojownicze i jednoznaczne amerykańskie stanowisko wobec Chin, i to obejmujące przedstawicieli obu głównych partii, demokratów i republikanów (*bipartisanship*), pociągnęło też za sobą zmianę stanowiska państw europejskich oraz instytucji unijnych wobec ChRL, szczególnie po rosyjskiej agresji na Ukrainę. Komisja Europejska po raz pierwszy w marcu 2019 r. określiła Chiny mianem „systemowego rywala”⁴⁸, czego nigdy przedtem nie robiła. Od tamtej pory w dokumentach unijnych podkreśla się rosnącą rangę i wagę Chin, ale też ostrożność w podejściu do nich i do proponowanych przez nie planów i propozycji⁴⁹.

Nawet Niemcy, kraj europejski najbardziej zaangażowany we współpracę gospodarczą i handlową z Chinami, przyjmując własną strategię wobec Chin, w czym są pionierem, zdefiniowały Państwo Środka, w ślad za instytucjami unijnymi, jako „partnera, konkurenta i strategicznego rywala”⁵⁰. To podejście sprawiło, że chińskie inwestycje w ramach BRI idące w kierunku Europy znacznie spowolniły (w USA spadły niemal do zera). Zniknęło też wzajemne zaufanie⁵¹, co podkreśla się po obydwu stronach.

Jednakże najważniejsze państwa zachodnioeuropejskie, w przeciwieństwie do USA, nigdy nie forsowały koncepcji *decouplingu*, a więc kompletnego zerwania relacji z partnerami chińskimi. Zamiast tego przyjęto propozycję sformułowaną w końcu marca 2023 r. przez szefową Komisji Ursulę von der Leyen⁵², aby w stosunkach z Chinami prowadzić strategię *de-risking*, a więc

⁴⁷ *Reset, Prevent, Build: A Strategy to Win America's Economic Competition with the Chinese Communist Party*, The Select Committee on the Strategic Competition between the United States and the Chinese Communist Party, Washington DC, December 12, 2023, <https://selectcommitteeontheccp.house.gov/media/press-releases/select-committee-adopts-proposal-reset-economic-relationship-peoples-republic> [dostęp: 14.12.2023].

⁴⁸ <https://www.eurobiz.com.cn/partner-competitor-and-systemic-rival/> [dostęp: 14.12.2023].

⁴⁹ *EU-China A strategic outlook*, Brussels, 12 March 2019, <https://commission.europa.eu/system/files/2019-03/communication-eu-china-a-strategic-outlook.pdf> [dostęp: 14.12.2023].

⁵⁰ *Strategy on China of the Government of the Federal Republic of Germany*, <https://www.auswaertiges-amt.de/blob/2608580/49d50fecc479304c3da2e2079c55e106/china-strategie-en-data.pdf> [dostęp: 12.12.2023].

⁵¹ *Ten Years of Cooperation Between China and Central and Eastern European Countries. Past and Prospect (2012–2022)*, ZhongguoShehuiKexueChubanshe, Beijing 2023, s. 112.

⁵² „President Ursula von der Leyen on the future of EU-China relations”, MERCATOR, March 30, 2023, <https://merics.org/en/events/president-ursula-von-der-leyen-future-eu-china-relations> [dostęp: 14.12.2023].

współpracy; tyle że z unikaniem w jej ramach ryzyka. Z czasem koncepcja ta się przyjęła, nawet po stronie chińskiej. Mimo że pierwotnie uznano ją za formę „desinicyzacji”⁵³, to z czasem uznano, że jest to jednak postęp w stosunku do stanu poprzedniego, dający szansę na dalsze w miarę normalne układanie wzajemnych stosunków, na zasadzie szklanki do połowy pełnej i do połowy pustej⁵⁴. Najczęściej jednak stawia się w tamtejszej narracji argument, iż jest to nic innego jak kolejna odsłona protekcyjizmu ze strony Zachodu⁵⁵.

IV. CHIŃSKI ŁAD?

Podstawowa kwestia, która powoduje duże kontrowersje na Zachodzie, brzmi: czy Chiny ze swymi nieskrywanymi już, wielkomocarstwowymi ambicjami tworzą z Rosją faktyczny, choć niezapisany na papierze sojusz, na dodatek wymierzony w Zachód? Jak wiadomo, opinie na ten temat, także w Polsce⁵⁶, są mocno podzielone. Warto jednak spojrzeć na to zagadnienie z jeszcze innej, trzeciej, czyli indyjskiej perspektywy. Otóż wspomniany Shivshankar Menon patrzy na to zagadnienie tak: „Chociaż partnerstwo Rosji i Chin może wydawać się oportunistyczne i mało trwałe, to jest ono jednak realne i pozostanie takim dopóty, dopóki Stany Zjednoczone i Zachód będą kontynuować swoją krótkowzroczną politykę sprzeciwiania się rosyjskim interesom na peryferiach ich federacji i będą chciały w ten sposób podważyć status Rosji jako światowego mocarstwa”⁵⁷.

Jak wiadomo, to właśnie się stało. Czy wobec tego po rosyjskiej agresji na Ukrainie słowa te straciły, czy też wręcz odwrotnie – zyskały na wartości? Jak wiele innych, również i ta kwestia pozostaje aktualnie dyskusyjna i otwarta. Różne jeszcze decyzje mogą zapaść, chociaż raczej trudno się ich spodziewać, dopóki trwa wojna, a tym bardziej, dopóki Władimir Putin sprawuje władzę na Kremlu.

Tymczasem uwagę obserwatorów z zewnątrz coraz bardziej pochłaniają kolejne ambitne plany przedkładane przez Xi Jinpinga. Chodzi przede

⁵³ Zob. ocenę byłego szefa MSZ: https://www.mfa.gov.cn/eng/zxxx_662805/202305/t20230511_11075089.html [dostęp: 16.12.2023].

⁵⁴ G. Stec, *De-risking viewed from China +EU anti-coercion document*, <https://merics.org/en/merics-briefs/de-risking-viewed-china-eu-anti-coercion-instrument> [dostęp: 16.12.2023].

⁵⁵ <https://www.reuters.com/world/china-says-against-supply-chain-decoupling-wants-closer-ties-with-all-2023-11-28/> [dostęp: 16.12.2023].

⁵⁶ M. Lubina, *Niedźwiedź w objęciach smoka. Jak Rosja została młodszym bratem Chin*, Szczeliny, Kraków 2022. Autor podkreśla, że choć to już współpraca niesymetryczna, to jednak w wielu obszarach „Rosja i Chiny nie wchodzą sobie w paradę”, s. 420.

⁵⁷ Sh. Menon, *India and Asian Geopolitics...*, op. cit., s. 230.

wszystkim o forsowaną coraz mocniej od maja 2020 r. koncepcję „globalnego społeczeństwa wspólnej przyszłości” (*renleimingyungongtongti – Community of Shared Future*)⁵⁸. Od tamtej pory jest ona bezustannie rozwijana⁵⁹. Wszystko wskazuje bowiem na to, że jest to nic innego jak spełnienie wcześniejszych zapowiedzi, zgodnie z którymi Chiny nie tylko wkraczają na centrum światowej sceny, ale też zamierzają odgrywać na niej kluczową rolę i tym samym wpływać na światowy układ sił, a więc – *interalia* – budować na niej własne porządki. To jest istota nowej formuły często używanej teraz na terenie ChRL, tak w polityce i mediach, jak i w środowisku akademickim. Mówi ona o „dyplomacji wielkich mocarstw z chińską charakterystyką”⁶⁰.

Spór, coraz bardziej zażarty, dotyczy tego, czy forsując swoje pomysły i idee, Chiny chcą kształtować świat na własną modłę, czy też być tylko „odpowiedzialnym współudziałowcem” (*responsible stakeholder*) na światowej scenie. Coraz więcej autorów, szczególnie amerykańskich, skłania się ku tej pierwszej tezie i w związku z tym kreśli czarną wizję chińskiej dominacji, a nawet „skomunizowania” świata na modłę KPCh. Przykładowo, Ian Easton pisze tak, bez ogródek: „Gdyby KPCh odniosła sukces, wówczas w połowie XXI wieku Ameryka przestałaby istnieć jako wolny i suwerenny naród, a światem rządziłaby zintegrowana sieć jednopartyjnych dyktatur. Światem rządziłyby Chiny”⁶¹.

Mniejsza o wizje, lęki czy kreślenie wizerunku wroga. Faktem jest, że koncepcja lub też wizja „wspólnej przyszłości” jest przez przywódcę, a od XX zjazdu KPCh jedynowładcę Chin cały czas rozwijana i mocno forsowana. Jak do tej pory wypełniono ją co najmniej trzema inicjatywami o globalnym wymiarze i zasięgu, co jednoznacznie podkreśla, jak śmiałe to są wizje i że dotyczą już nie tylko Chin, lecz całego globu i ludzkości.

Pierwszą z nich, globalną inicjatywę rozwojową (*Global Development Initiative*), ogłosił przywódca Chin na sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ 2 września 2021 r.⁶² Wnikając w jej treść, można dojść do wniosku, że jest

⁵⁸ Xi Jinping, *The Governance...*, op. cit., s. 483 i nast.

⁵⁹ Dokumentacja tego procesu: *Full Text: A Global Community of Shared Future: China's Proposal and Actions*, https://www.fmprc.gov.cn/eng/zxxx_662805/202309/t20230926_11150122.html [dostęp: 14.12.2023].

⁶⁰ *Great Power Diplomacy with Chinese Characteristics*, https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-981-16-4679-9_3 [dostęp: 14.12.2023].

⁶¹ I. Easton, *Decydujące starcie. Tajniki globalnej strategii Chin*, Fundacja Instytutu Globalizacji, Gliwice 2023, s. 63.

⁶² https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjb_663304/zzjg_663340/gjs_665170/gjxw_665172/202109/t20210923_9580159.html [dostęp: 14.12.2023]. Tekst projektu:

ona – po pierwsze – rozwinięciem chińskiego projektu budowy gospodarki zrównoważonego rozwoju do 2030 r. oraz próbą szerzenia na świat chińskiego modelu rozwojowego, z takimi elementami, jak redukcja biedy, bezpieczeństwo żywnościowe, odpowiedzi na pandemii, zielona gospodarka i zmiany klimatyczne oraz konektywność i gospodarka cyfrowa⁶³. Jednakże, patrząc z drugiej strony, mają rację obserwatorzy z zewnątrz, podkreślając, że jest to także ważne uzupełnienie i uzasadnienie ambitnych chińskich planów realizowanych w ramach BRI. Inaczej ujmując, jest to nic innego, jak chińska propozycja budowy wielobiegowego ładu, zaakceptowana już przez ponad 60 państw, głównie ze światowego Południa⁶⁴.

Ani sam Xi, ani władze chińskie na tym się nie zatrzymały. 21 kwietnia 2022 r. na Forum Gospodarczym Boao (odpowiedniku głośnego Forum Biznesu w Davos) Xi Jinping ogłosił kolejną inicjatywę globalną – dotyczącą bezpieczeństwa (*Global Security Initiative*)⁶⁵. Tym razem nacisk położono na nowe wyzwania w sferze bezpieczeństwa. Poniekąd była to chińska odpowiedź na wydarzenia na terenie Ukrainy (w Chinach i tamtejszej propagandzie nie używa się pojęć „wojna” i „agresja”), ale w gruncie rzeczy jest to kolejna holistyczna wizja, tym razem w dziedzinie bezpieczeństwa na globie. Mówca co prawda wyszedł od wniosków płynących z pandemii COVID-19, ale w miarę tego, jak mówił, okazało się, że chodzi mu o to, iż obecny świat coraz bardziej koncentruje się na zagadnieniach szeroko rozumianego bezpieczeństwa, a nie tylko, jak dotąd, na wzroście gospodarczym czy wymianie handlowej.

Choć ujęcie wielu kwestii jest nie do końca precyzyjne, jak wiele tekstów wygłaszanych czy podpisywanych przez Xi, dla świata zewnętrznego stało się jasne, że Chiny rysują globalną architekturę bezpieczeństwa, alternatywną w stosunku do dotychczasowego porządku, opartego na (liberalnych) wartościach i zdominowanego przez USA⁶⁶. W istocie rzeczy była to bowiem odpowiedź na rosnącą rywalizację z USA, w ramach której dużą rolę przypisano systemowi ONZ, ale też BRI i globalnej inicjatywie rozwojowej. Nie

---

https://www.mfa.gov.cn/eng/topics_665678/GDI/wj/202305/P020230511396286957196.pdf [dostęp: 14.12.2023].

⁶³ *Progress Report on the Global Development Initiative 2023*, <https://www.cikd.org/ms/file/getimage/1671666077130727426> [dostęp: 14.12.2023].

⁶⁴ L. Wu, *China's Transition from the Belt and Road to the Global development Initiative*, <https://thediplomat.com/2023/07/chinas-switch-from-the-belt-and-road-to-the-global-development-initiative/> [dostęp: 14.12.2023].

⁶⁵ http://en.cppcc.gov.cn/2022-04/21/c_745508.htm [dostęp: 14.12.2023].

⁶⁶ C. Freeman, A. Stephenson, *Xi Kick Off Campaign for a Chinese Vision of Global Security*, <https://www.usip.org/publications/2022/10/xi-kicks-campaign-chinese-vision-global-security> [dostęp: 14.12.2023].

mniej uwagi poświęcono też nowemu porządkowi instytucjonalnemu, w tym szczególnie roli ugrupowania BRICS, Szanghajskiej Organizacji Współpracy (przypomnijmy: zainicjowanej z chińsko-rosyjskiego dialogu o delimitację wspólnej granicy) oraz wywodzącej się z Kazachstanu Konferencji Współzależności w dziedzinie Budowy Środków Zaufania w Azji⁶⁷.

Wreszcie 15 marca 2023 r. Xi Jinping, przy okazji obrad dorocznej sesji OZPL (chińskiego parlamentu), przedłożył jeszcze jedną globalną inicjatywę – cywilizacyjną (*Global Civilization Initiative*). Połączona integralnie z dwoma poprzednimi ma ona rzekomo „wnosić nową energię w dziedzinie rozwoju ludzkiego”⁶⁸. Co to jednak tak naprawdę oznacza? Nie do końca wiadomo. Wiadomo tylko, że raz jeszcze, niczym do zgranego lejtmotywu, powraca się do wyjściowej koncepcji globalnego „społeczeństwa wspólnej przyszłości”, które zgodnie z założeniami tej inicjatywy ma być harmonijne, oparte na znanych od dawna pięciu zasadach pokojowego współistnienia, a przy tym odwoływać się do „wspólnych wartości całej ludzkości”, jednakże bez ich konkretnego zdefiniowania. Bo raczej trudno za takie uznać wymienione w dokumencie „wspólne aspiracje” ludzi, takie jak pokój, rozwój, równość, sprawiedliwość, demokracja czy wolność. Jak jednak wierzyć w wolność i demokrację w ustach autokraty?

To właśnie niedookreśloność tej inicjatywy budzi najwięcej zastrzeżeń i wątpliwości na zewnątrz Chin. Widać wyraźnie, że pragną one wkomponować w światowy system zasadę nieingerencji⁶⁹ (przede wszystkim w sprawy wewnętrzne innych, bo same są przecież mocno atakowane przez Zachód za nieprzestrzeganie praw człowieka). Czuć również, że Chiny wracają do tradycji i raz jeszcze kreślą „stosunki międzynarodowe nowego typu”, pod którymi rozumieją sieć nowych powiązań w ramach nowego już, wielobiegunowego świata, oczywiście z Chinami w roli głównego rozgrywającego (jak zwykle nie podano, czy jedyne, czy jednego z wielu).

Te trzy nowe globalne inicjatywy przedstawione przez przewodniczącego Xi Jinpinga, połączone z wcześniejszymi koncepcjami BRI oraz teorią stosunków międzynarodowych nowego typu, dowodzą jednoznacznie, iż Chiny przyjęły już rolę globalnego gracza, forsującego własne idee i pomysły. Jako taki budzi on potężne obawy i opór w USA, i na Zachodzie, a wielka gra

⁶⁷ *Global Security Initiative – Concept Paper*, https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjbxw/202302/t20230221_11028348.html [dostęp: 14.12.2023].

⁶⁸ *Global Civilization Initiative injects fresh energy into human development*, http://english.scio.gov.cn/topnews/2023-03/19/content_85177312.html [dostęp: 14.12.2023].

⁶⁹ R.E. Ellis, *The Trouble With China's Global Civilization Initiative*, <https://thediplomat.com/2023/06/the-trouble-with-chinas-global-civilization-initiative/> [dostęp: 14.12.2023].

toczy się – w ramach procesu *Power Shift* – o światowe Południe, począwszy od Indii. Nie wiadomo jeszcze, po której stronie ono się opowie, ale ta nowa gra prowadzona przez Chiny jest tam uważnie obserwowana; tym bardziej, że Chińczycy jako inwestorzy, kupcy czy biznesmeni, a nawet sklepikarze i inżynierowie, docierają już niemal wszędzie, w Azji, w Afryce czy Ameryce Łacińskiej. To jest już nowy świat, z Chinami w roli nowego globalnego gracza.

ZAKOŃCZENIE: ŚWIAT Z CHINAMI CZY PRZECIWKO NIM?

Niniejsze studium dowodzi, że od początku XXI stulecia mamy do czynienia z procesem przesuwania się ośrodka siły na globie – głównie z Atlantyku na Pacyfik, ale też od dotychczas dominującego Zachodu w kierunku wschodzących rynków i globalnego Południa. Wszystkie dostępne dane i badania wskazują, iż kluczowym graczem w obu tych nakładających się na siebie procesach są Chiny, które mają za sobą ponad cztery dekady niezwykle udanych reform na scenie wewnętrznej.

Odniesiony w tym czasie bezprecedensowy sukces gospodarczy (9,8% dorocznego wzrostu w okresie 1978–2012)⁷⁰ sprawił, iż obecne chińskie kierownictwo z Xi Jinpingem na czele, które doszło do władzy po 2012 r., wyszło z całym pakietem nowych, śmiałych planów i wizji, tak na scenie wewnętrznej („wielki renesans narodu chińskiego”), jak i zewnętrznej (przede wszystkim BRI oraz konkurencja z Zachodem/USA w dziedzinie wysokich technologii i w kosmosie oraz ostatnie trzy inicjatywy globalne). Z czasem Chiny stały się na tyle asertywne, iż coraz śmielej w planach Xi Jinpinga zaczęto rysować nową wizję ładu międzynarodowego, podważającego dotychczasowy porządek oparty na wartościach (*value-based order*), tak mocno forsowany przez jedyne supermocarstwo – USA – po rozpadzie ZSRR i porządku dwubiegunowego, czy też zimnowojennego.

Pandemia COVID-19 oraz rosyjska pełnoskalowa agresja na Ukrainie jeszcze bardziej rozhuściły scenę międzynarodową, po raz pierwszy w takiej skali od zakończenia II wojny światowej – wszystkie wielkie mocarstwa i ośrodki siły (USA, Chiny, Indie, Japonię, Iran, UE) najwyraźniej pozycjonują się przed ukształtowaniem się nowego ładu światowego. Albowiem poprzedni, jednobiegunowej amerykańskiej dominacji, zakończył się, a nowego niestety jeszcze nie ma. Na horyzoncie rysują się natomiast (na chwilę, gdy pisane są te słowa) dwa najbardziej prawdopodobne scenariusze. Pierwszy to powrót

⁷⁰ K. Jin, *The New China Playbook...*, op. cit., s. 23.

do porządku dwubiegunowego, a może nawet nowej zimnej wojny („zimnej wojny 2.0”), gdzie skupiony wokół USA demokratyczny Zachód zderzy się ponownie z autokratycznym Wschodem, ale tym razem skupionym nie wokół Kremla, lecz Zhongnanhai, czyli siedziby władz w Pekinie. Drugi natomiast to ład wielobiegunowy, a spór trwa o to, ile – poza Waszyngtonem i Pekinem – jest jeszcze na obecnej scenie międzynarodowej innych ważnych ośrodków siły.

Tym samym znajdujemy się obecnie w okresie przejściowym, gdy poprzedni ład już nie funkcjonuje, *status quo ante* sprzed rosyjskiej agresji na Ukrainie nie jest możliwe, a nowy ład jeszcze się nie wyłonił⁷¹. Widać już jednak, jak dowodzi również wywód przeprowadzony w tym artykule, iż ułożenie takiego nowego ładu bez Chin nie jest i nie będzie możliwe. To nowa jakość i istota opisywanego tutaj *Power Shift*, czyli przesuwania się ośrodka siły, do którego to stanu Zachód – z trudem, co oczywiste – musi się przystosować.

Najpoważniejsze natomiast pytanie, jakie się w tych okolicznościach wyłania, brzmi: czy nowy porządek światowy będziemy harmonijnie budować z Chinami, czy wręcz przeciwnie, będzie on budowany w opozycji i starciu z nimi? Ujmując inaczej: czy w kontekście narastającej i trwałej strukturalnej sprzeczności interesów USA i Chin, na ostatnim szczycie Biden – Xi Jinping w San Francisco jesienią 2023 r. jedynie zawieszony na czas amerykańskich wyborów prezydenckich pod koniec 2024 r., grozi nam kolejna odsłona „pułapki Tuki-dydesa” i starcie, nawet kinetyczne, dwóch gigantów? Nie wiemy, ale nie ma raczej żadnej wątpliwości, że są to pytania tej rangi i wagi, iż odpowiedzi na nie udzielone zadecydują o przyszłości naszego globu. To jest zupełnie nowa jakość, której przed trzema, czterema dekadami praktycznie nikt nie przewidywał. Chiny rzeczywiście, jak głoszą, wkroczyły na centrum światowej sceny. Co na nią wniosą? Jeszcze do końca nie wiadomo.

---

⁷¹ Jeden z polskich autorów, B. Radziejewski, kwestionuje tezę i stawia śmielszą, zgodnie z którą nowy ład już istnieje, a on nazywa go „porządkiem 2+2”, czyli „dwa supermocarstwa” (USA i Chiny) oraz „dwa mocarstwa” (Rosja i Indie). To propozycja ciekawa, godna debaty, jest zgodna co do istoty rzeczy z wywodem przeprowadzonym w niniejszym artykule: mamy do czynienia z przesuwaniem się ośrodka siły, poza dominujący dotychczas Zachód, a jednym z głównych rozgrywających, drugim obok USA, stały się Chiny. B. Radziejewski, *Nowy porządek globalny. Mocarstw, średniacy i niewidzialne siły kierujące światem*, Wydawnictwo Nowej Konfederacji, Warszawa 2023, s. 17.

BIBLIOGRAFIA

- America's Strategic Posture. The Final Report of the Congressional Commission on Strategic Posture of the United States*, M.R. Chair, J.L. Kyl, Vice-Chair, US Congress, Washington DC, October 2023.
- Anti-Secession Law – Full Text*, Beijing, March 14, 2005: https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/fd/d-cn2005042601/d-cn2005042601en.pdf [dostęp: 14.12.2023].
- Biden, J., *President Biden's State of the Union 2023*, <https://www.whitehouse.gov/state-of-the-union-2023/> [dostęp: 14.12.2023].
- Blanchette, J., et. al, *Speaker's Pelosi's Taiwan Visit: Implications for Indo-Pacific*, <https://www.csis.org/analysis/speaker-pelosis-taiwan-visit-implications-indo-pacific> [dostęp: 14.12.2023].
- Bogusz, M., *Uspokojenie, nie przelom, Szczyt chińsko-amerykański w San Francisco*, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2023-11-17/uspokojenie-nie-przelom-szczyt-chinsko-amerykanski-w-san-francisco> [dostęp: 14.12.2023].
- Chu, Yin-wah, *The Asian Developmental State: Ideas and Debates*, https://link.springer.com/chapter/10.1057/9781137476128_1 [dostęp: 14.12.2023].
- Deng Xiaoping xuanji* (Dzieła wybrane...), t. 3, Renmin Chubanshe, Beijing 1993.
- Easton, I., *Decydujące starcie. Tajniki globalnej strategii Chin*, Fundacja Instytut Globalizacji, Gliwice 2023.
- Ellis, R.E., *The Trouble With China's Global Civilization Initiative*, <https://thediplomat.com/2023/06/the-trouble-with-chinas-global-civilization-initiative/> [dostęp: 14.12.2023].
- EU-China A strategic outlook*, Brussels, <https://commission.europa.eu/system/files/2019-03/communication-eu-china-a-strategic-outlook.pdf> [dostęp: 14.12.2023].
- Ferguson, N., *Civilization. The West and the Rest*, Penguin, London–New York 2011.
- Freeman, C., Stepehnson, A., *Xi Kick Off Campaign for a Chinese Vision of Global Security*, <https://www.usip.org/publications/2022/10/xi-kicks-campaign-chinese-vision-global-security> [dostęp: 14.12.2023].
- Fukuyama, F., *Koniec historii*, Zysk i S-ka, Poznań 1996.
- Global Civilization Initiative injects fresh energy into human development*, http://english.scio.gov.cn/topnews/2023-03/19/content_85177312.html [dostęp: 14.12.2023].

- Global Development Initiative – Concept Paper*, https://www.mfa.gov.cn/eng/topics_665678/GDI/wj/202305/P020230511396286957196.pdf [dostęp: 14.12.2023].
- Global Security Initiative – Concept Paper*, https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjbxw/202302/t20230221_11028348.html [dostęp: 14.12.2023].
- Góralczyk, B., „Chińskie remanenty”, *Przegląd Polityczny*, nr 179/2023.
- Góralczyk, B., *Nowy Długi Marsz. Chiny ery Xi Jinpinga*, Wydawnictwo Akademickie Dialog, Warszawa 2022.
- Góralczyk B., *Wielki renesans. Chińska transformacja i jej konsekwencje*, Wydawnictwo Akademickie Dialog, Warszawa 2018.
- Great Power Diplomacy with Chinese Characteristics*, https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-981-16-4679-9_3 [dostęp: 14.12.2023].
- Hu Angang, *Zhongguoinrushijiewutaizhongxin* (Chiny wkroczyły do centrum światowej sceny), Zhejiang Renmin Chubanshe, Hangzhou 2017.
- Jin Canrong, *Daguo Leile* (Pojawiło się mocarstwo), ZhongguoChubanJituanGongsi, Beijing 2017.
- Jin, Keyu, *The New China Playbook. Beyond Socialism and Capitalism*, Viking–Penguin, New York 2023.
- Kennedy, P., *The Rise and Fall of the Great Powers. Economic Change and Military Conflict From 1500 to 2000*, Random House, New York 1987.
- Keqiang ker-ching. How China’s next prime minister keeps tabs on its economy*, <https://www.economist.com/asia/2010/12/09/keqiang-ker-ching> [dostęp: 14.12.2023].
- Krauthammer, Ch., „The Unipolar Moment”, *Foreign Affairs*, Vol. 70, No. 1, 1990/91: <https://www.jstor.org/stable/20044692> [dostęp: 14.12.2023].
- Lu, Ding, „China’s <Two Centenary Goals>: Progress and Challenge”, *East Asian Policy*, Vol. 08, No. 02/2016.
- Lubina, M., *Niedźwiedź w objęciach smoka. Jak Rosja została młodszym bratem Chin*, Szczeliny, Kraków 2022.
- Menon, Sh., *India and the Asian Geopolitics. The Past, Present*, Penguin – Random House, New Delhi 2021.
- Miller, Ch., *Wielka wojna o chipy. Jak USA i Chiny walczą o technologiczną dominację nad światem*, Prześwity, Warszawa 2023.
- Morris, I., *Dlaczego Zachód rządzi – na razie*, Zysk i S-ka, Poznań 2015.
- Orkisz, J., „Czyj jest ten czip? Nowy telefon Huawei z chińsko-amerykańską rywalizacją w tle”, *Biuletyn Ośrodka Badań Azji*, Nr 67, październik 2023, Akademia Sztuki Wojennej. Warszawa
- Panitchpakdi, S., Clifford, M.L., *China and the WTO. Changing China, Changing World Trade*, John Wiley and Sons, New York–Singapore 2002.

- President Ursula von der Leyen on the future of EU-China relations*, <https://merics.org/en/events/president-ursula-von-der-leyen-future-eu-china-relations> [dostęp: 14.12.2023].
- Progress Report on the Global Development Initiative 2023*, <https://www.cikd.org/ms/file/getimage/1671666077130727426> [dostęp: 14.12.2023].
- Gang, Q., *De-sinicization in the name of «de-risking» is Decoupling from Opportunities, Cooperation, Stability and Development*, https://www.mfa.gov.cn/eng/zxxx_662805/202305/t20230511_11075089.html [dostęp: 14.12.2023].
- Radziejewski, B., *Nowy porządek globalny. Mocarstw, średniacy i niewidzialne siły kierujące światem*, Wydawnictwo Nowej Konfederacji, Warszawa 2023.
- Reset, Prevent, Build: A Strategy to Win America's Economic Competition with the Chinese Communist Party*, <https://selectcommitteeontheccp.house.gov/media/press-releases/select-committee-adopts-proposal-reset-economic-relationship-peoples-republic> [dostęp: 14.12.2023].
- Shambaugh, D. (ed.), *Power Shift. China and Asia's New Dynamic*, University of California Press, Berkeley–Los Angeles–London 2005.
- Stec, G., *De-risking viewed from China +EU anti-coercion document*, <https://merics.org/en/merics-briefs/de-risking-viewed-china-eu-anti-coercion-instrument> [dostęp: 14.12.2023].
- Strategy on China of the Government of the Federal Republic of Germany*, <https://www.auswaertiges-amt.de/blob/2608580/49d50fecc479304c3da-2e2079c55e106/china-strategie-en-data.pdf> [dostęp: 14.12.2023].
- Taiwan Relations Act*, H.R. 2479, 96th Congress (1979=1980), <https://www.congress.gov/bill/96th-congress/house-bill/2479> [dostęp: 14.12.2023].
- Tan Shping, „Ideal Security Environment and China's Grand Strategy in the New Century”, *Zhanglüeyuguangli* (Strategy and Management), Beijing, December 2000.
- Ten Years of Cooperation Between China and Central and Eastern European Countries. Past and Prospect (2012–2022)*, ZhongguoShehuiKexueChubanshe, Beijing 2023.
- The Belt and Road Initiative: The Key Pillar of the Global Community of Shared Future*, The State Council Information Office of the People's Republic of China, Beijing, October 2023.
- Tsai Ing-wen, *Taiwan and the Fight for Democracy*, <https://www.foreignaffairs.com/articles/taiwan/2021-10-05/taiwan-and-fight-democracy> [dostęp: 14.12.2023].
- Tuszyński, R., *Polityczny i ekonomiczny wymiar Economic Cooperation Framework Agreement – jego znaczenie na drodze do zjednoczenia obu części Chin*, Wydawnictwo Duet, Toruń 2013.

- Wang, Zheng, *Never Forget National Humiliation. Historical memory In Chinese Politics and Foreign Relations*, Columbia University Press, New York 2012.
- Wu, L., *China's Transition from the Belt and Road to the Global development Initiative*, <https://thediplomat.com/2023/07/chinas-switch-from-the-belt-and-road-to-the-global-development-initiative/> [dostęp: 14.12.2023].
- Xi Jinping, *The Governance of China*, Foreign Languages Press, Beijing 2014.
- Xi Jinping, *Governance of China (IV)*, Foreign Languages Press, Beijing 2022.
- Zhao, Suisheng, *China's Big Power Diplomacy: Strategic Rivalry and Geopolitical Expansion in the Indo-Pacific*, in: A. Tellis, A. Szalwinski, M. Wells (eds.), *Navigating Tumultuous Times in the Indo-Pacific*, The National Bureau of Asian Research, Washington DC 2021.

AMBICJE GEOPOLITYCZNE CHIN ERY XI JINPINGA

Streszczenie

Chiny rządzone od końca 2012 r., z czasem coraz bardziej autokratycznie i jednoosobowo, przez Xi Jinpinga w czasie jego kadencji wyszły z całym szeregiem inicjatyw, programów i wizji, tak na scenie wewnętrznej, jak i międzynarodowej. Niniejszy tekst omawia te koncepcje, na zewnątrz na ogół mało znane, a na dodatek ukryte w chińskim kodzie kulturowym. Jest już jasne, że odrodziła się stara cywilizacja, a wraz z nią mocarstwo, które ma własne pomysły na siebie i świat. Jego pojawienie się i coraz większa asertywność tamtejszych władz sprawiają, że zmienia się układ sił na świecie: relatywnie spada znaczenie Zachodu, począwszy od USA, a rośnie wschodzących rynków i światowego Południa, począwszy od Chin, za którymi podążają Indie. Po traumie pandemii COVID-19 i w wyniku rosyjskiej agresji na Ukrainie czas przystosować się do nowego ładu, który się dopiero rodzi. Te zmiany są jednak tak ważne i głębokie, że powrotu do tego, co było, już nie ma. Natomiast dopiero czas pokaże, co wyniknie z wejścia Chin na środek światowej sceny.

Słowa kluczowe: Xi Jinping, Chiny, *Power Shift*, chińskie inicjatywy globalne, chiński ład, chiński kod kulturowy, COVID-19

CHINA'S GEOPOLITICAL AMBITIONS OF THE XI JINPING ERA

Abstract

China under ever growing autocratic rule of Xi Jinping, which has started at the end of 2012, is presenting many new proposals and visions, both on domestic and international scene. This article describe those initiatives, usually less known outside of China, as they are, additionally, hidden in the Chinese cultural code. What is obvious and clear: the old civilization is under rejuvenation and together with it an empire, with its own concepts for itself and the whole world. This phenomenon and visible assertiveness of the leadership in Beijing is changing the global balance of power – with relative decline of the West, starting from the USA, and growing impact of emerging markets and the global South, starting from China, and followed by India. After the COVID-19 pandemic and full-scale Russian aggression in the Ukraine it is a high time to adjust to the new global order, still under creation. The change is so deep that any return to the past is just impossible. However, only time will tell what will be the impact of China's return to the centre of the global scene.

Keywords: Xi Jinping, China, *Power Shift*, Chinese global initiatives, Chinese governance, Chinese cultural code, COVID-19

Cytuj jako: Góralczyk B., *Ambicje geopolityczne Chin ery XI Jinpinga*, „Myśl Ekonomiczna i Polityczna” 2023, nr 4(79), s. 48–74. DOI: 10.26399/meip.4(79).2023.26/b.goralczyk

Cite as: Góralczyk B. (2023). ‘China’s Geopolitical Ambitions of the XI Jinping Era’. *Myśl Ekonomiczna i Polityczna* 4(79), 48–74. DOI: 10.26399/meip.4(79).2023.26/b.goralczyk

Ewa Fronczak*

POLITYKA USA WOBEC CHIN
PODCZAS PREZYDENTURY
DONALDA TRUMPA I JOE BIDENA –
KONTYNUACJA CZY ZERWANIE?¹

DOI: 10.26399/meip.4(79).2023.27/e.fronczak

WPROWADZENIE

Chińska Republika Ludowa jest w polityce zagranicznej Stanów Zjednoczonych kluczowym kierunkiem wymiany handlowej i inwestycji gospodarczych, a w szczególności od lat 80. poprzedniego wieku, czyli tzw. otwarcia się Chińskiej Republiki Ludowej na świat po blisko trzech dekadach komunistycznego izolacjonizmu czasów Mao. Jednakże prezydentury kolejno Busha seniora, potem Billa Clintona, aż do Busha juniora to przede wszystkim okres gospodarczego zaangażowania w relacjach z ChrRL i współzależnienia się gospodarek dwóch światowych gigantów: Ameryka zaślepiona chęcią zysku z handlu brnęła coraz dalej w tej nierównej relacji, zaś Państwo Środka ze strategicznym sprytem wykorzystało amerykański konsumpcjonizm do budowania swojej potęgi – po cichu i bez podnoszenia głowy, jak radził Deng Xiaoping. I wtedy nadchodzi rok 2008 – kryzys gospodarczy, który ‘budzi’ Amerykę i prowadzi do stopniowej, choć zdecydowanej zmiany kursu wobec ChRL. Barack Obama decyduje się zintensyfikować gospodarcze zaangażowanie swego kraju nie tylko w Chinach, ale w całym regionie Azji-Pacyfiku.

* Akademia Sztuki Wojennej, Centrum Stosunków Międzynarodowych, e-mail: ewasleb-zak@interia.pl, ORCID: 0000-0003-4932-4463.

¹ Niniejszy tekst powstał na podstawie opracowania Autorki pt. *USA wobec Chin. Biden i Trump: kontynuacja czy zmiana?* opublikowanego przez Centrum Stosunków Międzynarodowych.

Znamiennym potwierdzeniem rosnącego znaczenia tego regionu w amerykańskich geopolitycznych kalkulacjach był opublikowany w listopadzie 2011 r. w „Foreign Policy” artykuł *America’s Pacific Century*², gdzie ówczesna Sekretarz Stanu Hillary Clinton nakreśliła główne interesy swego kraju w regionie Azji Pacyfiku postrzeganym jako kluczowy dla amerykańskiego bezpieczeństwa i dobrobytu. Zarówno wtedy, jak i teraz nie było wątpliwości, że „Przyszłość światowej polityki zadecyduje się w Azji”³. Od tego momentu zaczęto mówić o tzw. Zwrocie ku Azji (*Pivot to Asia*), jednak dekadę temu stosunek do Chin wydawał się, przynajmniej deklaracyjnie, zupełnie inny – dominowało przekonanie, że „prosperująca Ameryka jest dobra dla Chin, a prosperujące Chiny dla Ameryki”⁴, zaś Państwo Środka postrzegano jako strategicznego partnera. Kolejne lata gwałtownego wzrostu i rozwoju Chin praktycznie w każdej dziedzinie, przy jednoczesnych piętrzących się problemach amerykańskiej polityki wewnętrznej i zagranicznej oraz wrażliwej dysproporcji w handlu między obiema gospodarkami⁵, doprowadziły do zdecydowanej zmiany podejścia USA do azjatyckiego mocarstwa. Donald Trump dokonał swoistego przełomu – nadał nowy kierunek amerykańskiej strategii wobec Chin. Odtąd Chiny oficjalnie stały się „strategicznym rywalem”⁶, a cel to zahamowanie wzrostu Chin w kluczowych dziedzinach zagrażających bezpieczeństwu USA i ich globalnej hegemonii. Kolejny prezydent, Joe Biden, w większości kontynuuje obrany przez Trumpa kurs. Analiza działań ekipy dwóch przywódców oraz porównanie oficjalnych dokumentów rządu USA (Amerykańskiej Strategii Bezpieczeństwa z 2017⁷ i 2022 r.⁸ oraz dwóch kluczowych dokumentów prezentujących podejście USA do Chin podczas

² H. Clinton, *America’s Pacific Century*, <https://foreignpolicy.com/2011/10/11/americas-pacific-century/> [dostęp: 16.12.2023].

³ Ibidem.

⁴ Ibidem.

⁵ Office of the United States Trade Representative, <https://ustr.gov/countries-regions/china-mongolia-taiwan/peoples-republic-china> [dostęp: 12.12.2023].

⁶ Narodowa Strategia Bezpieczeństwa Stanów Zjednoczonych, <https://trumpwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf> [dostęp: 12.12.2022].

⁷ Ibidem.

⁸ Narodowa Strategia Bezpieczeństwa Stanów Zjednoczonych, <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2022/10/Biden-Harris-Administrations-National-Security-Strategy-10.2022.pdf> [dostęp: 12.12.2022].

administracji Donalda Trumpa⁹ i Joe Bidena¹⁰) prowadzą do jednoznacznego wniosku, iż obecny prezydent nie tylko kontynuuje kurs swego poprzednika, ale dodatkowo wzmacnia go w konkretnych dziedzinach, takich jak wysokie technologie czy ziemie rzadkie.

POLITYKA WOBEC CHIN PODCZAS PREZYDENTURY DONALDA TRUMPA

Już w początkowej fazie kampanii wyborczej Trump nie pozostawił złudzeń swoim wyborcom – Chiny przedstawiał jako główny przeciwnik, przede wszystkim gospodarczy, ale także polityczny i militarny. W dużej mierze oparł swą politykę zagraniczną na konfrontacji z Chińską Republiką Ludową, co zaczęto nawet nazywać „Doktryną Pompeo”¹¹, rozumianą jako ówczesna „strategia” USA wobec Chin, za którą odpowiadał Departament Stanu z Sekretarzem Stanu Mikiem Pompeo na czele. W przeciągu zaledwie miesiąca Departament Stanu, w postaci uważnie wyreżyserowanego pakietu wystąpień czołowych przedstawicieli administracji Trumpa, przedstawił całemu światu oficjalną linię polityczną w konflikcie z Chinami, zwaną często „zimną wojną 2.0”¹².

Pierwszy z nich, ówczesny Doradca ds. Bezpieczeństwa Narodowego Robert O’Brien¹³, w swoim przemówieniu wytyczył amerykański punkt widzenia, podzielany także przez jego kolegów – wrogiem USA nie jest chiński naród, ale Komunistyczna Partia Chin. KPCH nazywa „zagrożeniem” dla amerykańskich wartości i stylu życia (tzw. *American way of life*), a samego Xi określa jako „następcę Stalina”¹⁴. Z kolei według Prokuratora Generalnego Christophera Wraya „największym w długiej perspektywie zagrożeniem dla narodowej własności intelektualnej i gospodarczej żywotności jest kontrwywiad i gospodarcze szpiegostwo Chin”, i nazywa to „zagrożeniem dla ekonomicznego bezpieczeństwa USA, a co za tym idzie, bezpieczeństwa naro-

⁹ Strategic Approach of the United States to the People’s Republic of China, <https://trumpwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2020/05/U.S.-Strategic-Approach-to-The-Peoples-Republic-of-China-Report-5.24v1.pdf> [dostęp: 12.12.2023].

¹⁰ A. Blinken, Approach of the United States to the People’s Republic of China, <https://www.state.gov/the-administrations-approach-to-the-peoples-republic-of-china/> [dostęp: 12.12.2023].

¹¹ E. Fronczak, *Chiny vs USA, Doktryna Pompeo*, „Układ Sił” 2020, nr 23.

¹² Ibidem.

¹³ R. O’Brien, Statement from National Security Advisor Robert C. O’Brien, The White House, <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/chinese-communist-partys-ideology-global-ambitions/> [dostęp: 12.12.2023].

¹⁴ Ibidem.

dowego”¹⁵. Co więcej, Wray określa Chiny największym złodziejem świata: „Naród amerykański jest ofiarą chińskiego złodziejstwa na tak masową skalę, że można to nazwać największym transferem bogactwa w historii ludzkości. Jeśli jesteś dorosłym Amerykaninem, jest to bardziej prawdopodobne niż nie, że Chiny ukradły twoje dane osobowe”. By nie było wątpliwości, jasno określa adresata swoich oskarżeń: „Tu nie chodzi oczywiście o Chińczyków ani także o Amerykanów chińskiego pochodzenia [...]. Kiedy mówię o zagrożeniu pochodzącym z Chin, mam na myśli rząd Chin i KPCH”¹⁶.

Z kolei przemowa Prokuratora Generalnego Williama Barra miała miejsce w muzeum Geralda R. Forda, a uwaga poświęcona została m.in. amerykańskiemu sektorowi prywatnemu i niektórym korporacjom nazwanym służalczymi „pionkami”, które Barr oskarża o „korporacyjne ustępstwa”¹⁷ wobec KPCH. Chiny zaś potępia jako „autorytarne państwo” zainteresowane infiltracją, cenzurą i wchłonięciem prywatnych firm oraz kradzieżą ich *know-how*. Znany wszystkim projekt Pasa i Szlaku Barr bez ogródek nazywa niczym więcej jak „formą nowoczesnego kolonializmu”, a na dowód opisuje stosowaną przez Chiny taktykę zadłużania biednych krajów, po czym przemawiania ich infrastruktury w zamian za spłatę części długu¹⁸.

Przemowa samego Mike’a Pompeo to prawdziwy *crème de la crème* tzw. Doktryny Pompeo¹⁹. Na samym wstępie autor informuje, że wszystkie cztery wystąpienia to rodzaj misji, która ma kilka podstawowych celów: (1) wyjaśnić różne aspekty relacji amerykańsko-chińskich, potężne nierówności w tych relacjach oraz hegemoniczne zapędy KPCH; (2) jasno przedstawić zagrożenia płynące ze strony Chin oraz strategię USA na przeciwstawienie się im. Pompeo nie ukrywa głównego celu swej linii politycznej, ale jasno i dobitnie mówi, że jedynym sposobem na prawdziwe zmiany w komunistycznych Chinach jest działanie nie na podstawie słów chińskich decydentów, ale na podstawie ich zachowania: „Prezydent Reagan traktował Sowietów na zasadzie «ufaj, ale

¹⁵ Ch. Wray, Hudson Institute, <https://www.hudson.org/research/16201-transcript-the-threat-posed-by-the-chinese-government-and-the-chinese-communist-party-to-the-economic-and-national-security-of-the-united-states> [dostęp: 17.12.2023].

¹⁶ Ibidem.

¹⁷ W. Barr, Attorney General William P. Barr Delivers Remarks on China Policy at the Gerald R. Ford Presidential Museum, US Department of Justice, <https://www.justice.gov/opa/speech/attorney-general-william-p-barr-delivers-remarks-china-policy-gerald-r-ford-presidential> [dostęp: 17.12.2023].

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ M. Pompeo, Communist China and the free world’s future, US Department of State, <https://2017-2021.state.gov/communist-china-and-the-free-worlds-future-2/> [dostęp: 12.12.2023].

sprawdzać». Jeśli chodzi o KPCH, musimy nie ufać i sprawdzać”. Z konsekwencją podkreśla, że źródłem zła nie są Chińczycy – odważny i kreatywny naród, jak ich opisuje – ale przesycona toksyczną ideologią partia. Pompeo wzywa wszystkie wolne narody świata do wspólnego przeciwstawienia się autorytarnym rządóm Xi Jinpinga w ramach, jak to określa, „nowej grupy podobnie myślących narodów, nowego sojuszu demokracji”, i używając naiwnie wzniosłych i znanych z przeszłości określeń USA, takich jak „promyk nadziei” (*beacon of hope*), nie pozostawia złudzeń i mówi: „Jeśli wolny świat się nie zmieni, Chiny zmienią nas”²⁰.

Drugą teoretyczną podstawą „strategii” Trumpa wobec Chin, bardziej formalną i ważką w swej wymowie, były dwa dokumenty: Narodowa Strategia Bezpieczeństwa Stanów Zjednoczonych z 2017 r. (US National Security Strategy) oraz Strategiczne Podejście USA do Chińskiej Republiki Ludowej z 2020 r. (US Strategic Approach to the People’s Republic of China). Dokumentem tym²¹ Donald Trump burzy *status quo*; innymi słowy, zrywa z 40-letnią polityką strategicznego zaangażowania²² USA w Państwie Środka, zamieniając to na pozbawioną złudzeń i realistyczną w duchu „strategiczną rywalizację”. Jak opisuje to raport Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych²³, Strategia odchodzi od podzielanych przez kolejne administracje po 1991 r. „fałszywych założeń” o możliwości przezwycięzania napięć i rozwoju harmonijnej współpracy międzynarodowej. Po raz pierwszy w amerykańskiej historii i w odróżnieniu od swych poprzedników Trump tak zdecydowanie nakreśla nasiloną rywalizację międzypaństwową w wymiarze politycznym, gospodarczym, wojskowym, informacyjnym i technologicznym, nazywając Chiny „rewizjonistycznym” państwem, „rzucającym wyzwanie amerykańskiej potędze, wpływom i interesom, co prowadzi do erozji Ameryki bezpieczeństwa i dobrobytu”²⁴. Oczywiście, Strategia Bezpieczeństwa nie omija tak stra-

²⁰ Ibidem.

²¹ Narodowa Strategia Bezpieczeństwa Stanów Zjednoczonych, <https://trumpwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905-2.pdf> [dostęp: 12.12.2023].

²² E.A. Carr, *From Trump to Biden and Beyond, Reimagining US-China Relations*, Pelgrave Macmillan, Nowy Jork 2021, s. vii.

²³ M. Piotrkowski, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Strategia Bezpieczeństwa Narodowego USA: podejście administracji Trumpa, https://www.pism.pl/publikacje/Strategia_bezpiecze_stwa_narodowego_USA__podej_cie_administracji_Trumpa [dostęp: 12.12.2023].

²⁴ Narodowa Strategia Bezpieczeństwa Stanów Zjednoczonych, <https://trumpwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905-2.pdf> [dostęp: 12.12.2023].

tegnego tematu, jakim są nowe technologie; co więcej, jasno stwierdza, że to od dominacji właśnie w tej dziedzinie zależeć będzie hegemonia USA na przyszłej arenie międzynarodowej: „Odpowiedź Ameryki na wyzwania i możliwości ery cybernetycznej zadecyduje o naszym przyszłym dobrobycie i bezpieczeństwie”; „Aby utrzymać naszą przewagę konkurencyjną, Stany Zjednoczone będą priorytetowo traktować nowe technologie, które mają kluczowe znaczenie dla wzrostu gospodarczego i bezpieczeństwa, takie jak nauka o danych, szyfrowanie, technologie autonomiczne, edycja genów, nowe materiały, nanotechnologia, zaawansowane technologie obliczeniowe i sztuczna inteligencja”²⁵. Strategia Bezpieczeństwa podkreśla także, że Chiny to nie tylko zagrożenie dla amerykańskich interesów gospodarczych, ale również dla świata wartości: „Chiny i Rosja chcą ukształtować świat antytetyczny, przeciwny wartościom i interesom Stanów Zjednoczonych. Chcą usunąć Stany Zjednoczone z miejsca hegemonia w regionie Indo-Pacyfiku, narzucić tam swój model gospodarczy i przebudować region na swoją korzyść”. Co ciekawe, dokument zaznacza, że USA są gotowe do współpracy z drugim mocarstwem świata w dziedzinach, w których dostrzegają wspólne interesy, takich jak klimat, walka z terroryzmem i prawa człowieka²⁶.

Jeśli chodzi o „Strategiczne Podejście USA do Chińskiej Republiki Ludowej”²⁷, to wyraźnie widać tu kontynuację myślenia i potwierdzenie większości założeń Strategii Bezpieczeństwa. Mianowicie, USA oskarża Chiny/KPCh o: (a) wykorzystanie wolnego i otwartego porządku światowego opartego na zasadach do przekształcenia systemu międzynarodowego na swoją korzyść; (b) stopniowe przekształcanie porządku międzynarodowego tak, aby był zgodny z interesami i ideologią KPCh; (c) coraz szersze wykorzystanie przez KPCh siły gospodarczej, politycznej i militarnej do stosowania przymusu w regionie; (d) szkoderstwo żywotnym interesom amerykańskim i podważanie suwerenności i godności krajów i jednostek na całym świecie. Dokument podkreśla stawianie na konkurencyjność w podejściu USA do Chin, zaznaczając, że „potrzeba rywalizacji nie może prowadzić do konfrontacji lub konfliktu. Stany Zjednoczone darzą głębokim i trwałym szacunkiem Chińczyków i cieszą się długotrwałymi relacjami z tym krajem”²⁸. Przede wszystkim USA nie zamierzają blokować rozwoju Chin, ale raczej konkurować w pewnych strate-

²⁵ Ibidem.

²⁶ Biały Dom, Narodowa Strategia Bezpieczeństwa Stanów Zjednoczonych, op. cit.

²⁷ Biały Dom, Strategic Approach of the United States to the People's Republic of China, <https://trumpwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2020/05/U.S.-Strategic-Approach-to-The-Peoples-Republic-of-China-Report-5.24v1.pdf> [dostęp: 12.12.2023].

²⁸ Ibidem.

gicznych domenach. Dotychczas opisane kierunki polityki ery Trumpa wobec Chin zdają się w większości pokrywać z jego późniejszą praktyką.

Jednak polityka Donalda Trumpa to nie tylko retoryka – tzw. Zimna Wojna 2.0²⁹ w jego wydaniu oznaczała również początek tzw. wojny handlowej z Chinami³⁰. Trump zapoczątkował wojnę celną z Chinami w 2018 r. od podwyżek ceł, które podniosły średnie cła na chińskie towary z 3,1 do 21% i miały na celu spowolnienie wzrostu Chin, szczególnie w sektorach, w których te stosowały nieuczciwe praktyki handlowe³¹. W styczniu 2018 r. Stany Zjednoczone nałożyły cła na panele słoneczne i pralki w wysokości od 30 do 50%. W marcu na stal (25%) i aluminium (10%) z większości krajów, które obejmowały szacunkowo 4,1% importu USA. W czerwcu 2018 r. rozszerzono to na Unię Europejską, Kanadę i Meksyk. Administracja Trumpa osobno ustaliła i podwyższyła cła na towary importowane z Chin, co doprowadziło do załamania handlu. Po próbach negocjacji USA zgodziły się obniżyć stawki niektórych z nich pod dwoma warunkami. Po pierwsze, że Chiny zreformują swoją politykę w obszarach własności intelektualnej, transferu technologii, rolnictwa, usług finansowych oraz waluty. Po drugie, by zmniejszyć deficyt handlowy pomiędzy obiema gospodarkami, Chiny zakupią amerykańskie towary i produkty rolne o wartości 200 mld dolarów więcej niż przed rozpoczęciem wojny handlowej. Niestety, Chiny wypełniły jedynie 60% zobowiązań, co było jedną z bezpośrednich przyczyn do zaostrzenia amerykańskiej polityki protekcyjnej. Od lutego 2018 r. do stycznia 2020 r. administracja prezydenta Trumpa podniosła cła na towary importowane z USA ChRL o wartości 550 mld dolarów. W odpowiedzi Chiny nałożyły cła na import z USA o wartości 185 mld dolarów³².

Tak zwana wojna technologiczna to kolejny element protekcyjnej polityki Prezydenta Trumpa. Wysokie technologie to obecnie bez wątpienia najważniejsza część amerykańskiej gospodarki. Według przedstawiciela handlowego USA Roberta E. Lighthizera³³ Chiny prowadzą politykę „przymusowego transferu technologii” wraz z praktykowaniem „kapitalizmu

²⁹ S.A. Grano, *China-US Competition*, Palgrave Macmillan, Londyn 2023, s. 4.

³⁰ A. Warren, *US Foreign Policy and China: the Bush, Obama and Trump administrations*, Edinburgh University Press, Edynburg 2022, s. 34.

³¹ Organizacja Narodów Zjednoczonych, Trade War Leaves Both US And China Worse Off: UN, <https://unctad.org/press-material/trade-war-leaves-both-us-and-china-worse-un> [dostęp: 12.12.2023].

³² Ibidem.

³³ J. Rogin, *The United States is finally confronting China's economic aggression*, https://www.washingtonpost.com/opinions/the-united-states-is-finally-confronting-chinas-economic-aggression/2018/03/25/3e0a2188-2f72-11e8-b0b0-f706877db618_story.html [dostęp: 12.12.2023].

państwowego”, w tym kupowaniem amerykańskich firm technologicznych i wykorzystywaniem cyberkradzieży do zdobywania zaawansowanych technologii. W rezultacie urzędnicy administracji Trumpa na początku 2018 r. podjęli kroki mające na celu uniemożliwienie chińskim spółkom kontrolowanym przez państwo kupowania amerykańskich spółek technologicznych oraz próbowali uniemożliwić amerykańskim firmom przekazywanie Chinom kluczowych technologii w ramach kosztów wejścia na rynek³⁴. 6 stycznia 2021 r. nowojorska giełda ogłosiła, że wycofa z notowań akcje spółek China Mobile, China Telecom i China Unicom. Natomiast w maju 2019 r. Trump podpisał dekret³⁵ zakazujący amerykańskim firmom korzystania ze sprzętu telekomunikacyjnego wyprodukowanego przez firmy stwarzające zagrożenie dla bezpieczeństwa narodowego, w tym Huawei i ZTE. Zarządzenie zabraniało „jakiegokolwiek nabywania, importowania, przekazywania, instalowania, handlu lub używania jakiegokolwiek technologii lub usług informacyjno-komunikacyjnych” bez specjalnego zezwolenia. Jednak prawdopodobnie największą konsekwencją nowych regulacji było zredukowanie do minimum sprzedaży amerykańskich półprzewodników oraz sprzętu i usług do ich produkcji. Jeśli chodzi o sieć 5G oraz TikTok³⁶, tu także nie obyło się bez drakońskich przepisów. Odcinając USA od chińskiego 5G, administracja Trumpa zaczęła kampanię nacisku na Europę w tym samym względzie. W rezultacie rosnąca koalicja krajów europejskich zakazała – lub znacząco ograniczyła – zaangażowanie Chin w krajowe sieci telekomunikacji mobilnej 5G. Na koniec, obawiając się, że aplikacje typu TikTok mogą kraść dane osobowe użytkowników w imieniu reżimu komunistycznego w Pekinie, zdecydowano o jego zakazaniu. Tym samym tzw. zimna wojna technologiczna stała się decydującym polem bitwy w rywalizacji na linii USA – Chiny.

POLITYKA WOBEC CHIN PODCZAS PREZYDENTURY JOE BIDENA

Joe Biden wkroczył na scenę polityczną w samym środku technologiczno-handlowej rywalizacji z Chinami i ku zaskoczeniu całego świata nie tylko kontynuował twardy kurs swego poprzednika, ale nawet w pewien sposób go zaostrzył. Zmienił formę „wojny” z Chinami, ale kierunek pozostał ten sam.

³⁴ Ibidem.

³⁵ D. Shepardson, *Trump extends U.S. telecom supply chain order aimed at Huawei*, <https://www.reuters.com/article/idUSKBN22Q0B5/> [dostęp: 12.12.2023].

³⁶ M. Scott, *How Trump won over Europe on 5G*, <https://www.politico.com/news/2021/02/04/trump-europe-5g-466016> [dostęp: 12.12.2023].

Co wydaje się najważniejsze i być podstawą do kolejnych kroków polityków Bidena, utrzymano przekonanie, że chiński wzrost, nie sam w sobie, ale ten w kluczowych sektorach gospodarki (wysokie technologie, sztuczna inteligencja) jest zagrożeniem dla bezpieczeństwa USA i ich interesów na arenie międzynarodowej. Jak zostanie wykazane, prezydent ten zastosował bardziej strategiczne podejście, wytyczając precyzyjne cele i stosując takowe metody.

Podobnie jak Trump Biden zadbał najpierw o teoretyczne podłoże swojej „strategii” wobec Chin i w maju 2022 r. Sekretarz Stanu Antony Blinken w przemówieniu „Podejście USA do Chińskiej Republiki Ludowej”³⁷ powiadomił opinię publiczną o głównych kierunkach polityki zagranicznej swego kraju, które w dużej mierze przypominają te nakreślone przez poprzednią ekipę Białego Domu. Według analizy Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych³⁸ „ChRL stanowi najważniejsze długoterminowe wyzwanie dla ładu międzynarodowego opartego na prawie, który jest gwarantem globalnego rozwoju” i „podobnie jak Rosja w Europie, tak Chiny w Azji mają ambicję budowy stref wpływów”. Zdaniem sekretarza stanu „Chiny są obecnie jedynym państwem, które chce zmienić porządek światowy oraz dysponuje odpowiednim do tego potencjałem wojskowym, gospodarczym, technologicznym i dyplomatycznym”. Tak jak poprzednio, tu również mamy rozgraniczenie między chińskim społeczeństwem a władzą: „Wyzwaniem dla USA są zatem chińskie władze i ich polityka, a nie społeczeństwo”. Co bardzo ważne, Blinken zaznacza, że „Zamiarem Stanów Zjednoczonych nie jest więc blokowanie rozwoju społeczno-gospodarczego Chin czy zmiana rządu, ale rywalizacja m.in. w zbrojeniach czy innowacjach, aby nie dopuścić do wykorzystania przez Chiny przewagi w tych dziedzinach przeciwko społeczności międzynarodowej”³⁹.

Blinken nakreślił trzy główne wymiary aktywności USA: „inwestycje (w odporność i konkurencyjność demokratycznego systemu w USA), sojusze (istniejące i nowe) oraz rywalizacja (w obszarach, w których Chiny wyko-

³⁷ A. Blinken, *The Administration's Approach to the People's Republic of China*, <https://www.state.gov/the-administrations-approach-to-the-peoples-republic-of-china/> [dostęp: 12.12.2023].

³⁸ M. Przychodniak, *Założenia polityki USA wobec Chin – obrona ładu międzynarodowego zamiast dążenia do zmiany władzy*, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, <https://pism.pl/publikacje/zalozenia-polityki-usa-wobec-chin-obrona-ladu-miedzynarodowego-zamiast-dazenia-do-zmiany-wladzy> [dostęp: 12.12.2023].

³⁹ Ibidem.

rzystują system międzynarodowy na własną korzyść i bez wzajemności)”⁴⁰. Kontynuując cele Trumpa, Blinken podkreślił także, że w celu przewyżczenia globalnych wyzwań Stany są gotowe do współpracy z Chinami na rzecz przeciwdziałania zmianom klimatu.

Drugi kluczowy tekst administracji obecnego prezydenta USA, czyli Narodowa Strategia Bezpieczeństwa, dowodzi konsekwencji Bidena w stosunku do Chin i odzwierciedla ciągłość obu prezydentów w tym zakresie. Po pierwsze, powtarza się teza o chęci Chin do zmiany kształtu porządku międzynarodowego i byciu obecnie największym geopolitycznym wyzwaniem. Po drugie, znów na pierwszy plan wysuwa się cel utrzymania trwałej przewagi konkurencyjnej w obszarze strategicznych technologii. Dalej, niezbędnym elementem ma być głęboka współpraca z partnerami i sojusznikami, do czego służyć mają takie formaty, jak QUAD, AUKUS czy Sojusz „Five Eyes”. Warto zauważyć, że akurat w tym aspekcie Trump stawiał bardziej na protekcyjną politykę USA – czyli „America first” – i niektóre z formatów (jak Partnerstwo Transpacyficzne) czy instytucji (jak Światowa Organizacja Zdrowia) traktował jako szkodliwe dla rozwoju kraju, czego nie omieszkął potwierdzić czynem i wycofać z nich USA⁴¹.

Warto podkreślić, że Biden wykazał się głębokim zrozumieniem realiów geopolitycznych – strategia jako główne pole rywalizacji z ChRL wskazuje domenę technologiczną (w tym cyfrową i kosmiczną) oraz ekonomiczną: „największą «pracę domową» Stany Zjednoczone mają do odrobienia u siebie w kraju, poprzez zwiększenie inwestycji w obszar nauk ścisłych (STEM), skuteczniejszą politykę pozyskiwania talentów oraz inwestycje w krajową bazę przemysłową, która ma się stać podstawą dla bardziej stabilnych łańcuchów dostaw”⁴². Dokument nie pozostawia złudzeń – działania ograniczające dostęp Chin do najnowszych technologii, np. najbardziej zaawansowanych półprzewodników, będą w stosunku do Pekinu kontynuowane i zaostrzane, przy koniecznym wsparciu ze strony sojuszników. O tym, jak istotna jest dla obecnej amerykańskiej administracji kwestia rywalizacji na polu nowych tech-

⁴⁰ A. Bachulska, *USA przedstawiają nową strategię wobec Chin*, Centrum Badań nad Bezpieczeństwem ASzWoj, https://www.wojsko-polskie.pl/aszwoj/u/be/a7/bea7634d-3276-40d5-8226-b5644f31972f/2022-15_komentarz_osrodka_badan_azji_usa_przedstawiają_nowa_strategie_wobec_chin.pdf [dostęp: 12.12.2023].

⁴¹ Office of the United States Trade Representative, <https://ustr.gov/about-us/policy-offices/press-office/press-releases/2017/january/US-Withdraws-From-TPP> [dostęp: 12.12.2023].

⁴² M. Stefan, *Nowa Strategia Bezpieczeństwa Narodowego USA. Prześcignąć Chiny i powstrzymać Rosję*, <https://ukladsil.pl/nowa-strategia-bezpieczenstwa-narodowego-usa-przescignac-chiny-i-powstrzymac-rosje/> [dostęp: 12.12.2023].

nologii, niech świadczy fakt, że Strategia rekomenduje nadanie priorytetu roli technologii w bezpieczeństwie narodowym poprzez podniesienie Biura ds. Nauki i Polityki Technologicznej do rangi agencji na poziomie rządu⁴³.

Późniejsze posunięcia administracji obecnej głowy Białego Domu w ramach polityki wobec Chin zdają się realizować opisane tu teoretyczne założenia. Następcą Trumpa nie tylko nie wycofał się z części nałożonych wcześniej ceł, ale dołożył kolejne restrykcje – zakazał także importu paneli fotowoltaicznych produkowanych przez chińskiego giganta, Hoshine Silicon Industry Co.⁴⁴, oraz wydłużył czarną listę firm zakazanych w wymianie handlowej o kolejne kilkadziesiąt pozycji⁴⁵. W sierpniu 2022 r. wchodzi w życie ustawa *Chips and Sciences Act* (CSA)⁴⁶, zaprojektowana tak, aby uaktywnić krajową produkcję półprzewodników (ulgi podatkowe i 52 mld dolarów subsydiów na produkcję półprzewodników oraz ponad 170 mld dolarów na dział badań i innowacji), a docelowo umocnić konkurencyjność USA względem ChRL w technologicznym wyścigu o miejsce światowego lidera branży high-tech. Niewątpliwie administracja Bidena zamieniła starcie technologiczne zapoczątkowane przez Trumpa w nową erę w polityce gospodarczej USA, od której nie będzie już odwrotu.

Jako urodzony biznesmen Trump często stawiał na bilateralne relacje w polityce; nierzadko deprecjonował multilateralne gremia, co pokazał, wycofując członkostwo USA z różnych międzynarodowych inicjatyw, takich jak Partnerstwo Transpacyficzne (TPP), Światowa Organizacja Zdrowia, UNESCO czy klimatyczne porozumienie paryskie. Biden z kolei do konkurowania z Chinami postanowił lewarować zarówno bilateralne, jak i multilateralne relacje ze swoimi strategicznymi partnerami. Nie tylko nie wycofał się z dwustronnej umowy handlowej z Japonią z 2020 r. (USJTA), ale także za pomocą 15 Rozporządzeń Wykonawczych (*Executive Orders*) na samym początku swej kadencji przywrócił kraj do wspomnianych organizacji, powołał do życia kolejne Ramy Gospodarcze Indo-Pacyfiku (*Indo-Pacific Economic Framework*, IPEF) oraz zacieśnił współpracę w ramach paktu bezpieczeństwa AUKUS (Australia, Wielka

⁴³ Ibidem.

⁴⁴ M. Martina, *U.S. bans imports of solar panel material from Chinese company*, <https://www.reuters.com/business/us-restricts-exports-5-chinese-firms-over-rights-violations-2021-06-23/> [dostęp: 12.12.2023].

⁴⁵ J. Jacobs, *Biden Blocks 59 Chinese Companies in Amended Trump Order* – Bloomberg, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2021-06-03/biden-to-blacklist-59-chinese-companies-in-amended-trump-order> [dostęp: 12.12.2022].

⁴⁶ E. Fronczak, *Kontynuacja a nie wielkie zerwanie – porównanie polityki zagranicznej Trumpa i Bidena*, <https://klubjagiellonski.pl/2023/05/06/kontynuacja-a-nie-wielkie-zerwanie-porownanie-polityki-zagranicznej-bidena-i-trumpa/> [dostęp: 12.12.2022].

Brytania, USA) i Czerostronnego Dialogu Bezpieczeństwa Quad (Australia, Indie, USA, Japonia). Warto przyrzeć się szczególnie IPEF, która jest gospodarczą inicjatywą obecnej administracji powstałą w maju 2022 r. Jednoczy ona 14 krajów (USA, Australię, Brunei, Fidżi, Indie, Indonezję, Japonię, Koreę Płd., Malezję, Nową Zelandię, Singapur, Tajlandię, Wietnam), a jej głównym celem jest ograniczanie gospodarczej ekspansji Chin w regionie poprzez zacieśnienie wymiany handlowej i gospodarczej między sygnatariuszami. O tym, jak strategicznie ważnym przedsięwzięciem jest IPEF, świadczy chociażby reakcja chińskiego MSZ, które bez ogródek określa inicjatywę „azjatycko-pacyficzną wersją NATO i wzniesieniem nowej zimnej wojny w Azji-Pacyfiku”. Należy jednak zaznaczyć, że negocjacje nad ostatecznym kształtem IPEF nadal trwają, a jej efektywność w powstrzymaniu gospodarczej dominacji Chin będzie można obiektywnie ocenić dopiero za kilka lat⁴⁷.

Podczas gdy polityka Trumpa wobec Chin szła równoległe z próbami izolowania USA od swoich partnerów i sojuszników, Biden przywraca ich zaufanie, a Indo-Pacyfik i Azja Zachodnia to jego priorytety. USA starają się wykorzystać obie swoje siły – własne partnerstwa dwustronne i instytucje wielostronne, dzięki którym można będzie konkurować z Chinami. Podejście to polega na zapewnianiu sojusznikom wsparcia z Waszyngtonu w potrzebie i przywrócenie Stanów Zjednoczonych na arenie międzynarodowej. Co do Tajwanu – trwa tzw. strategiczna ambiwalencja. Z jednej strony rząd USA wycofał się z oświadczenia Bidena, w którym ten zobowiązał się do obrony militarnej Tajwanu, a z drugiej mamy zeszłoroczne posunięcia, takie jak wizyta spikerki Izby Reprezentantów Pelosi na Tajwanie czy ustawa o polityce tajwańskiej z 2022 r., która zwiększa zdolności obronne Tajwanu i zapewnia kolejną transzę 4,5 mld dolarów⁴⁸.

Co do reszty rejonu Azji-Pacyfiku, obecna administracja w 2022 r. zaczęła proces intensywnego zacieśniania współpracy poprzez różne inicjatywy, spotkania oraz partnerstwa⁴⁹. Po pierwsze, w listopadzie zainicjowano kompleksowe partnerstwo strategiczne między Stanami Zjednoczonymi a Stowarzyszeniem Narodów Azji Południowo-Wschodniej (ASEAN)⁵⁰. Po drugie, odbyła się seria arcyważnych zagranicznych spotkań wielostronnych: Biden

⁴⁷ Ibidem.

⁴⁸ Senat Stanów Zjednoczonych Ameryki, Taiwan Policy Act of 2022, <https://www.foreign.senate.gov/imo/media/doc/Taiwan%20Policy%20Act%20One%20Pager%20FINAL.pdf> [dostęp: 12.12.2022].

⁴⁹ RAND, <https://www.rand.org/pubs/commentary/2023/01/bidens-southeast-asia-policy-improves-in-second-year.html> [dostęp: 12.12.2022].

⁵⁰ Biały Dom, Arkusz Informacyjny: Prezydent Biden i przywódca ASEAN inicjują kompleksowe partnerstwo strategiczne USA–ASEAN, <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/>

osobiście uczestniczył w trzech kluczowych szczytach USA–ASEAN i Azji Wschodniej w Kambodży oraz szczycie G-20 w Indonezji. Inne wizyty na wysokim szczeblu obejmowały podróże sekretarza stanu USA Antony’ego Blinkena do Kambodży, Indonezji, Tajlandii i na Filipiny, podróże Sekretarza Obrony Lloyda Austina do Kambodży, Indonezji i Singapuru, ę zastępcy sekretarza stanu Wendy Sherman w Laosie, na Filipinach i w Wietnamie⁵¹.

Po drugie, ostatnimi czasy USA ożywiły także swoją aktywność wśród wyspiarskich krajów Pacyfiku⁵². We wrześniu 2023 r. w Białym Domu odbył się szczyt z udziałem 18-narodowego Forum Wysp Pacyfiku (Australia, Fidzi, Mikronezja, Kiribati, Nauru, Niue, Nowa Zelandia, Papua-Nowa Gwinea, Samoa, Tonga, Tuvalu, Vanuatu, W. Cooka, W. Salomona, Nowa Kaledonia, Polinezja Francuska, Wyspy Marshalla, Palau), gdzie ogłoszono wzmocnienie Partnerstwa USA–Wyspy Pacyfiku oraz uznanie przez dyplomację dwóch kolejnych państw na Pacyfiku – Wysp Cooka i Niue. Biden zobowiązał się do współpracy z Kongresem w celu zapewnienia o 200 mln dolarów więcej w finansowaniu projektów w tym strategicznie ważnym regionie⁵³.

Po trzecie, Biden zacieśnia także współpracę ze swymi sojusznikami. W sierpniu tego roku w Camp David USA, Japonia i Korea Południowa inaugurują nową erę trójstronnego partnerstwa i choć ani razu nie pada słowo „Chiny”, cel spotkania jest jasny dla opinii publicznej: „[...] zobowiązujemy się do rozszerzenia naszej współpracy trójstronnej i wzniesienia naszych wspólnych ambicji na nowy horyzont, w różnych domenach, w całym regionie Indo-Pacyfiku i poza nim. Wzmocnimy nasze gospodarki, zapewnimy odporność i dobrobyt, będziemy wspierać wolny i otwarty porządek międzynarodowy oparty na praworządności oraz wzmocnimy pokój i bezpieczeństwo w regionie i na świecie”⁵⁴. W obliczu wzrostu napięć z Chinami w regionie tak samo kluczowe

---

statements-releases/2022/11/12/fact-sheet-president-biden-and-asean-leaders-launch-the-u-s-asean-comprehensive-strategic-partnership/ [dostęp: 12.12.2022].

⁵¹ Ibidem.

⁵² S. Holland, *Biden makes new pledges to Pacific island leaders as China’s influence grows*, <https://www.reuters.com/world/us-recognize-independence-two-small-pacific-nations-biden-2023-09-25/> [dostęp: 12.12.2023].

⁵³ Biały Dom, Arkuszy Informacyjny: Prezydent Biden i przywódcy ASEAN inicjują kompleksowe partnerstwo strategiczne, <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2022/11/12/fact-sheet-president-biden-and-asean-leaders-launch-the-u-s-asean-comprehensive-strategic-partnership/> [dostęp: 12.12.2023].

⁵⁴ Biały Dom, Duch Camp David: wspólne oświadczenie Japonii, Republiki Korei i Stanów Zjednoczonych, <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2023/08/18/the-spirit-of-camp-david-joint-statement-of-japan-the-republic-of-korea-and-the-united-states/> [dostęp: 12.12.2023].

są nieskazitelne kontakty z trzecim sojusznikiem – Filipinami. Filipiny to nie tylko amerykańskie bazy czy niezastąpiony punkt wypadowy dla armii amerykańskiej w razie operacji militarnych na Morzu Południowochińskim, ale także możliwość odcięcia Chin pierwszym łańcuchem wysp i zablokowania wyjścia na dalsze wody Pacyfiku. Dlatego właśnie Ameryka pośpieszyła z naprawieniem stosunków ze swoją byłą kolonią po zerwaniu więzi pod rządami byłego prezydenta Filipin Rodrigo Duterte. Odkąd prezydent Ferdinand Marcos Jr objął urząd w czerwcu 2022 r., wznowił sojusz Filipin z USA, a w maju 2023 r. pojawił się na zaproszenie Bidena w Waszyngtonie⁵⁵, gdzie podkreślono „więzi przyjaźni, społeczności i wspólnego poświęcenia, które stanowią podstawę sojuszu USA–Filipiny” oraz wydano wspólne oświadczenie o tym, by w „dalszym ciągu rozszerzać zaangażowanie i współpracę we wszystkich kwestiach będących przedmiotem wspólnego zainteresowania”. Co warte wyszczególnienia, Biden poinformował świat o amerykańskim zaangażowaniu w obronę Filipin w razie zagrożenia: „Chcę wyrazić się jasno – chcę wyrazić się bardzo jasno: zaangażowanie Stanów Zjednoczonych w obronę Filipin jest niewzruszone. Porozumienie obronne Stanów Zjednoczonych z Filipinami jest niewzruszone”⁵⁶.

PODSUMOWANIE

Wskazane kroki obu administracji nie byłyby możliwe bez spełnienia podstawowego warunku: zrozumienia, że najnowsze technologie mają kluczowe znaczenie dla dzisiejszej konkurencji geopolitycznej oraz dla przyszłości narodowego bezpieczeństwa i gospodarki państwa. Wiodąca pozycja w dziedzinie technologii i innowacji stanowi podstawę dobrobytu gospodarczego i siły militarnej. W ciągu najbliższej dekady krytyczne i wyłaniające się technologie są w stanie przeorganizować gospodarkę, przekształcić wojska i zmienić kształt świata. Przeanalizowawszy decyzje obecnego prezydenta, można wysunąć pewne wnioski co do powodów kontynuowania kursu poprzedniej władzy wobec Chin. Ameryka chyba zrozumiała, że dalsze utrzymanie pozycji hegemonu zależeć będzie od dominacji w kluczowych sektorach najnowszych technologii, a te z kolei są niezbędne do dominacji w kosmosie, sztucznej inteligencji i nowoczesnych systemach uzbrojenia. Nie ma natomiast technologii bez swobodnego dostępu do ziem rzadkich, uniezależnienia się w tej domenie od Chin i zamknięcia

⁵⁵ Biały Dom, Wspólne oświadczenie przywódców Filipin i Stanów Zjednoczonych, <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2023/05/01/joint-statement-of-the-leaders-of-the-united-states-and-the-philippines/> [dostęp: 12.12.2023].

⁵⁶ Ibidem.

łańcucha dostaw tychże pierwiastków na swojej ziemi – stąd ostatnie ogromne inwestycje w ich wydobywanie i dalsze przetwórstwo⁵⁷. Potwierdzają to słowa Doradcy ds. Bezpieczeństwa Jake’a Sullivana: „Poprzednia polityka Stanów Zjednoczonych miała na celu utrzymanie względnej przewagi nad przeciwnikami poprzez podejście o ruchomej skali, które mówiło, że musimy pozostać tylko kilka pokoleń do przodu. To nie jest strategiczne środowisko, w jakim dzisiaj się znajdujemy. Biorąc pod uwagę fundamentalny charakter niektórych technologii, takich jak zaawansowana logika i układy pamięci, musimy utrzymać jak największą przewagę”⁵⁸. Co więcej, Ameryka doszła do wniosku, że zupełny *decoupling* nie jest ani możliwy, ani służący ich własnym interesom. Jednym słowem, kto dominuje w tych sektorach, dominuje globalnie.

Podsumowując, wyłaniająca się rywalizacja to konflikt strukturalny, wielopłaszczyznowy i prawdopodobnie długoterminowy. Cel nadrzędny Ameryki to zachować równowagę między polityką powstrzymywania/konfrontacji i kooperacji oraz spowolnienie chińskiego rozwoju gospodarczego w strategicznych sektorach. Bez wątplenia dotychczasowy hegemon nie chce ustąpić miejsca – podjął rękawice, ale czy nie za późno?

BIBLIOGRAFIA

- Bachulska A., *USA przedstawiają nową strategię wobec Chin*, *Centrum Badań nad Bezpieczeństwem ASzWoj*, https://www.wojsko-polskie.pl/aszwoj/u/be/a7/bea7634d-3276-40d5-8226-b5644f31972f/2022-15_komentarz_osrodka_badan_azji_usa_przedstawiaja_nowa_strategie_wobec_chin.pdf [dostęp: 12.12.2023].
- Barr W., Attorney General William P. Barr Delivers Remarks on China Policy at the Gerald R. Ford Presidential Museum, US Department of Justice, <https://www.justice.gov/opa/speech/attorney-general-william-p-barr-delivers-remarks-china-policy-gerald-r-ford-presidential> [dostęp: 17.12.2023].

⁵⁷ E. Fronczak, *Gadolin, erb i inne metale ziem rzadkich. Amerykańska droga ku samowystarczalności*, <https://nowakonfederacja.pl/autor/ewa-fronczak/> [dostęp: 12.12.2023].

⁵⁸ J. Sullivan, Biały Dom, Uwagi doradcy ds. bezpieczeństwa narodowego Jake’a Sullivana podczas światowego szczytu w sprawie specjalnego projektu badań konkurencyjnych, <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2022/09/16/remarks-by-national-security-advisor-jake-sullivan-at-the-special-competitive-studies-project-global-emerging-technologies-summit/> [dostęp: 12.12.2023].

- Biały Dom, Arkusz Informacyjny: Prezydent Biden i przywódcy ASEAN inicjują kompleksowe partnerstwo strategiczne USA–ASEAN, <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2022/11/12/fact-sheet-president-biden-and-asean-leaders-launch-the-u-s-asean-comprehensive-strategic-partnership/> [dostęp: 12.12.2022].
- Biały Dom, Arkusz Informacyjny: Prezydent Biden i przywódcy ASEAN inicjują kompleksowe partnerstwo strategiczne, <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2022/11/12/fact-sheet-president-biden-and-asean-leaders-launch-the-u-s-asean-comprehensive-strategic-partnership/> [dostęp: 12.12.2023].
- Biały Dom, Duch Camp David: wspólne oświadczenie Japonii, Republiki Korei i Stanów Zjednoczonych, <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2023/08/18/the-spirit-of-camp-david-joint-statement-of-japan-the-republic-of-korea-and-the-united-states/> [dostęp: 12.12.2023].
- Biały Dom, Narodowa Strategia Bezpieczeństwa Stanów Zjednoczonych, December, 2017, <https://trumpwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905-2.pdf> [dostęp: 12.12.2023].
- Biały Dom, Strategic Approach of the United States to the People’s Republic of China, <https://trumpwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2020/05/U.S.-Strategic-Approach-to-The-Peoples-Republic-of-China-Report-5.24v1.pdf> [dostęp: 12.12.2023].
- Biały Dom, Wspólne oświadczenie przywódców Filipin i Stanów Zjednoczonych, <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2023/05/01/joint-statement-of-the-leaders-of-the-united-states-and-the-philippines/> [dostęp: 12.12.2023].
- Blinken A., Approach of the United States to the People’s Republic of China, <https://www.state.gov/the-administrations-approach-to-the-peoples-republic-of-china/> [dostęp: 12.12.2023].
- Blinken A., The Administration’s Approach to the People’s Republic of China, <https://www.state.gov/the-administrations-approach-to-the-peoples-republic-of-china/> [dostęp: 12.12.2023].
- Carr E.A., *From Trump to Biden and Beyond, Reimagining US-China Relations*, Pelgrave Macmillan, Nowy Jork 2021.
- Clinton H., *America’s Pacific Century*, <https://foreignpolicy.com/2011/10/11/americas-pacific-century/> [dostęp: 16.12.2023].
- Fronczak E., *Chiny vs USA, Doktryna Pompeo*, „Układ Sił” 2020, nr 23.
- Fronczak E., *Gadolin, erb i inne metale ziem rzadkich. Amerykańska droga ku samowystarczalności*, <https://nowakonfederacja.pl/autor/ewa-fronczak/> [dostęp: 12.12.2023].

- Fronczak E., *Kontynuacja a nie wielkie zerwanie – porównanie polityki zagranicznej Trumpa i Bidena*, <https://klubjagiellonski.pl/2023/05/06/kontynuacja-a-nie-wielkie-zerwanie-porownanie-polityki-zagranicznej-bidena-i-trumpa/> [dostęp: 12.12.2022].
- Grano S.A., *China–US Competition*, Palgrave Macmillan, Londyn 2023.
- Holland S., *Biden makes new pledges to Pacific island leaders as China’s influence grows*, <https://www.reuters.com/world/us-recognize-independence-two-small-pacific-nations-biden-2023-09-25/> [dostęp: 12.12.2023].
- Jacobs J., *Biden Blocks 59 Chinese Companies in Amended Trump Order – Bloomberg*, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2021-06-03/biden-to-blacklist-59-chinese-companies-in-amended-trump-order> [dostęp: 12.12.2022].
- Martina M., *U.S. bans imports of solar panel material from Chinese company*, <https://www.reuters.com/business/us-restricts-exports-5-chinese-firms-over-rights-violations-2021-06-23/> [dostęp: 12.12.2023].
- O’Brien O., Statement from National Security Advisor Robert C. O’Brien, The White House, <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/chinese-communist-party-ideology-global-ambitions/> [dostęp: 12.12.2023].
- Office of the United States Trade Representative, <https://ustr.gov/countries-regions/china-mongolia-taiwan/peoples-republic-china> [dostęp: 12.12.2023].
- Office of the United States Trade Representative, <https://ustr.gov/about-us/policy-offices/press-office/press-releases/2017/january/US-Withdraws-From-TPP> [dostęp: 12.12.2023].
- Organizacja Narodów Zjednoczonych, Trade War Leaves Both US And China Worse Off: UN, <https://unctad.org/press-material/trade-war-leaves-both-us-and-china-worse-un> [dostęp: 12.12.2023].
- Piotrkowski M., Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Strategia Bezpieczeństwa Narodowego USA: podejście administracji Trumpa, https://www.pism.pl/publikacje/Strategia_bezpiecze_stwa_narodowego_USA__podejcie_administracji_Trumpa [dostęp: 12.12.2023].
- Pompeo M., Communist China and the free world’s future, Departament Stanu, <https://2017-2021.state.gov/communist-china-and-the-free-worlds-future-2/> [dostęp: 12.12.2023].
- Przychodniak M., *Założenia polityki USA wobec Chin – obrona ład międzynarodowego zamiast dążenia do zmiany władzy*, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, <https://pism.pl/publikacje/zalozenia-polityki-usa-wobec-chin-obrona-ladu-miedzynarodowego-zamiast-dazenia-do-zmiany-wladzy> [dostęp: 12.12.2023].

- RAND, <https://www.rand.org/pubs/commentary/2023/01/bidens-southeast-asia-policy-improves-in-second-year.html> [dostęp: 12.12.2022].
- Rogin J., *The United States is finally confronting China's economic aggression*, https://www.washingtonpost.com/opinions/the-united-states-is-finally-confronting-chinas-economic-aggression/2018/03/25/3e0a2188-2f72-11e8-b0b0-f706877db618_story.html [dostęp: 12.12.2023].
- Scott M., *How Trump won over Europe on 5G*, <https://www.politico.com/news/2021/02/04/trump-europe-5g-466016> [dostęp: 12.12.2023].
- Senat Stanów Zjednoczonych Ameryki, Taiwan Policy Act of 2022, <https://www.foreign.senate.gov/imo/media/doc/Taiwan%20Policy%20Act%20One%20Pager%20FINAL.pdf> [dostęp: 12.12.2022].
- Strategia Bezpieczeństwa Stanów Zjednoczonych, <https://trumpwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf> [dostęp: 12.12.2022].
- Shepardson D., *Trump extends U.S. telecom supply chain order aimed at Huawei*, <https://www.reuters.com/article/idUSKBN22Q0B5/> [dostęp: 12.12.2023].
- Stefan M., *Nowa Strategia Bezpieczeństwa Narodowego USA. Prześcignąć Chiny i powstrzymać Rosję*, <https://ukladsil.pl/nowa-strategia-bezpieczenstwa-narodowego-usa-przescignac-chiny-i-powstrzymac-rosje/> [dostęp: 12.12.2023].
- Strategia Bezpieczeństwa Stanów Zjednoczonych, <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2022/10/Biden-Harris-Administrations-National-Security-Strategy-10.2022.pdf> [dostęp: 12.12.2022].
- Sullivan J., Biały Dom, Uwagi doradcy ds. bezpieczeństwa narodowego Jake'a Sullivana podczas światowego szczytu w sprawie specjalnego projektu badań konkurencyjnych, <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2022/09/16/remarks-by-national-security-advisor-jake-sullivan-at-the-special-competitive-studies-project-global-emerging-technologies-summit/> [dostęp: 12.12.2023].
- Warren A., *US Foreign Policy and China: the Bush, Obama and Trump administrations*, Edinburgh University Press, Edynburg 2022.
- Wray Ch., *Hudson Institute*, <https://www.hudson.org/research/16201-transcript-the-threat-posed-by-the-chinese-government-and-the-chinese-communist-party-to-the-economic-and-national-security-of-the-united-states> [dostęp: 17.12.2023].

POLITYKA USA WOBEC CHIN PODCZAS PREZYDENTURY DONALDA TRUMPA I JOE BIDENA – KONTYNUACJA CZY ZERWANIE?

Streszczenie

Niewątpliwie już za prezydentury Baracka Obamy Azja, a w tym Chiny, stała się kluczowym punktem polityki zagranicznej USA, zaś ogłoszony wówczas tzw. Zwrot ku Azji (*Pivot to Asia*) był tego niezbitym dowodem. Jednak podczas gdy Obama zdawał się jeszcze traktować Chiny jako swego strategicznego partnera, nie widząc w nich egzystencjalnego zagrożenia, Trump zdecydowanie zmienił to podejście i nadał nowy kierunek amerykańskiej strategii wobec Chin – odtąd Chiny oficjalnie stały się „strategicznym rywalem”, a cel to zahamowanie wzrostu Chin w kluczowych dziedzinach zagrażających bezpieczeństwu USA i ich globalnej hegemonii. Autor stawia tezę, iż Joe Biden w większości kontynuuje zdecydowany kurs Trumpa wobec Chin. Analizując i porównując oficjalne dokumenty rządu USA (Amerykańską Strategię Bezpieczeństwa z 2020 r. i 2022 r. oraz dwa kluczowe dokumenty/przemowy prezentujące podejście USA do Chin podczas administracji Donalda Trumpa i Joe Bidena), autor dochodzi do wniosku, iż obecny prezydent nie tylko kontynuuje kurs swego poprzednika, ale dodatkowo go wzmacnia w kilku wybranych dziedzinach, takich jak wysokie technologie czy ziemie rzadkie. Autor podejmuje również próbę wyjaśnienia przyczyn tej kontynuacji w podejściu USA do Chin.

Słowa kluczowe: USA, polityka zagraniczna USA, „Zwrot ku Azji”, Joe Biden, Donald Trump, Chiny, Amerykańska Strategia Bezpieczeństwa

US POLICY TOWARD CHINA DURING THE PRESIDENCIES OF DONALD TRUMP AND JOE BIDEN: CONTINUATION OR RUPTURE?

Abstract

Undoubtedly, already during Barack Obama's presidency, Asia, including China, became a key point of the US foreign policy, and the so-called "Pivot to Asia" was a great proof for that. However, while Obama still seemed to treat China as a strategic partner, not seeing it as an existential threat, Trump decisively changed this approach and gave a new direction to the American

strategy towards China – from then on, China officially became a “strategic rival” and the goal was to slow down its growth in the key areas that threatened US security and its global hegemony. The author puts forward the thesis that Joe Biden mostly continues Trump’s decisive course towards China. Analyzing and comparing official documents of the US government (the American Defence Strategy of 2020 and 2022 and two key documents/speeches presenting the US approach to China during the administrations of Donald Trump and Joe Biden), the author comes to the conclusion that the current president not only continues the course of his predecessor, but also strengthens it in a few selected areas, such as high technologies and rare earths. The author also attempts to explain the reasons for the following continuation in the US approach to China.

Keywords: US, US foreign policy, Pivot to Asia, Joe Biden, Donald Trump, China, US Security Strategy

Cytuj jako: Fronczak E., *Polityka USA wobec Chin podczas prezydentury Donalda Trumpa i Joe Bidena – kontynuacja czy zerwanie?*, „Myśl Ekonomiczna i Polityczna” 2023, nr 4(79), s. 75–94. DOI: 10.26399/meip.4(79).2023.27/e.fronczak

Cite as: Fronczak E. (2023). ‘US Policy Toward China During the Presidencies of Donald Trump and Joe Biden: Continuation or Rupture?’. *Myśl Ekonomiczna i Polityczna* 4(79), 75–94. DOI: 10.26399/meip.4(79).2023.27/e.fronczak

Piotr Stolarczyk*

DYNAMIKA WOJNY HANDLOWEJ USA – CHINY: EWOLUCJA I KONSEKWENCJE

DOI: 10.26399/meip.4(79).2023.28/p.stolarczyk

GENEZA KONFLIKTU

Geneza konfliktu handlowego między Stanami Zjednoczonymi a Chinami, która zyskała na sile na początku 2018 r., stanowi kluczowy moment w relacjach międzynarodowych obu supermocarstw. Decyzja administracji prezydenta Donalda Trumpa o nałożeniu dodatkowych ceł na import paneli słonecznych i pralek pod pretekstem ochrony amerykańskich producentów przed nieuczciwą konkurencją zainicjowała serię działań protekcyjnych. Te działania szybko przerodziły się w pełnowymiarową wojnę handlową, obejmującą szereg produktów i sektorów gospodarki obu państw¹.

W marcu 2018 r., po ogłoszeniu przez USA dodatkowych ceł na stal i aluminium, sytuacja eskalowała. Chiny, w odpowiedzi na amerykańskie działania, wprowadziły cła retorsyjne na amerykańskie produkty, w tym produkty rolne, co miało znaczące skutki dla amerykańskich farmerów². Eskalacja tych działań protekcyjnych doprowadziła do wzrostu cen dla konsumentów,

---

* Uczelnia Łazarskiego, e-mail: piotrstolarczyk@o2.pl, ORCID: 0000-0001-8225-1417.

¹ United States Trade Representative (USTR), President Trump Approves Relief for U.S. Washing Machine and Solar Cell Manufacturers, styczeń 2018, <https://ustr.gov/about-us/policy-offices/press-office/press-releases/2018/january/president-trump-approves-relief-us> [dostęp: 29.12.2023].

² United States International Trade Commission (USITC), Special Topic: Section 232 and 301 Trade Actions in 2018, www.usitc.gov [dostęp: 29.12.2023].

zakłóceń w globalnych łańcuchach dostaw oraz zwiększenia niepewności ekonomicznej na całym świecie³.

W grudniu 2019 r., po serii intensywnej negocjacji, USA i Chiny osiągnęły wstępne porozumienie znane jako Phase One Agreement. Porozumienie to miało na celu złagodzenie napięć handlowych i zakładało m.in. zobowiązanie Chin do znacznego zwiększenia importu towarów i usług z USA oraz pewne ustępstwa w zakresie ochrony własności intelektualnej i transferu technologii. Mimo to wiele kwestii pozostało nierozwiązanych, a relacje handlowe między oboma krajami nadal charakteryzują się znaczną niepewnością.

Konflikt ten wywołał szereg daleko idących konsekwencji dla globalnej gospodarki, w tym zmiany w globalnych łańcuchach dostaw, wzrost protekcjonizmu i rewizję polityk handlowych na całym świecie. Analiza genezy, głównych etapów oraz wczesnych skutków wojny handlowej między Stanami Zjednoczonymi a Chinami stanowi punkt wyjścia do dalszego badania najnowszych wydarzeń i tendencji w relacjach handlowych między tymi dwoma gospodarkami oraz ich wpływu na globalną gospodarkę.

WYDARZENIA PO TZW. PHASE ONE AGREEMENT

Od momentu podpisania Phase One Agreement w styczniu 2020 r. relacje handlowe między Stanami Zjednoczonymi a Chinami nadal ewoluowały, mając znaczący wpływ na globalną gospodarkę. Mimo wstępnych oczekiwań na postęp w realizacji umowy różne wyzwania, w tym globalna pandemia COVID-19, znacząco wpłynęły na warunki handlowe.

Pandemia spowodowała zakłócenia w globalnych łańcuchach dostaw i spadek globalnego popytu, co utrudniło pełne wypełnienie zobowiązań umowy przez Chiny. Mimo wzrostu importu niektórych amerykańskich towarów przez Chiny w 2020 r. cele zakupowe określone w umowie nie zostały w pełni osiągnięte. Dane wskazują, że Chiny zrealizowały tylko około 58% zakładanych zakupów z USA na rok 2020.

Pandemia COVID-19 wpłynęła na relacje handlowe między USA a Chinami w sposób złożony. W Stanach Zjednoczonych i Chinach pandemia przeplatała się z polityką krajową, co jeszcze bardziej oddaliło oba państwa. Prezydent Trump próbował przekierować uwagę krajową od wzrostu przy-

³ United States Trade Representative (USTR), USTR Announces Initiation of Section 232 Investigation on Imports of Steel, marzec 2018, www.ustr.gov [dostęp: 29.12.2023].

padków COVID-19 i protestów wywołanych śmiercią George’a Floyda⁴, twierdząc, że za pandemię odpowiedzialne są Chiny, i oskarżając Światową Organizację Zdrowia (WHO) o bycie narzędziem Pekinu⁵.

Percepcja Chin jako głównego sprawcy pandemii i wynikające z tego zakłócenia w globalnych łańcuchach dostaw spowodowały, że niektórzy amerykańscy politycy nawoływali do ograniczenia zależności gospodarczej od Chin. Teorie dotyczące pochodzenia wirusa nasiliły nieufność i antagonizm między oboma krajami.

W kontekście rosnących napięć geopolitycznych, zarówno w USA, jak i w Chinach, coraz większa liczba decydentów i liderów biznesowych z obu stron sprzyjała procesowi odseparowania gospodarczego. Pomimo tych wyzwań Phase One Agreement pozostaje kamieniem milowym w relacjach handlowych między dwoma największymi gospodarkami świata, oferującym ramy do dalszego dialogu i potencjalnej deeskalacji napięć.

Spekulacje na temat źródła wirusa, które były wzmacniane przez działania dezinformacyjne po obu stronach, zaostrzyły niechęć między oboma państwami. W tym samym czasie pandemia spowodowała wzrost procentowy Amerykanów posiadających negatywną percepcję Chin: sondaż przeprowadzony przez Pew Research Center w październiku 2020 r. ujawnił, że 73% Amerykanów ma negatywne zdanie o Chinach, co jest rekordowym poziomem od 2005 r.⁶ Z kolei w Chinach skuteczne stłumienie rozprzestrzeniania się wirusa przez rząd, razem z dyplomatycznym zatargiem z USA, wzmacniało poczucie nacjonalizmu i antyamerykańskie nastroje⁷. Używanie przez Trumpa terminu „chiński wirus” uraziło narodowe uczucia i sprowokowało reakcję nacjonalistyczną, co doprowadziło do wydalenia dziennikarzy amerykańskich z Chin. Media państwowe w Chinach malowały obraz Stanów Zjednoczonych jako upadającego i antagonistycznego supermocarstwa⁸.

⁴ NZ Herald, George Floyd: Full autopsy report reveals cause of death, 4 czerwca 2020, nzherald.co.nz [dostęp: 29.12.2023].

⁵ Reuters, What’s in the U.S.-China Phase 1 trade deal, 15 stycznia 2020, reuters.com [dostęp: 29.12.2023].

⁶ Pew Research Center, Unfavorable Views of China Reach Historic Highs in Many Countries, 6 października 2020, <https://www.pewresearch.org/global/2020/10/06/unfavorable-views-of-china-reach-historic-highs-in-many-countries/> [dostęp: 29.12.2023].

⁷ Springer, The COVID-19 pandemic and state-sponsored nationalism in China, *International Journal of Anthropology and Ethnology*, 2021, <https://link.springer.com/article/10.1007/s11366-021-09736-5> [dostęp: 29.12.2023].

⁸ Carnegie Endowment for International Peace, U.S. Perceptions of China in the Pandemic Era and Implications for U.S. Policy, 21 stycznia 2021, <https://carnegieendowment.org>.

Rok 2021 zainauguował z nadzieją na poprawę w stosunkach handlowych między Stanami Zjednoczonymi a Chinami, które były dotknięte przez wcześniejsze turbulencje wojny handlowej oraz wpływ pandemii COVID-19 na globalną gospodarkę. Wzrost wymiany handlowej między tymi dwoma supermocarstwami, choć obiecujący, był napiętnowany ciągłymi obawami wynikającymi z politycznej niepewności i utrzymujących się taryf celnych, które były symptomem głębszych, nierozwiązanych kwestii.

Administracja prezydenta Joe Bidena na początku 2021 r. stanęła przed trudnym zadaniem zrewidowania i potencjalnie korygowania kursu polityki handlowej USA wobec Chin, ukształtowanej przez konfrontacyjne podejście poprzednika. Zapowiedzi rewizji polityki budziły zarówno nadzieje na złagodzenie napięć, jak i obawy przed dalszą eskalacją konfliktu. Jednakże konkretne strategie i działania, które byłyby wynikiem tej rewizji, pozostawały na początku roku nieokreślone, a brak jasności co do przyszłych kroków utrzymywał globalne rynki w stanie zawieszenia.

Stany Zjednoczone, pomimo nowej administracji, kontynuowały utrzymywanie taryf celnych wprowadzonych przez administrację Trumpa, które dotyczyły szerokiej gamy chińskich towarów. Ta polityka miała wywrzeć presję na Chiny w celu uzyskania korzystniejszych warunków handlowych i zmuszenia do zmian w praktykach gospodarczych, takich jak respektowanie praw własności intelektualnej. Jednak utrzymywanie taryf nie było pozbawione konsekwencji dla amerykańskiej gospodarki, powodując wzrost cen dla konsumentów i zwiększając koszty dla przedsiębiorstw, które polegały na chińskich importach.

Z drugiej strony, Chiny dążyły do zwiększenia niezależności gospodarczej poprzez dywersyfikację źródeł importu oraz inwestycje w rozwój krajowej produkcji. Strategia ta miała na celu zmniejszenie zależności od zagranicznych rynków i technologii, co było częścią większego planu umocnienia pozycji Chin jako globalnego lidera gospodarczego. W tym kontekście Chiny rozszerzały swoje partnerstwa handlowe w regionie Azji i Pacyfiku, jak również w innych częściach świata, dążąc do budowy bardziej zrównoważonej i odpornej gospodarki.

Pierwsze miesiące roku przyniosły szereg spotkań i rozmów na wysokim szczeblu między przedstawicielami obu krajów, mających na celu zbadanie potencjalnych ścieżek do złagodzenia napięć i uniknięcia dalszej eskalacji konfliktu. Mimo tych wysiłków rozmowy często kończyły się bez znaczących

postępów, co odzwierciedlało głębokie podziały i różnice w kwestiach kluczowych dla obu stron.

Wzrost gospodarczy, obserwowany w pierwszej połowie roku, napotkał kolejne wyzwania w postaci pojawienia się nowych wariantów wirusa COVID-19. Ta niepewność zdrowotna rzutowała na globalną wymianę handlową i mogła potencjalnie zniweczyć postępy, które zostały osiągnięte w kierunku ożywienia gospodarczego. Ponadto sektor technologiczny, będący jednym z głównych pól bitewnych w konflikcie handlowym między USA a Chinami, pozostał obszarem napięć z amerykańskimi restrykcjami na chińskie firmy technologiczne, takie jak Huawei, i chińskimi próbami budowy własnych zdolności w kluczowych technologiach.

W drugiej połowie roku, mimo okazjonalnych sygnałów gotowości do dialogu i negocjacji, konkretne działania mające na celu znaczące złagodzenie barier handlowych i rozwiązanie głęboko zakorzenionych konfliktów były ograniczone. Sytuacja polityczna, zarówno na poziomie krajowym w obu państwach, jak i w szerszym kontekście międzynarodowym, wpływała na możliwości i chęć do osiągnięcia porozumienia.

Pod koniec 2021 r., mimo licznych deklaracji o otwartości na negocjacje i dążeniu do stabilizacji relacji, stosunki handlowe między USA a Chinami pozostały pełne napięć. Utrzymujące się taryfy celne i brak znaczących postępów w rozmowach handlowych świadczyły o głębokim impasie w relacjach między tymi dwoma gospodarczymi gigantami.

Długotrwałe napięcia handlowe między Stanami Zjednoczonymi a Chinami miały wpływ nie tylko na bezpośrednich uczestników wymiany handlowej, ale również na globalne łańcuchy dostaw, które stały się bardziej skomplikowane i podatne na zakłócenia.

SKUTKI EKONOMICZNE POLITYKI HANDLOWEJ USA – CHINY

W obliczu eskalacji napięć handlowych między Stanami Zjednoczonymi a Chinami światowa gospodarka stanęła przed nowymi wyzwaniami i niepewnością. Konflikt ten, rozpoczęty w 2018 r. przez wprowadzenie wzajemnych taryf celnych, zapoczątkował serię zmian ekonomicznych, które odcisnęły piętno nie tylko na bezpośrednio zaangażowanych stronach, ale także na globalnym krajobrazie ekonomicznym. Skutki ekonomiczne polityki handlowej obu supermocarstw mają daleko idące konsekwencje, wpływając na wielkość wzajemnego handlu, inwestycje, rynek pracy oraz międzynarodowe relacje instytucjonalne.

Niniejsza część artykułu ma na celu zarysowanie wpływu polityki handlowej USA i Chin na kluczowe aspekty ekonomiczne, począwszy od analizy wielkości wzajemnego handlu. Spadek w obrotach handlowych między tymi gospodarkami podkreśla wrażliwość globalnych łańcuchów dostaw i ukazuje, jak decyzje polityczne mogą zakłócić ustalone schematy wymiany handlowej. Następnie omawiane są wpływy tych działań na wzrost gospodarczy i inwestycje, wskazując na znaczące przetasowania w globalnej ekonomii. Tekst rzuca także światło na rynek pracy, przedstawiając, jak wojna handlowa wpłynęła na zatrudnienie w różnych sektorach obu krajów, podkreślając zarówno bezpośrednie, jak i pośrednie skutki dla pracowników. Ostatnia część dotyczy wpływu konfliktu na międzynarodowe relacje instytucjonalne, w szczególności roli i reakcji organizacji handlowych, takich jak Światowa Organizacja Handlu (WTO). Omówiono zmiany w dyskursie dotyczącym reformy globalnych instytucji regulujących handel międzynarodowy oraz propozycje zmian, mające na celu lepsze odpowiadanie na współczesne wyzwania ekonomiczne.

Rozpoczynając od przeglądu zmian w wielkości wzajemnego handlu, a kończąc na implikacjach dla międzynarodowych relacji instytucjonalnych, tekst stanowi zarys wpływu wojny handlowej między Stanami Zjednoczonymi a Chinami na globalną ekonomię. Analiza ta podkreśla nie tylko bezpośrednie konsekwencje dla obu gospodarek, ale również zmiany w globalnej strukturze handlu i produkcji, które będą mieć wpływ na światową gospodarkę w nadchodzących latach.

KONSEKWENCJE DLA MIĘDZYNARODOWEGO HANDLU

Rozpoczęcie wojny handlowej między Stanami Zjednoczonymi a Chinami, charakteryzującej się nałożeniem wzajemnych taryf celnych, spowodowało znaczące przetasowania w globalnym handlu. W latach 2018 i 2019 obroty handlowe między tymi dwoma gospodarkami uległy zauważalnemu spadkowi, co miało bezpośredni wpływ na wielkość wzajemnego handlu. Dane z U.S. Census Bureau wskazują, że import towarów z Chin do Stanów Zjednoczonych zmniejszył się o ok. 16%, z 539 mld dolarów w 2018 r. do 451 mld dolarów w następnym roku. Eksport z USA do Chin również odnotował spadek: z 120 mld dolarów w 2018 r. do 106 mld dolarów w 2019 r., co stanowi redukcję o blisko 12%⁹.

⁹ National Bureau of Economic Research, How the US-China Trade War Affected the Rest of the World, <https://www.nber.org/digest/202204/how-us-china-trade-war-affected-rest-world> [dostęp: 29.12.2023].

Analiza wpływu wojny handlowej na globalną gospodarkę ujawnia, że choć bezpośrednie efekty nałożonych тариф na globalny PKB są ograniczone, wprowadzenie przez USA i Chiny wzajemnych тариф doprowadziło do istotnej reorganizacji łańcuchów dostaw w Azji Wschodniej oraz do znacznej dywersyfikacji źródeł importu w innych regionach świata. Badanie przeprowadzone przez Światową Organizację Handlu (WTO) wykazało, że wojna handlowa doprowadziła do znaczącego spadku handlu między USA a Chinami w 2019 r., ale jednocześnie przyczyniła się do zwiększenia importów z innych regionów, co świadczy o znaczącym efekcie przesunięcia handlu¹⁰.

Dalsze badania wskazują, że wojna handlowa stworzyła okazje handlowe dla innych krajów i zwiększyła globalny handel o 3%. Wzrost eksportu był silniejszy, przeciętnie, w krajach z większym udziałem eksportu rządowym przez silne umowy handlowe oraz w krajach z większą liczbą bezpośrednich inwestycji zagranicznych.

W kontekście produktów nieobjętych tariffami wojny handlowej, takich jak telefony komórkowe i konsole do gier, USA odnotowały wzrost importu z Chin oraz z reszty świata, co pokazuje niewielkie dowody na odłączanie się gospodarek obu krajów. Warto zauważyć, że w przypadku niektórych produktów, jak półprzewodniki, import z Chin do USA znacznie zmalał, podczas gdy import z reszty świata wzrósł o 60%, co wskazuje na dywersyfikację źródeł importu przez USA¹¹.

Efekt przesunięcia handlu odnosi się do zmiany kierunków przepływów handlowych w odpowiedzi na bariery handlowe. Kraje takie jak Wietnam, Meksyk i państwa członkowskie ASEAN zyskały na znaczeniu jako alternatywne źródła importu do USA, co z kolei wpłynęło na globalne struktury produkcyjne i handlowe. Zmiana tych wzorców może prowadzić do długoterminowych przesunięć w globalnych centrach produkcji i innowacji¹².

Wojna handlowa między USA a Chinami zatem nie tylko wpłynęła na bezpośrednie relacje ekonomiczne między tymi krajami, ale również wywołała szerokie i długofalowe konsekwencje dla globalnej gospodarki. Skutki te, dokumentowane przez liczne badania i analizy, wskazują na złożoność

¹⁰ World Trade Organization, An economic analysis of the US-China trade conflict, https://www.wto.org/english/res_e/reser_e/ersd202004_e.htm [dostęp: 29.12.2023].

¹¹ Peterson Institute for International Economics, Four years into the trade war, are the US and China decoupling?, <https://www.piie.com/blogs/realtime-economics/four-years-trade-war-are-us-and-china-decoupling> [dostęp: 29.12.2023].

¹² P. Stolarczyk, *Wojna handlowa Stany Zjednoczone – Chiny i jej skutki ekonomiczne*. W: J.M. Fiszer, A. Chojan (red.), *Stany Zjednoczone słabnącym hegemonem?* Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2022.

współczesnych relacji ekonomicznych oraz na konieczność poszukiwania multilateralnych rozwiązań w celu zapewnienia stabilności i zrównoważonego rozwoju globalnego systemu handlowego¹³.

REPERKUSJE POLITYKI HANDLOWEJ USA – CHINY: ANALIZA WZROSTU I INWESTYCJI

Konflikt handlowy między Stanami Zjednoczonymi a Chinami wywarł znaczący wpływ na globalną dynamikę wzrostu gospodarczego, zmuszając zarówno ekonomistów, jak i decydentów do przemyśleń nad przyszłością handlu międzynarodowego i jego wpływem na światową gospodarkę. Według Międzynarodowego Funduszu Walutowego (MFW) globalny Produkt Krajowy Brutto (PKB) mógł zostać obniżony o 0,8% w wyniku napięć handlowych, co wskazuje na głębokie konsekwencje dla międzynarodowej wymiany gospodarczej.

Dla Chin konflikt handlowy spowodował spowolnienie tempa wzrostu gospodarczego do 6,1% w 2019 r. z 6,6% w 2018 r., co potwierdzają dane MFW¹⁴ i oficjalna strona Rady Państwa Ludowej Republiki Chińskiej¹⁵. Spowolnienie to, choć pozornie niewielkie, miało daleko idące konsekwencje dla chińskiej gospodarki, zwłaszcza w obszarach zależnych od eksportu i zagranicznych inwestycji.

W Stanach Zjednoczonych, estymacje wskazywały na możliwe obniżenie wzrostu PKB o 0,3 punktu procentowego w 2019 r. Choć w liczbach bezwzględnych może to oznaczać redukcję wartości dodanej rzędu kilkudziesięciu miliardów dolarów, głębsze konsekwencje objawiają się poprzez wpływ na decyzje inwestycyjne przedsiębiorstw i długoterminowy wpływ na innowacyjność oraz wzrost produktywności.

Niepewność, jaką wprowadził trwający konflikt handlowy, znacząco wpłynęła na planowanie i realizację inwestycji przez firmy. Zarówno w Stanach Zjednoczonych, jak i w Chinach przedsiębiorstwa stały się bardziej ostrożne w podejmowaniu nowych zobowiązań kapitałowych, zwłaszcza w sektorach najbardziej narażonych na skutki taryf i ograniczeń handlowych. Ta nie-

¹³ J.M. Fiszer, A. Chojan (red. nauk), *Stany Zjednoczone słabnącym hegemonem?* Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2022.

¹⁴ Międzynarodowy Fundusz Walutowy (IMF), *World Economic Outlook Update*, January 2020: Tentative Stabilization, Sluggish Recovery?, styczeń 2020, <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/issues/2020/01/20/weo-update-january-2020> [dostęp: 29.12.2023].

¹⁵ Oficjalna strona Rady Państwa Ludowej Republiki Chińskiej, *China's economy grows 6.1 pct in 2019*, https://english.www.gov.cn/archive/statistics/202001/17/content_WS5e211c6fc6d-0891feec02791.html [dostęp: 29.12.2023].

pewność odnosi się nie tylko do bezpośrednich inwestycji w produkcję, ale również do inwestycji w badania i rozwój, co może hamować innowacyjność w dłuższej perspektywie.

Analiza reperkusji konfliktu handlowego między Stanami Zjednoczonymi a Chinami na dywersyfikację łańcuchów dostaw i poszukiwanie alternatywnych rynków ujawnia głębokie zmiany w strategiach globalnych firm. Konflikt handlowy, poprzez wprowadzenie wzajemnych тариф i ograniczeń, zmusił przedsiębiorstwa do przemyślenia i często do restrukturyzacji swoich łańcuchów dostaw, co zaowocowało poszukiwaniem bardziej elastycznych i mniej ryzykownych rozwiązań produkcyjnych i logistycznych.

Jednocześnie można było zaobserwować zwiększone zainteresowanie dywersyfikacją łańcuchów dostaw i poszukiwaniem alternatywnych rynków zarówno przez amerykańskie, jak i chińskie firmy. Ta tendencja, choć częściowo wymuszona konfliktem handlowym, może w dłuższej perspektywie przyczynić się do wzrostu gospodarczego w krajach trzecich, które stają się nowymi ogniwami w globalnych łańcuchach wartości. Kierunek ten jest widoczny w zwiększonym zainteresowaniu regionami takimi jak Azja Południowo-Wschodnia, Ameryka Łacińska czy Afryka Subsaharyjska, gdzie kraje takie jak Wietnam, Meksyk czy Bangladesz doświadczają wzrostu inwestycji zagranicznych i rozbudowy swojej bazy produkcyjnej.

Zmiany te są odzwierciedlone w licznych naukowych analizach i badaniach, które podkreślają, jak dywersyfikacja łańcuchów dostaw wpływa na globalne strategie firm, zwiększając ich odporność na zakłócenia i zmniejszając zależność od pojedynczych rynków¹⁶.

RYNEK PRACY

Rynek pracy w Stanach Zjednoczonych i Chinach doświadczył znaczących turbulencji w wyniku wojny handlowej między tymi dwoma gospodarczymi supermocarstwami. W USA sektory takie jak produkcja, rolnictwo i technologia odczuły bezpośredni wpływ nałożonych тариф, co przełożyło się na redukcję miejsc pracy i spowolnienie dynamiki zatrudnienia.

Z kolei w Chinach, mimo braku publicznie dostępnych szczegółowych danych, analizy ekonomiczne sugerują podobne wyzwania dla sektorów silnie

¹⁶ W.C. Shih, *Global Supply Chains in a Post-Pandemic World*, Harvard Business Review, wrzesień 2020, <https://hbr.org/2020/09/global-supply-chains-in-a-post-pandemic-world> [dostęp: 29.12.2023].

zależnych od eksportu do Stanów Zjednoczonych. Chiński rząd podjął szereg działań mających na celu stabilizację rynku pracy, w tym programy wsparcia dla najbardziej dotkniętych branż i zachęty dla przedsiębiorstw do utrzymania poziomu zatrudnienia¹⁷.

Długoterminowe konsekwencje wojny handlowej dla rynku pracy są jednak bardziej złożone. Z jednej strony, przesunięcia w globalnych łańcuchach dostaw mogą prowadzić do tworzenia nowych miejsc pracy w sektorach i regionach, które stają się alternatywnymi hubami produkcyjnymi. Z drugiej strony, wzrost kosztów importowanych komponentów i surowców może zwiększać presję na przedsiębiorstwa do automatyzacji i szukania oszczędności, co z kolei może ograniczać wzrost zatrudnienia w niektórych sektorach.

W Stanach Zjednoczonych sektor rolnictwa szczególnie odczuł skutki tariff nałożonych na chiński import amerykańskich produktów rolnych, co doprowadziło do spadku cen i zysków, a w konsekwencji do trudności finansowych dla wielu farmerów. Rząd federalny zareagował pakietami wsparcia finansowego, mającymi za zadanie złagodzić te skutki, jednak nie wszystkie straty zostały zrekompensowane¹⁸.

Obserwuje się także, że wojna handlowa przyspieszyła trend w kierunku większej automatyzacji i wykorzystania technologii w produkcji, co może zmniejszyć zapotrzebowanie na pracę fizyczną, ale jednocześnie stwarza nowe możliwości zatrudnienia w sektorze technologicznym i usług biznesowych.

Analizując długofalowe perspektywy rynku pracy, ważne jest uwzględnienie potencjalnych zmian w strukturze gospodarczej obu krajów, wynikających z adaptacji do nowych warunków handlowych. Możliwe jest, że niektóre sektory, takie jak energetyka odnawialna, biotechnologia czy zaawansowana produkcja, doświadczą wzrostu zatrudnienia dzięki nowym inwestycjom i rozwojowi technologicznemu¹⁹.

W kontekście globalnym rekonfiguracja łańcuchów dostaw może również stymulować tworzenie miejsc pracy w krajach trzecich, które staną się nowymi ośrodkami produkcji dla amerykańskich i chińskich firm poszukujących alternatywnych lokalizacji dla swoich operacji.

¹⁷ Has Trade with China Really Cost the U.S. Jobs?, Harvard Business Review, listopad 2022, <https://hbr.org/2022/11/has-trade-with-china-really-cost-the-u-s-jobs> [dostęp: 29.12.2023].

¹⁸ The Economic Impacts of Retaliatory Tariffs on U.S. Agriculture, ERR-304, U.S. Department of Agriculture, Economic Research Service, <https://www.ers.usda.gov/webdocs/publications/102980/err-304.pdf> [dostęp: 29.12.2023].

¹⁹ Global Supply Chain Pressure Index: A New Approach to Measuring Global Supply Chain Conditions, Economic Theory, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.3982/ECTA13758> [dostęp: 29.12.2023].

OTOCZENIE INSTYTUCJONALNE

Wojna handlowa między Stanami Zjednoczonymi a Chinami zintensyfikowała dyskusje na temat reformy Światowej Organizacji Handlu (WTO) oraz rzuciła światło na niektóre z jej strukturalnych słabości i wyzwań, przed którymi stoi w obliczu zmieniających się dynamik globalnego handlu. Dyskusja ta skupia się na kilku kluczowych obszarach, w tym na mechanizmie rozstrzygania sporów, który jest postrzegany jako nieefektywny w szybkim rozwiązywaniu konfliktów handlowych. Krytycy wskazują na długotrwałe procedury i często polityczny charakter negocjacji, co może prowadzić do impasu i zwiększać napięcia międzynarodowe, zamiast je łagodzić.

Ponadto rośnie świadomość konieczności aktualizacji zasad WTO, aby lepiej odzwierciedlały one współczesną gospodarkę cyfrową i nowe modele biznesowe, które nie były tak powszechne, gdy oryginalne porozumienie zostało ukształtowane. Zagadnienia takie jak handel elektroniczny, przepływ danych oraz ochrona własności intelektualnej w erze cyfrowej wymagają nowych, zaktualizowanych ram regulacyjnych.

Również kwestia subsydiów rządowych i praktyk ochronnych, które mogą zakłócać wolny i uczciwy handel, jest na pierwszym planie dyskusji na temat reformy WTO. Wzrost nacjonalizmu gospodarczego, a także zarzuty wobec Chin o nieuczciwe praktyki handlowe i subsydiowanie krajowych przemysłów, podkreślają potrzebę jasnych i egzekwowalnych zasad, które mogą zapewnić równy poziom konkurencji.

Oprócz tych technicznych i regulacyjnych kwestii wojna handlowa podkreśliła również znaczenie multilateralizmu i potrzebę współpracy międzynarodowej w rozwiązywaniu sporów handlowych. W erze globalizacji, gdzie łańcuchy dostaw są rozległe i złożone, jednostronne działania handlowe jednego kraju mogą mieć szerokie i nieprzewidziane konsekwencje dla globalnej gospodarki. Tym samym istnieje rosnące uznanie dla roli dialogu i negocjacji w ramach wielostronnych forów, takich jak WTO, G20 czy grup regionalnych, w zapobieganiu eskalacji konfliktów handlowych i promowaniu stabilnych ram handlowych.

W świetle tych rozważań rola organizacji międzynarodowych i mechanizmów wielostronnych w kształtowaniu przyszłości globalnego handlu staje się jeszcze bardziej istotna. Dialog i współpraca międzynarodowa, oparte na wzajemnym szacunku i zasadach uczciwej konkurencji, są kluczowe dla zapewnienia, że globalny handel może nadal być motorem wzrostu gospodarczego, innowacji i rozwoju na całym świecie. Rozwiązanie napięć i konfliktów handlowych przez negocjacje, a nie jednostronne działania, może przyczynić się do budowania trwałej i sprawiedliwej architektury handlowej dla przyszłych pokoleń.

PODSUMOWANIE

Wojna handlowa między Stanami Zjednoczonymi a Chinami, rozpoczęta w 2018 r., wyznaczyła nowy rozdział w globalnych relacjach ekonomicznych, przynosząc szereg konsekwencji zarówno dla tych dwóch gospodarek, jak i dla światowego porządku handlowego. Mimo osiągnięcia porozumienia w styczniu 2020 r. wpływ tego konfliktu ekonomicznego wykracza poza bezpośrednie skutki nałożonych taryf, rozciągając się na wielkość wzajemnego handlu, inwestycje, rynek pracy oraz globalne otoczenie instytucjonalne.

Spadek obrotów handlowych między Stanami Zjednoczonymi a Chinami ujawnił wrażliwość globalnych łańcuchów dostaw na polityczne decyzje, podkreślając, jak szybko ustalone schematy wymiany handlowej mogą ulec zakłóceniu. Skutki te miały również wpływ na globalne perspektywy wzrostu gospodarczego, gdzie zarówno krótko-, jak i długoterminowe prognozy zostały zrewidowane w świetle trwającej niepewności.

Rynek pracy w obu krajach odczuł bezpośrednie i pośrednie skutki wojny handlowej, z takimi sektorami, jak produkcja i rolnictwo w Stanach Zjednoczonych, szczególnie dotkniętymi przez nałożone taryfy. W Chinach rząd podjął kroki mające na celu stabilizację zatrudnienia i ograniczenie negatywnego wpływu na rynek pracy, co pokazuje złożoność wyzwań stojących przed obiema gospodarkami.

Na szerszym planie międzynarodowym wojna handlowa przyczyniła się do intensyfikacji dyskusji na temat potrzeby reformy Światowej Organizacji Handlu i dostosowania globalnych zasad handlowych do zmieniającej się rzeczywistości ekonomicznej. Konflikt podkreślił znaczenie multilateralizmu i współpracy międzynarodowej w rozwiązywaniu globalnych wyzwań handlowych.

Podsumowując, wojna handlowa między USA a Chinami zmusiła świat do przemyślenia podstaw międzynarodowego systemu handlowego i zwróciła uwagę na potrzebę budowania trwałej i sprawiedliwej architektury handlowej. W obliczu rosnącej niepewności i zmienności dialog i współpraca międzynarodowa wydają się kluczowe dla zapewnienia stabilności i zrównoważonego rozwoju globalnej ekonomii, podkreślając konieczność wspólnych działań w celu przekształcenia wyzwań w okazje do reform i innowacji w globalnym handlu.

BIBLIOGRAFIA

- Amiti, M., Redding, S., Weinstein, D. (2019a). The impact of the 2018 trade war on U.S. prices and welfare. CEPR Discussion Paper 13564, https://cepr.org/active/publications/discussion_papers/dp.php?dpno=13564 [dostęp: 29.12.2023].
- Amiti, M., Redding, S., Weinstein, D. (2019b). Who's Paying for the US Tariffs? A Longer-Term Perspective. NBER Working Paper No. 26610, <https://www.nber.org/papers/w26610> [dostęp: 29.12.2023].
- Bekkers, E., Schroeter, S. (2020). An economic analysis of the US-China Trade Conflict. Economic Research and Statistics Division, WTO, https://www.wto.org/english/res_e/reser_e/ersd202004_e.htm [dostęp: 29.12.2023].
- Cavallo, A., Gopinath, G., Neiman, B., Tang, J. (2019). Tariff Passthrough at the Border and at the Store: Evidence from US Trade Policy. NBER Working Paper 26396, <https://www.nber.org/papers/w26396> [dostęp: 29.12.2023].
- Congressional Research Service. (2020). U.S.-China Trade War: Overview and Issues for Congress, <https://fas.org/sgp/crs/row/R45949.pdf> [dostęp: 29.12.2023].
- Fajgelbaum, P.D., Goldberg, P.K., Kennedy, P.J., Khandelwal, A.K. (2019). The return to protectionism. NBER Working Paper No. 25638, <https://www.nber.org/papers/w25638> [dostęp: 29.12.2023].
- Flaaen, A., Pierce, J. (2019). Disentangling the Effects of the 2018–2019 Tariffs on a Globally Connected U.S. Manufacturing Sector. Finance and Economics Discussion Series 2019-086, Board of Governors of the Federal Reserve System, <https://www.federalreserve.gov/econres/feds/files/2019086pap.pdf> [dostęp: 29.12.2023].
- Global Supply Chain Pressure Index: A New Approach to Measuring Global Supply Chain Conditions, Economic Theory, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.3982/ECTA13758> [dostęp: 29.12.2023].
- Goldman Sachs. (2019). This chart from Goldman Sachs shows tariffs are raising prices for consumers and it could get worse. CNBC.com, <https://www.cnbc.com/2019/05/14/this-chart-from-goldman-sachs-shows-tariffs-are-raising-prices-for-consumers-and-it-could-get-worse.html> [dostęp: 29.12.2023].
- Harvard Business Review. Has Trade with China Really Cost the U.S. Jobs?, <https://hbr.org/2022/11/has-trade-with-china-really-cost-the-u-s-jobs> [dostęp: 29.12.2023].

- Morgan, S. et al. The Economic Impacts of Retaliatory Tariffs on U.S. Agriculture, ERR-304, U.S. Department of Agriculture, Economic Research Service, <https://www.ers.usda.gov/webdocs/publications/102980/err-304.pdf> [dostęp: 29.12.2023].
- NZ Herald. George Floyd: Full autopsy report reveals cause of death, <https://nzherald.co.nz> [dostęp: 29.12.2023].
- Peterson Institute for International Economics. Four years into the trade war, are the US and China decoupling?, <https://www.piie.com/blogs/realtime-economics/four-years-trade-war-are-us-and-china-decoupling> [dostęp: 29.12.2023].
- Pew Research Center. Unfavorable Views of China Reach Historic Highs in Many Countries, <https://www.pewresearch.org/global/2020/10/06/unfavorable-views-of-china-reach-historic-highs-in-many-countries> [dostęp: 29.12.2023].
- Reuters. What's in the U.S.-China Phase 1 trade deal, <https://www.reuters.com> [dostęp: 29.12.2023].
- Shih, W.C. Global Supply Chains in a Post-Pandemic World, Harvard Business Review, <https://hbr.org/2020/09/global-supply-chains-in-a-post-pandemic-world> [dostęp: 29.12.2023].
- Springer. The COVID-19 pandemic and state-sponsored nationalism in China, *International Journal of Anthropology and Ethnology*, 2021, <https://link.springer.com/article/10.1007/s11366-021-09736-5> [dostęp: 29.12.2023].
- Stolarczyk, P., Napiórkowski, T. (2018). Rola kredytu eksportowego jako czynnika determinującego sprzedaż międzynarodową na przykładzie wybranych krajów UE. *Studia Europejskie* Rok 22 Numer 2.
- U.S. Census Bureau. U.S. Trade with China, <https://www.census.gov/foreign-trade/balance/c5700.html> [dostęp: 29.12.2023].
- United States International Trade Commission (USITC). Special Topic: Section 232 and 301 Trade Actions in 2018, www.usitc.gov [dostęp: 29.12.2023].
- United States Trade Representative (USTR). President Trump Approves Relief for U.S. Washing Machine and Solar Cell Manufacturers, January 2018, <https://ustr.gov/about-us/policy-offices/press-office/press-releases/2018/january/president-trump-approves-relief-us> [dostęp: 29.12.2023].
- United States Trade Representative (USTR). USTR Announces Initiation of Section 232 Investigation on Imports of Steel, 2018, www.ustr.gov [dostęp: 29.12.2023].

Wang, O. (2021). China FDI rose to record level in 2020 despite coronavirus fastest growth rate in five years. South China Morning Post, <https://www.scmp.com/economy/china-economy/article/3118469/china-fdi-rose-record-level-2020-despite-coronavirus-fastest> [dostęp: 29.12.2023].

World Investment Report 2019. United Nations Conference on Trade and Development.

World Trade Organization (WTO). Economic Research and Statistics Division. Analiza ekonomiczna konfliktu handlowego USA-Chiny, https://www.wto.org/english/res_e/reser_e/ersd202004_e.htm [dostęp: 29.12.2023].

DYNAMIKA WOJNY HANDLOWEJ USA – CHINY: EWOLUCJA I KONSEKWENCJE

Streszczenie

Wojna handlowa między Stanami Zjednoczonymi a Chinami, zapoczątkowana w 2018 r., zdestabilizowała światowy handel i ekonomię. Mimo zawarcia tzw. Phase One Agreement w styczniu 2020 r. skutki tej konfrontacji ekonomicznej rozciągają się daleko poza jej bezpośrednie następstwa. Ten artykuł dokonuje przeglądu wczesnych konsekwencji wojny handlowej, opierając się na analizach z dostępnych źródeł, uwzględniając najświeższe wydarzenia oraz dane, aby ocenić wpływ konfliktu na globalną gospodarkę. Szczególną uwagę poświęcono ostatnim zmianom w polityce handlowej obu krajów i ich oddziaływaniu na światowe łańcuchy dostaw oraz skutki ekonomiczne, podkreślając długoterminowe implikacje dla globalnego porządku handlowego i wzrostu gospodarczego.

Słowa kluczowe: wojna handlowa, handel międzynarodowy, cła

DYNAMICS OF THE US-CHINA TRADE WAR: EVOLUTION AND CONSEQUENCES

Abstract

The trade war between the United States and China, initiated in 2018, has destabilized global trade and economy. Despite the signing of the so-called Phase One Agreement in January 2020, the effects of this economic confron-

tation extend far beyond its immediate consequences. This article reviews the early consequences of the trade war, drawing on analyses from available sources, taking into account the latest events and data to assess the conflict's impact on the global economy. Particular attention is paid to recent changes in the trade policies of both countries and their impact on global supply chains and economic outcomes, emphasizing the long-term implications for the global trade order and economic growth.

Keywords: trade war, international trade, tariffs

Cytuj jako: Stolarczyk P., *Dynamika wojny handlowej USA – Chiny: ewolucja i konsekwencje*, „Myśl Ekonomiczna i Polityczna” 2023, nr 4(79), s. 95–110. DOI: 10.26399/meip.4(79).2023.28/p.stolarczyk

Cite as: Stolarczyk P. (2023). ‘Dynamics of the US-China Trade War: Evolution and Consequences’. *Myśl Ekonomiczna i Polityczna* 4(79), 95–110. DOI: 10.26399/meip.4(79).2023.28/p.stolarczyk

Bogdan Szafrński*

ZMIANY W POLITYCE USA WZGLĘDEM CHIN W ZAKRESIE KONTROLI DOSTĘPU DO ZAAWANSOWANYCH TECHNOLOGII NA PRZYKŁADZIE CHIPS I SCIENCE ACT

DOI: 10.26399/meip.4(79).2023.29/b.szafranski

WPROWADZENIE

Półprzewodniki to wyjątkowo ważna technologia stanowiąca podstawę funkcjonowania niemal wszystkich współczesnych działań przemysłowych, a w szczególności związanych z bezpieczeństwem narodowym. Są to także podstawowe elementy składowe innych nowo powstających technologii, takich jak sztuczna inteligencja, systemy autonomiczne, zaawansowana telekomunikacja (5G/6G) i obliczenia kwantowe¹. Mikrochip, zwany również chipem, chipem komputerowym lub układem scalonym, to zestaw miniaturowych złożonych układów elektronicznych, które są precyzyjnie wykonane na małym płaskim kawałku krzemu. Te miniaturowe urządzenia elektroniczne stanowiące integralną część nie tylko współczesnej gospodarki i życia codziennego, ale również bezpieczeństwa gospodarczego i narodowego USA. Urządzenia te znajdują zastosowanie w narzędziach tak prostych jak włączniki światła i tak złożonych jak myśliwce czy smartfony. Półprzewodniki rozwijają elektronikę użytkową, samochody, centra danych, infrastrukturę krytyczną i praktycznie wszystkie współczesne systemy wojskowe. Inne sektory, które również opie-

---

* Uniwersytet Warszawski, Wydział Zarządzania, Katedra Systemów Finansowych Gospodarki, e-mail: bszafranski@wz.uw.edu.pl, ORCID: 0000-0001-9826-3228.

¹ J.F. Sargent Jr., M. Singh, K.M. Sutter, *Frequently Asked Questions: CHIPS Act of 2022 Provisions and Implementation*, Congressional Research Service, 25.04.2023 [dostęp: 15.12.2023].

rają się na półprzewodnikach, to przemysł elektroniczny, nowy motoryzacyjny (elektromobilność, autonomiczne samochody), lotniczy i obronny. Są także niezbędnym elementem technologii, które będą kształtować przyszłość, w tym sztucznej inteligencji, biotechnologii, automatyzacji fabryk i czystej energii².

Przemysł półprzewodników jest niezbędny dla współczesnego życia, ponieważ chipy są wykorzystywane w różnych urządzeniach, od samochodów po komputery i zmywarki. W branży przemysłu półprzewodników od dawna funkcjonuje „model odlewni” (*foundry model*)³, w którym jedna firma projektuje chipy, a druga specjalizuje się w ich wytwarzaniu.

Wyrób półprzewodników to jeden z najdroższych i najbardziej skomplikowanych procesów produkcyjnych, które są obecnie stosowane na dużą skalę. Fabryki półprzewodników (*fabs*) to specjalistyczne obiekty, które są niezwykle drogie w budowie. Nowy fab z wykorzystaniem technologii z lat 90. kosztuje od ok. 700 mln do 1,3 mld dolarów. Aby sprostać technicznym wyzwaniom związanym z szybkością i dalszą miniaturyzacją, szacuje się, że nowe zakłady produkujące półprzewodniki o zaawansowanej logice będą kosztować w USA ponad 12 mld dolarów⁴. Zaawansowane maszyny tam zainstalowane muszą być stale wykorzystywane do wielkoseryjnej produkcji chipów, aby zachować swoją precyzję i ekonomię skali; co więcej, muszą być obsługiwane przez wykształconą i wykwalifikowaną kadrę. Dodatkowym istotnym elementem jest czasochłonna krzywa uczenia się, gdy produkuje się chipy w fab. Koszty operacyjne i ryzyko są wysokie.

Budowanie nowej fabryki produkującej półprzewodniki w Stanach Zjednoczonych jest nie tylko kosztowne, ale dodatkowo stawia unikalne wyzwania. Jedynie specjalistyczne firmy budowlane mogą budować zaawansowane fabry. Aby rozpocząć budowę fabu, inwestor musi uzyskać potrzebne pozwolenia, których wydanie w USA jest trudne i czasochłonne. Wreszcie wykształceni, kompetentni i doświadczeni pracownicy, którzy należą do najlepiej zarabiających w USA, muszą zostać zatrudnieni⁵. Wszystkie te koszty sumują się, co

² A. Suraj, *Czym są chipy i dlaczego światowe potęgi skaczą sobie o nie do gardel*, 12.09.2023, <https://obserwatorgospodarczy.pl/2023/09/12/czym-sa-chipy-i-dlaczego-swiatowe-potegi-skacza-sobie-o-nie-do-gardel/> [dostęp: 16.12.2023].

³ M. Liu, *Taiwan and the foundry model*, „Nature Electronics” 2021, t. 4, nr 5, s. 318–320.

⁴ President’s Council of Advisors on Science and Technology (PCAST), *Report to the President Ensuring Long-Term U.S. Leadership in Semiconductors*, Executive Office of the President, styczeń 2017, https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/microsites/ostp/PCAST/pcast_ensuring_long-term_us_leadership_in_semiconductors.pdf [dostęp: 17.12.2023].

⁵ K. Bartlett et al., *Semiconductor Fabs: Construction Challenges in the United States*, McKinsey & Company 27.01.2023, <https://www.mckinsey.com/industries/industrials->

oznacza, że „dziesięcioletni całkowity koszt posiadania nowego fabu znajdującego się w USA jest o około 30 procent wyższy niż na Tajwanie, w Korei Południowej lub Singapurze i o 37 procent do 50 procent wyższy niż w Chinach”⁶.

Przez lata procesy produkcyjne i testowe były zlecane poza USA do takich krajów, jak Tajwan, Korea Południowa i Chiny. Szereg czynników doprowadził następnie do koncentracji produkcji półprzewodników w regionie Azji Południowo-Wschodniej. Czynniki te obejmowały subsydiowanie przez kraje tego regionu budowy i eksploatacji zakładów produkujących półprzewodniki, niższe koszty operacyjne niż za granicą, outsourcing produkcji przez firmy projektujące półprzewodniki, a nieposiadające własnej fabryki, a które wcześniej produkowały własne chipy, oraz preferowanie fizycznej bliskości istniejących klastrów biznesowych z branży elektronicznej w tym regionie⁷.

Globalna struktura przemysłu półprzewodnikowego i łańcuchów dostaw jest następująca. Najnowocześniejsze projektowanie i produkcja na najwyższym poziomie odbywają się zazwyczaj w Stanach Zjednoczonych, Kanadzie i krajach europejskich. Surowce do produkcji chipów są zwykle dostarczane z Japonii, USA i niektórych krajów europejskich. Firmy w USA, Japonii i Europie specjalizują się w opracowywaniu wysoce zaawansowanego sprzętu do produkcji chipów i ich testowania. Jeśli chodzi o produkcję, montaż, testowanie i pakowanie, zwykle odbywa się to w Chinach kontynentalnych, na Tajwanie, w Malezji i innych krajach azjatyckich. 92% najbardziej zaawansowanych mocy produkcyjnych półprzewodników na świecie znajduje się na Tajwanie. Ponad 70% całkowitej produkcji półprzewodników należy do dwóch najbardziej wpływowych producentów chipów: TSMC (Tajwan) i Samsung (Korea Południowa)⁸.

Rząd federalny USA i firmy amerykańskie tradycyjnie były pionierami w rozwoju półprzewodników w latach 60. i 70. XX w., a Stany Zjednoczone były w tym czasie światowym liderem w produkcji półprzewodników. Choć pozostają nadal światowym liderem w projektowaniu oraz badaniach i rozwoju półprzewodników, to jednak pod względem produkcji pozostają w tyle, a ich udział spadł z ok. 36% w 1990 r. do zaledwie ok. 10% światowej produkcji komercyjnej. Obecnie żaden z najbardziej zaawansowanych układów

---

and-electronics/our-insights/semiconductor-fabsconstruction-challenges-in-the-united-states#/ [dostęp: 15.12.2023].

⁶ Ibidem.

⁷ J.F. Sargent Jr., M. Singh, K.M. Sutter, *Frequently Asked Questions...*, op. cit.

⁸ W. Mohammad, A. Elomri, L. Kerbache, *The Global Semiconductor Chip Shortage: Causes, Implications, and Potential Remedies*, „IFAC-PapersOnLine” 2022, t. 55, nr 10, s. 476–483.

logicznych i pamięci – a więc np. układów zasilających komputery osobiste, smartfony i superkomputery – nie jest produkowany na skalę komercyjną w Stanach Zjednoczonych. Ponadto łańcuchy dostaw półprzewodników są skoncentrowane geograficznie, przez co są podatne na zakłócenia i zagrażają globalnej gospodarce oraz bezpieczeństwu narodowemu USA⁹.

Kluczowi decydenci w USA byli coraz bardziej zaniepokojeni potencjalnymi konsekwencjami tej tendencji dla gospodarki i bezpieczeństwa narodowego. Zwrócili również uwagę na ryzyko związane z zapewnieniem odpowiednich i terminowych dostaw półprzewodników, wynikających z potencjalnych zakłóceń w produkcji i żegludze w Azji Wschodniej na skutek sporów handlowych, zagrożeń naturalnych lub konfliktów zbrojnych. Pandemia COVID-19 i wynikająca z niej przerwa w dostawach półprzewodników do Stanów Zjednoczonych – a także jej kosztowne skutki dla przemysłu w USA – wzmocniły te obawy. Nadmierne uzależnienie Stanów Zjednoczonych od produkcji półprzewodników w Azji Wschodniej oraz ich podatność na zakłócenia są ciągłym źródłem troski dla wielu członków Kongresu i przedstawiceli administracji rządowej¹⁰.

Właśnie dlatego prezydent Biden podpisał ponadpartyjną ustawę CHIPS and Science Act z 2022 r. Ustawa ta zapewnia Departamentowi Handlu kwotę ponad 50 mld dolarów na pakiet programów mających na celu wzmocnienie pozycji USA w badaniach, rozwoju i produkcji półprzewodników, przy jednoczesnym inwestowaniu w szkolenie i rozwój amerykańskich pracowników. Łączna wartość wszystkich programów to 280 mld dolarów. Kwota ta ma pomóc zwalczyć globalny niedobór chipów i zmniejszyć zależność USA od zagranicznej produkcji półprzewodników, spowodowanej problemami z łańcuchem dostaw podczas pandemii COVID-19. Ustawodawstwo to oznacza również początek nowej polityki przemysłowej mającej na celu ponowne osadzenie w kraju, tj. w USA (*reshoring*) produkcji chipów i równoległe przeciwdziałanie nadmiernej zależności od – jak się okazało – zawodnych łańcuchów dostaw¹¹.

Co więcej, administracja Bidena przygotowała kompleksowy zestaw instrumentów kontroli eksportu, aby ograniczyć dostęp Chin do półprzewodników pochodzących z USA. Chińskie firmy nie mogą już importować zaawansowanych układów scalonych i technologii ich wytwarzania od dostawców z USA. Sprzedawca musi uzyskać specjalną licencję od agencji rządu USA. Kluczowym polem bitwy handlowej i dyplomatycznej między Stanami Zjednoczonymi a Chinami stały się zaawansowane technologie półprzewodni-

⁹ W. Rinehart, A. Kirchoff, *The Political Economy of the CHIPS and Science Act*, „Research in Focus” 2023.

¹⁰ J.F. Sargent Jr., M. Singh, K.M. Sutter, *Frequently Asked Questions...*, op. cit.

¹¹ Ibidem.

kowe. Administracja Bidena postanowiła ograniczyć dostęp Chin do najwyższej klasy chipów wyprodukowanych w USA – w szczególności tych używanych w aplikacjach AI – obawiając się, że mogą być zastosowane do zagrożeń cybernetycznych lub do opracowania nowej generacji zabójczej broni¹².

WPLYW COVID-19 NA NASILAJĄCĄ SIĘ RYWALIZACJĘ POMIĘDZY CHINAMI A USA

W 2015 r. chiński rząd ogłosił plan strategiczny „Made in China 2025”. Zapowiadał on szereg inwestycji, które miały z jednej strony na celu zmniejszenie zależności Chin od zagranicznych technologii, a z drugiej promować chińskich technologicznych producentów na globalnym rynku. Półprzewodniki znalazły się na szczycie listy priorytetów, aby otrzymać dofinansowanie. Półprzewodniki są również nieliczną branżą, w której chińska gospodarka jest zależna od dostawców z innych krajów, a Chiny nie są w tej branży głównym światowym eksporterem. Aby zrealizować plan, Chiny przeznaczyły 150 mld dolarów na państwowe finansowanie wspierania krajowego przemysłu, pozyskanie technologii z zagranicy poprzez fuzje i przejęcia firm działających w obszarze półprzewodników i na zakup zagranicznych urządzeń do produkcji coraz bardziej zaawansowanych półprzewodników¹³. Chiny zadeklarowały, że do połowy XXI w. chcą być liderem branży półprzewodnikowej, czyli że uda im się dogonić i przegonić Amerykanów w tej dziedzinie. Z biegiem czasu polityka ta przesunęła się w kierunku bardziej tradycyjnego modelu polityki przemysłowej, z dużymi dotacjami na produkcję oraz badania i rozwój, dostarczonymi wyznaczonym liderom krajowym, jak np. Semiconductor Manufacturing International Corporation (SMIC)¹⁴. Chiny nadal energicznie dążyły do zbudowania własnego przemysłu, często jednak stosując metody, które nie zawsze były zgodne z prawem¹⁵.

¹² A. Hawkins, *Chip wars: how semiconductors became a flashpoint in the US-China relationship*, lipiec 2023, <https://www.theguardian.com/world/2023/jul/05/chip-wars-how-semiconductors-became-a-flashpoint-in-the-us-china-relationship> [dostęp: 16.01.2024].

¹³ K.M. Sutter, *China's New Semiconductor Policies: Issues for Congress*, Congressional Research Service 20.04.2021, <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R46767> [dostęp: 15.12.2023].

¹⁴ C. Thomas, *Lagging but motivated: The state of China's semiconductor industry*, 7.01.2021, <https://www.brookings.edu/articles/lagging-but-motivated-the-state-of-chinas-semiconductor-industry/> [dostęp: 20.01.2024].

¹⁵ T. Smolarek, J. Stachura, *USA nie mogą pozwolić Chinom na szybki rozwój branży półprzewodników*, 24.08.2023, <https://biznesalert.pl/smolarek-polprzewodniki-chiny-usa-tajwan-cyberprzestrzen-bezpieczenstwo/> [dostęp: 12.12.2023].

Te działania w rezultacie ostrzegły i rozbudziły polityków w Waszyngtonie. Chińskie plany, aby rozwijać i posiadać swój całkowicie rodzimy dynamiczny przemysł półprzewodnikowy, zostały zauważone i zarejestrowane jako strategiczny problem dla Stanów Zjednoczonych. W jednym z ostatnich raportów, które pochodziły jeszcze od administracji prezydenta Obamy, Rada Doradców ds. Nauki i Technologii (the President's Council of Advisors on Science and Technology – PCAST) ostrzegła, że, po pierwsze: „Polityka USA musi stawić czoła wyzwaniom wynikającym ze zmieniającej się technologii, jednocześnie stawiając czoła nowemu, agresywnemu zestawowi czynników chińskiej polityki przemysłowej mającej na celu zmianę dynamiki konkurencji w przemyśle światowym na korzyść chińskiej produkcji i firm”, oraz, po drugie: „chińska polityka przemysłowa w tym sektorze, w miarę rozwoju i w praktyce, stanowi realne zagrożenie dla innowacji półprzewodników i bezpieczeństwa narodowego USA”¹⁶.

W raporcie zidentyfikowano następujące działania strony chińskiej na rynku półprzewodników:

- Zmuszanie lub zachęcanie klientów krajowych do kupowania wyłącznie od chińskich dostawców półprzewodników.
- Wymuszanie transferu technologii w zamian za dostęp do rynku chińskiego.
- Kradzież własności intelektualnej.
- Nielegalna zmowa¹⁷.

W celu przygotowania skutecznej odpowiedzi na te wyzwania ze strony Chin zaproponowano, żeby amerykańscy decydenci kierowali się następującymi sześcioma strategicznymi zasadami:

1. Wygraj wyścig, działając szybciej.
2. Skoncentruj się głównie na najnowocześniejszej technologii półprzewodników.
3. Skoncentruj się na maksymalnym wykorzystaniu mocnych stron USA, zamiast próbować naśladować Chiny.
4. Przewiduj chińską reakcję na działania USA.
5. Nie sprzeciwiaj się odruchowo chińskim osiągnięciom.
6. Egzekwuj zasady handlu i inwestycji¹⁸.

¹⁶ President's Council of Advisors on Science and Technology (PCAST), *Report to the President Ensuring Long-Term U.S. Leadership in Semiconductors...*, op. cit.

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ Ibidem.

Zaproponowano następujące rekomendacje, aby przeciwstawić się chińskiemu zagrożeniu w dziedzinie półprzewodników:

- 1.1: Stworzyć nowe mechanizmy umożliwiające wykorzystanie wiedzy branżowej w zakresie wyzwań polityki półprzewodników.
- 2.1: Zwiększyć przejrzystość globalnej polityki w zakresie zaawansowanych technologii.
- 2.2: W razie potrzeby zmienić sposób stosowania narzędzi bezpieczeństwa narodowego, aby odstraszać i zdecydowanie zareagować na chińską politykę przemysłową.
- 2.3: Współpracować z sojusznikami w celu wzmocnienia globalnej kontroli eksportu i bezpieczeństwa inwestycji wewnętrznych.
- 3.1: Zabezpieczyć dopływ talentów do sektora.
- 3.2: Inwestować w badania przedkonkurencyjne.
- 3.3: Wdrożyć reformę podatku od osób prawnych.
- 3.4: Odpowiedzialnie przyspieszyć wydawanie pozwoleń na budowę fabryk.

W raporcie wskazano też przykłady kluczowych przyszłościowych dziedzin zastosowań, które skorzystają z postępu w półprzewodnikach. Są to:

- Big Data Analytics.
- Sztuczna inteligencja i uczenie maszynowe.
- Biotechnologie, technologie związane ze zdrowiem człowieka.
- Robotyka, systemy autonomiczne.
- Teleobecność, rzeczywistość wirtualna, rzeczywistość mieszana.
- Widzenie maszynowe.
- Rozpoznawanie i synteza mowy.
- Systemy i produkcja w nanoskali.
- Ultrawydajna łączność bezprzewodowa.
- Holistyczne bezpieczne systemy.
- Chemia obliczeniowa.
- Zaawansowane materiałoznawstwo i produkcja.
- Modelowanie i symulacja.
- Technologie kosmiczne¹⁹.

W raporcie dla prezydenta Obamy zasadniczo wskazano analizy, zasady i działania, które później stały się podstawą do przygotowania pięć lat później CHIPS and Science Act of 2022.

Wymienione tu chińskie działania zapowiadały nie tyle zimną wojnę cyfrową, co wkrótce zimną wojnę opartą na sztucznej inteligencji (AI Cold War). Pod tym nowym pojęciem rozumiana jest narracja, w której napięcia między

¹⁹ Ibidem.

USA a Chińską Republiką Ludową prowadzą do drugiej zimnej wojny, toczonej w obszarze technologii sztucznej inteligencji, a nie w obszarach zdolności nuklearnych lub konkurujących ideologii. Głównym obszarem napięć między tymi rywalami są półprzewodniki ze względu na ich kluczową rolę, jaką odgrywają dla konkurencyjności przemysłu sztucznej inteligencji, aby w rezultacie budować przewagę swoich zdolności wojskowych z wykorzystaniem technologii AI²⁰.

Wprawdzie rywalizacja ta ograniczała się do agresywnej polityki handlowej i przemysłowej ze strony ChRL, ale wkrótce dołączyło do niej agresywne zachowanie, działania i retoryka wobec Tajwanu. A znaczenie Tajwanu dla globalnego – a w szczególności dla amerykańskiego – łańcucha dostaw półprzewodników jest nie do przecenienia. Obawy dotyczące bezpieczeństwa narodowego USA związane z zakłóceniami w łańcuchach dostaw i światowym niedoborem półprzewodników są powiązane z kluczową rolą Tajwanu w produkcji półprzewodników. 70% półprzewodników w skali świata jest produkowane na Tajwanie lub transportowane przez Tajwan, gdzie mieści się siedziba TSMC (Taiwan Semiconductor Manufacturing Company), największego na świecie producenta chipów²¹. To właśnie ta firma zmieniła całkowicie strukturę całej branży półprzewodnikowej na początku lat 90., gdy TSMC stał się rzeczywiście dużym graczem na globalnym rynku. TSMC było pionierem powszechnego współcześnie „modelu odlewni”. TSMC skupiło się wyłącznie na produkcji chipów, pozostawiając projektowanie ich innym firmom zlecającym następnie tylko tę produkcję²². Dziś te firmy projektowe są określane jako „bez produkcji” (*fables*) i ten model przyjęła większość firm amerykańskich, jak Apple, NVIDIA, AMD, Qualcomm i Broadcom.

Sektor produkcji półprzewodników na Tajwanie jest niezwykle rozwinięty. W tym sektorze funkcjonuje tam kilkaset podmiotów, które zajmują się praktycznie każdym etapem produkcji półprzewodników, jednak TSMC jest zdecydowanie największe i tworzy niemal połowę przychodów całej branży tajwańskiej. ChRL nie uznaje suwerenności Tajwanu, który uważa za „odwieczną i niezbywalną” część Chin, a prezydent Xi Jinping zapowiedział „nieuchronne zjednoczenie” Chin z Tajwanem. Dlatego wzmagany jest nacisk na rząd i mieszkańców tego kraju, aby w końcu zrealizować skutecznie koncepcję „jeden kraj, dwa systemy”, sformułowanej już w latach 80. XX w. przez

²⁰ N. Thompson, I. Bremmer, *The AI Cold War With China That Threatens Us All*, „Wired”, 23.10.2018, <https://www.wired.com/story/ai-cold-war-china-could-doom-us-all/> [dostęp: 27.12.2023].

²¹ T. Smolarek, J. Stachura, *USA nie mogą pozwolić Chinom na szybki rozwój branży półprzewodników...*, op. cit.

²² M. Liu, *Taiwan and the foundry model...*, op. cit.

Deng Xiaopinga. Tajwan wydaje się dla ChRL pożądanym i pozornie łatwym celem do przejścia. Chiny stawały się coraz bardziej agresywne wobec Tajwanu, również grożąc działaniami wojskowymi, aby sprowadzić ten wyspiarski kraj pod kontrolę Pekinu. Inwazja na Tajwan jako największego producenta chipów byłaby katastrofą dla globalnego i amerykańskiego łańcucha dostaw, znacznie gorszą niż zakłócenia w ostatnich latach. Ale w przypadku wojskowej inwazji na wyspę zapewne jej strategiczne fabryki jak TSMC zostałyby najprawdopodobniej zniszczone, a dostawy kluczowych materiałów do zaawansowanej produkcji wstrzymane²³.

Administracja Donalda Trumpa długo lekceważyła bądź nie dostrzegała zagrożenia ze strony Chin w dziedzinie półprzewodników²⁴. Działano tak, jakby nie istniał przygotowany przez Radę Doradców ds. Nauki i Technologii dla poprzedniego prezydenta Baracka Obamy szczegółowy i dobrze przemyślany raport. Jednak w 2019 r. administracja Trumpa skutecznie lobbowała rząd holenderski, aby uniemożliwić holenderskiej firmie ASML eksport najnowocześniejszego sprzętu do Chin, choć współpraca ta była opóźniana, a sankcje długo nieszczelne. ASML (wcześniej Advanced Semiconductor Materials Lithography) produkuje maszyny stosujące system litografii w ekstremalnym ultrafioletcie (EUV), używane przez producentów półprzewodników, w tym TSMC i Intel, do produkcji najnowocześniejszych mikrochipów w zakresie 2–3 nanometrów. ASML jest jedynym producentem zaawansowanych maszyn i narzędzi, który mogą tworzyć złożone systemy litograficzne i wykonywać zaawansowane wielowarstwowe wzory w waflach krzemu w zakresie 7 nm, 5 nm i 3 nm. Maszyny te kosztują ok. 320 mln dolarów każda i mogą wytwarzać najbardziej zaawansowane chipy, które są używane w smartfonach, komputerach i wysokowydajnych kartach graficznych²⁵.

Maszyny do fotolitografii muszą być instalowane w dużych, czystych pomieszczeniach (*clean rooms*), aby uniknąć mikroskopijnych zanieczyszczeń. Czyste pomieszczenia to specjalistyczne wewnętrzne przestrzenie, w których poziom zanieczyszczeń powietrza, temperatury, wilgotności i ciśnienia utrzymuje się w precyzyjnych, wstępnie zdefiniowanych granicach. Czyste pomieszczenie musi również utrzymywać się na stałym poziomie drgań, aby zapewnić

²³ T. Smolarek, J. Stachura, *USA nie mogą pozwolić Chinom na szybki rozwój branży półprzewodników...*, op. cit.

²⁴ N. Thompson, I. Bremmer, *The AI Cold War With China That Threatens Us All...*, op. cit.

²⁵ W. Rinehart, A. Kirchhoff, *The Political Economy of the CHIPS and Science Act...*, op. cit.

kompensujące wyrównanie maszyn do fotolitografii stosowanych do produkcji chipów w skali nanometrowej²⁶.

Pierwszy rok pandemii COVID-19, czyli rok 2020, spowodował dotkliwy niedobór chipów. Drakońskie normy dystansu społecznego i ogólnokrajowe kwarantanny i blokady zmieniły wzorce konsumpcji. Ludzie zostawali w domach, ograniczyli podróże, jedzenie w restauracjach i ćwiczyli w domu zamiast na siłowni. Przez cały ten czas gospodarstwa domowe były zalewane dopływem gotówki, ponieważ covidowe programy stymulacyjne zostały wprowadzone w szybkim tempie, począwszy od marca 2020 r. Siły te popchnęły konsumentów w kierunku zakupów urządzeń kuchennych, telewizorów, elektroniki, komputerów i niezliczonych innych dóbr trwałych, jak pojazdy elektryczne i samochody. Zwiększyła się liczba połączeń strumieniowych wideo, muzyki i gier. A wraz z rosnącą ceną kryptowalut wydobywający, tworzący je górnicy napędzali popyt na procesory graficzne²⁷.

Jednak firmy spodziewały się, że kwarantanny spowodują spowolnienie gospodarcze, więc wiele z nich obcięło zaplanowane wcześniej zamówienia i produkcję. Przewidując słabe zapotrzebowanie, TSMC i inni producenci półprzewodników wycofały swoje starsze maszyny. COVID-19 wstrząsnął dotychczasowym globalnym rynkiem chipów, pojawił się dotkliwy niedobór półprzewodników²⁸. Zakłócenia w łańcuchu dostaw półprzewodników podczas pandemii COVID-19 – zmieniające się zapotrzebowanie przemysłu i konsumentów, spadki produkcji oraz przerwy w usługach transportowych/logistycznych – zwiększyły obawy decydentów o krajową dostępność półprzewodników dla ważnych sektorów przemysłu. Na początku pandemii niektórzy producenci, którzy polegają na chipach jako kluczowym elemencie swoich produktów, zmniejszyli zamówienia na półprzewodniki w oczekiwaniu na spadek popytu na ich produkty; było to szczególnie widoczne w przemyśle motoryzacyjnym. Anulowanie zamówień i brak zdolności do realizacji nowych zamówień spowodowały niedobór chipów, co przyczyniło się do tego, że niektóre branże (np. motoryzacja, sprzęt medyczny) musiały ograniczyć produkcję, co doprowadziło do strat ekonomicznych i zmniejszonej dostępności ich produktów²⁹.

²⁶ Ibidem.

²⁷ D. Scopelliti, *COVID-19 causes a spike in spending on durable goods: Monthly Labor Review: U.S. Bureau of Labor Statistics*, 11.2021, <https://www.bls.gov/opub/mlr/2021/beyond-bls/covid-19-causes-a-spike-in-spending-on-durable-goods.htm> [dostęp: 12.01.2024].

²⁸ W. Mohammad, A. Elomri, L. Kerbache, *The Global Semiconductor Chip Shortage...*, op. cit.

²⁹ J.F. Sargent Jr., M. Singh, K.M. Sutter, *Frequently Asked Questions: CHIPS Act of 2022 Provisions and Implementation...*, op. cit.

Te niedobory zwróciły również uwagę na kluczową rolę, jaką Chiny odgrywają w globalnym przemyśle i łańcuchu dostaw półprzewodników. Choć chińska produkcja chipów jest ograniczona głównie do tanich, niskiej klasy chipów starszych generacji, wszystkie rodzaje chipów – w tym również najnowszych generacji – są powszechnie pakowane i testowane w Chinach. Niedobory, które wystąpiły podczas kryzysu związanego z COVID-19, pokazały zagrożenia dla bezpieczeństwa narodowego prezentowane przez Chiny i jej agresywną politykę. Półprzewodniki stanowią podstawę wszystkich kluczowych amerykańskich systemów i platform obronnych, a jakkolwiek spadek amerykańskich kompetencji w zakresie mikroelektroniki stanowi poważne zagrożenie dla samoobrony kraju i ochrony jego sojuszników³⁰.

Pandemia COVID-19 dowiodła, że przeniesienie tak dużej części produkcji półprzewodników za granicę zagroziło przewadze konkurencyjnej i bezpieczeństwu narodowemu Stanów Zjednoczonych. Co więcej, geograficzna koncentracja przemysłu półprzewodników w Azji Południowo-Wschodniej naraziła i narazi gospodarke amerykańską na poważne zakłócenia łańcucha dostaw spowodowane wydarzeniami klimatycznymi, napięciami geopolitycznymi i globalnymi pandemiemi. W okresie pandemii COVID-19 zakłócenia w łańcuchu dostaw półprzewodników spowodowały zatrzymanie produkcji, zwolnienia pracowników oraz zwiększenie kosztów produktów i usług, od samochodów po sprzęt AGD, urządzenia medyczne, telefony komórkowe, systemy wojskowe³¹.

CHIPS AND SCIENCE ACT Z 2022 ROKU

Wraz ze wzrostem kryzysu COVID-19 i z dwuznaczną rolą Chin w jego powstaniu amerykańscy decydenci zaczęli pracować nad ustawodawstwem mającym pomóc w odchodzeniu i uniezależnieniu się od Chin. Branża półprzewodników stała się centralnym punktem tych prac, a wysiłki legislacyjne ostatecznie zaowocowały ustawą CHIPS and Science Act. W lipcu 2022 r. Kongres uchwalił ustawę Creating Helpful Incentives to Produce Semiconductors (CHIPS) Act of 2022 (Division A of P.L. 117–167), która została podpisana przez prezydenta Joe Bidena 9 sierpnia 2022 r.

³⁰ S. Shivakumar, C. Wessner, *Semiconductors and National Defense: What Are the Stakes*, Center for Strategic and International Studies, 8.06.2022, <https://www.csis.org/analysis/semiconductors-and-nationaldefense-what-are-stakes> [dostęp: 18.12.2023].

³¹ *CHIPS for America: A Strategy for the CHIPS for America Fund*, National Institute of Standards and Technology, 6.09.2022, <https://www.nist.gov/system/files/documents/2022/09/13/CHIPS-for-America-Strategy> [dostęp: 19.01.2024].

Podobnie jak w przypadku innych programów CHIPS potrzebował dwóch decyzji legislacyjnych, aby zacząć działać – autoryzacji i zatwierdzenia finansowania. Autoryzacja określa uprawnienia rządu do działania, podczas gdy zatwierdzenie finansowania zapewnia budżet tego działania.

Ustawa o autoryzacji obrony narodowej na rok podatkowy 2021 (The National Defense Authorization Act for Fiscal Year 2021 – NDAA) zawierała sformułowania, które autoryzowały fundusz CHIPS for America. Podczas gdy zatwierdzenie finansowania pozostawiono na przyszłość, język w NDAA określał zachęty do aktywnego wspierania rozwoju przemysłu półprzewodników.

Zakładano, że uchwalona ustawa CHIPS and Science Act powinna odegrać kluczową rolę w odchodzeniu i uniezależnianiu się od Chin poprzez zajęcie się niektórymi z głównych wyzwań związanych ze zwiększeniem krajowej produkcji półprzewodników. Celem głównym ustawy było przywrócenie i wzmocnienie przywództwa USA w zakresie półprzewodników.

Różnorodne obawy polityczne związane z planami i agresywnymi działaniami Chin doprowadziły do uchwalenia programu CHIPS for America w NDAA z 2021 r. i ustawy CHIPS z 2022 r. Wśród problematycznych kwestii znalazły się:

- Obawy o spadek pozycji USA w produkcji i technologii półprzewodników oraz potencjalny wzrost konkurencyjności przemysłowej i technologicznej Chin.
- Zależność USA od globalnych łańcuchów dostaw i produkcji skoncentrowanej w Azji Wschodniej.
- Zakłócenia w łańcuchach dostaw spowodowane pandemią COVID-19.
- Utrzymanie zdolności branży do poprawy wydajności półprzewodników przy jednoczesnym obniżeniu kosztów dzięki innowacjom technologicznym.
- Utrzymanie i rozwój wysoko wykwalifikowanych i dobrze płatnych miejsc pracy w branży półprzewodników w Stanach Zjednoczonych³².

Duża część ustawy CHIPS koncentruje się na wyeliminowaniu znacznej różnicy w kosztach między budową i eksploatacją zakładu produkcyjnego półprzewodniki w USA a za granicą³³. Ta luka kosztowa została przypisana wielu czynnikom, w tym dotacjom od zagranicznych rządów dla ich krajowej produkcji i wydłużonym harmonogramom uzyskiwania pozwoleń i budowy w USA. Aby zaradzić tym czynnikom, ustawa CHIPS and Science Act wprowadza 52,7 mld dolarów nowych środków do przemysłu półprzewodników

³² J.F. Sargent Jr., M. Singh, K.M. Sutter, *Frequently Asked Questions: CHIPS Act of 2022 Provisions and Implementation...*, op. cit.

³³ *CHIPS for America: A Strategy for the CHIPS for America Fund...*, op. cit.

na amerykańskie badania i rozwój nowych generacji półprzewodników, produkcję w zaawansowanych fabrykach i rozwój siły roboczej za pośrednictwem czterech funduszy: CHIPS for America Fund, CHIPS for Defense Fund, CHIPS for America International Technology Security and Innovation Fund oraz CHIPS for America Workforce and Education Fund³⁴.

Największym programem w ustawie jest CHIPS for America Fund o wartości 39 mld dolarów. Ma on na celu zwiększenie zdolności produkcyjnych półprzewodników w Stanach Zjednoczonych poprzez zapewnienie zachęt finansowych do budowy, rozbudowy i wyposażania krajowych zakładów produkcyjnych (*fabs*)³⁵. Z 39 mld USD 2 mld USD w zachętach produkcyjnych przeznaczono na starsze chipy stosowane w samochodach i systemach obronnych, 13,2 mld dolarów w badania i rozwój siły roboczej oraz 500 mln dolarów na zapewnienie międzynarodowego bezpieczeństwa w technologiach informacyjno-komunikacyjnych, a do 6 mld USD można wykorzystać na pokrycie kosztów bezpośrednich pożyczek i gwarancji kredytowych dla wsparcia działalności w zakresie półprzewodników. Ostatecznym celem tych zachęt jest uczynienie Stanów Zjednoczonych bardziej atrakcyjnym miejscem do budowy i eksploatacji zakładów produkujących półprzewodniki poprzez zmniejszenie, a najlepiej wyeliminowanie, różnicy w kosztach związanych z prowadzeniem działalności w USA w porównaniu z zagranicą³⁶.

Oprócz funduszy grantowych ustawa CHIPS i Science Act ustanowiła ulgę podatkową na inwestycje w zaawansowaną produkcję (*advanced manufacturing investment tax credit* – AMITC). Zwolennicy włączenia regulacji AMITC do ustawy CHIPS and Science Act uważali, że dotacje CHIPS, choć znaczące, nie byłyby wystarczające do przewyższenia 25–40-procentowej przewagi kosztowej zagranicznej produkcji półprzewodników. AMITC ma wzmocnić pulę finansowania, zapewniając 25-procentową ulgę podatkową na wydatki kapitałowe na inwestycje w produkcję półprzewodników i sprzętu pokrewnego. Inwestycyjna ulga podatkowa obejmuje również zabezpieczenia, aby zapewnić, że jej odbiorcy nie będą mogli budować zaawansowanych zakładów produkcyjnych półprzewodników w krajach stwarzających zagrożenie dla bezpieczeństwa narodowego, w tym w Chińskiej Republice Ludowej³⁷.

³⁴ J.F. Sargent Jr., M. Singh, K.M. Sutter, *Frequently Asked Questions: CHIPS Act of 2022 Provisions and Implementation...*, op. cit.

³⁵ Ibidem.

³⁶ Ibidem.

³⁷ *CHIPS and Science Act of 2022 A Summary*, 29.07.2022, <https://www.forbes.com/sites/siladityaray/2023/07/05/chip-war-intensifies-as-china-threatens-more-retaliation-against-us-export-controls/?sh=2a6c11ec6ad5> [dostęp: 11.01.2024].

Założono, że inne zidentyfikowane wyzwania, takie jak spadek inwestycji kapitałowych w krajowe zdolności produkcyjne i brak odpowiednio wyszkolonej siły roboczej, będą rozwiązywane przez pozostałe trzy fundusze³⁸. Fundusze te zostaną przeznaczone na różne działania badawczo-rozwojowe w zakresie półprzewodników, w tym nowe projekty w National Institute of Standards and Technology, National Semiconductor Technology Center, National Advanced Packaging Manufacturing Program i inne programy.

Zachęty te mają widocznie zwiększyć podaż krajową półprzewodników, stworzyć dziesiątki tysięcy dobrze płatnych miejsc pracy i przyciągnąć setki miliardów inwestycji prywatnych, które dodatkowo stworzą tysiące innych wysoko wykwalifikowanych miejsc pracy w przemyśle wytwórczym. Do głównych beneficjentów amerykańskiej ustawy CHIPS Act należą producenci półprzewodników Intel, TSMC i Micron Technology, oraz mikroprocesorów Nvidia, AMD, Intel i Qualcomm.

CHIPS Act wzmacnia również współpracę międzynarodową z sojusznikami i partnerami USA, aby zmaksymalizowali swoje inwestycje w ekosystemie półprzewodnikowym dla utrzymania stabilnego, niezawodnego łańcucha dostaw. Są to przede wszystkim Japonia, Korea Południowa, kraje Unii Europejskiej i Wielka Brytania³⁹.

Kluczowe wyzwania dla krajowej produkcji półprzewodników stara się rozwiązać strategia CHIPS Departamentu Handlu. Zgodnie z postanowieniami ustawy CHIPS for America z 2022 r. i NDAA z 2021 r. dokument Departamentu Handlu A Strategy for the CHIPS for America Fund określa kluczowe wyzwania, którym program CHIPS ma sprostać teraz i w przyszłości. Są to:

- znaczna różnica w kosztach między budową i eksploatacją zakładu produkcyjnego w Stanach Zjednoczonych a budową i eksploatacją tego samego zakładu w innym miejscu za granicą, wynikająca z różnic w dotacjach rządowych, harmonogramach budowy i bieżących kosztach operacyjnych;
- spadek inwestycji kapitałowych w amerykańskie moce produkcyjne i unowocześnianie technologii, co utrudnia opanowanie kolejnej krzywej uczenia się innowacji procesowych i tworzenie chipów nowej generacji;
- niezwykle wysokie koszty budowy najnowocześniejszych fabryk i wynikający z tego model biznesowy bez fabryk (*fables*), który oddziela działalność polegającą na projektowaniu nowego układu scalonego od procesu

³⁸ J.F. Sargent Jr., M. Singh, K.M. Sutter, *Frequently Asked Questions: CHIPS Act of 2022 Provisions and Implementation...*, op. cit.

³⁹ K.M. Sutter, J.F.S. Jr, M. Singh, *Semiconductors and the CHIPS Act: The Global Context*, „Congressional Research Service” 2023.

jego produkcji, co spowodowało uzależnienie od kilku bardzo dużych fabryk (foundries – odlewni);

- brak przejrzystości i wglądu w prognozy popytu, który przez długi czas napędzał cykl boomów i spadków w globalnym przemyśle produkcji półprzewodników, tworząc przeciwności dla inwestycji krajowych;
- niedopasowanie i utrata umiejętności pracowników w zakresie budowy i obsługi zakładów produkcyjnych, ponieważ budowa dużych fabryk i zakładów pakujących w USA była ograniczona w ostatniej dekadzie⁴⁰.

Wkrótce po wejściu w życie CHIPS and Science Act, w celu dalszego poszerzenia i skonkretyzowania kontroli dostępu do zaawansowanych technologii przez wrogie, obce państwa i zagraniczne podmioty, 15 września 2022 r. prezydent Biden podpisał rozporządzenie wykonawcze nr 14083 (EO 14083)⁴¹. Zawiera ono wskazówki dotyczące sposobu, w jaki Komitet ds. Inwestycji Zagranicznych w Stanach Zjednoczonych (Committee on Foreign Investment in the United States – CFIUS) i strony transakcji powinny badać zagrożenia dla bezpieczeństwa narodowego związane z daną transakcją. Ogólnym tematem EO 14083 jest to, że CFIUS nie powinien badać transakcji w izolacji, ale zamiast tego powinien rozpatrywać poszczególne transakcje w kontekście szerszych trendów, ochrony łańcuchów dostaw, technologii i danych oraz wzajemne powiązania inwestora zagranicznego z zagranicznymi osobami trzecimi⁴².

Główne zasady i wnioski EO 14083 są następujące:

- Znaczenie biznesu amerykańskiego dla amerykańskich łańcuchów dostaw będzie kluczowym czynnikiem dla CFIUS.
- Lista wrażliwych technologii będzie nadal rosła.
- Kontekst ekonomiczny jest ważny.
- Zagrożenia cybernetyczne pozostają priorytetem.
- Strony powinny zrozumieć, kiedy i w jaki sposób anonimizowane dane osobowe, a kiedy mogą zostać zdeanonimizowane.
- Kluczowa jest świadomość powiązań z osobami trzecimi (zagranicznymi osobami rządami), które mogą spowodować, że transakcja będzie stwarzać podwyższone zagrożenie dla bezpieczeństwa narodowego⁴³.

⁴⁰ J.F. Sargent Jr., M. Singh, K.M. Sutter, *Frequently Asked Questions: CHIPS Act of 2022 Provisions and Implementation...*, op. cit.

⁴¹ *Executive Order 14083 of September 15, 2022*, 15.09.2022, <https://www.govinfo.gov/content/pkg/FR-2022-09-20/pdf/2022-20450.pdf> [dostęp: 16.01.2024].

⁴² *Executive Order Directs CFIUS to Conduct Broad National Security Analysis*, 09.2022, <https://www.sidley.com/en/insights/publications/2022/09/executive-order-directs-cfius-to-conduct-broad-national-security-analysis> [dostęp: 23.01.2024].

⁴³ Ibidem.

Analiza ta nie powinna koncentrować się na samej transakcji, ale zamiast tego powinna umieścić transakcję w kontekście szerszych trendów branżowych, gospodarczych i politycznych. Ma skoncentrować się na ochronie odporności amerykańskiego łańcucha dostaw, zachowaniu wiodącej pozycji technologicznej USA, badaniu transakcji w kontekście szerszych trendów branżowych i inwestycyjnych, ochronie cyberbezpieczeństwa i ochronie wrażliwych danych osobowych.

EO 14083 określiła też następujące sektory jako „fundamentalne dla bezpieczeństwa narodowego”: mikroelektronika, sztuczna inteligencja, biotechnologia i bioprodukcja, obliczenia kwantowe, zaawansowana czysta energia (taka jak magazyny baterii i wodór), technologie adaptacji do klimatu, materiały krytyczne (takie jak lit i pierwiastki ziem rzadkich) oraz elementy rolniczej bazy przemysłowej, które mają wpływ na bezpieczeństwo żywnościowe.

EO 14083 uszczegóławia dwa czynniki w statucie CFIUS dotyczące (wrogich) przejęć:

- Odporność krytycznych łańcuchów dostaw w USA – zarówno wewnątrz, jak i na zewnątrz zasobów przemysłu obronnego.
- Wiodąca pozycja technologiczna Stanów Zjednoczonych – ze szczególnym uwzględnieniem obszarów mających wpływ na bezpieczeństwo narodowe⁴⁴.

Takie ramy nakazują CFIUS nie tylko rozważyć, w jaki sposób przeniesienie zdolności do zagranicznego nabywcy może wpłynąć na utratę niektórych krajowych zdolności w USA (w odniesieniu do zdolności produkcyjnych, usług, kluczowych zasobów mineralnych lub technologii), ale także w jaki sposób przejęcie może zwiększyć wzrost możliwości zagranicznego nabywcy. W szczególności, biorąc pod uwagę fakt, że Chiny wykorzystują przejęcia w USA do uzupełnienia luk technologicznych, przepis ten może wymagać od CFIUS pełniejszego rozważenia, w jaki sposób transakcja zwiększa krajowe możliwości technologiczne i produkcyjne ChRL⁴⁵.

7 października 2022 r. rząd USA wprowadził jeszcze bardziej rygorystyczną kontrolę eksportu, ograniczając w ten sposób możliwości rozwojowe chińskiego przemysłu półprzewodników. Ta szczegółowa regulacja stała się źródłem nowych napięć handlowych między USA a Chinami oraz miała ogromny wpływ na politykę międzynarodową. Polityka ta ograniczała i zaostrzyła kontrolę eksportu niektórych typów aplikacji AI i chipów komputerowych oraz eksportu zaawansowanego sprzętu do produkcji półprzewodników i wyso-

⁴⁴ C.D. Cimino-Isaacs, S.P. Mulligan, K.M. Sutter, *CFIUS Executive Order on Evolving National Security Risks and CFIUS Enforcement Guidelines*, 2022.

⁴⁵ Ibidem.

kowydajnych chipów obliczeniowych. W rzeczywistości ograniczała eksport do całych Chin i wszystkich zastosowań zamiast – jak dotychczas – ograniczać restrykcje wyłącznie do obszarów wojskowych lub obszarów zakazanych. Ograniczenia eksportowe dotyczyły również dostawców i eksporterów spoza USA, co skłoniło Japonię i Holandię do ograniczenia dostaw swoich technologii wytwarzania półprzewodników do Chin⁴⁶.

REAKCJA CHIN NA CHIPS ACT I INNE RESTRYKCJE HANDLOWE

Napięcia handlowe i czynniki geopolityczne szczególnie drastycznie wpłynęły na rynek mikrochipów. Narastający konflikt handlowy między USA a Chinami doprowadził do narastających ograniczeń eksportowych i zakłóceń w łańcuchu dostaw. Dotknęło to przede wszystkim firmy w sektorze półprzewodników, które polegają szczególnie na globalnych łańcuchach dostaw, co w rezultacie doprowadziło do zwiększonej niepewności i zmienności na rynku, sukcesywnie pogłębianych przez wzajemne sankcje handlowe⁴⁷. Chiny i Stany Zjednoczone coraz intensywniej i agresywniej rywalizują oraz spierają się o własność intelektualną i produkcję półprzewodników⁴⁸, przy czym Stany Zjednoczone starają się przyspieszyć i zwiększyć produkcję własnych zaawansowanych chipów, stosując jednocześnie ciągle doskonalone i poszerzane sankcje, aby spowolnić dążenie Chin do samodzielności w tej krytycznej branży⁴⁹.

Realizacja zaleceń wynikających z ustawy Chips nie jest jedyną taktyką stosowaną w rywalizacji między USA a Chinami w sektorze półprzewodników. Sankcje nałożone na Chiny stosują nie tylko USA, ale pod jej naciskiem również najważniejsi sojusznicy. Ta współpraca pochodzi jeszcze z 2017 r. i działań USA przeciwko ZTE i Huawei – chińskim producentom, którzy przewodzili nie tylko w produkcji smartfonów, ale również w technologiach obliczeń kwantowych, sztucznej inteligencji i technologii 5G.

⁴⁶ S.A. Lis, F. Pan, Eunkyung Kim Shin, C. Howard, *BIS Issues New Export Controls Targeting China's Advanced Computing and Semiconductor Sectors*, 24.10.2022, <https://sanctionsnews.bakermckenzie.com/bis-issues-new-export-controls-targeting-chinas-advanced-computing-and-semiconductor-sectors/> [dostęp: 24.01.2024].

⁴⁷ A. Hawkins, *Chip wars: how semiconductors became a flashpoint in the US-China relationship...*, op. cit.

⁴⁸ C. Miller, *Chip War: The Fight for the World's Most Critical Technology*, Scribner 2022 [dostęp: 19.01.2024].

⁴⁹ *Who's Winning the US-China Chip War?*, 11.10.2023, <https://www.citigroup.com/global/insights/who-s-winning-the-us-china-chip-war-> [dostęp: 16.01.2024].

Jednak to amerykańskie ograniczenia i sankcje z roku 2022, a w szczególności Chips Act, które dotyczyły ograniczeń eksportu półprzewodników i technologii do ich produkcji, w końcu doprowadziły Chiny do wprowadzenia kontrsankcji handlowych.

ChRL wprowadziły ograniczenia w eksporcie galu i germanu, powołując się na interesy bezpieczeństwa narodowego. Gal i german to półprzewodniki wykorzystywane do produkcji kilku zaawansowanych technologicznie komponentów, w tym zaawansowanych układów scalonych, akumulatorów pojazdów elektrycznych, radarów i satelitów, a Chiny są największym na świecie producentem obu metali (80% i 60%)⁵⁰.

Pekin zakazał również wykorzystywania chipów wyprodukowanych przez amerykańską firmę Micron Technology w projektach infrastruktury krytycznej, co było powszechnie postrzegane jako odwet za amerykańskie ograniczenia. Chiński zakaz zakupów chipów największego ich amerykańskiego producenta Micron Technology był przygotowywany już od minimum dwóch lat⁵¹.

Chińskie firmy nadal są w stanie zdobyć chipy najwyższej klasy i w tym celu wykorzystują kreatywne techniki, aby obejść kontrole eksportowe. Niektórzy wypożyczają chipy lub kupują je przez pośredników. Istnieje również rosnący czarny rynek przemycanych półprzewodników⁵².

Chiński przemysł półprzewodników dynamicznie wzrósł z ok. 1300 zarejestrowanych firm w 2011 r. do 22 800 w 2020 r., ale wzrost skoncentrował się na producentach, którzy produkują chipy większe i mniej zaawansowane technologicznie. Chipy najnowszej generacji mają pięć nanometrów lub mniej, jednak chiński przemysł półprzewodników jest w większości zdominowany przez chipy, które mają 24 nanometry lub więcej. Mimo wszystko niektóre chińskie fabryki zaawansowanych półprzewodników wciąż były w stanie produkować najnowszej generacji chipy w ograniczonych ilościach. Chińska firma Semiconductor Manufacturing International Corporation (SMIC), naj-

⁵⁰ S. Ray, *Chip War Intensifies As China Threatens More Retaliation Against U.S. Export Controls*, 5.07.2023, <https://www.forbes.com/sites/siladityaray/2023/07/05/chip-war-intensifies-as-china-threatens-more-retaliation-against-us-export-controls/?sh=2a6c11ec6ad5> [dostęp: 21.01.2024].

⁵¹ A. Hawkins, *Chip wars: how semiconductors became a flashpoint in the US-China relationship...*, op. cit.

⁵² M.M. Evers, *Why the United States Is Losing the Tech War With China*, 14.01.2024, <https://www.lawfaremedia.org/article/why-the-united-states-is-losing-the-tech-war-with-china> [dostęp: 24.01.2024].

większy w kraju producent chipów, wyprodukowała 7-nanometrowy chip, co oznaczało skok technologiczny o dwie generacje⁵³.

Jednak analitycy wątpią, czy SMIC byłby w stanie produkować te chipy na dużą skalę, a szacunki sugerują, że Chiny są daleko od celu, jakim jest uzyskanie 70% samowystarczalności w zakresie półprzewodników do 2025 r. Wprawdzie obecne kontrole eksportu bardzo utrudniają Chinom postęp w technologii chipowej⁵⁴, ale przełom dokonany przez Semiconductor Manufacturing International Corporation jest dowodem na to, że chińskie manufaktury chipów mogą produkować lepsze półprzewodniki za pomocą starszych, mniej wyrafinowanych, nie najnowocześniejszych narzędzi⁵⁵. Aby spowolnić ten proces, holenderska firma ASML Holding NV, która tworzy najbardziej zaawansowany na świecie sprzęt do produkcji chipów, również anulowała dostawy niektórych najnowocześniejszych maszyn do Chin po tym, gdy rząd holenderski częściowo cofnął wydane wcześniej licencje eksportowe. Posunięcie to miało miejsce na wniosek administracji prezydenta Joe Bidena i pojawiło się na kilka tygodni przed wejściem w życie rozszerzonego zakazu sprzedaży niektórych wysokiej klasy urządzeń do Chin pod koniec 2023 r.⁵⁶

Ponadto, wraz z upływem czasu, gdy chińskie zapasy chipów, sprzętu do ich produkcji i części zamiennych będą niskie, szpiegostwo przemysłowe stanie się coraz ważniejsze dla sukcesu misji Chin. Wtedy amerykańska technologia będzie jeszcze narażona na kradzież lub kopiowanie.

PODSUMOWANIE

Zaostrzenie w USA kontroli dostępu ChRL do zaawansowanych technologii półprzewodnikowych jest jednym z pokojowych działań, które mogą w skuteczny sposób wyhamować chińskie plany zajęcia pozycji hegemonia na świecie w XXI w. Nacisk Chin na dynamiczny rozwój przemysłu półprzewodnikowego

⁵³ M. Hogan, *Export Controls Are Only a Short-Term Solution to China's Chip Progress – War on the Rocks*, 22.12.2023, <https://warontherocks.com/2023/12/export-controls-are-only-a-short-term-solution-to-chinas-chip-progress/> [dostęp: 24.01.2024].

⁵⁴ W. Knight, *The US Just Escalated Its AI Chip War With China*, „Wired”, 17.10.2023, <https://www.wired.com/story/the-us-just-escalated-its-ai-chip-war-with-china/> [dostęp: 18.01.2024].

⁵⁵ *U.S. Sanctions Are Supercharging China's Chipmaking Industry*, 21.06.2022, <https://time.com/6189341/us-sanctions-china-chips-semiconductors/> [dostęp: 25.01.2024].

⁵⁶ S. Jacob, *China Says It May Retaliate Against U.S.'s 'Hegemonic' Chip War*, 22.01.2024, <https://time.com/6565093/china-us-retaliate-chip-war/> [dostęp: 26.01.2024].

w połączeniu z jego coraz bardziej agresywnymi działaniami wobec Tajwanu przyspieszyły działania Stanów Zjednoczonych dla zapewnienia bezpieczeństwa narodowego⁵⁷.

Ustawa CHIPS and Science Act z 2022 r. wzmacnia amerykańską produkcję, łańcuchy dostaw i bezpieczeństwo narodowe oraz tworzy fundusz, który inwestuje w badania i rozwój, naukę i technologię oraz siłę roboczą przyszłości, aby odzyskać pozycję lidera w dziedzinie półprzewodników, ale również utrzymać pozycję lidera w takich dzisiejszych branżach, jak nanotechnologia, czysta energia, obliczenia kwantowe i sztuczna inteligencja. Celem podstawowym jest wspólny wysiłek, aby sprowadzić przemysł półprzewodników z powrotem do USA. Cel drugi to zahamowanie rozwoju przemysłu półprzewodników w Chinach. To, czy ten ambitny projekt zakończy się sukcesem, niedługo się okaże⁵⁸.

BIBLIOGRAFIA

- Bartlett K., Burkacky O., Li L., Vrijen R., Wiseman B., *Semiconductor Fabs: Construction Challenges in the United States*, McKinsey & Company, 27.01.2023, <https://www.mckinsey.com/industries/industrials-and-electronics/our-insights/semiconductor-fabsconstruction-challenges-in-the-united-states#/>.
- CHIPS and Science Act of 2022 A Summary*, 29.07.2022, <https://www.forbes.com/sites/siladityaray/2023/07/05/chip-war-intensifies-as-china-threatens-more-retaliation-against-us-export-controls/?sh=2a6c11ec6ad5>.
- CHIPS for America: A Strategy for the CHIPS for America Fund*, National Institute of Standards and Technology, 6.09.2022, <https://www.nist.gov/system/files/documents/2022/09/13/CHIPS-for-America-Strategy>.
- Cimino-Isaacs C.D., Mulligan S.P., Sutter K.M., *CFIUS Executive Order on Evolving National Security Risks and CFIUS Enforcement Guidelines*, 2022.
- Evers M.M., *Why the United States Is Losing the Tech War With China*, 14.01.2024, <https://www.lawfaremedia.org/article/why-the-united-states-is-losing-the-tech-war-with-china>.

⁵⁷ S. Shivakumar, C. Wessner, *Semiconductors and National Defense: What Are the Stakes...*, op. cit.

⁵⁸ The White House, *FACT SHEET: CHIPS and Science Act Will Lower Costs, Create Jobs, Strengthen Supply Chains, and Counter China*, sierpień 9, 2022, <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2022/08/09/fact-sheet-chips-and-science-act-will-lower-costs-create-jobs-strengthen-supply-chains-and-counter-china/>. [dostęp: 16.12.2023].

- Executive Order 14083 of September 15, 2022*, 15.09.2022, <https://www.govinfo.gov/content/pkg/FR-2022-09-20/pdf/2022-20450.pdf>.
- Executive Order Directs CFIUS to Conduct Broad National Security Analysis*, 09.2022, <https://www.sidley.com/en/insights/publications/2022/09/executive-order-directs-cfius-to-conduct-broad-national-security-analysis>.
- Hawkins A., *Chip wars: how semiconductors became a flashpoint in the US-China relationship*, lipiec 2023, <https://www.theguardian.com/world/2023/jul/05/chip-wars-how-semiconductors-became-a-flashpoint-in-the-us-china-relationship>.
- Hogan M., *Export Controls Are Only a Short-Term Solution to China's Chip Progress – War on the Rocks*, 22.12.2023, <https://warontherocks.com/2023/12/export-controls-are-only-a-short-term-solution-to-chinas-chip-progress/>.
- Howard S.A.L. Frank Pan, Eunkyung Kim Shin, Caroline, *BIS Issues New Export Controls Targeting China's Advanced Computing and Semiconductor Sectors*, 24.10.2022, <https://sanctionsnews.bakermckenzie.com/bis-issues-new-export-controls-targeting-chinas-advanced-computing-and-semiconductor-sectors/>.
- Jacob S., *China Says It May Retaliate Against U.S.'s 'Hegemonic' Chip War*, 22.01.2024, <https://time.com/6565093/china-us-retaliate-chip-war/>.
- Knight W., *The US Just Escalated Its AI Chip War With China*, „Wired”, 17.10.2023, <https://www.wired.com/story/the-us-just-escalated-its-ai-chip-war-with-china/>.
- Liu M., *Taiwan and the foundry model*, „Nature Electronics” 2021, t. 4, nr 5, s. 318–320.
- Miller C., *Chip War: The Fight for the World's Most Critical Technology*, Scribner 2022.
- Mohammad W., Elomri A., Kerbache L., *The Global Semiconductor Chip Shortage: Causes, Implications, and Potential Remedies*, „IFAC-PapersOn-Line” 2022, t. 55, nr 10, s. 476–483.
- President's Council of Advisors on Science and Technology (PCAST), *Report to the President Ensuring Long-Term U.S. Leadership in Semiconductors*, Executive Office of the President styczeń 2017, https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/microsites/ostp/PCAST/pcast_ensuring_long-term_us_leadership_in_semiconductors.pdf.
- Ray S., *Chip War Intensifies As China Threatens More Retaliation Against U.S. Export Controls*, 5.07.2023, <https://www.forbes.com/sites/siladityaray/2023/07/05/chip-war-intensifies-as-china-threatens-more-retaliation-against-us-export-controls/?sh=2a6c11ec6ad5>.

- Rinehart W., Kirchhoff A., *The Political Economy of the CHIPS and Science Act*, „Research in Focus”, 2023.
- Sargent Jr., J.F., Singh M., Sutter K.M., *Frequently Asked Questions: CHIPS Act of 2022 Provisions and Implementation*, Congressional Research Service, 25.04.2023.
- Scopelliti D., *COVID-19 causes a spike in spending on durable goods: Monthly Labor Review: U.S. Bureau of Labor Statistics*, 11.2021, <https://www.bls.gov/opub/mlr/2021/beyond-bls/covid-19-causes-a-spike-in-spending-on-durable-goods.htm>.
- Shivakumar S., Wessner C., *Semiconductors and National Defense: What Are the Stakes*, Center for Strategic and International Studies, 8.06.2022, <https://www.csis.org/analysis/semiconductors-and-nationaldefense-what-are-stakes>.
- Smolarek T., Stachura J., *USA nie mogą pozwolić Chinom na szybki rozwój branży półprzewodników*, sierpień 24, 2023, <https://biznesalert.pl/smolarek-polprzewodniki-chiny-usa-tajwan-cyberprzestrzen-bezpieczenstwo/>.
- Suraj A., *Czym są chipy i dlaczego światowe potęgi skaczą sobie o nie do gardel*, 12.09.2023, <https://obserwatorgospodarczy.pl/2023/09/12/czym-sa-chipy-i-dlaczego-swiatowe-potegi-skacza-sobie-o-nie-do-gardel/>.
- Sutter K.M., *China's New Semiconductor Policies: Issues for Congress*, Congressional Research Service, 20.04.2021, <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R46767>.
- Sutter K.M., Jr J.F.S., Singh M., *Semiconductors and the CHIPS Act: The Global Context*, „Congressional Research Service”, 2023.
- The White House, *FACT SHEET: CHIPS and Science Act Will Lower Costs, Create Jobs, Strengthen Supply Chains, and Counter China*, 9.08.2022, <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2022/08/09/fact-sheet-chips-and-science-act-will-lower-costs-create-jobs-strengthen-supply-chains-and-counter-china/>.
- Thomas C., *Lagging but motivated: The state of China's semiconductor industry*, 7.01.2021, <https://www.brookings.edu/articles/lagging-but-motivated-the-state-of-chinas-semiconductor-industry/>.
- Thompson N., Bremmer I., *The AI Cold War With China That Threatens Us All*, „Wired”, 23.10.2018, <https://www.wired.com/story/ai-cold-war-china-could-doom-us-all/>.
- U.S. Sanctions Are Supercharging China's Chipmaking Industry*, 21.06.2022, <https://time.com/6189341/us-sanctions-china-chips-semiconductors/>.
- Who's Winning the US-China Chip War?*, 11.10.2023, <https://www.citigroup.com/global/insights/who-s-winning-the-us-china-chip-war->

ZMIANY W POLITYCE USA WZGLĘDEM CHIN W ZAKRESIE KONTROLI DOSTĘPU DO ZAAWANSOWANYCH TECHNOLOGII NA PRZYKŁADZIE CHIPS I SCIENCE ACT

Streszczenie

Artykuł analizuje zmiany amerykańskiej polityki handlowej wobec ChRL w obszarze kontroli dostępu do zaawansowanych technologii półprzewodnikowych w ciągu ostatnich kilku lat. Półprzewodniki to niezwykle ważna technologia stanowiąca podstawę funkcjonowania niemal wszystkich współczesnych działań przemysłowych, a w szczególności związanych z bezpieczeństwem narodowym. To podstawa innych zaawansowanych nowo powstających technologii przyszłości. Zaostrzenie amerykańskiej kontroli dostępu do półprzewodnikowych technologii jest jednym z pokojowych działań, które mogą w skuteczny sposób wyhamować chińskie plany zajęcia pozycji hegemona na świecie w XXI w. Cel ten realizuje ustawa CHIPS and Science Act z 2022 r., która wzmacnia amerykańską produkcję, łańcuchy dostaw i bezpieczeństwo narodowe oraz tworzy fundusz, który inwestuje w badania i rozwój, naukę i technologię oraz siłę roboczą przyszłości, aby odzyskać pozycję lidera w dziedzinie produkcji półprzewodników.

Słowa kluczowe: Stany Zjednoczone, ChRL, półprzewodniki, mikrochipy, polityka handlowa, konkurencja, bezpieczeństwo

MODIFICATIONS IN THE US POLICY CONCERNING CHINA IN TERMS OF CONTROLLING ACCESS TO ADVANCED TECHNOLOGIES BASED ON THE EXAMPLE OF CHIPS AND SCIENCE ACT

Abstract

The article analyses modifications in American trade policy towards the PRC in the area of controlling access to advanced semiconductor technologies over the last few years. Semiconductors are an extremely important technology that underlies almost all modern industrial activities, especially those related to national security. This is the basis for other advanced emerging technologies of the future. Tightening American control over access to semiconductor technologies is one of the peaceful actions that can effectively slow down

China's plans to become a global hegemon in the 21st century. This goal is achieved by the CHIPS and Science Act of 2022, which strengthens American production, supply chains and national security, and creates a fund that invests in research and development, science and technology, and the workforce of the future to regain leadership in semiconductor manufacturing.

Keywords: United States, PRC, semiconductors, microchips, trade policy, competition, security

Cytuj jako: Szafranski B., *Zmiany w polityce USA względem Chin w zakresie kontroli dostępu do zaawansowanych technologii na przykładzie CHIPS i Science Act*, „Myśl Ekonomiczna i Polityczna” 2023, nr 4(79), s. 111–134. DOI: 10.26399/meip.4(79).2023.29/b.szafranski

Cite as: Szafranski B. (2023). ‘Modifications in the US Policy Concerning China in Terms of Controlling Access to Advanced Technologies Based on the Example of CHIPS and Science Act’. *Myśl Ekonomiczna i Polityczna* 4(79), 111–134. DOI: 10.26399/meip.4(79).2023.29/b.szafranski

Eliza Przeździecka*

PROGRAMY INWESTYCYJNE STANÓW ZJEDNOCZONYCH MAJĄCE NA CELU UTRZYMANIE PRZEWAGI TECHNOLOGICZNEJ NAD CHINAMI

DOI: 10.26399/meip.4(79).2023.30/e.przezdziecka

WPROWADZENIE

Wskutek pandemii, a następnie wojny w Ukrainie, pomiędzy gospodarkami pogłębiły się dysproporcje, które zapoczątkowały ekonomiczną i technologiczną fragmentację globalnej gospodarki. Sytuacja na świecie negatywnie wpłynęła na nastroje przede wszystkim wśród przedsiębiorców, co uwidoczniło się m.in. w ich ocenach ryzyka. Widać to np. w *Global Risks Report*¹ (GRR), który wskazuje na istotne znaczenie rozbieżności w intensywności ożywienia gospodarczego po pandemii COVID-19, pogłębiające podziały w sferze pozaekonomicznej.

Jeśli chodzi o ujęcie krótkookresowe (ocena ryzyk na dwa lata), wyniki badań z 2023 r. wskazują na różne zagrożenia, wśród których najczęściej wymienia się kryzys związany z kosztami utrzymania oraz zagrożenia środowiskowe, takie jak klęski żywiołowe i ekstremalne zjawiska pogodowe, niepowodzenie w łagodzeniu zmian klimatu, a także napięcia geopolityczne.

---

* Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, e-mail: echili@sgh.waw.pl, ORCID: 0000-0002-0877-142X.

¹ Badanie *Global Risks Perception Survey* (GRPS) opisane w *Global Risks Report* przedstawia ocenę globalnego ryzyka dokonaną przez ponad 1 200 ekspertów ze środowisk akademickich, biznesu, rządu, społeczności międzynarodowej w 121 krajach. Badanie GRPS 2022–2023 przeprowadzono od 7 września do 5 października 2022 r., zaś GRPS 2023–2024 – od 4 września do 9 października 2023 r.

Z kolei w najnowszym raporcie GRR pojawiają się dwa ryzyka z grupy ekonomicznych: inflacja i pogorszenie koniunktury. Warto zauważyć, że tym razem pozostały tylko dwa z czterech wcześniej wskazywanych ryzyk środowiskowych. Oznacza to, że mimo pewnego przyzwyczajenia do słabej koniunktury i inflacji traktuje się te problemy nadal dość poważnie i bierze pod uwagę w kontekście najbliższej przyszłości.

Tabela 1

Ocena ryzyk w perspektywie krótkoterminowej (dwa lata)

2023		2024	
1	Kryzys związany z kosztami utrzymania	1	Dezinformacja
2	Kłęski żywiołowe i ekstremalne zjawiska pogodowe	2	Kłęski żywiołowe i ekstremalne zjawiska pogodowe
3	Napięcia geoeconomiczne	3	Polaryzacja społeczeństwa
4	Niepowodzenie w łagodzeniu zmian klimatu	4	Powszechna cyberprzestępczość i zagrożenia cyberbezpieczeństwa
5	Erozja spójności społecznej i społeczeństwa	5	Międzynarodowe konflikty zbrojne
6	Incydenty szkód środowiskowych na dużą skalę	6	Brak możliwości ekonomicznych
7	Niepowodzenie adaptacji do zmian klimatu	7	Inflacja
8	Powszechna cyberprzestępczość i zagrożenia cyberbezpieczeństwa	8	Niedobrowolne migracje
9	Dostępność zasobów naturalnych	9	Pogorszenie koniunktury gospodarczej
10	Migracje na dużą skalę	10	Zanieczyszczenie

Legenda:

- czynniki społeczne
- czynniki środowiskowe
- czynniki geopolityczne i geoeconomiczne
- czynniki technologiczne
- czynniki ekonomiczne

Źródło: opracowanie na podstawie 2022–2023 *Global Risks Perception Survey*, World Economic Forum, 2023, oraz 2023–2024 *Global Risks Perception Survey*, World Economic Forum, 2024.

Inaczej rzecz się ma w przypadku ryzyka długoterminowego. Według raportu GRR zmiany klimatu i ryzyka środowiskowe staną się najważniejszymi globalnymi problemami na następne 10 lat. Przewiduje się, że istotnie zagrożą one bezpieczeństwu żywnościowemu, zdrowiu ludności, zwiększą ubóstwo i nierówności oraz będą destabilizować kraje w sferze politycznej. W najnowszych ocenach opublikowanych w styczniu 2024 r. na liście ryzyk długoterminowych wymienia się również dezinformację, negatywne skutki sztucznej inteligencji oraz polaryzację społeczeństwa czy ryzyko braku zasobów naturalnych.

Tabela 2

Ocena ryzyk w perspektywie długoterminowej (10 lat)

2023		2024	
1	Niepowodzenie w łagodzeniu zmian klimatu	1	Kłęski żywiołowe i ekstremalne zjawiska pogodowe
2	Niepowodzenie adaptacji do zmian klimatu	2	Istotne zmiany w systemie Ziemi
3	Kłęski żywiołowe i ekstremalne zjawiska pogodowe	3	Utrata różnorodności biologicznej i załamanie ekosystemu
4	Utrata różnorodności biologicznej i załamanie ekosystemu	4	Braki zasobów naturalnych
5	Niedobrowolna migracja na dużą skalę	5	Dezinformacja
6	Kryzysy związane z zasobami naturalnymi	6	Negatywne skutki sztucznej inteligencji
7	Erozja spójności społecznej i polaryzacja społeczna	7	Niedobrowolna migracja na dużą skalę
8	Powszechna cyberprzestępczość i zagrożenia cyberbezpieczeństwa	8	Powszechna cyberprzestępczość i zagrożenia cyberbezpieczeństwa
9	Napięcia geoeconomiczne	9	Polaryzacja społeczeństwa
10	Incydenty szkód środowiskowych na dużą skalę	10	Zanieczyszczenie

Legenda:

- czynniki społeczne
- czynniki środowiskowe
- czynniki geopolityczne i geoeconomiczne
- czynniki technologiczne
- czynniki economiczne

Źródło: opracowanie na podstawie 2022–2023 *Global Risks Perception Survey*, World Economic Forum, 2023, oraz 2023–2024 *Global Risks Perception Survey*, World Economic Forum, 2024.

POLITYKA PRZEMYSŁOWA

Mimo że dotąd globalny system okazał się jednak zaskakująco odporny na zagrożenia wskazywane przez ankietowanych w badaniu GRPS, w największych światowych gospodarkach podejmuje się działania interwencyjne w celu minimalizacji negatywnego wpływu różnych ryzyk i niepewności na aktywność gospodarczą. Państwa, czując odpowiedzialność za zapewnienie przedsiębiorstwom odpowiednich warunków funkcjonowania na rynku, poszukują sposobów, aby jak najbardziej powstrzymać pojawiające się ryzyka. Jednym z takich sposobów jest polityka gospodarcza, a w szczególności działania, które mogą wpłynąć istotnie na konkurencyjność gospodarki w długim okresie.

Z początkiem 2023 r. w Stanach Zjednoczonych weszła w życie ustawa o redukcji inflacji (z ang. *Inflation Reduction Act*, w skrócie IRA)², podpisana przez prezydenta Joe Bidena w sierpniu 2022 r., a więc prawie pół roku po przygotowaniu przez Komisję Europejską tymczasowych regulacji ograniczających negatywne skutki agresji Rosji na Ukrainę (Komisja Europejska, 2022). IRA była od 2021 r. trzecim aktem prawnym przygotowanym w celu poprawy konkurencyjności gospodarki amerykańskiej. Mimo swojej nazwy IRA ma niewiele wspólnego z polityką antyinflacyjną – jest raczej zbiorem narzędzi proinwestycyjnych lub proklimatycznych i w wielu częściach jest rozszerzeniem przepisów, które weszły w życie od 2020 r., a ich celem było m.in. pobudzenie gospodarki amerykańskiej po pandemii i zwiększenie jej konkurencyjności międzynarodowej, a także uniezależnienie od dostawców zagranicznych, głównie azjatyckich³.

Ustawa IRA rozwija również wprowadzony przez ustawę o infrastrukturze (*Bipartisan Infrastructure Law* – BIL) program finansowania budowy sieci ładowarek do pojazdów elektrycznych, wprowadza dodatkowe finansowanie rozwoju produkcji półprzewodników wykorzystywanych w pojazdach elektrycznych i ładowarkach, stanowiąc w ten sposób uzupełnienie Aktu o Półprzewodnikach i Nauce (*Chips and Science Act* – CSA). Przewidziane w tych trzech ustawach (IRA, BIL i CSA) wydatki federalne mają do 2031 r. wynieść łącznie około 2 bln USD⁴.

W kontekście założeń polityki przemysłowej najistotniejszą część ustawy IRA stanowi rozdział pt. *Bezpieczeństwo energetyczne*. Jest to zbiór narzędzi bezpośredniej lub pośredniej (poprzez wsparcie konsumentów) pomocy dla

² Na podstawie: <https://www.congress.gov/117/plaws/publ169/PLAW-117publ169.pdf> [dostęp: 2.02.2023].

³ *Building a clean energy economy: a guidebook to the inflation reduction act's investments in clean energy and climate action*, The White House, Waszyngton, 2023.

⁴ 10-letni okres planowania i rozliczenia salda korzyści i wydatków jest prognozą typową dla legislacji amerykańskiej. Uwzględniono dane z 2021 r. i skutki regulacji do 2031 r.

przedsiębiorstw w zakresie rozwoju energetyki odnawialnej, wprowadzania czystych technologii oraz redukcji emisji gazów cieplarnianych. Instrumenty te zostały przewidziane w formie bezpośrednich subwencji, ulg podatkowych oraz preferencyjnych kredytów. Realizacja instrumentów dotacyjnych i fiskalnych przyczyni się do zwiększenia pozyskiwania minerałów krytycznych, rozwoju energetyki odnawialnej, wprowadzania czystych technologii (produkcji paliw i motoryzacji). Celem tych działań jest redukcja emisji gazów cieplarnianych i osiągnięcie przez gospodarkę amerykańską tzw. zeroemisyjności do 2050 r.

Rysunek 1

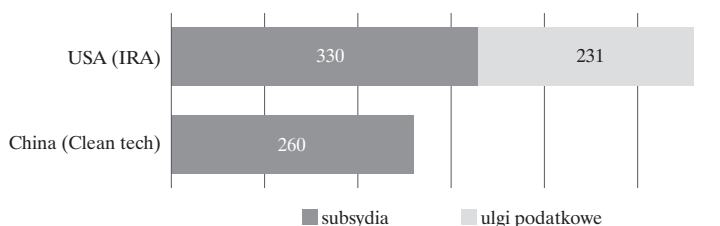

Źródło: opracowanie na podstawie *Sustainability & Climate – IRA and the net-zero race – How EU industrial policy should respond*, „Deloitte” 2023, 3.

Całkowity wolumen finansowania związanego z polityką przemysłową w formie subsydiów i ulg podatkowych to łącznie od 390 do 900 mld USD. W porównaniu do chińskich programów pomocy publicznej w ramach polityki przemysłowej jest to kwota ponad dwukrotnie większa (zob. rys. 2).

Rysunek 2

Fundusze pomocy publicznej związane z polityką przemysłową w Stanach Zjednoczonych i Chinach

Źródło: opracowanie na podstawie *Sustainability & Climate – IRA and the net-zero race – How EU industrial policy should respond*, „Deloitte” 2023, 3.

Wsparcie ze środków publicznych koncentruje się na subsydiach i ulgach podatkowych, odnoszących się zarówno do wydatków operacyjnych (tzw. *opex*), jak i wydatków kapitałowych (tzw. *capex*) ponoszonych przez przedsiębiorstwa. Jest to dość nietypowe dla dotychczasowych polityk przemysłowych, albowiem zwykle odnosiły się one do wydatków kapitałowych, np. na budowę fabryki czy modernizację linii produkcyjnej albo wymianę konkretnych urządzeń. Tym razem wprowadza się np. dopłaty do produkcji, czyli uzależnia kwotę dotacji od wielkości produkcji, np. w przypadku energii lub urządzeń dla energetyki.

Zgodnie z oceną Kongresowego Biura Budżetu USA, a także banku Credit Suisse, koszty udzielonych subsydiów w PKB już w 2023 r., czyli w pierwszym roku obowiązywania IRA, osiągną od 0,04% PKB (wg Kongresowego Biura Budżetu) do 0,1% PKB (wg Credit Suisse). W 2023 r. mogą być to już wartości odpowiednio 0,1% PKB i 0,3% PKB wg wspomnianych instytucji. W samych wydatkach budżetowych w 2030 r. subsydia osiągną 0,4% (wg Kongresowego Biura Budżetu) albo 1,3% PKB (wg Credit Suisse).

Tabela 3

Roczne koszty ustawy IRA w PKB i budżecie Stanów Zjednoczonych

	Subsydia jako % PKB	Subsydia jako % wydatków budżetowych
2023	0,04% / 0,1%	0,2% / 0,5%
2030	0,1% / 0,3%	0,4% / 1,3%

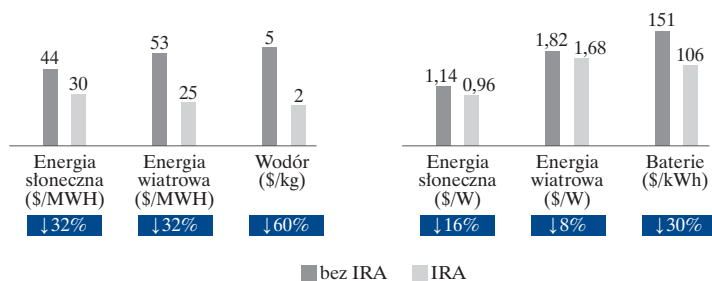
Źródło: opracowanie na podstawie danych Kongresowego Biura Budżetu USA/Credit Suisse.

Najnowsze szacunki wskazują koszty produkcji jednostek energii oraz wodoru. Koszty produkcji energii słonecznej, wiatrowej i akumulatorów spadną od 8% (energia wiatrowa) do 60% (wodór).

W pierwszym roku funkcjonowania IRA projekty w zakresie czystej energii ogłoszone do końca lipca 2023 r. zwiększą produkcję energii o 184 850 megawatów.

Rysunek 3

Koszty pozyskania jednostek energii i wodoru (po lewej)
oraz koszty produkcji energii słonecznej, wiatrowej i akumulatorów
– porównanie sytuacji bez dopłat (bez IRA) i z dopłatami (IRA)

Źródło: opracowanie na podstawie *Sustainability & Climate – IRA and the net-zero race – How EU industrial policy should respond*, „Deloitte” 2023, 3.

PRODUKCJA CZYSTEJ ENERGII

Ulgi podatkowe przyznaje się producentom energii elektrycznej ze źródeł odnawialnych, takich jak energia geotermalna, słoneczna energia cieplna i elektryczna (fotowoltaika), wiatr (w tym w ramach farm wiatrowych na morzu), biomasa, energia wodna, stałe odpady komunalne, gaz wysypiskowy, pływy morskie, energia cieplna mórz. W tym przypadku istnieją też dopłaty alternatywne do produkcji energii w wysokości 0,015 USD za kWh, które są przykładem dotacji do wydatków operacyjnych (z ang. *production tax credit – Clean Energy PTC*).

Dotacje inwestycyjne przyznaje się projektom w energetyce odnawialnej (z ang. *investment tax credit – Clean Energy ITC*), w szczególności w regionach słabiej rozwiniętych (na rzecz społeczności o niższych dochodach). W tym przypadku inwestycja powinna się rozpocząć do końca 2024 r. Wcześniej rozpoczęta budowa nie wyklucza uzyskania wsparcia ze środków publicznych: (1) zakłady, których budowę rozpoczęto w 2022 r., otrzymują 10% ulgi podatkowej; (2) zakłady, których budowa rozpoczęła się po 31 grudnia 2022 r., otrzymują 12,5% ulgi podatkowej; (3) w przypadku zakładów wybudowanych po 31 grudnia 2023 r. ulga wynosi 15%.

WSPARCIE CZYSTYCH TECHNOLOGII

W ramach wsparcia rozwoju technologii przyjaznych środowisku przewiduje się ulgi podatkowe udzielane w przypadku budowy fabryki pojazdów elektrycznych albo hybrydowych o masie poniżej 14 tys. lbs (6 ton) oraz napędzanych ogniwami paliwowymi, a także infrastrukturę ładowania takich pojazdów (*Energy Infrastructure Reinvestment Financing* – program reinwestycji w infrastrukturę energetyczną). Ulgi mogą obejmować również budowę zakładu przetwarzania lub recyklingu materiałów krytycznych.

W ciągu ostatnich pięciu lat popyt na surowce rzadkie wykorzystywane w zielonych technologiach podwoił się. Najbardziej wzrósł popyt na lit, kluczowy pierwiastek do produkcji baterii litowo-jonowych. Zapotrzebowanie na ten surowiec wzrosło aż trzykrotnie. Wartość rynku surowców krytycznych osiągnęła w 2022 r. 320 mld USD i będzie nadal rosła, napędzana procesami transformacji energetycznej (IEA, 2023).

W IRA na wsparcie rozwoju czystych technologii przeznaczono 10 mld USD, alokowane w ramach programu *Advanced Energy Project Credit*. W tym programie szczególną uwagę kieruje się wobec regionów, gdzie wytwarzanie energii i sieć energetyczna wymagają modernizacji. Przede wszystkim ulgi podatkowe wprowadzane tym programem przyznaje się dla projektów, w których co najmniej 40% wydatków inwestycyjnych dotyczy projektów w regionach, w których zamknięto kopalnię węgla lub elektrownię opartą na węglu. Ponadto przewiduje się wzrost ulgi o 10%, jeśli zakład produkcyjny znajduje się w regionie o specjalnych warunkach⁵. Dodatkowo, ulga ta wzrasta pięciokrotnie w przypadku projektów spełniających wymogi wynikające z reguły Davisa-Bacona⁶.

⁵ Na podstawie IRA: (1) teren poprzemysłowy – każdy teren poprzemysłowy zgodnie z definicją zawartą w niektórych punktach ustawy z 1980 r. o kompleksowym reaganowaniu na środowisko, odszkodowaniach i odpowiedzialności (CERCLA); (2) region, gdzie stopa bezrobocia jest równa lub wyższa niż średnie bezrobocie w kraju oraz przynajmniej 0,17% (lub więcej) pracujących zatrudnionych jest w takich gałęziach, jak: wydobywanie, przetwarzanie, transport lub magazynowanie węgla, ropy naftowej lub gazu ziemnego, lub w danym regionie 25% albo więcej przychodów budżetu lokalnego pochodzi z podatków związanych z wydobywaniem, przetwarzaniem, transportem lub składowaniem węgla, ropy naftowej lub gazu ziemnego; (3) jest to teren kopalni węgla, która została zamknięta po 1999 r. lub jednostka generująca energię elektryczną opalana węglem została wycofana po 2009 r.

⁶ Reguła wprowadzona w ustawie Davisa-Bacona (w 1931 r.) oznaczająca, że pracownicy zatrudnieni przy realizacji projektów w ramach federalnych zleceń na prace publiczne

ROZWÓJ TECHNOLOGII NISKOEMISYJNYCH

Termin „technologie niskoemisyjne” odnosi się do technologii i procesów, które zmniejszają negatywne oddziaływanie na środowisko, czyli tzw. ślad środowiskowy. W rozumieniu przedstawionym w ustawie IRA technologie te obejmują również odnawialne źródła energii. A więc wsparciem z IRA objęte są: rozwój energetyki OZE i przechowywanie energii, technologie dążące do zmniejszenia zużycia energii, zielony transport, materiały zaawansowane służące do produkcji niskoemisyjnej, niskoemisyjne procesy produkcyjne, rolnictwo przyjazne środowisku oraz recykling.

W niniejszym opracowaniu przedstawione zostaną narzędzia wsparcia energetyki odnawialnej i rozwoju pojazdów niskoemisyjnych.

ROZWÓJ ODNAWIALNYCH ŹRÓDEŁ ENERGII

Amerykański program wsparcia rozwoju odnawialnych źródeł energii finansowany ze środków publicznych regulowany ustawą IRA ma na celu zmianę lub zastąpienie infrastruktury energetycznej opartej na surowcach energetycznych, które są wysokoemisyjne (węgiel), ograniczone (gaz) bądź wymagające dużych wydatków na zagospodarowanie odpadów (energetyka jądrowa).

Ustawa IRA wprowadza ulgi podatkowe dla producentów komponentów dla energetyki słonecznej (cienkwarstwowe i krystaliczne ogniwa fotowoltaiczne, płytki, moduły, panele) i wiatrowej (łopatki wiatraków, gondole [obudowa układu napędowego turbiny], wieże wiatraków, podstawy wiatraków morskich, statki morskiej energii wiatrowej). Tę grupę ulg finansuje *Advanced Manufacturing Production Credit*.

Z kolei w ramach *Enhanced Use of Defense Production Act* przyznaje się ulgi podatkowe dla nowo powstających zakładów przetwarzania lub recyklingu materiałów krytycznych⁷, a także zakładów produkujących pompy ciepła (powietrzne lub gruntowe), podgrzewacze wody z pompą ciepła lub komponenty do nich. Jest to jedna z ulg dotyczących kosztów operacyjnych, albowiem producenci materiałów krytycznych (minerałów wykorzystywanych

---

przekraczające wartość 2 tys. USD powinni otrzymywać wynagrodzenie nie mniejsze niż lokalnie ustalone wynagrodzenie dla podobnych projektów.

⁷ W październiku 2022 r. prezydent J. Biden ogłosił program pod nazwą *American Battery Materials Initiative*, którego celem jest zapewnienie dostaw tzw. minerałów krytycznych do produkcji akumulatorów do pojazdów elektrycznych. Na ten cel przewidziano dodatkowo (poza IRA) 7 mld USD.

w produkcji wspomnianych wcześniej urządzeń związanych z energetyką odnawialną, metali i półmetali) mogą odliczyć od podatku 10% swoich kosztów produkcji⁸.

W trakcie sześciu miesięcy obowiązywania programów wprowadzonych przez IRA z 282 mld USD dolarów ogłoszonych inwestycji prawie 27 mld USD przeznaczono na budowę lub rozbudowę 83 zakładów produkcyjnych w OZE: elektrownie wiatrowe, fabryki baterii i gromadzenia energii oraz projekty z zakresu energetyki słonecznej, w których powstanie blisko 32,5 tys. miejsc pracy.

Tabela 4

**Inwestycje w OZE w Stanach Zjednoczonych ogłoszone
od 1 stycznia do 31 lipca 2023 r.**

Dziedzina	Liczba projektów	Wartość ogłoszonej inwestycji (w mld USD)	Spodziewana liczba utworzonych miejsc pracy
Energetyka słoneczna	50	12,7	20 505
Magazynowanie energii	15	10,9	5 770
Energetyka wiatrowa na lądzie	11	0,2	3 673
Energetyka wiatrowa na morzu	7	3	2 460
RAZEM	83	26,8	32 408

Źródło: dane American Clean Power Association, Climate Power, E2, Goldman Sachs Asset Management na podstawie: van Nieuwenhuijzen, V., Willner, M., Reinders, S., Utkarsh A., *The US Inflation Reduction Act is driving clean-energy investment one year in*, Goldman Sachs Perspectives, 2023, <https://www.gsam.com/content/gsam/us/en/institutions/market-insights/gsam-insights/perspectives/2023/us-inflation-reduction-act-is-driving-clean-energy-investment-one-year-in.html> [dostęp: 12.12.2023].

⁸ Warunek ten może jednak zostać złagodzony, ponieważ w marcu 2023 r. Stany Zjednoczone i UE rozpoczęły negocjacje, aby umożliwić minerałom pochodzącym z państw UE zakwalifikowanie się do ulg podatkowych w ramach amerykańskiej ustawy. W ogłoszeniu z 10 marca prezydent Stanów Zjednoczonych Joe Biden i przewodnicząca Komisji Europejskiej Ursula von der Leyen powiedzieli, że pakt obejmie materiały wydobywane lub przetwarzane w UE, które są następnie wykorzystywane do produkcji pojazdów elektrycznych w Stanach Zjednoczonych.

ROZWÓJ ZIELONEJ MOTORYZACJI

Stany Zjednoczone przyjęły zobowiązanie, że w 2030 r. co najmniej 50% wszystkich nowych samochodów osobowych i lekkich ciężarówek sprzedawanych na rynku będą stanowiły pojazdy zeroemisyjne, czyli pojazdy elektryczne na baterie, hybrydowe pojazdy elektryczne typu *plug-in* lub pojazdy elektryczne na ogniwa paliwowe (*electric vehicle*, EV). Dlatego ustawa IRA wprowadza dopłaty dla nabywców pojazdów – również marek spoza USA. Warunkiem jest jednak, aby ich produkcja odbywała się na terenie Stanów Zjednoczonych, a w jej trakcie wykorzystywano krajowe komponenty.

Dążąc do osiągnięcia wspomnianego celu, wprowadza się szereg narzędzi wspierających upowszechnienie pojazdów bezemisyjnych na rynku. Są to zwolnienia podatkowe udzielane osobom fizycznym i prawnym, gdy dokonują one zakupu pojazdów bezemisyjnych. Warunkiem uzyskania ulgi jest zakup pojazdu elektrycznego (*plug-in vehicle*, PEV) lub pojazdu z ogniwami paliwowymi (*fuel cell vehicle*, FCV), którego montaż odbywa się na terenie Ameryki Północnej, a producent znajduje się na liście przedsiębiorstw zakwalifikowanych w tym programie⁹.

W przypadku pojazdów nabywanych przez osoby fizyczne przewiduje się dopłaty w wysokości: (1) 3 750 USD, jeśli pojazd zawiera w swoim składzie w 40% metale rzadkie wydobyte lub przetworzone (materiały krytyczne) w Stanach Zjednoczonych lub w kraju, z którym Stany Zjednoczone zawarły umowę o wolnym handlu, lub poddanych recyklingowi w krajach Ameryki Północnej; oraz dodatkowo (2) 3 750 USD, jeśli elementy akumulatora tego pojazdu zostały przynajmniej w 50% były wyprodukowane lub montowane w Ameryce Północnej¹⁰. W przypadku pojazdu dopuszczonego do ruchu w 2024 r. – 50%, w 2025 r. – 60%, w 2026 r. – 70%, a w przypadku pojazdu oddanego do użytku po 31 grudnia 2026 r. – 80%. Począwszy od 2027 r. tylko 20% minerałów krytycznych może pochodzić od podmiotów zagranicznych,

⁹ Są to: Ford Motor Company; General Motors LLC; Tesla Inc.; American Honda Motor Co., Inc.; Audi of America, LLC, Part of Volkswagen Group of America; BMW of North America, LLC; Daimler Truck North America LLC; Hyundai Motor America; Jaguar Land Rover Ltd; Kia America Inc.; Mazda Motor of America Inc.; Mercedes-Benz USA, LLC; Mitsubishi Motors North America, Inc; Nissan North America; Porsche Cars North America, Inc.; Toyota Motor Sales, U.S.A., Inc.; Volkswagen Group of America; Volvo Car North America, LLC.

¹⁰ Wymóg składnika krajowego jest jedną z pozataryfowych barier handlowych. Jest powiązany z większością ulg podatkowych przewidzianych w IRA, naruszającą zasady Światowej Organizacji Handlu.

zaś od 2029 r. całkowicie wykluczone z dofinansowania będą pojazdy zawierające komponenty akumulatorów pochodzące od podmiotów zagranicznych.

W przypadku pojazdu dopuszczonego do ruchu w latach 2024–2025 udział krajowych materiałów krytycznych powinien wynieść 60%, w 2026 r. – 70%, w 2027 r. – 80%, w 2028 r. – 90%, a w przypadku pojazdu oddanego do użytku po 31 grudnia 2028 r. – 100%.

Warunek ten może jednak zostać złagodzony, ponieważ w marcu 2023 r. Stany Zjednoczone i UE rozpoczęły negocjacje, aby umożliwić minerałom pochodzącym z państw UE zakwalifikowanie się do ulg podatkowych w ramach amerykańskiej ustawy. W ogłoszeniu z 10 marca 2023 r. prezydent Stanów Zjednoczonych Joe Biden i przewodnicząca Komisji Europejskiej Ursula von der Leyen zapowiedzieli, że pakt obejmie również materiały wydobywane lub przetwarzane w UE, które są następnie wykorzystywane do produkcji pojazdów elektrycznych w Stanach Zjednoczonych. Do końca 2023 r. nie weszły jednak w życie odpowiednie przepisy umożliwiające stosowanie materiałów krytycznych w pojazdach podlegających dopłatom.

Należy jednak podkreślić, że ulgi nabyte po zakupie pojazdu niskoemisyjnego są ograniczone kwotowo co do wartości pojazdu – cena samochodu osobowego nie może przekroczyć 55 tys. USD, zaś samochodu typu van, pick-up lub na cele sportowe – 80 tys. USD. Dodatkowym ograniczeniem stosowania dopłat jest próg dochodowy – ulga podatkowa nie jest dostępna dla konsumentów, których dochody brutto wynoszą ponad 300 tys. USD rocznie w przypadku dwuosobowego gospodarstwa domowego, 225 tys. USD rocznie dochodów jednej osoby pracującej w rodzinie lub 150 tys. USD w przypadku osób samotnych.

Wspomniany wymóg składnika krajowego nie dotyczy dotacji na zakup używanych samochodów elektrycznych, w przypadku których przewidziano wsparcie do 30% ceny zakupu pojazdu, do maksimum 4 tys. USD (wsparcie na zakup używanego samochodu elektrycznego o wartości poniżej 25 tys. USD i zakupionego po 1 stycznia 2023 r.). Podobnie jest w odniesieniu do nabywania samochodów użytkowych, dla których przewidziano ulgi w wysokości albo 15% wartości pojazdu, albo 30% dla pojazdów bez silników spalinowych, lub kwoty, o jaką cena zakupu przekracza cenę porównywalnego pojazdu spalinowego. Ponadto wsparcie jest ograniczone do 7,5 tys. USD na pojazd do 14 tys. lbs (6 ton) i wartości 40 tys. USD dla wszystkich innych pojazdów (PEV i FCV).

W ramach realizacji ustawy IRA już w październiku 2022 r. Departament Energii ogłosił pierwszy program finansowania krajowej produkcji akumulatorów do pojazdów elektrycznych i sieci elektrycznej w kwocie 2,8 mld USD

dla 20 firm produkcyjnych w 12 stanach. Natomiast finansowanie rozwoju fabryk produkcji samochodów elektrycznych i komponentów (m.in. baterii) ma wynieść łącznie ponad 9 mld USD.

Mimo ustaleń w zakresie udzielania dopłat do zakupu pojazdów produkowanych z użyciem materiałów krytycznych pochodzących z UE skala subsydiów jest często kwestionowana w Europie. Podkreśla się, że mogą one zakłócić prawidłowe funkcjonowanie mechanizmów rynkowych i handlu międzynarodowego. Zachęty w postaci dopłat zarówno związanych z wydatkami kapitałowymi, jak i operacyjnymi, a także dopłaty bezpośrednie dla konsumentów oraz niższe koszty energii mogą być na tyle atrakcyjne dla wielu przedsiębiorstw europejskich, że zachęcą je do relokacji działalności do Stanów Zjednoczonych.

PODSUMOWANIE

Pierwszy rok obowiązywania IRA można podsumować bardzo pozytywnie. Ekonomiści spodziewają się, że wskutek pozytywnych sygnałów z rynku i poprawy koniunktury w marcu 2024 r. FED zdecyduje o obniżeniu stóp procentowych. Jest wysoce prawdopodobne, że aktywność inwestycyjna pozostała bardzo ożywiona, ponieważ ustawy takie jak *Inflation Reduction Act* i *Chips and Science Act* wprowadzają do gospodarki (aż do końca 2031 r.) biliony dolarów w celu stymulowania inwestycji. Bank Światowy spodziewa się wzrostu gospodarczego w USA na poziomie 1,6% w 2024 r. i 1,7% w 2025 r. (Bank Światowy, 2024).

Zyski przedsiębiorstw po opodatkowaniu osiągnęły poziom 12,1% PKB w drugim kwartale 2022 r., najwyższy od co najmniej lat 40. ubiegłego wieku („The Economist”, 22.08.2022 r.), a przychody spółek z indeksu S&P 500, w tym spółek energetycznych, wzrosły w tym samym czasie o prawie 14%. Ustanowione w ciągu ostatnich kilku lat instrumentarium amerykańskie polityki przemysłowej stanowi największą od czasów Wielkiego Kryzysu skalę wsparcia krajowych zdolności produkcyjnych. I jak widać, nie jest to program ratunkowy, chroniący przedsiębiorstwa przed upadkiem, a raczej budujący ich potencjał nie tylko do rozwoju produkcji krajowej, ale także w konkurowaniu na arenie międzynarodowej.

Dodatkowo wprowadzone w 2023 r. zachęty są ważne także dla firm europejskich, które zaczynają rozważać plany rozszerzenia już prowadzonej działalności w USA lub pojawienia się na tym rynku. Polski Instytut Ekonomiczny, powołując się na dane z badania E&Y, wskazuje, że 17% przedsiębiorstw z Europy, zachęczone dotacjami i ulgami z IRA, planuje inwestycje

w USA. Są to takie firmy, jak m.in. BASF, Stellantis, Iberdrola, Siemens Gamesa, Solvay, Volkswagen, BMW, Engie¹¹.

Ustawa IRA i inne ustawy regulujące stosowanie celowych dotacji i ulg były przygotowywane z myślą o odbudowie potencjału przemysłowego i poprawie konkurencyjności gospodarki USA. Miały również zachęcać do zaopatrywania się w kluczowe towary w kraju i rozwijać komercjalizację wiodących technologii związanych z nowoczesnymi i czystymi źródłami energii. Wszystko to będzie służyć samowystarczalności amerykańskiej gospodarki.

BIBLIOGRAFIA

- 2022–2023 Global Risks Perception Survey*, World Economic Forum, 2023.
- 2023–2024 Global Risks Perception Survey*, World Economic Forum, 2024.
- Building a clean energy economy: a guidebook to the inflation reduction act's investments in clean energy and climate action*, The White House, Waszyngton, 2023.
- Critical Minerals Market Review 2023*, International Energy Agency Report, 2023, <https://www.iea.org/reports/critical-minerals-market-review-2023/key-market-trends> [dostęp: 9.01.2024].
- Global Economic Prospect 2024*, World Bank, 2024, <https://www.iea.org/reports/critical-minerals-market-review-2023/key-market-trends> [dostęp: 2.01.2024].
- Komisja Europejska, 2022, *Tymczasowe kryzysowe ramy środków pomocy państwa w celu wsparcia gospodarki po agresji Rosji wobec Ukrainy (2022/C 131 I/01), (2022/C 426/01), (2022/C 280/01)*.
- „Miesięcznik Makroekonomiczny PIE” 2023, nr 11, https://pie.net.pl/wp-content/uploads/2023/12/Miesiecznik-Makro_11-23.pdf [dostęp: 17.12.2023].
- Sustainability & Climate – IRA and the net-zero race – How EU industrial policy should respond*, „Deloitte” 2023, 3.
- „The Economist”, 22.08.2022 r.
- van Nieuwenhuijzen, V., Willner, M., Reinders, S., Utkarsh A., *The US Inflation Reduction Act is driving clean-energy investment one year in*, Goldman Sachs Perspectives, 2023, <https://www.gsam.com/content/gsam/us/en/institutions/market-insights/gsam-insights/perspectives/2023/us-inflation-reduction-act-is-driving-clean-energy-investment-one-year-in.html> [dostęp: 12.12.2023].

¹¹ Na podstawie: „Miesięcznik Makroekonomiczny PIE” 2023, nr 11, https://pie.net.pl/wp-content/uploads/2023/12/Miesiecznik-Makro_11-23.pdf [dostęp: 17.12.2023].

PROGRAMY INWESTYCYJNE STANÓW ZJEDNOCZONYCH MAJĄCE NA CELU UTRZYMANIE PRZEWAGI TECHNOLOGICZNEJ NAD CHINAMI

Streszczenie

Głównym celem artykułu jest przedstawienie pogłębionej analizy wpływu ustawy o redukcji inflacji (IRA) na konkurencyjność gospodarki amerykańskiej i realizację planów zmierzających do uniezależnienia amerykańskiego przemysłu od zagranicy. W artykule podejmuje się krytyczną analizę najważniejszych narzędzi wsparcia przedsiębiorstw w zakresie energetyki i technologii produkcyjnych wprowadzonych ustawą IRA i ocenia się te rozwiązania w kontekście przewag technologicznych Stanów Zjednoczonych.

Słowa kluczowe: polityka przemysłowa, subsydia, zwolnienia podatkowe, konkurencyjność

US INVESTMENT PROGRAMMES TO SUSTAIN TECHNOLOGICAL ADVANTAGE OVER CHINA

Abstract

The article's primary goal is to present a thorough study of how the Inflation Reduction Act (IRA) has affected US economic competitiveness and the execution of initiatives to reduce reliance on foreign markets for US business. This analysis evaluates these solutions in light of US technological advantages and critically examines the main business assistance tools for manufacturing and energy technologies provided by the IRA Act.

Keywords: industrial policy, subsidies, tax credit, competitiveness

Cytuj jako: Przeździecka E., *Programy inwestycyjne Stanów Zjednoczonych mające na celu utrzymanie przewagi technologicznej nad Chinami*, „Myśl Ekonomiczna i Polityczna” 2023, nr 4(79), s. 135–149. DOI: 10.26399/meip.4(79).2023.30/e.przezdziecka

Cite as: Przeździecka E. (2023). 'US Investment Programmes to Sustain Technological Advantage over China'. *Myśl Ekonomiczna i Polityczna* 4(79), 135–149. DOI: 10.26399/meip.4(79).2023.30/e.przezdziecka

Maciej Rogalski*

POLITYKA UNII EUROPEJSKIEJ WOBEC CHIN – UREGULOWANIA W ZAKRESIE DOSTAWCÓW INFRASTRUKTURY 5G

DOI: 10.26399/meip.4(79).2023.31/m.rogalski

WPROWADZENIE

Od kilku lat na całym świecie, w tym w Europie, trwa budowa sieci służących do świadczenia usług telekomunikacyjnych w technologii 5G¹. Technologia ta pozwala na nieporównywalnie większe przesyłanie danych niż te dotychczas stosowane. Będzie to rewolucja technologiczna w zakresie świadczenia usług telekomunikacyjnych, pozwalająca na szybszy rozwój różnych nowych usług i rozwiązań, jak pojazdy autonomiczne czy operacje chirurgiczne na odległość. Technologia ta będzie oczywiście stosowana nie tylko w różnych sektorach najnowszych dziedzin gospodarki, ale także przez struktury państwowe, wojsko czy policję. Na świecie infrastrukturę do technologii 5G dostarcza zaledwie kilku producentów: w Europie Nokia i Ericsson, a poza nią chiński Huawei i ZTE oraz koreański Samsung. W ostatnich kilku latach kwestia sprzętu do budowy infrastruktury 5G pochodzącego z Chin stała się przedmiotem bardzo ożywionej dyskusji pomiędzy USA a Chinami. Ze strony USA podnoszone są wątpliwości, czy sprzęt ten zapewnia bezpieczeństwo w korzystaniu z usług 5G przez obywateli i podmioty na świecie, w tym w Unii Europejskiej (UE), z uwagi na możliwy wpływ na ich producentów ze strony chińskiego rządu. Po raz pierwszy więc pojawiła się kwestia zapewnienia

---

* Uczelnia Łazarskiego, e-mail: maciej@rogalski.waw.pl, ORCID: 0000-0003-4366-642X.

¹ Technologia mobilna piątej generacji obejmująca standard systemu, który musi spełniać założenia Międzynarodowego Związku Telekomunikacyjnego (ang. ITU), oznaczona jako IMT-2020.

bezpieczeństwa korzystania z usług telekomunikacyjnych w związku z tym, z jakiego kraju pochodzi producent, którego sprzęt będzie wykorzystywany do budowy infrastruktury służącej do świadczenia usług w określonej technologii, w tym przypadku 5G.

Prowadzona pomiędzy USA i Chinami dyskusja spowodowała, że w UE poza już obowiązującymi uregulowaniami ochrony sieci komunikacji elektronicznej², przyjęto nowe dokumenty, które odnoszą się bezpośrednio do bezpieczeństwa infrastruktury i usług świadczonych w określonej technologii, czyli 5G. 26 marca 2019 r. Komisja Europejska (KE) przyjęła Zalecenia (UE) 2019/534 w sprawie cyberbezpieczeństwa sieci 5G, C/2019/2335 (Zalecenia)³. Grupa Współpracy ds. Sieci i Systemów Informatycznych (NISCG)⁴ przygotowała raport z 9 października 2019 r., *EU coordinated risk assessment of the cybersecurity of 5G networks*, który zawierał analizę zagrożeń dla sieci 5G. W listopadzie 2019 r. ENISA w raporcie *ENISA Threat Landscape for 5G Networks*⁵ przedstawiła katalog możliwych zagrożeń dla sieci 5G. 29 stycznia 2020 r. został opublikowany przez NISCG, przygotowany we współpracy z KE i ENISA, raport zatytułowany: *Cybersecurity of 5G networks EU Toolbox of risk mitigating measures (5G Toolbox)*⁶.

W artykule przeanalizowane zostanie wdrożenie tych wymagań pod względem formy prawnej regulacji. Celem tej analizy jest udzielenie odpowiedzi na pytanie, czy uzasadnione jest na obecnym etapie przyjętych uregulowań dotyczących HRV i ich wdrażania uchwalanie jednolitych unijnych przepisów

² Zob. dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/1972 z dnia 11 grudnia 2018 r. ustanawiającą Europejski kodeks łączności elektronicznej (wersja przekształcona) („EKŁE”), Dz. Urz. UE L Nr 321, dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2022/2555 z dnia 14 grudnia 2022 r. w sprawie środków na rzecz wysokiego wspólnego poziomu cyberbezpieczeństwa na terytorium Unii, zmieniającą rozporządzenie (UE) nr 910/2014, i dyrektywę (UE) 2018/1972 oraz uchylającą dyrektywę (UE) 2016/1148 (dyrektywa NIS 2) (tekst mający znaczenie dla EOG) („NIS 2”), Dz. Urz. UE L Nr 333; rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/881 z dnia 17 kwietnia 2019 r. w sprawie ENISA (Agencji Unii Europejskiej ds. Cyberbezpieczeństwa Sieci i Informacji) oraz certyfikacji cyberbezpieczeństwa w zakresie technologii informacyjno-komunikacyjnych oraz uchylenia rozporządzenia (UE) nr 526/2013, Dz. Urz. UE L Nr 151 („Rozporządzenie 2019/881”).

³ *Commission Recommendation on the Cybersecurity of 5G networks*, C(2019) 2335 final, Dz. U. UE L 88, 29.3.2019, s. 42–47.

⁴ Network and Information System Cooperation Group.

⁵ <https://www.enisa.europa.eu/publications/enisa-threat-landscape-for-5g-networks> [dostęp: 30.09.2023].

⁶ <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/cybersecurity-5g-networks-eu-toolbox-risk-mitigating-measures> [dostęp: 25.08.2023].

w tym zakresie. W celu weryfikacji tezy o braku konieczności przyjmowania takich przepisów zastosowana zostanie głównie metoda formalno-dogmatyczna oraz komparatystyczna.

1. 5G TOOLBOX

5G Toolbox to opracowanie w zakresie kalkulacji ryzyk i zarządzania nimi, stosowane w korporacjach. Ma charakter techniczny i organizacyjny. Określa potencjalne obszary ryzyk oraz środki zaradcze. Środki zaradcze dzieli na środki strategiczne (*strategic measures*) i techniczne (*technical measures*). Wśród ośmiu środków zaradczych wymienia działania polegające na ocenie ryzyk związanych z konkretnym dostawcą i „zastosowanie restrykcji” w stosunku do dostawcy uznanego za „dostawcę wysokiego ryzyka” (*high risk vendor – HRV*), włączając w to „niezbędne wyłączenia” w zakresie kluczowych zasobów (*key assets*) w celu skutecznego zarządzania ryzykiem. W dalszej części 5G Toolbox podaje się przykłady *key assets: core network functions* czy *access network functions*. Ryzyka związane z danym dostawcą są ogólnie opisane, bez określenia jasnych i sprawdzalnych kryteriów. Wśród kilku zdań poświęconych temu ryzyku wskazuje się m.in. na możliwość „wywierania wpływu na danego dostawcę przez dane państwo, zgodnie z jego systemem prawnym, w celu uzyskania dostępu do kluczowych elementów sieci”.

29 stycznia 2020 r. KE przedstawiła komunikat COM (2020)50 *Secure 5G deployment in the EU – Implementing the EU Toolbox*⁷, w którym zatwierdziła wnioski wynikające z 5G Toolbox i podkreśliła znaczenie ich skutecznego i szybkiego wdrożenia oraz wezwała państwa członkowskie do podjęcia konkretnych kroków w celu ich wprowadzenia. NISCG, przy wsparciu KE oraz ENISA, przygotował w lipcu 2020 r. *Report on Member States’ Progress in Implementing the EU Toolbox on 5G Cybersecurity*⁸. 10 grudnia 2020 r. ENISA opublikowała wytyczne w celu zapewnienia wspólnego podejścia do bezpieczeństwa sieci i usług łączności elektronicznej (*Guideline on Security Measures under the EECC*) (Wytyczne)⁹. Uzupełnieniem Wytycznych jest

⁷ https://ec.europa.eu/newsroom/dae/document.cfm?doc_id=64481 [dostęp: 22.09.2023].

⁸ <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/report-member-states-progress-implementing-eu-toolbox-5g-cybersecurity> [dostęp: 24.08.2023].

⁹ <https://www.enisa.europa.eu/publications/guideline-on-security-measures-under-the-eecc/> [dostęp: 20.08.2023].

*5G Supplement – to the Guideline on Security Measures under the EECC (5G Supplement)*¹⁰, który koncentruje się na cyberbezpieczeństwie sieci 5G.

W grudniu 2020 r. Komisja dokonała przeglądu skutków Zalecenia z 26 marca 2019 r., a w szczególności oceniła osiągnięte etapy wdrożenia¹¹. Wnioski z tego przeglądu doprowadziły do określenia kluczowych celów i konkretnych działań na potrzeby przyszłych skoordynowanych prac na poziomie UE w zakresie cyberbezpieczeństwa 5G, określonych w unijnej strategii bezpieczeństwa cybernetycznego na dekadę cyfrową. Wśród nich wskazano w szczególności na potrzebę zapewnienia zbieżnych krajowych podejść do ograniczania ryzyka w całej UE¹². Zalecenia zostały przygotowane także przez Europejski Trybunał Obrachunkowy (the European Court of Auditors, ECA) w specjalnym raporcie ze stycznia 2022 r.¹³ ECA zwrócił uwagę, że państwa członkowskie zastosowały rozbieżne podejścia do stosowania sprzętu od dostawców wysokiego ryzyka lub zakresu ograniczeń. Wskazał na potrzebę dostarczenia dalszych wskazówek lub działań wspierających dotyczących kluczowych elementów zestawu narzędzi UE w zakresie cyberbezpieczeństwa 5G, takich jak kryteria oceny dostawców 5G i klasyfikowania ich jako dostawców wysokiego ryzyka oraz monitorowanie i składanie sprawozdań z wdrażania środków bezpieczeństwa przez państwa członkowskie¹⁴.

W swoim zaleceniu z 9 grudnia 2022 r. Rada zwróciła się do agencji NISCG o przyspieszenie trwających prac nad oceną ryzyka bezpieczeństwa cybernetycznego i odporności europejskich infrastruktur i sieci komunikacyjnych¹⁵. 15 czerwca 2023 r. został opublikowany przygotowany przez NISCG

¹⁰ <https://www.enisa.europa.eu/publications/5g-supplement-security-measures-under-eecc/> [dostęp: 20.09.2023].

¹¹ *Commission Report on the impacts of the Commission Recommendation 2019/534 of 26 March 2019 on the Cybersecurity of 5G networks*, SWD(2020) 357 final, <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14354-2020-INIT/en/pdf> [dostęp: 14.08.2023].

¹² *Joint Communication to the European Parliament and the Council, The EU's Cybersecurity Strategy for the Digital Decade, JOIN (2020)18*, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A52020JC0018> [dostęp: 14.09.2023].

¹³ *Special Report. 5G roll-out in the EU: delays in deployment of networks with security issues remaining unresolved*, https://www.eca.europa.eu/lists/ecadocuments/sr22_03/sr_security-5g-networks_en.pdf [dostęp: 13.07.2023].

¹⁴ <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9616-2022-INIT/en/pdf> [dostęp: 13.07.2023].

¹⁵ *Council Recommendation 15623/22 on a Union-wide coordinated approach to strengthen the resilience of critical infrastructure, 9 December 2022*; <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/second-report-member-states-progress-implementing-eu-toolbox-5g-cybersecurity> [dostęp: 26.07.2023].

Second report on Member States' Progress in implementing the EU Toolbox on 5G Cybersecurity (raport z 15 czerwca 2023 r.)¹⁶. Przedstawiono w nim stan wdrażania różnych środków z zestawu narzędzi UE, w tym środków z 5G Toolbox, na szczeblu krajowym i unijnym od pierwszego sprawozdania z postępów z lipca 2020 r. Zgodnie ze środkami strategicznymi wyznaczonymi jako SM03 w 5G Toolbox państwa członkowskie powinny wyznaczać ramy prawne, aby władze krajowe mogły oceniać profil ryzyka dostawców i na tej podstawie stosować ograniczenia (wyłączenia). Zaleca dokonanie oceny profilu ryzyka dostawców i zastosowanie ograniczeń, w tym niezbędnych wyłączeń, aby skutecznie ograniczać ryzyko dla wrażliwych i krytycznych aktywów. Według tego raportu odpowiednie uregulowania prawne, które dają władzom krajowym uprawnienia do wprowadzania ograniczeń dla dostawców wysokiego ryzyka, wprowadziła większość krajów. Trzy kraje są w trakcie wdrażania lub przygotowania, a trzy pozostałe nie podjęły w tym zakresie działań. W obszarze wprowadzania ograniczeń na HRV spośród tych krajów 10 krajów wdrożyło restrykcje na HRV, trzy pracują nad wdrażaniem do ustawodawstwa krajowego, a 14 nie wdrożyło żadnych restrykcji. W raporcie wskazano, że w przypadku braku działań ze strony państw członkowskich co do wdrażania zestawu narzędzi w UE KE rozważy dalsze działania mające na celu zwiększenie odporności rynku wewnętrznego, w tym zbadanie możliwych ścieżek legislacyjnych, bez uszczerbku dla istniejącego prawodawstwa w krajach, które wdrożyły już ograniczenia zgodnie z 5G Toolbox lub w oparciu o niego, przy poszanowaniu kompetencji praw państw członkowskich w zakresie bezpieczeństwa narodowego. W tym zakresie uwzględnione zostaną również wyniki bieżącej oceny ryzyka cyberbezpieczeństwa infrastruktur i sieci komunikacyjnych¹⁷.

2. STAN REGULACJI DOTYCZĄCYCH HRV W KRAJACH CZŁONKOWSKICH UE

5G Toolbox przewiduje środki strategiczne, techniczne i działania wspierające. W ramach środków strategicznych przewidziany jest środek oznaczony jako SM03, polegający na ocenie ryzyka dostawców sprzętu telekomunikacyjnego, a w przypadku uznania ich za HRV na zastosowaniu odpowiednich ograni-

¹⁶ <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/second-report-member-states-progress-implementing-eu-toolbox-5g-cybersecurity> [dostęp: 28.08.2023].

¹⁷ Ibidem.

czeń dla nich. Poszczególne kraje członkowskie UE przyjęły różne sposoby wdrożenia tego środka. W większości przyjęły na poziomie krajowym odpowiednie regulacje prawne, które przewidują wdrożenie w całości 5G Toolbox lub tylko jego pewnych założeń albo też innych rozwiązań w omawianym zakresie. W celu udzielenia odpowiedzi na pytanie o potrzebę wprowadzenia ewentualnie jednolitych regulacji na poziomie UE dotyczących HRV niezbędne jest dokonanie analizy dotychczasowego prawnego sposobu wdrożenia 5G Toolbox w poszczególnych krajach członkowskich. Chodzi o ustalenie, czy w ogóle zostały uchwalone w poszczególnych krajach przepisy i jaką mają formę. Odnośnie do formy prawnej istotne jest w szczególności ustalenie, czy regulacje miały charakter przepisów rangi ustawowej lub dekretów. Przepisy tej rangi są bowiem przepisami powszechnie obowiązującymi w danym kraju. Nie chodzi więc o wytyczne, zalecenia czy opracowania pochodzące od podmiotów, które nie mają kompetencji do uchwalania (wydawania) przepisów rangi ustawowej czy dekretów, np. zalecenia wydawane przez organ regulacyjny w danym kraju.

W raporcie z 15 czerwca 2023 r. jest mowa o przyjęciu przez większość krajów UE „legislative measures giving national authorities the powers to perform an assessment of suppliers and issue restrictions”¹⁸. W raporcie tym nie ma definicji określenia *legislative measures*. Wynika jednak z niego, że przyjęto szerokie rozumienie *legislative measures*, a więc jakichkolwiek regulacji prawnych, które umożliwiłyby wdrożenie 5G Toolbox. W tym szerokim ujęciu są to więc nie tylko ustawy czy dekryty z mocą ustaw, ale także akty wykonawcze do ustaw, a ponadto wszelkie regulacje wydawane podczas rozdysponowywania w trybie aukcyjnym częstotliwości 5G, zalecenia i wytyczne organów regulacyjnych czy rekomendacje innych organów lub zespołów doradczych.

Zgodnie jednak z art. 288 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (TFUE)¹⁹ do aktów prawnych UE zalicza się: rozporządzenia, dyrektywy, decyzje, zalecenia i opinie. Rozporządzenie ma zasięg ogólny. Wiąże w całości i jest bezpośrednio stosowane we wszystkich państwach członkowskich. Dyrektywa wiąże każde państwo członkowskie, do którego jest kierowana, w odniesieniu do rezultatu, który ma być osiągnięty, pozostawia jednak organom krajowym swobodę wyboru formy i środków. Decyzja wiąże w całości,

¹⁸ Zob. *Second report on Member States' Progress in implementing the EU Toolbox on 5G Cybersecurity*, <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/second-report-member-states-progress-implementing-eu-toolbox-5g-cybersecurity>, s. 22 [dostęp: 26.07.2023].

¹⁹ Dz. Urz. UE 2012 C 326/47.

ale gdy wskazuje adresatów, wiąże tylko tych adresatów. Zalecenia i opinie nie mają mocy wiążącej. Akt prawny UE powinien więc być rozporządzeniem lub dyrektywą. Nie może być zaleceniem lub opinią, gdyż są one niewiążące. Z kolei decyzje wiążą tylko ich adresatów.

W związku z tym, w aspekcie zapowiedzi możliwych dalszych działań legislacyjnych, polegających na przyjęciu w UE przepisów, które zobowiązywały wszystkie państwa członkowskie do wykluczenia sprzętu HRV z możliwości zakupu oraz jego osunięcia z infrastruktury operatorów²⁰, należy założyć, że tego typu regulacje nie mogłyby mieć formy 5G Toolbox, czyli pewnych zaleceń (rekomendacji), ale musiałby posiadać formę odpowiedniego unijnego aktu prawnego, który jest wiążący dla państw członkowskich. Zakładając więc, że ewentualne regulacje unijne musiałyby mieć postać rozporządzenia lub dyrektywy, należałoby przeanalizować, w ilu obecnie krajach członkowskich UE znajdują się regulacje podobnej rangi legislacyjnej, jak rozporządzenia czy dyrektywy, a więc odpowiednio ustawy, dekrety i akty wykonawcze do ustaw lub dekretów. W Raporcie z 15 czerwca 2023 r. wskazano bowiem, że ewentualne rozwiązania legislacyjne będą wdrażane „bez uszczerbku dla obowiązującego prawodawstwa, które wprowadziło już ograniczenia zgodnie z 5G Toolbox lub na jego podstawie oraz przy jednoczesnym poszanowaniu kompetencji państw członkowskich w zakresie regulacji bezpieczeństwa”²¹.

Analiza w zakresie formy prawnej regulacji pokazuje, że uregulowania dotyczące HRV zostały wprowadzone w formie ustaw, dekretów lub aktów wykonawczych w 16 krajach (Austria²², Cypr²³, Czechy²⁴, Dania²⁵, Estonia²⁶, Finlandia²⁷,

²⁰ *Second report on Member States' Progress...*, s. 6, 22, 24.

²¹ *Ibidem*, s. 24.

²² Telekommunikationsgesetz 2021, StF: Bundesgesetzblatt („BGBl”) I Nr 190/2021.

²³ Ο περί Ασφάλειας Δικτύων και Συστημάτων Πληροφοριών Νόμος, 12 Αυγούστου 2020, Αριθμός 4770.

²⁴ Dekret o bezpečnostních opatřeních, kybernetických bezpečnostních incidentech, reaktivních opatřeních, hlášení kybernetické bezpečnosti požadavky a likvidace dat, dne 21. května 2018, č. 82/2018 Sb.

²⁵ Lov om leverandørsikkerhed i den kritiske teleinfrastruktur, LOV nr 1156 af 08/06/2021.

²⁶ Elektroonilise side seadus, RT I 2004, 87, 593.

²⁷ Laki sähköisistä viestintäpalveluista, 7.11.2014/917. Viestintäverkon kriittisiä osia koskeva asetus, TRAFICOM/161584/03.04.05.00/2020.

Francja²⁸, Niemcy²⁹, Irlandia³⁰, Włochy³¹, Łotwa³², Litwa³³, Luksemburg³⁴, Niderlandy³⁵, Rumunia³⁶, Szwecja³⁷), a więc w większości krajów UE. Spośród tych 16 krajów w 10 były to ustawy, w dwóch dekrety, a w czterech regulacje znalazły się zarówno w ustawie, jak i w aktach wykonawczych do nich. Pod względem przedmiotowym, czyli w jakiego rodzaju aktach prawnych (jaką pro-

²⁸ Loi visant à préserver les intérêts de la défense et de la sécurité nationale de la France dans le cadre de l'exploitation des réseaux radioélectriques mobiles, LOI n° 2019-810 du 1er août 2019. Code des postes et des communications électroniques.

²⁹ Zweites Gesetz zur Erhöhung der Sicherheit informationstechnischer Systeme vom 18. Mai 2021 (BGBl. Teil I Nr 25). Gesetz über das Bundesamt für Sicherheit in der Informationstechnik (BSI-Gesetz – BSIG), vom 14. August 2009 (BGBl. I S. 2821). Das Telekommunikationsgesetz vom 23. Juni 2021 (BGBl. I S. 1858). Katalog von Sicherheitsanforderungen für das Betreiben von Telekommunikations- und Datenverarbeitungssystemen sowie für die Verarbeitung personenbezogener Daten nach § 109 Telekommunikationsgesetz (TKG) Version 2.0. Herausgeber: Bundesnetzagentur für Elektrizität, Gas, Telekommunikation, Post und Eisenbahn.

³⁰ Electronic Communications Security Measures.

³¹ Decreto-Legge 15 marzo 2012, n. 21. Norme in materia di poteri speciali sugli assetti societari nei settori della difesa e della sicurezza nazionale, nonche' per le attivita' di rilevanza strategica nei settori dell'energia, dei trasporti e delle comunicazioni (12G0040). Decreto-Legge 21 settembre 2019, n. 105. Disposizioni urgenti in materia di perimetro di sicurezza nazionale cibernetica ((e di disciplina dei poteri speciali nei settori di rilevanza strategica)) (19G00111). Decree-Law 21 September 2019, n. 105. Urgent provisions on the perimeter of national cyber security ((and on the regulation of special powers in sectors of strategic importance)) (19G00111).

³² Informācijas tehnoloģiju drošības likums, Latvijas Vēstnesis, 178, 10.11.2010. MK noteikumi Nr.100 Pieņemti 2011.gada 1.februārī Informācijas tehnoloģiju kritiskās infrastruktūras drošības pasākumu plānošanas un īstenošanas kārtība, Latvijas Vēstnesis, 25, 15.02.2011. MK noteikumi Nr.442 Pieņemti 2015.gada 28.jūlijā, Kārtība, kādā nodrošina informācijas un komunikācijas tehnoloģiju sistēmu atbilstību minimālajām drošības prasībām, Latvijas Vēstnesis, 149, 03.08.2015.

³³ Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatymas, 2004 m. balandžio 15 d. Nr. IX-2135.

³⁴ Loi du 17 décembre 2021 portant transposition de la directive (UE) 2018/1972 du Parlement européen et du Conseil du 11 décembre 2018 établissant le code des communications électroniques européen et portant modification de la loi modifiée du 30 mai 2005 portant: 1) organisation de l'Institut Luxembourgeois de Régulation; 2) modification de la loi modifiée du 22 juin 1963 fixant le régime des traitements des fonctionnaires de l'État.

³⁵ Besluit veiligheid en integriteit telecommunicatie, Geldend van 01-03-2020.

³⁶ Legea nr. 163/2021 privind adoptarea unor măsuri referitoare la infrastructuri informatice și de comunicații de interes național și condițiile implementării rețelelor 5G, Monitorul Oficial, Partea I nr. 590 din 11 iunie 2021.

³⁷ Zákon o kybernetickéj bezpečnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov, v znení účinnom k Lag om elektronisk kommunikation (2022-482).

blematykę regulujących) znajdowały się postanowienia dotyczące HRV, były to w większości krajowe regulacje dotyczące sfery prawa komunikacji elektronicznej, wprowadzane przeważnie z związku z implementacją EKŁE. Drugim miejscem zamieszczania tych regulacji były odpowiednie regulacje krajowe poświęcone cyberbezpieczeństwu, a trzecim specjalnie przyjęte, poświęcone HRV akty prawne.

3. POTRZEBA WPROWADZENIA JEDNOLITYCH REGULACJI UNIJNYCH

W raporcie z 15 czerwca 2023 r.³⁸ wskazano, że KE rozważa wprowadzenie jednolitych regulacji unijnych dla HRV. W związku z tym należy uwzględnić kilka istotnych elementów. Przede wszystkim, jak już to zostało zastrzeżone we wspomnianym raporcie, należy uwzględnić, że część krajów wprowadziła już do swoich przepisów regulacje dotyczące HRV, oparte na postanowieniach 5G Toolbox. W przypadku przyjęcia jednolitych regulacji unijnych musiałyby one m.in. spełniać wymagania UE w zakresie zagwarantowania uczestnikom tych postępowań ochrony ich podstawowych praw w tym postępowaniu, w szczególności prawa do sądu poprzez możliwość zaskarżenia wydanych decyzji w takim postępowaniu³⁹, w tym także tymczasowego, do czasu rozpoznania sprawy przez sąd wstrzymania ich wykonalności⁴⁰.

Według raportu z 15 czerwca 2023 r. spośród państw członkowskich, w których obowiązują lub przygotowywane są ramy regulacyjne, 17 państw członkowskich wprowadziło lub wprowadzi podejście *ex ante*, umożliwiające zakazanie wdrażania sprzętu 5G⁴¹, a 10 państw członkowskich skorzystało z tych uprawnień, aby nałożyć na MNO obowiązek ograniczenia lub wykluczenia dostawców uznanych za HRV z ich sieci 5G, np. Dania, Szwecja, Estonia, Łotwa i Litwa. W trzech państwach członkowskich decyzje dotyczące dostawców lub sprzętu wysokiego ryzyka są podejmowane na podstawie wniosków MNO⁴² o wdrożenie sprzętu 5G. Ograniczenia dotyczą krytycznego sprzętu sieciowego w co najmniej sześciu państwach członkowskich. W pozostałych

³⁸ <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/second-report-member-states-progress-implementing-eu-toolbox-5g-cybersecurity>, s. 24 [dostęp: 28.08.2023].

³⁹ Por. P. Hofmański, A. Wróbel, *Artykuł 6 [w:] Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności. Tom I. Komentarz do artykułów 1–18*, red. L. Garlicki, CH Beck, Warszawa 2010, SIP Legalis, pkt 36–37.

⁴⁰ Por. P. Daniel, *Ochrona tymczasowa w przepisach p.p.s.a. w świetle prawa unijnego*, „Zeszyty Naukowe Sądownictwa Administracyjnego” 2011, nr 5, s. 36 i n.

⁴¹ *Second report on Member States' Progress...*, s. 7–8.

⁴² Mobile Network Operator.

czterech państwach członkowskich treść decyzji jest poufna, a ich dokładny zakres nie jest znany⁴³. W co najmniej ośmiu państwach członkowskich jeden lub kilku operatorów przeszło od jednego z dwóch dostawców nieposiadających siedziby w UE (Huawei lub ZTE) do dostawców z siedzibami w UE (Ericsson lub Nokia). W niektórych przypadkach zmiany te zostały wprowadzone przed podjęciem decyzji o ograniczeniach dla HRV lub w państwach członkowskich, w których nie podjęto jeszcze takich decyzji. Z drugiej strony, w co najmniej dwóch państwach członkowskich jeden operator zmienił dostawcę z pochodzącego z UE na dostawcę spoza UE. W pozostałych przypadkach operatorzy nie wybrali jeszcze swoich dostawców sprzętu do budowy sieci niezbędnej do świadczenia usług 5G⁴⁴. W przypadku przyjęcia jednolitych regulacji unijnych powstanie kwestia relacji przyjętych regulacji unijnych do przepisów obowiązujących już w krajach członkowskich UE. Spowodować to może szereg niejasności i wątpliwości wynikających z tego, że w tym samym zakresie przedmiotowym występują zarówno regulacje unijne, jak i krajowe. Rozwiązaniem tego problemu mogłoby być przyjęcie zasady, że regulacje unijne obowiązują tylko w tym zakresie, który nie jest uregulowany przez prawo krajowe, ale z kolei mogłoby to być sprzeczne z zasadą pierwszeństwa prawa unijnego przed krajowym⁴⁵.

Nawet w przypadku niektórych krajów, gdzie nie wprowadzono przepisów ustawowych, w praktyce jednak zastosowano ograniczenia dla HRV. Przykładem może być Grecja, gdzie operatorzy (COSMOTE, Wind Hellas) wybrali do budowy infrastruktury 5G dostawcę europejskiego⁴⁶. Podobnie w Belgii, gdzie Rada Bezpieczeństwa Narodowego Belgii stwierdziła, że HRV nie powinni być częścią „rdzenia” przyszłej sieci telekomunikacyjnej 5G i mogą stanowić maksymalnie 35% całej sieci. Ich obecność nie powinna być również dozwolona w niektórych wrażliwych obszarach, np. w pobliżu terenów

⁴³ *Second report on Member States' Progress...*, s. 8.

⁴⁴ European Court of Auditors, Special Report 03/2022, p. 16–40, <https://www.eca.europa.eu/en/publications?did=60614> [dostęp: 20.08.2023].

⁴⁵ Zob. K. Wójtowicz, *Zasady stosowania prawa wspólnotowego w państwach członkowskich Unii Europejskiej*, Warszawa 2003, s. 120; D. Kornobis-Romanowska, *Kompetencje wspólnotowe sądów krajowych – przegląd zagadnień*, [w:] *Stosowanie prawa wspólnotowego w prawie wewnętrznym z uwzględnieniem prawa polskiego*, red. D. Kornobis-Romanowska, Warszawa 2004, s. 23; T. Wasilewski, *Stosunek wzajemny. Porządek międzynarodowy, prawo międzynarodowe, europejskie prawo wspólnotowe, prawo krajowe*, Toruń 2009, s. 172–174.

⁴⁶ <https://www.ericsson.com/en/press-releases/2020/12/ericsson-brings-5g-to-greece-with-wind-hellas>; https://www.cosmote.gr/cs/otegroup/en/nea_ependysh_yphresion5g.html [dostęp: 24.09.2023].

wojskowych⁴⁷. Działający w Belgii operatorzy (Orange, Proximus) wybrali dostawcę europejskiego do budowy sieci 5G w Belgii⁴⁸. Podobnie w Portugalii, gdzie funkcjonuje Rada ds. Bezpieczeństwa, utworzona w ramach the Cross-sector Safety and Security Communications (CSSC), która jest organem doradczym premiera. W maju 2023 r. Rada ta wskazała na ryzyka ze strony dostawców sprzętu do budowy sieci 5G pochodzących z krajów, które nie są członkiem UE, NATO⁴⁹ lub OECD⁵⁰ i w których rządy mogą wpływać na przedsiębiorstwa z siedzibą w tych krajach, a które to przedsiębiorstwa prowadzą działalność w krajach trzecich. Rada ds. Bezpieczeństwa w Portugalii przedstawiła plan wykluczenia lub zastosowania ograniczeń w korzystaniu ze sprzętu uznanego za wysoce ryzykowny w sieci 5G. Portugalski regulator rynku telekomunikacyjnego ANACOM⁵¹ będzie odpowiedzialny za realizację postanowień Rady, a terminy będą ustalane indywidualnie dla każdego przypadku. Z kolei w październiku 2020 r. Bułgaria podpisała porozumienie z USA w sprawie bezpieczeństwa szybkich sieci szerokopasmowych, które także może być wykorzystywane dla wprowadzenia ograniczeń dla HRV⁵².

Zauważyć również należy, że dalsze zaostrzenie wymagań w stosunku do przedsiębiorców komunikacji elektronicznej będzie miało także miejsce w ramach wdrażania dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2022/2555 z 14 grudnia 2022 r. w sprawie środków na rzecz wysokiego wspólnego poziomu cyberbezpieczeństwa na terytorium Unii, zmieniającej rozporządzenie (UE) nr 910/2014 i dyrektywę (UE) 2018/1972 oraz uchylającą dyrektywę (UE) 2016/1148, Dz. Urz. UE. L Nr 333 (dyrektywa NIS 2). Dyrektywa ta zapewnia NISCG we współpracy z Komisją i ENISA możliwość przeprowadzania w obszarze ICT⁵³ skoordynowanych ocen ryzyka dla bezpieczeństwa krytycznych łańcuchów dostaw⁵⁴. W następstwie wezwania unijnych ministrów ds. telekomunikacji do wzmocnienia zdolności UE w zakresie

⁴⁷ <https://www.hln.be/ihtml/belgie-zet-huawei-niet-aan-de-deur~abb1615c/?referer=https%3A%2F%2Fwww.brusselstimes.com%2F> [dostęp: 24.09.2023].

⁴⁸ https://www.reuters.com/article/us-orange-nokia-security-5g-idUSKBN26U0YY?taid=5f804d3d8911f900016cdeea&utm_campaign=trueAnthem:+Trending+Content&utm_medium=trueAnthem&utm_source=twitter [dostęp: 24.09.2023].

⁴⁹ North Atlantic Treaty Organisation.

⁵⁰ Organisation for Economic Cooperation and Development.

⁵¹ Autoridade Nacional de Comunicações.

⁵² <https://www.dw.com/en/us-signs-5g-security-deal-with-bulgaria-north-macedonia-and-kosovo/a-55381594> [dostęp: 24.09.2023].

⁵³ Information and Communication Technologies.

⁵⁴ *Council conclusions on ICT supply chain security, 13664/22, 17 October 2022*, <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-13664-2022-INIT/en/pdf> [dostęp: 2.09.2023].

cyberbezpieczeństwa⁵⁵ państwa członkowskie w ramach grupy współpracy ds. bezpieczeństwa sieci i informacji prowadzą obecnie wraz z KE i ENISA oraz w ścisłej współpracy z Organem Europejskich Regulatorów Łączności Elektronicznej (BEREC)⁵⁶ ocenę ryzyka dotyczącą bezpieczeństwa cybernetycznego i odporności europejskich infrastruktur i sieci komunikacyjnych. Wynikiem tych prac będzie sformułowanie zaleceń potencjalnie obejmujących wszystkie części sieci 5G i wszystkie rodzaje sieci (stacjonarne i mobilne). Warto także wskazać, że w Unijnej Strategii Cyberbezpieczeństwa na Dekadę Cyfrową⁵⁷ w zakresie cyberbezpieczeństwa 5G jako jeden z podstawowych celów wskazuje się „zapewnienie zbieżnych podejść krajowych w celu skutecznego ograniczania ryzyka w całej UE”. Chodzi więc o zapewnienie nie tyle dokładnie takich samych (poprzez prowadzenie jednolitych regulacji na poziomie UE), ale zapewnienie zbieżnych podejść na poziomie poszczególnych krajów członkowskich UE do skutecznego ograniczania ryzyka w całej UE.

PODSUMOWANIE

Analiza stanu regulacji w poszczególnych krajach członkowskich UE wskazuje, że w szeregu z nich wprowadzono już regulacje dotyczące HRV oparte na postanowieniach 5G Toolbox. Z kolei w niektórych krajach, gdzie nie wprowadzono w wewnętrznych regulacjach prawnych przepisów ustawowych dotyczących HRV, w praktyce zastosowano wobec nich ograniczenia. Wymagania prawne dla HRV przewidziane są także w dyrektywie NIS 2 i dotyczą bezpieczeństwa łańcucha dostaw. Nie wydaje się więc konieczne, na obecnym etapie regulacji w poszczególnych krajach członkowskich faktycznego wdrażania ograniczeń dla HRV oraz stanu świadczenia usług telekomunikacyjnych w oparciu o technologie 5G, przyjmowanie jeszcze nowych, jednolitych unijnych regulacji w zakresie dostawców wysokiego ryzyka.

⁵⁵ *Informal meeting of the Telecommunications Ministers, Nevers Call to Reinforce the EU's Cybersecurity Capabilities, 9 March 2022*, <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/tte/2022/03/08-09/> [dostęp: 1.08.2023].

⁵⁶ Body of European Regulators for Electronic Communications.

⁵⁷ *Joint Communication to the European Parliament and the Council, The EU's Cybersecurity Strategy for the Digital Decade, JOIN (2020)18*, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A52020JC0018> [dostęp: 11.10.2023].

BIBLIOGRAFIA

- Daniel P., *Ochrona tymczasowa w przepisach p.p.s.a. w świetle prawa unijnego*, „Zeszyty Naukowe Sądownictwa Administracyjnego” 2011, nr 5.
- Hofmański P., Wróbel A., *Artykuł 6*, [w:] *Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności. Tom I. Komentarz do artykułów 1–18*, red. L. Garlicki, Warszawa 2010.
- Kornobis-Romanowska D., *Kompetencje wspólnotowe sądów krajowych – przegląd zagadnień*, [w:] *Stosowanie prawa wspólnotowego w prawie wewnętrznym z uwzględnieniem prawa polskiego*, red. D. Kornobis-Romanowska, Warszawa 2004.
- Wasilewski T., *Stosunek wzajemny. Porządek międzynarodowy, prawo międzynarodowe, europejskie prawo wspólnotowe, prawo krajowe*, Toruń 2009.
- Wójtowicz K., *Zasady stosowania prawa wspólnotowego w państwach członkowskich Unii Europejskiej*, Warszawa 2003.

Źródła internetowe [dostęp: październik–grudzień 2023]

- Commission Recommendation on the Cybersecurity of 5G networks*, C(2019) 2335 final, Dz. U. UE L 88, 29.3.2019
<https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/cybersecurity-5g-networks-eu-toolbox-risk-mitigating-measures>
https://ec.europa.eu/newsroom/dae/document.cfm?doc_id=64481
<https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/report-member-states-progress-implementing-eu-toolbox-5g-cybersecurity>
<https://www.enisa.europa.eu/publications/guideline-on-security-measures-under-the-eecc/>
<https://www.enisa.europa.eu/publications/5g-supplement-security-measures-under-eecc/>
- Commission Report on the impacts of the Commission Recommendation 2019/534 of 26 March 2019 on the Cybersecurity of 5G networks*, SWD(2020) 357 final, <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14354-2020-INIT/en/pdf>
- Joint Communication to the European Parliament and the Council, The EU's Cybersecurity Strategy for the Digital Decade, JOIN (2020)18*, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A52020JC0018>
- Special Report. 5G roll-out in the EU: delays in deployment of networks with security issues remaining unresolved*, https://www.eca.europa.eu/lists/ecadocuments/sr22_03/sr_security-5g-networks_en.pdf

<https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9616-2022-INIT/en/pdf>
Council Recommendation 15623/22 on a Union-wide coordinated approach to strengthen the resilience of critical infrastructure, 9 December 2022; <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/second-report-member-states-progress-implementing-eu-toolbox-5g-cybersecurity>
<https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/second-report-member-states-progress-implementing-eu-toolbox-5g-cybersecurity>
Second report on Member States' Progress in implementing the EU Toolbox on 5G Cybersecurity, <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/second-report-member-states-progress-implementing-eu-toolbox-5g-cybersecurity>
<https://www.ericsson.com/en/press-releases/2020/12/ericsson-brings-5g-to-greece-with-wind-hellas> https://www.cosmote.gr/cs/otegroup/en/nea_ependysh_yphresion5g.html
<https://www.hln.be/iHln/belgie-zet-huawei-niet-aan-de-deur~abb1615c/?referer=https%3A%2F%2Fwww.brusselstimes.com%2F>
<https://www.reuters.com/article/us-orange-nokia-security-5g-idUSKBN26U0Y>
[Y?taid=5f804d3d8911f900016cdea&utm_campaign=trueAnthem:+Trending+Content&utm_medium=trueAnthem&utm_source=twitter](https://www.reuters.com/article/us-orange-nokia-security-5g-idUSKBN26U0Y)
<https://www.dw.com/en/us-signs-5g-security-deal-with-bulgaria-north-macedonia-and-kosovo/a-55381594>
Council conclusions on ICT supply chain security, 13664/22, 17 October 2022, <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-13664-2022-INIT/en/pdf>
Informal meeting of the Telecommunications Ministers, Nevers Call to Reinforce the EU's Cybersecurity Capabilities, 9 March 2022, <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/tte/2022/03/08-09/>
Joint Communication to the European Parliament and the Council, The EU's Cybersecurity Strategy for the Digital Decade, JOIN (2020)18, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A52020JC0018>

POLITYKA UNII EUROPEJSKIEJ WOBEC CHIN – UREGULOWANIA W ZAKRESIE DOSTAWCÓW INFRASTRUKTURY 5G

Streszczenie

Od kilku lat trwa proces budowy sieci służących do świadczenia usług telekomunikacyjnych w technologii 5G, która będzie wykorzystywana w różnych sektorach najnowszych dziedzin gospodarki, a także stosowana przez struktury państwowe. Na świecie infrastrukturę do technologii 5G dostarcza zale-

dwie kilku producentów: w Europie Nokia i Ericsson, a poza Europą chiński Huawei i ZTE oraz koreański Samsung. W ostatnich kilku latach kwestia dostarczania sprzętu do budowy infrastruktury 5G pochodzącego z Chin stała się przedmiotem ożywionej dyskusji pomiędzy USA a Chinami. Ze strony USA podnoszone są wątpliwości, czy sprzęt ten zapewnia bezpieczeństwo w korzystaniu z usług 5G przez obywateli i podmioty na świecie, w tym w Unii Europejskiej (UE), z uwagi na możliwy wpływ na ich producentów ze strony chińskiego rządu. Prowadzona między USA i Chinami dyskusja spowodowała, że w UE przyjęto szereg zaleceń w zakresie cyberbezpieczeństwa 5G, w tym *Cybersecurity of 5G networks EU Toolbox of risk mitigating measures* (5G Toolbox). Sformułowano w nich określone zalecenia dotyczące tzw. dostawców wysokiego ryzyka (HRV). W oparciu o te zalecenia część krajów UE wprowadziła regulacje krajowe dotyczące HRV. Z uwagi na różne tempo przyjmowania tych regulacji w poszczególnych krajach UE i odmienny sposób ich wdrażania i egzekwowania wdrożonych już przepisów formułowane są postulaty przyjęcia jednolitej regulacji w UE w zakresie HRV, która obowiązywałaby wszystkie kraje UE. Artykuł analizuje, czy uzasadnione jest na obecnym etapie przyjętych uregulowań dotyczących HRV uchwalanie jednolitych unijnych przepisów w tym zakresie.

Słowa kluczowe: dostawcy wysokiego ryzyka, 5G Toolbox, cyberbezpieczeństwo, infrastruktura telekomunikacyjna

EU POLICY TOWARDS CHINA: REGULATIONS FOR 5G INFRASTRUCTURE VENDORS

Abstract

The process of building networks for the provision of telecommunications services using 5G technology has been ongoing for several years, and will be used in various sectors of the newest industries, as well as in state structures. In the world, infrastructure for 5G technology is provided by only a few manufacturers. In Europe, Nokia and Ericsson, and outside Europe, Chinese Huawei and ZTE and Korean Samsung. In the last few years, the issue of supplying equipment for the construction of 5G infrastructure from China has become the subject of a heated discussion between the US and China. From the US side, doubts are raised as to whether this equipment ensures the security of use of 5G services by citizens and entities around the world,

including those in the European Union (“EU”), due to the possible influence on their manufacturers by the Chinese government. The discussion between the US and China resulted in the adoption of a number of recommendations in the EU in the field of 5G cybersecurity, including *Cybersecurity of 5G networks EU Toolbox of risk mitigating measures* (“5G Toolbox”). Specific recommendations have been formulated in the 5G Toolbox regarding the so-called High Risk Vendors (“HRV”). Based on these recommendations, some EU countries have introduced national regulations regarding HRV. Due to the different pace of adoption of these regulations in individual EU countries and the different ways of implementing these regulations and enforcing already implemented provisions, demands are being made to adopt a uniform regulation in the EU in the field of HRV, which would apply to all EU countries. The article analyzes whether it is justified to adopt uniform EU regulations in this regard at the current stage of the adopted regulations regarding HRV.

Keywords: high risk vendors, 5G Toolbox, cybersecurity, telecommunications infrastructure

Cytuj jako: Rogalski M., *Polityka Unii Europejskiej wobec Chin – uregulowania w zakresie dostawców infrastruktury 5G*, „Myśl Ekonomiczna i Polityczna” 2023, nr 4(79), s. 150–165. DOI: 10.26399/meip.4(79).2023.31/m.rogalski

Cite as: Rogalski M. (2023). ‘EU Policy Towards China: Regulations for 5G Infrastructure Vendors’. *Myśl Ekonomiczna i Polityczna* 4(79), 150–165. DOI: 10.26399/meip.4(79).2023.31/m.rogalski

Ewa Czarkowska*

PAKISTAN W POLITYCE BEZPIECZEŃSTWA CHIN W KONTEKŚCIE AMERYKAŃSKIEJ STRATEGII REGIONU INDO-PACYFIKU

DOI: 10.26399/meip.4(79).2023.32/e.czarkowska

WPROWADZENIE

W trzeciej dekadzie XXI w. jesteśmy świadkami coraz liczniejszych napięć, niestabilności oraz dekompozycji starych i narodzin nowych sojuszy w wielu regionach świata. Tworzą się również układy sił i konstrukcje geopolityczne, które wskazują, że związek między położeniem geograficznym a bezpieczeństwem jest nadal silny¹. W geografii politycznej możemy zaobserwować ciągłe zmiany, które wynikają z potrzeby budowania przez państwa względnie stabilnego środowiska bezpieczeństwa oraz własnej potęgi. Dlatego powstawanie regionów w stosunkach międzynarodowych nie jest zjawiskiem nowym ani przypadkowym, wpisuje się ono w proces zmiany geopolitycznego układu sił. Jednym z regionalnych kompleksów bezpieczeństwa, który stał się integralną częścią globalnej geopolityki, jest region Indo-Pacyfiku. Na tym rozległym obszarze, rozciągającym się od wybrzeży Afryki Wschodniej, przez Ocean Indyjski, aż do zachodniego Oceanu Spokojnego, którego centralnym punktem jest subregion Azji Południowo-Wschodniej, wielu uczestników stosunków międzynarodowych upatruje swojej szansy na zmianę lub utrzymanie pozycji na świecie. Liczby dokumentów

---

* Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, e-mail: ewa.czarkowska@interia.pl, ORCID: 0000-0001-6440-5160.

¹ Por. B. Buzan, O. Weaver, *Regions and Powers: The Structure of International Security*, Cambridge: Cambridge University Press, 2004.

strategicznych graczy regionalnych i pozaregionalnych² oraz publikacji i debat w środowisku naukowym na temat koncepcji Indo-Pacyfiku³ mogą wskazywać, że narracja, którą w ostatnich latach tak intensywnie lansuje Waszyngton, trafiła na podatny grunt. W istocie amerykańska retoryka została przyjęta dość powszechnie w świecie zachodnim, dając nowe spojrzenie na strategicznie ważny region, w ramach którego zderzają się interesy wielu centrów siły.

Obszar Indo-Pacyfiku ma wyraźnie przybrzeżny charakter, a przez to, jaką rolę odgrywają oceany w światowym handlu, architektura bezpieczeństwa regionalnego jest przede wszystkim związana z oblewającymi te wybrzeża akwenami. Jedna trzecia światowego handlu morskiego i ponad 70% produkcji ropy naftowej z Bliskiego Wschodu i Afryki oraz 60% chińskich statków handlowych przepływa przez Cieśninę Malakka, która łączy Ocean Indyjski i Pacyfik, przez co stała się jednym z najbardziej ruchliwych tzw. wąskich gardel na świecie⁴. Razem z cieśninami Sunda i Lombok te regionalne „wąskie gardła” odpowiadają za prawie połowę światowego tonażu handlu morskiego. Naruszenie bezpieczeństwa morskiego w regionie, wynikające z takich zjawisk, jak piractwo, terroryzm, klęski żywiołowe, bądź z powodu konfliktów między państwami, może poważnie oddziaływać na swobodę żeglugi przez te międzynarodowe szlaki morskie. W efekcie oznaczać to może katastrofę dla gospodarki światowej uzależnionej od transportu morskiego⁵.

² M.S. Padesi, *The Indo-Pacific: a “New” Region or the Return of History?*, “Australian Journal of International Affairs” 2020 vol. 74 nr 2 s. 124.

³ Zob. B. Kratiuk, et al., *Handbook of Indo-Pacific Studies*, New York: Routledge, 2023; S.R. Choundhury (red.), *The Indo-Pacific Theatre. Strategic Visions and Frameworks*, New York: Routledge, 2023; F. Kliem, *Great Powers Competition and Order Building in the Indo-Pacific. Towards a New Indo-Pacific Equilibrium*, New York: Routledge, 2022; R. Medcalf, *Contest for the Indo-Pacific: Why China Won’t Map the Future*, Manchester: Manchester University Press, 2020; A. Kapur, *Geopolitics and the Indo-Pacific Region*, New York: Routledge, 2020; R. Medcalf, *Reimagining Asia: From Asia-Pacific to Indo-Pacific*, (w:) G. Rozman, J.C. Liow (red.), *International Relations and Asia’s Southern Tier*, Palgrave: ASEAN, Australia and India, Singapore: Springer, 2018, s. 9–28; K. He, *Three Faces of the Indo-Pacific: Understanding the “Indo-Pacific” from an IR Theory Perspective*, “East Asia: An International Quarterly” 2018 vol. 35 nr 2 s. 149–161; P. Chacko, *New Regional Geopolitics in the Indo-Pacific: Drivers, Dynamics and Consequences*, New York: Routledge, 2016.

⁴ A.T.H. Tan, *The Emergence of Naval Power in the Straits of Malacca*, “Defence Studies” 2012 vol. 12 nr 1 s. 106–107. Wrażliwość tego obszaru morskiego podkreśla fakt, że cieśnina w najważniejszym miejscu ma ok. 2,8 km (1,5 mili morskiej) szerokości. Zob. M. Lanteigne, *China’s Maritime Security and the “Malacca Dilemma”*, “Asian Security” 2008 vol. 4 nr 2 s. 143–161.

⁵ P. Gobal, *Maritime Security in the Indo-Pacific: The Role of the US and its Allies*, “Maritime Affairs: Journal of the National Maritime Foundation of India” 2017 vol. 13 nr 1 s. 27.

Kolizja interesów wielu podmiotów w regionie jest podyktowana nasilającą się rywalizacją między amerykańską strategią Indo-Pacyfiku a chińską Inicjatywą Pasa i Szlaku (*Belt and Road Initiative – BRI*)⁶, którą postrzega się jako emanację wzrostu gospodarczego Państwa Środka i ambitny plan zdominowania Eurazji oraz Afryki⁷. Korzenie proponowanej przez Stany Zjednoczone koncepcji Indo-Pacyfiku wyrastają zatem bezpośrednio z dynamiki chińsko-amerykańskiej walki o wpływy, której polem stał się nie tylko region, ale wręcz cały świat. W kontekście zderzenia interesów obydwu mocarstw obszar obejmujący Oceany Indyjski i Spokojny wydaje się kluczowy dla przyszłego geopolitycznego układu sił. W regionie, który znajduje się w centrum zainteresowania strategów amerykańskich i chińskich, walka o dominację w XXI w. weszła w fazę dynamicznego kreowania nowych interakcji i sojuszy.

Wielu graczy regionalnych wzbudziło zainteresowanie Waszyngtonu i Pekinu, co przekłada się na stopniowe angażowanie ich w proces realizacji założeń obydwu imperialnych wizji. Ponieważ wyścig o dominację ma charakter nie tylko transregionalny, ale także globalny, obok państw, których linię brzegową obmywają obydwa oceany (np. Indii, Pakistanu, Japonii, Rosji), także inne państwa zwracają swój wzrok w kierunku Indo-Pacyfiku (m.in. Francja, Wielka Brytania, Unia Europejska), słusznie przeczuwając, że to właśnie z tej części świata wyjdzie impuls dla powstania w przyszłości nowego geopolitycznego układu sił. Coraz wyraźniej można dostrzec zderzenie dwóch imperialnych projektów i skutki tego mocarstwowego zwarcia. Z jednej strony na państwa regionu „napiera” *Pax Americana*, któremu od dwóch dekad wielu wieszcz sчыłęk⁸. Jednak Stanom Zjednoczonym najwyraźniej nie brakuje ani wizji, ani też instrumentów i woli ich użycia do utrzymania swej pozycji na świecie, i widać to jasno w regionie Indo-Pacyfiku, gdzie Waszyngton konstruuje proamerykański system bezpieczeństwa regionalnego⁹. Z drugiej strony *Pax Sinica in statu nascendi*, który reorganizuje rzeczywistość międzynarodową

⁶ M. Saeed, *From the Asia-Pacific to the Indo-Pacific, Expanding Sino-U.S. Strategic Competition*, “Chinese Quarterly of International Studies” 2018 vol. 3 nr 4 s. 499.

⁷ Zob. P. Jaiswal, D.P. Bhatt, *Rebalancing Asia: Belt and Road Initiative (BRI) and Indo-Pacific Strategy*, (w:) J. Jaiswal, D.P. Bhatt (red.), *Rebalancing Asia. Belt and Road Initiative and Indo-Pacific Strategy*, Singapore: Springer, 2021, s. 1–8; A. Insisa, G. Pugliese, *The free and open Indo-Pacific versus the belt and road: spheres of influence and Sino-Japanese relations*, “The Pacific Review” 2020 vol. 35 nr 3 s. 560.

⁸ Por. S. Bieleń, *Geopolityczne myślenie o ładzie międzynarodowym*, „Przegląd Geopolityczny” 2009 nr 1 s. 33.

⁹ A. Acharya, *The End of American World Order*, Cambridge: Polite, 2014, s. 34.

na kontynencie azjatyckim i daleko poza nim¹⁰, głównie przy wykorzystaniu narzędzi gospodarczych, finansowych, infrastrukturalnych, a także polityczno-dyplomatycznych oraz stale rosnącego potencjału militarnego Chin.

Zarówno Chiny, jak i Stany Zjednoczone postrzegają się wzajemnie jako źródło potencjalnego zagrożenia, które ogranicza możliwości działania oraz ingeruje w otoczenie bezpieczeństwa strony przeciwnej. W efekcie obydwie centra siły chcą zachować lub wzmocnić swą pozycję w regionie Indo-Pacyfiku, a przez to są zmuszone do podjęcia działań balansujących i poszukania sprzymierzeńców¹¹. W regionie tym mechanizm równowagi sił uruchomił się w momencie, gdy zarówno USA, jak i ich sojusznicy (Japonia, Indie, Australia) zaczęli dostrzegać zagrożenia, jakie niesie ze sobą dynamiczny wzrost pozycji Chin. Zaczęto wówczas formować koalicję równoważącą pod przewodnictwem Stanów Zjednoczonych, której głównym celem jest powstrzymanie zmiany układu sił na korzyść Chin¹². Z kolei Pekin, dążąc do ograniczenia aktywności antychińskiego bloku, podjął cały szereg działań, które w pierwszej kolejności mają przywrócić równowagę, a w dalszej perspektywie umożliwić Chinom zajęcie najbardziej eksponowanego miejsca w hierarchii państw w stosunkach międzynarodowych.

Celem niniejszej analizy jest przybliżenie znaczenia Pakistanu jako jednego z wpływowych państw regionu dla szeroko pojmowanego bezpieczeństwa Chin w okresie rządów Xi Jinpinga w zderzeniu z amerykańską strategią Indo-Pacyfiku. Pakistan jest niewątpliwie jednym z uczestników strategicznej rozgrywki między USA a Chinami. Jego położenie geograficzne ma dla Pekinu znaczenie geostrategiczne i geoeconomiczne. Można zatem założyć, że Pakistan odgrywa istotną rolę w procesie redefinicji interesów bezpieczeństwa Chin w regionie Indo-Pacyfiku. Stosunki Pekinu z Islamabadem napełniają się nową treścią, szczególnie w kontekście formułowania amerykańskiej koncepcji bezpieczeństwa regionalnego, mającej wyraźnie antychiński charakter. System powiązań sojuszniczych USA w regionie Indo-Pacyfiku opiera się na państwach, których relacje z Chinami są napięte i historycznie obciążone (wśród nich centralne znaczenie mają Indie). W tym ujęciu Pakistan służy Chinom jako sojusznik poszerzający możliwości manewru w procesie równoważenia układu sił w regionie.

¹⁰ Zob. B. Womack, *Recentring Pacific Asia. Regional China and World Order*, Cambridge: Cambridge University Press, 2023.

¹¹ J.M. Smith (red.), *Asia's Quest for Balance. China's Rise and Balancing in the Indo-Pacific*, Lanham: Rowman & Littlefield, 2018, s. 5; J. Mearsheimer, S.M. Walt, *Unrestricted Access*, "Foreign Policy" 2006 (July–August) vol. 155 s. 57–58, <http://mearsheimer.uchicago.edu/pdfs/A0042.pdf> [dostęp: 10.11.2023].

¹² T. Dunne, et al., *International Relations Theories: Discipline and Diversity*, Oxford: Oxford University Press, 2013, s. 89.

Aby uchwycić istotę problemu, należy postawić następujące pytania badawcze:

- Jakie znaczenie ma koncepcja Indo-Pacyfiku w obliczu nasilającej się rywalizacji chińsko-amerykańskiej?
- Jaka jest chińska percepcja amerykańskiej koncepcji Indo-Pacyfiku oraz jak Pekin postrzega swe interesy bezpieczeństwa i definiuje cele strategiczne w regionie?
- Jaka rolę w chińskiej polityce regionalnej odgrywa Pakistan i jak Chiny w pod rządami Xi Jinpinga wiążą swe interesy bezpieczeństwa z Islamabadem?

1. STRATEGIA INDO-PACYFIKU USA

Rywalizacja między Pekinem a Waszyngtonem stała się osią współczesnych stosunków międzynarodowych¹³. Jak stwierdził w swej książce na temat Chin ery Xi Jinpinga prof. Bogdan Góralczyk, zakończył się „okres amerykańskiego strategicznego zaangażowania (*strategic engagement*) z Chinami (...), a rozpoczęła zupełnie nowa era – «strategicznej konkurencji» (*strategic competition*)”¹⁴. Można to dostrzec szczególnie w regionie łączącym Ocean Indyjski i Pacyfik, który ma dla obydwu państw znaczenie strategiczne, zarówno dla ich bezpieczeństwa militarnego, jak i interesów gospodarczych, a także pozycji zajmowanej w hierarchii stosunków międzynarodowych. Pekin i Waszyngton ostro konkurują o wpływy w regionie i dążą do zbudowania architektury bezpieczeństwa, która będzie preferowała ich partykularne interesy, a przede wszystkim cementowała dominację w regionie jednego z nich. Każde z mocarstw ma swój pomysł na zarządzanie regionem¹⁵. Obydwa państwa różnią się nawet w kwestii tak podstawowej jak zasięg geograficzny i nazwa regionu. Chiny koncepcyjnie przywiązane są do klasycznego pojęcia regionu Azji i Pacyfiku i podważają zasadność używania nowej amerykańskiej

¹³ Na temat rywalizacji chińsko-amerykańskiej w XXI w. szerzej zob. P. Kaczmarek, *Geopolityczny wymiar rywalizacji Stanów Zjednoczonych Ameryki i Chińskiej Republiki Ludowej po zimnej wojnie*, Poznań: Wydawnictwo Naukowe FNCE, 2021; G. Allison, *Skazani na wojnę? Czy Ameryka i Chiny unikną pułapki Tukidydesa?*, Wydawnictwo Pascal 2018; E. Haliżak, *Zmiana układu sił USA-Chiny a transformacja porządku międzynarodowego*, „Żurawia Papers” 2005 z. 7.

¹⁴ B. Góralczyk, *Nowy Długi Marsz. Chiny Ery Xi Jinpinga*, Warszawa: Dialog, 2023, s. 221.

¹⁵ Na temat amerykańskiego modelu zarządzania regionalnym systemem bezpieczeństwa zob. T. Wilkins, *A Hub-and-Spokes “Plus” Model of US Alliances in the Indo-Pacific: Towards a New “Networked” Design*, “Asian Affairs” 2022 vol. 53 nr 3 s. 457–480.

narracji¹⁶. Wynika to przede wszystkim z tradycyjnej już percepcji Chin jako mocarstwa lądowego, którego kontynentalny charakter odbijał się na polityce bezpieczeństwa Państwa Środka w długiej historii jego istnienia. Natomiast Amerykanie od drugiej dekady XXI w. implementują koncepcję Indo-Pacyfiku, którą zaaprobował świat zachodni¹⁷. Stany Zjednoczone dążą tym samym do ugruntowania pozycji morskiej potęgi, która kontroluje akweny w skali całego globu. Także dobór instrumentów kontroli różni obydwu mocarstwa. Chiny wykorzystują w pierwszej kolejności swój potencjał gospodarczy i finansowy¹⁸, natomiast Stany Zjednoczone kładą nacisk przede wszystkim na swą obecność militarną w regionie¹⁹, za którą podążają instrumenty polityczno-dyplomatyczne i ekonomiczne.

Zainteresowanie Stanów Zjednoczonych Indo-Pacyfikiem jako nowym konstruktem geopolitycznym w stosunkach międzynarodowych wynika przede wszystkim ze stale rozszerzającego się zasięgu wpływów Chin w regionie. Można je dostrzec w asertywnej postawie na Morzu Południowochińskim, bezprecedensowej rozbudowie i modernizacji Marynarki Wojennej ChRL, które wyraźnie wskazują, że Chiny chcą w przewidywalnej perspektywie stać się morską potęgą²⁰, zdolną rzucić wyzwanie amerykańskiej dominacji. Ponadto Pekin realizuje projekty gospodarczo-infrastrukturalne, które łączą interesy państw regionu z interesami Chin. Można tu wymienić tzw. koncepcję „sznura pereł” (rozciągniętego łańcucha infrastruktury od wybrzeży Chin, przez Morze Południowochińskie i Ocean Indyjski, Morze Arabskie

¹⁶ T. Singh, *China and The Indo-Pacific. Issues and Concerns*, New Delhi: Indian Council of World Affairs, 2023, s. 16.

¹⁷ Koncepcję tę przyjęły Indie, Australia, Japonia, Francja, państwa ASEAN, Korea Południowa i Unia Europejska. Wszystkie te kraje i organizacje opublikowały dokumenty strategiczne, określające ich interesy w regionie Indo-Pacyfiku.

¹⁸ Dobór instrumentów zależy przede wszystkim od postępu w rozwoju poszczególnych elementów chińskiej potęgi. Pekin stopniowo zmniejsza dysproporcję między swoim potencjałem militarnym a amerykańskimi możliwościami w sferze *power projection*. Jednak w pełni zdaje sobie sprawę, że na danym etapie należy posługiwać się sprawdzonymi instrumentami, które zmieniły pozycję Chin w aktualnej hierarchii stosunków międzynarodowych. Nie należy się zatem spodziewać, że ostrożne w swej naturze władze chińskie rzucają Waszyngtonowi bezpośrednie wyzwanie w sferze wojskowej w regionie Indo-Pacyfiku.

¹⁹ L.A. Nicastro, *U.S. Defense Infrastructure in the Indo-Pacific: Background and Issues for Congress*, “CRS Report” 2023 (June 6) s. 4–5.

²⁰ N. Agarwala, R.D. Chaudhary, *China's Geopolitical, Goeconomic and Geostrategic Gameplay in the Indian Ocean Region*, (w:) P. Jaiswal, D.P. Bhatt (red.), *Rebalancing Asia...*, *op. cit.*, s. 34.

do Cieśniny Ormuz)²¹ oraz rozpoczętej w 2013 r. Inicjatywy Pasa i Szlaku (BRI)²². Ważnym elementem chińskiej strategii jest umiejętne posługiwanie się instrumentami finansowymi, które stopniowo uzależniają państwa regionu od chińskich pożyczek²³. Proaktywna polityka Chin względnie osłabiła pozycję USA, co prowadzi do zmiany układu sił w regionie. Ten stan rzeczy wykreował potrzebę rekonstrukcji amerykańskiego systemu sojuszniczego w tej części świata. Celem jest wyhamowanie chińskiego wzrostu i zagwarantowanie amerykańskiej dominacji²⁴ nie tylko w wymiarze transregionalnym, ale globalnym, w oparciu o własny potencjał, wolę jego wykorzystania i efektywny system powiązań sojusznicznych. Według australijskiego badacza R. Medcalfa spoiwem Indo-Pacyfiku jako regionu geopolitycznego, ale też idei, jest „dążenie do zrównoważenia, osłabienia i wchłonięcia chińskiej potęgi”²⁵.

²¹ R.M. Kwieciński, *Chiński „sznur pereł”. Niektóre aspekty strategii ChRL na początku XXI wieku*, (w:) J. Wardęga (red.), *Współczesne Chiny w kontekście stosunków międzynarodowych*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2014, s. 39. Terminu „sznur pereł” użyto po raz pierwszy w 2004 r. w raporcie prywatnej firmy Booz-Allen-Hamilton zatytułowanym *Energy Futures of Asia*, przygotowanym na potrzeby departamentu obrony USA. W analizie stwierdzono, że Chiny mają rzekomy plan działania na Oceanie Indyjskim. Odnosiło się to do obiektów, które Chiny chciały utworzyć wzdłuż szlaków żeglugowych na Oceanie Indyjskim, od wybrzeża Chin do Port Sudan nad Morzem Czerwonym, przez Birmę (Kyaukpyu), Bangladesz (Chittagong), Sri Lankę (Hambantota), Malediwy i Pakistan (Gwadar). Obiekty budowane przez Chiny mają charakter cywilny, często zakładano, że stanowią część tajnego planu o strategicznym znaczeniu, w ramach którego Chiny chcą zwiększyć obecność wojskową na tym obszarze w celu ochrony swoich szlaków handlowych, ale także projekcji potęgi za granicą. Zarówno chińscy urzędnicy, jak i analitycy niezmiennie zaprzeczali takim celom, twierdząc, że Chiny miały jedynie pokojowe intencje. B. Zhou, *The string of pearls and the Maritime Silk Road*, “Foreign Policy” 2014, <https://foreignpolicy.com> [dostęp: 22.04.2022]; B.D. Sadler, *US Naval Power in the 21st Century. A New Strategy for Facing The Chinese and Russian Threat*, Annapolis Maryland: Naval Institute Press, 2023, s. 55; zob. J. Ashraf, *String of Pearls and China’s Emerging Strategic Culture*, “Strategic Studies” 2017 vol. 37 no. 4 s. 166–81; D. Brewster, *Silk Roads and Strings of Pearls: The Strategic Geography of China’s New Pathways in the Indian Ocean*, “Geopolitics” 2017 vol. 22 nr 2 s. 269–291; G.S. Khurana, *China’s ‘String of Pearls’ in the Indian Ocean and Its Security Implications*, “Strategic Analysis” 2008 vol. 32 nr 1 s. 1–39.

²² K. Banik, J. Jüdert, *Spatial Conquest by Other Means: Assessing the Geopolitical Impact of China’s Belt and Road Initiative*, (w:) J. Jaiswal, D.P. Bhatt, *Rebalancing Asia...*, *op. cit.*, s. 60.

²³ R. Rajah, et al., *Ocean of debt? Belt and Road and Debt Diplomacy in the Pacific*, Sydney: Lowe Institute, 2019.

²⁴ N. Silove, *The Pivot before the Pivot. US Strategy to Preserve the Power Balance in Asia*, “International Security” 2016 vol. 40 nr 4 s. 46.

²⁵ R. Medcalf, *Indo-Pacific Empire. China, America and the Contest for the World’s Pivotal Region*, Manchester: Manchester University Press, 2020, s. 268.

Należy wspomnieć, że amerykańska wizja padła na podatny grunt, uprzednio przygotowany przez Japonię. Amerykanie zainspirowali się dialogiem indyjsko-japońskim, który obydwie państwa rozpoczęły w pierwszej dekadzie XXI w. W trakcie wystąpienia przed indyjskim parlamentem w sierpniu 2007 r. japoński premier Shinzo Abe²⁶ stwierdził, że Japonia i Indie są w „punkcie, w którym powstaje zbieg dwóch mórz”, dodając, iż „różne strumienie, mające źródła w różnych miejscach, mieszają swe wody w oceanie”²⁷. Japoński premier skonstatował fakt tworzenia wzdłuż wybrzeży kontynentu euroazjatyckiego „łuku wolności i dobrobytu”, obejmującego także USA i Australię. Dostrzegł naturalną potrzebę połączenia obydwu akwenów jako „jednego zintegrowanego teatru geopolitycznego”²⁸, a także podkreślił szczególną odpowiedzialność japońsko-indyjskiego partnerstwa strategicznego za powodzenie tego procesu²⁹. W istocie najważniejszym przesłaniem japońskiej strategii było wciągnięcie do geopolitycznej gry Indii, które podobnie jak Tokio obawiały się rosnących w siłę Chin. Zainteresowanie Oceanem Indyjskim było również podyktowane chęcią wzmocnienia pochłoniętych wojną z terroryzmem Stanów Zjednoczonych, którym wyraźnie w owym okresie brakowało spójnej koncepcji polityki azjatyckiej. Refleksja ze strony Waszyngtonu miała jednak wkrótce nadejść.

Fundament pod zmianę azjatyckiej polityki USA położył prezydent Barack Obama. Nowa administracja stopniowo zaczęła redefiniować założenia amerykańskiej polityki zagranicznej, dostrzegając potrzebę dokonania „zwrotu ku Azji”³⁰ w ramach strategii „równoważenia” wpływów chińskich³¹.

²⁶ D. Jaishankar, *A Confluence of Two Strategies: The Japan-India Security Partnership in the Indo-Pacific*, (w:) R. Basrur, S.N. Kutty (red.), *India and Japan, Politics of South Asia*, Singapore: Palgrave Pivot, 2018, s. 53; G.V.C. Naidu, *New Dimensions to the India-Japan Strategic Partnership: Shinzo Abe's Visit*, “Strategic Analysis” 2007 vol. 31 nr 6 s. 969.

²⁷ “*Confluence of the Two Seas*”. Speech by H.E. Mr. Shinzo Abe, Prime Minister of Japan at the Parliament of the Republic of India Ministry of Foreign Affairs of Japan, <http://www.mofa.go.jp> [dostęp: 24.01.2023].

²⁸ C.R. Mohan, *Samudra Manthan: Sino-Indian Rivalry in the Indo-Pacific*, Carnegie Endowment for International Peace, Washington 2012, s. 212.

²⁹ “*Confluence of the Two Seas*”, *op. cit.*; H. Yoshimatsu, *The Indo-Pacific in Japan's Strategy towards India*, “Contemporary Politics” 2018 vol. 25 nr 18 s. 5; S. Thankachan, *Japan's “Free and Open Indo-Pacific Strategy”: Reality before the Rhetoric?*, “Maritime Affairs: Journal of the National Maritime Foundation of India” 2017 vol. 13 issue 2 s. 83.

³⁰ D. Stuart, *Obama's “rebalance” in the Historical Context*, (w:) W.T. Tow, D. Stuart (red.), *New US Strategy toward Asia. Adapting to the American Pivot*, London–New York: Routledge, 2015, s. 26.

³¹ S. Takashi, *Maritime Asia vs. Continental Asia. National Strategies in the Region of Change*, Boulder–London: Lynne Rienner Publishers, 2021, s. 47; N. Silove, *op. cit.*, s. 74.

Waszyngton zaniepokoiło rozszerzenie pola aktywności chińskiej marynarki wojennej na wody Oceanu Indyjskiego³². Kilka dni po objęciu urzędu przez prezydenta B. Obamę w styczniu 2009 r. sekretarz obrony Robert Gates w swym wystąpieniu przed Kongresem stwierdził: „Chiny modernizują swe siły zbrojne. Obszarami budzącymi największe nasze obawy są inwestycje i rosnące możliwości w zakresie wojny cybernetycznej i broni antysatelitarnej, przeciwlotniczej i przeciwookrętowej, okrętów podwodnych i raket balistycznych. Modernizacja w tych obszarach może zagrozić głównym instrumentom służącym Ameryce do projekcji potęgi oraz pomagania sojusznikom na Pacyfiku: naszym bazom, zasobom powietrznym i morskim oraz obsługującym je sieciom logistycznym”³³. Z tych obaw wyłoniła się nowa strategia, chociaż region nadal w dokumentach i wystąpieniach amerykańskich polityków określano jako region Azji i Pacyfiku. Jednak w nowej wizji pan-azjatyckiej architektury bezpieczeństwa Waszyngton dostrzegł kluczowe znaczenie Indii³⁴. Sekretarz obrony USA podczas swego wystąpienia w Singapurze w ramach Dialogu Shangri La w maju 2009 r. stwierdził m.in.: „Oczekujemy, że w nadchodzących latach Indie będą partnerem i elementem systemu zapewniającym bezpieczeństwo na Oceanie Indyjskim i poza nim”³⁵.

W styczniu 2012 r. Departament Obrony USA opublikował dokument pt. *Utrzymanie globalnego przywództwa Stanów Zjednoczonych: priorytety obrony w XXI wieku (Sustaining US Global Leadership: Priorities for Twenty-First-Century Defense)*, w którym podkreślono, że „interesy gospodarcze i bezpieczeństwa Stanów Zjednoczonych są nierozzerwalnie związane z rozwojem sytuacji na łuku rozciągającym się od zachodniego Pacyfiku i Azji

³² Początkowo w ramach misji antypirackiej w Zatoce Adeńskiej w grudniu 2008 r., później działania te się rozszerzyły. J. Henry, *China's Military Deployments in the Gulf of Aden: Anti-piracy and Beyond*, “Notes de l'IFRI” 2016 nr 89 s. 7; *China leveraged anti-piracy operations to increase presence in Indian Ocean, says Navy Chief*, <https://scroll.in/latest/1033317/china-leveraged-anti-piracy-operations-to-increase-presence-in-indian-ocean-says-navy-chief> [dostęp: 23.10.2022].

³³ R. Gates, Submitted Statement to the Senate Armed Services Committee, Washington, DOD, 27 January 2009, (w:) S.M. Ali, *Asia-Pacific Security Dynamics in the Obama Era A new world emerging*, New York–London: Routledge, 2012, s. 19.

³⁴ S.S.H. Bukhari, *Pakistan's Security and the India-US Strategic Partnership: Nuclear Politics and Security Cooperation*, London–New York: Routledge, 2021, s. 56–58.

³⁵ *Shangri-La Dialogue: Gates Says Watershed in Indo-US Relations*, <http://www.domain-b.com> [dostęp: 23.11.2022]. Podobną pozycję przedstawiła sekretarz stanu USA Hilary Clinton w swoim programowym artykule pt. *America's Pacific Century*, który opublikowano w “Foreign Policy” w październiku 2011 r.

Wschodniej po region Oceanu Indyjskiego i Azję Południową³⁶. Szczególnie zaakcentowano potrzebę inwestowania w „długoterminowe partnerstwo strategiczne z Indiami”, które ma posłużyć wsparciu „ich zdolności do odgrywania roli regionalnej kotwicy gospodarczej i gwaranta bezpieczeństwa w szeroko rozumianym regionie Oceanu Indyjskiego”³⁷.

Przejście od klasycznej narracji, która odnosiła się do regionu Azji i Pacyfiku, do propagowania nowej koncepcji nastąpiło jednak dopiero w okresie prezydentury Donalda Trumpa, kiedy wprowadzono do powszechnego użycia w polityce zagranicznej i strategii bezpieczeństwa USA pojęcie Indo-Pacyfiku. W listopadzie 2017 r. prezydent USA przedstawił w Hanoi wizję „wolnego i otwartego Indo-Pacyfiku”³⁸. Natomiast w grudniu opublikowano *Strategię bezpieczeństwa narodowego USA*, w której wyznaczono ramy geograficzne regionu rozciągającego się od zachodniego wybrzeża Indii do zachodnich wybrzeży Stanów Zjednoczonych. W dokumencie określono Chiny mianem „mocarstwa rewizjonistycznego”, a także stwierdzono, że „chcą one zastąpić Stany Zjednoczone w regionie Indo-Pacyfiku”, a narzucając swój model rozwoju gospodarczego, podporządkować region własnym interesom³⁹. Z treści strategii wynika, że w obliczu chińskich aspiracji to właśnie Indie powinny zająć szczególną pozycję w amerykańskiej koncepcji Indo-Pacyfiku. Stwierdzono m.in., że USA będą „rozszerzać współpracę w zakresie obronności i bezpieczeństwa z Indiami”, czyli ze swoim głównym partnerem⁴⁰.

Termin „Indo-Pacyfik” wybrzmiał również w amerykańskiej *Strategii obrony narodowej*, opublikowanej w styczniu 2018 r.⁴¹, w której podkreślono obawy Waszyngtonu, wynikające z faktu, że „Chiny wykorzystując modernizację wojskową, operacje wywierania wpływu i drapieżną gospodarkę”, dążą do zmiany porządku w regionie Indo-Pacyfiku. Według strategów amerykańskich celem Pekinu jest sinocentryczny ład hegemoniczny w regionie i wyparcie Stanów

³⁶ *Sustaining US Global Leadership: Priorities for Twenty-First-Century Defense*, Department of Defence, 3 January 2012, <https://globalsecurity.org> [dostęp: 23.11.2023].

³⁷ Ibidem.

³⁸ L. Nelson, *In Asia, Trump keeps talking about Indo-Pacific*, <https://politico.com> [dostęp: 22.11.2020]; P. Kugiel, *Indo-Pacyfik jako główna arena rywalizacji chińsko-amerykańskiej*, <https://www.pism.pl> [dostęp: 20.09.2023].

³⁹ *National Security Strategy of the United States of America*, December 2017, <https://trump-whitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf> [dostęp: 21.01.2019], s. 46.

⁴⁰ Ibidem, s. 47.

⁴¹ *Summary of the 2018 National Defence Strategy of the United States of America*, <https://www.hsdl.org/c/2018-national-defense-strategy/> [dostęp: 19.10.2023].

Zjednoczonych z Indo-Pacyfiku⁴². Odpowiedzią na chińską aktywność oraz ostatecznym potwierdzeniem nowych geopolitycznych realiów było przemianowanie Dowództwa Pacyfiku na Dowództwo Indo-Pacyfiku w maju tegoż roku⁴³.

W czerwcu 2019 r. Departament Obrony przedstawił obszerny *Raport strategiczny wobec Indo-Pacyfiku*, w którym wyraźnie podkreślono, że jest to „region o najważniejszym znaczeniu dla przyszłości Ameryki” i „priorytetowy teatr działań”⁴⁴. W efekcie USA dostrzegły celowość zwiększenia gotowości bojowej w regionie, umocnienia swych partnerstw strategicznych oraz „wspierania sieci powiązań regionalnych między partnerami”⁴⁵. Szczególną rolę przypisano tu pogłębieniu współpracy z New Delhi oraz relacjom w ramach Czterostronnego Dialogu na rzecz Bezpieczeństwa – Quad (USA, Indie, Japonia i Australia)⁴⁶. Następnie dokument o podobnym wydźwięku opublikował Departament Stanu, pt. *Wolny i otwarty Indo-Pacyfik: rozwój wspólnej wizji*⁴⁷.

Mimo fundamentalnych różnic w formie i treści polityki zagranicznej, prowadzonej przez administrację kolejnego – wywodzącego się z Partii Demokratycznej – prezydenta Joe Bidena, w strategii indopacyficznej USA nie nastąpiły zmiany, co świadczy o uznaniu żywotnych interesów Stanów Zjednoczonych w regionie za podstawę amerykańskiej polityki bezpieczeństwa oraz gwarancję dominującej pozycji na świecie. Tym samym można przewidzieć, że stale rozwijana koncepcja i jej implementacja będą przejawem ciągłości w amerykańskiej *Grand Strategy*. W początkowym okresie prezydentury J. Bidena, tj. w lutym 2022 r., opublikowano *Strategię indopacyficzną Stanów Zjednoczonych (Indo-Pacific Strategy of the United States)*⁴⁸, która określiła uwarunkowania i cele strategiczne USA w regionie. Główną przesłanką zainteresowania strony amerykańskiej Indo-Pacyfikiem była oczywiście aktyw-

⁴² Ibidem.

⁴³ R. Ciastoń, *Koncepcja Indo-Pacyfiku jako próba równoważenia Chin. Zmiany w amerykańskiej percepcji środowiska bezpieczeństwa*, „Azja Pacyfik” 2019 nr 2 s. 153–154.

⁴⁴ *Indo-Pacific Strategy Report: Preparedness, Partnerships and Promoting a Networked Region*, Department of Defence 1 June 2019, <https://apps.dtic.mil/sti/citations/AD1082324> [dostęp: 22.01.2023].

⁴⁵ Ibidem.

⁴⁶ A. O’Neil, L. West, *The Quadrilateral Security Dialogue and Indo-Pacific Minilateralism. Resurrection without Renewal?*, (w:) B. Singh, S. Teo (red.), *Minilateralism in the Indo-Pacific. The Quadrilateral Security Dialogue, Lancang-Mekong Cooperation Mechanism, and ASEAN*, London–New York: Routledge, 2020, s. 27–28, 32–37.

⁴⁷ *Free and Open Indo-Pacific: Advancing a Shared Vision*, Department of State 4 November 2019, <http://www.state.gov> [dostęp: 22.01.2023].

⁴⁸ *Indo-Pacific Strategy of the United States, February 2022*, <https://www.whitehouse.gov> [dostęp: 11.05.2022].

ność Chin, które „kumulują swoją siłę gospodarczą, dyplomatyczną, militarną i technologiczną, dążąc do strefy wpływów w regionie Indo-Pacyfiku i chcą stać się najbardziej wpływową potęgą na świecie”⁴⁹. W strategii podkreślono, że największą przewagę w regionie daje sieć sojuszy i partnerstw w zakresie bezpieczeństwa, co implikuje daleko idącą współpracę na rzecz „pogłębiania interoperacyjności”. Ponadto Waszyngton zapowiedział, że będzie modernizował sojusze traktatowe z Australią, Japonią, Koreą Południową, Filipinami i Tajlandią oraz partnerstwo obronne z Indiami, aby wzmocnić system bezpieczeństwa w Azji Południowej, Południowo-Wschodniej i na Pacyfiku⁵⁰. W istocie Stany Zjednoczone, przedstawiając swe regionalne aspiracje w tak otwarty i jednoznaczny sposób, znalazły się na kierunku kolizyjnym z interesami Chin w regionie strategicznie ważnym dla obydwu państw.

2. CHIŃSKA PERCEPCJA AMERYKAŃSKIEJ KONCEPCJI INDO-PACYFIKU

Od czasu, gdy Stany Zjednoczone zaczęły implementować koncepcję Indo-Pacyfiku, Pekin odnosi się do niej z widoczną rezerwą. Chińskie dokumenty strategiczne nie nawiązują do idei Indo-Pacyfiku, ale pozostają na stanowisku, że oficjalnie nie ma potrzeby zastępować pojęcia Azji i Pacyfiku, które jest zrozumiałe i zaakceptowane przez większość uczestników stosunków międzynarodowych. Zatem na poziomie doktryny z całą pewnością nie należy się spodziewać, że Chińczycy przyjmą amerykańską narrację. Chiny nie posiadają kompleksowej strategii wobec Indo-Pacyfiku, nie istnieje też żaden dokument określający ich cele i zadania w regionie. Wnioski należy zatem wyciągać w oparciu o oficjalne wystąpienia, białe księgi (strategie bezpieczeństwa ChRL) oraz dokumenty dotyczące chińskiej polityki obronnej.

Jednak to konceptualne rozproszenie nie oznacza braku spójnych działań strony chińskiej. Na poziomie operacyjnym władze ChRL realizują swe interesy i cele strategiczne, które są ściśle związane z Indo-Pacyfikiem. Pekin z całą pewnością nie ma zamiaru pozostawać poza geostrategiczną i geoeconomiczną „Wielką Grą” w regionie, gdzie jego hiperaktywność i determinacja są stale widoczne. Chińscy analitycy uważają, że amerykańska strategia Indo-Pacyfiku z pewnością będzie miała negatywne skutki dla otoczenia bezpieczeństwa Chin⁵¹. Głównym celem działań Pekinu jest przeciwstawienie się

⁴⁹ Ibidem, s. 5.

⁵⁰ Ibidem, s. 13–14.

⁵¹ F. Liu, *The Recalibration of Chinese Assertiveness: China's Responses to the Indo-Pacific Challenge*, „International Affairs” 2020 vol. 96 nr 1 s. 17.

amerykańskiej hegemonii, która w chińskiej percepcji stanowi bezpośrednie zagrożenie dla interesów bezpieczeństwa zarówno militarnego, jak i gospodarczego ChRL⁵². Dlatego też Chiny postrzegają koncepcję Indo-Pacyfiku jako narzędzie amerykańskiej polityki, służące ograniczeniu ich wpływów.

Pekin niewątpliwie dostrzega wysiłki USA na rzecz zacieśnienia współpracy regionalnej w sferze bezpieczeństwa, widząc w niej rys antychiński i ekskluzywny charakter, szczególnie w ramach – reaktywowanego w 2017 r. – QUAD (USA, Indie, Japonia, Australia)⁵³, a także utworzonego w 2021 r. sojuszu AUKUS (Australia, Wielka Brytania i Stany Zjednoczone)⁵⁴. W opinii wielu analityków idea Indo-Pacyfiku to kolektywna strategia, której celem jest zrównoważenie Chin w regionie⁵⁵. W trakcie szczytu Szanghajskiej Organizacji Współpracy w Samarkandzie w 2022 r. chiński przywódca Xi Jinping w odniesieniu do amerykańskich działań w Indo-Pacyfiku dobitnie stwierdził: „obsesja na punkcie tworzenia małego kręgu państw może popchnąć świat w kierunku podziału i konfrontacji”⁵⁶. Dał tym samym do zrozumienia, że Chiny dostrzegają wysiłki USA na rzecz ograniczenia możliwości działania Pekinu i nie pozostaną wobec nich bierne.

Stanowisko chińskie ostro wybrzmiało w ustach doświadczonego ministra spraw zagranicznych Wang Yi, który w marcu 2018 r. oświadczył, że koncepcja Indo-Pacyfiku to zjawisko przelotne „jak piana na Oceanie Indyjskim i Pacyfiku”⁵⁷. W 2020 r. szef resortu spraw zagranicznych – już bez uży-

⁵² F. Zhang, *China's Curious Nonchalance Towards the Indo-Pacific*, „Survival” 2019 vol. 61 nr 3 s. 191.

⁵³ Minister spraw zagranicznych ChRL nazwał QUAD „mini-NATO” albo „azjatyckim NATO”, które Chiny postrzegają jako „zamkniętą i ekskluzywną klikę”. NATO w chińskiej percepcji jest przejawem amerykańskiego „wybiórczego zbiorowego systemu bezpieczeństwa”, a QUAD stanowi rozwinięcie tego projektu. Wang Yi stwierdził, że USA próbują zbudować „NATO Indo-Pacyfiku”; A. Rej, *China and the Quad: From Sea Foam to Indo-Pacific NATO*, <https://thediplomat.com> [dostęp: 20.11.2023].

⁵⁴ R. Ciastoń, *AUKUS – czy „małe NATO” Indo-Pacyfiku ograniczy chińską ekspansję morską?*, „Nowa Polityka Wschodnia” 2022 nr 1 s. 97.

⁵⁵ Zob. W. Hu, *The United States, China, and the Indo-Pacific Strategy: The Rise and Return of Strategic Competition*, „The China Review” 2020 vol. 20 nr 3 s. 127–142; K. Koga, *Japan's “Indo-Pacific” Questions: Countering China or Shaping a New Regional Order?*, „International Affairs” 2020 vol. 96 nr 1 s. 49–73; R. Rajagopalan, *Evasive balancing: India's unviable Indo-Pacific strategy*, „International Affairs” 2020 vol. 96 nr 1 s. 133–150.

⁵⁶ *Full text of Xi's speech at SCO Samarkand summit*, 16 September 2022, Samarkand, <http://english.scio.gov.cn> [dostęp: 20.09.2023].

⁵⁷ *Foreign Minister Wang Yi Meets the Press*, 9 March 2018, <http://www.fmprc.gov.cn> [dostęp: 26.03.2019].

cia metafor – stwierdził, że proponowana przez USA strategia ma w istocie na celu zbudowanie „nowego NATO” w regionie Indo-Pacyfiku, w oparciu o Stany Zjednoczone i ich sojuszników. W jego opinii ta zimnowojenna mentalność ma na celu wzniecenie konfrontacji między różnymi blokami oraz wzmocnienie konkurencji geopolitycznej w dążeniu do utrzymania dominacji i systemu hegemonicznego USA.

W Pekinie zaczęto zatem poszukiwać instrumentów równoważących, które zadziałają na korzyść interesów chińskich w regionie. Wśród sprzymierzeńców szczególną uwagę poświęcono Pakistanowi – tradycyjnemu sojusznikowi Chin, którego polityka bezpieczeństwa ma wybitnie indocentryczny charakter. Tym samym powstał ciekawy czworokąt strategiczny, złożony z Chin, Pakistanu, USA i Indii⁵⁸, który wpływa na geopolityczny układ sił w regionie Indo-Pacyfiku. Władze chińskie wykorzystują instrumenty polityczno-dyplomatyczne do zasygnalizowania Waszyngtonowi, że działania amerykańskie w regionie stoją w sprzeczności nie tylko z interesami Chin, ale także dewastują regionalny system bezpieczeństwa. Po spotkaniu z ministrem spraw zagranicznych Pakistanu Bilawalem Bhutto Zardarim, w trakcie jego pierwszej oficjalnej wizyty w Pekinie 22 maja 2022 r., chiński minister spraw zagranicznych Wang Yi wydał następujące oświadczenie dotyczące regionu: „Amerykańska strategia dla regionu Indo-Pacyfiku budzi coraz większą czujność i niepokój na świecie, szczególnie w krajach Azji i Pacyfiku. Tak zwana «strategia» (...) ma na celu nie tylko wymazanie nazwy «Azja i Pacyfik» oraz efektywnych ram współpracy w regionie Azji i Pacyfiku, ale także zatarcie osiągnięć i dynamiki pokoju i rozwoju wspieranego wspólnymi wysiłkami przez państwa regionu od dziesięcioleci. (...) Fakty wykażą, że tak zwana strategia Indo-Pacyfiku (...) tworzy podziały, nawołuje do konfrontacji i podważa pokój. Bez względu na to, jak strategia jest przedstawiana lub zamaskowana, z pewnością będzie to strategia nieudana”. Obaj szefowie dyplomacji chińskiej i pakistańskiej zgodzili się, że należy przeciwstawić się „mentalności zimnowojennej, grze o sumie zerowej i konfrontacji blokowej”⁵⁹.

⁵⁸ R. Zeb, *Geopolitics, The Thucydides Trap, and the China-Pakistan-India Trilateral*, (w:) G. Ali (red.), *Pakistan's Foreign Policy. Contemporary Developments and Dynamics*, New York: Routledge, 2023, s. 128–141.

⁵⁹ *Wang Yi Introduces the Important Consensus Reached in the Talks between Chinese and Pakistani Foreign Ministers*, 22.05.2022, <http://lagos.china-consulate.gov.cn> [dostęp: 23.12.2023].

3. INTERESY BEZPIECZEŃSTWA I CELE STRATEGICZNE CHIN W REGIONIE

Strategiczna rywalizacja ze Stanami Zjednoczonymi w regionie Indo-Pacyfiku popchnęła Chiny do stopniowego sformułowania i redefiniowania swych interesów bezpieczeństwa w gwałtownie zmieniających się warunkach geostrategicznych i geoeconomicznych, przy czym coraz wyraźniej widać, że problemy, napięcia i konflikty, przed którymi stają mocarstwa koncentrujące swą uwagę na regionie, są domeną przede wszystkim strategów. Problemy gospodarcze, choć niezwykle ważne w warunkach globalizacji i współzależności, schodzą na dalszy plan wobec kwestii rywalizacji w sferze bezpieczeństwa militarnego. Geostrategiczne rozszarpywania, budowanie nowych sojuszy, dynamiczny wyścig zbrojeń, modernizacja sił zbrojnych, nierozwiązane konflikty i nieuregulowane problemy graniczne wpływają bezpośrednio na poczucie bezpieczeństwa poszczególnych państw i ich percepcję zagrożeń. Chiny rządzone przez „piątą generację przywódców” z pewnością rzucają wyzwanie indopacyficznej strategii USA. Jednocześnie Amerykanie niezwykle ofensywnie ingerują w chińskie środowisko bezpieczeństwa⁶⁰, co stanowi bezpośrednią przesłankę do redefiniowania interesów i celów strategicznych Państwa Środka w regionie.

Chiny, aspirując do zbudowania sinocentrycznego ładu regionalnego, podejmują próbę projektowania własnej strategii indopacyficznej, która z pewnością jest skrojona na miarę potrzeb i interesów chińskich. Zakres geograficzny także nieco odbiega od amerykańskiej wizji, łącząc wybrzeże kontynentu afrykańskiego, Morze Arabskie, Ocean Indyjski, Pacyfik, aż po Ocean Arktyczny⁶¹. Chińczycy dążą do połączenia ogromnej przestrzeni, gdzie spoiwem ma być przede wszystkim konwergencja interesów gospodarczych i perspektywa rozwoju oparta na wzajemnych korzyściach z innymi uczestnikami stosunków międzynarodowych. Jest to z pewnością strategia oparta na przekonaniu, że żadna współczesna konstrukcja geopolityczna nie powinna powstać z pominięciem chińskich interesów, a Chiny powinny znajdować się w jej centrum. Ten punkt widzenia wskazuje, że celem strategicznym ChRL jest przejście od dominacji regionalnej do globalnej w oparciu o jej potencjał gospodarczy. Jednym z kluczowych instrumentów chińskiej polityki w regionie Indo-Pacyfiku jest, przedstawiona przez Xi Jinpinga w 2013 r.,

⁶⁰ A. Scobell, *Constructing a US-China Rivalry in the Indo-Pacific and Beyond*, „Journal of Contemporary China” 2020 vol. 30 issue 127 s. 77.

⁶¹ W amerykańskiej strategii ramy geograficzne Indo-Pacyfiku odnoszą się do bezpieczeństwa militarnego USA oraz ich sojuszników i ograniczają się do zakresu działania Dowództwa Indo-Pacyfiku USA (INDOPAC).

Inicjatywa Pasa i Szlaku (BRI)⁶², która w swej symbolice nawiązuje do starożytnego Jedwabnego Szlaku. Zgodnie z założeniem projekt ten ma dwa wymiary – lądowy i morski, które mają połączyć infrastrukturalnie Azję, Afrykę i Europę. Morski Jedwabny Szlak ma na celu ukształtowanie silniejszych związków Chin z Oceanem Indyjskim⁶³, którego „półzamknięty” charakter, w połączeniu ze strategicznym położeniem, stanowi szczególne wyzwanie dla chińskich interesów⁶⁴. Inicjatywa Pasa i Szlaku to koncepcja składająca się z wielu projektów o doniosłym znaczeniu geopolitycznym i handlowym, które są w stanie przeobrazić Eurazję gospodarczo, politycznie i społecznie w dłuższej perspektywie czasowej, jednocześnie stawiając Chiny w roli „głównego rozgrywającego” w eurazjatyckich stosunkach gospodarczych.

Ta szeroka perspektywa geoeconomiczna zderza się jednak nie tylko z interesami gospodarczymi innych uczestników stosunków międzynarodowych, ale także coraz częściej z interesami militarnymi aktywnych w regionie Indo-Pacyfiku centów siły. Geostrategiczny „czworokąt” (USA, Indie, Japonia i Australia)⁶⁵, który obejmuje swym zasięgiem cały region, wymusza na Chinach maksymalne przyspieszenie w procesie modernizacji sił zbrojnych,

⁶² Na temat Inicjatywy Pasa i Szlaku w polityce Xi Jinpinga szerzej zob. L. Tome, *The BRI in Xi's China „Grand Strategy”: An Instrument to Restore Chinese Centrality in a New Era*, (w:) P.A.B. Duarte et al., *The Palgrave Handbook of Globalization with Chinese Characteristics. The Case of the Belt and Road Initiative*, Singapore: Springer, 2023, s. 67–90.

⁶³ F. Ahmed, A. Lambert, *The Belt and Road Initiative. Geopolitical and Geoeconomic Aspects*, London–New York: Routledge, 2022, s. 103. W styczniu 2018 r. Chiny przedstawiły swoją strategię arktyczną, która wpisuje się Inicjatywę Pasa i Szlaku. Polarny Jedwabny Szlak to trzeci element projektu Nowego Jedwabnego Szlaku, który ma przebiegać z Chin nad Ocean Spokojny, Arktykę, i z wykorzystaniem Północnej Drogi Morskiej prowadzić do Europy.

⁶⁴ Ocean Indyjski ma największą liczbę tzw. wąskich gardel, o krytycznym znaczeniu dla światowego handlu. Należą do nich: Kanał Mozambicki (między Afryką a Madagaskarem), Ban-el-Mandeb (graniczący z Dżibuti i Jemenem), Cieśnina Ormuz (granicząca z Iranem i Omanem) oraz Cieśnina Malakka (granicząca z Indonezją i Malezją). Te „wąskie gardła” służą nie tylko jako strategiczny i gospodarczy krwiociąg dla państw regionu, ale są głównymi arteriami dostaw surowców energetycznych. Zob. M. Mohan, *The Indo-Pacific Maritime Domain*, (w:) M. Mohan (red.), *Maritime security in the Indo-Pacific: perspectives from China, India, and the United States*, Lanham: Rowman & Littlefield, 2014, s. 1–2.

⁶⁵ QUAD reaktywowano w okresie, kiedy napięcia między Chinami a państwami, które je otaczają, eskalowały, m.in. spór o wyspy Senkaku/Diaoyu z Japonią, konflikt graniczny z Indiami o Płaskowyż Doklam, oskarżenie Chin przez premiera Australii M. Turnbulla o ingerencję w wewnętrzne sprawy Canberry, a przede wszystkim narastająca od 2017 r. rywalizacja z USA w regionie.

a przede wszystkim marynarki wojennej i lotnictwa, co potwierdził Xi Jinping na XX Zjeździe Komunistycznej Partii Chin w październiku 2022 r.⁶⁶ Wyzwania tradycyjne i nietradycyjne w sferze bezpieczeństwa, na jakie musi odpowiedzieć w regionie Pekin, są coraz bardziej skomplikowane. Ten stan rzeczy popchnął państwo chińskie w kierunku zmiany w strategii obronnej i innych dokumentach, które konstytuują politykę bezpieczeństwa ChRL w XXI w., w tym szczególnie uwagę poświęcono strategii morskiej Państwa Środka⁶⁷. Podejście to odzwierciedla współczesne przekonanie, że potencjalny konflikt, do którego chińska armia ma się przygotować, nie będzie miał charakteru wojny lądowej. Tym samym w strategii bezpieczeństwa Chin przesunięto z zachodniej i północnej granicy lądowej na wschód. Stratedzy Państwa Środka są przekonani, że jeżeli ChRL zostanie wciągnięta przez USA i Japonię w wojnę na Pacyfiku, to Indie mogą skorzystać z okazji do rozwiązania sporu granicznego z Chinami na lądzie, a jednocześnie indyjska marynarka wojenna może zablokować morskie linie komunikacyjne na Oceanie Indyjskim⁶⁸ w celu wsparcia ewentualnej operacji Stanów Zjednoczonych na Pacyfiku⁶⁹. W efekcie Chiny stanęły przed koniecznością zmodyfikowania swojej strategii morskiej i rozszerzenia operacji sił zbrojnych na „dalekie morza”⁷⁰, ze szczególnym uwzględnieniem ochrony szlaków morskich na Oceanie Indyjskim⁷¹. Zmiana chińskiego podejścia jest widoczna w tzw. strategii dwóch oceanów, która stawia przed Pekinem cele

⁶⁶ *Transcript: President Xi Jinping's report to China's 2022 party congress*, <https://asia.nikkei.com> [dostęp: 23.10.2022].

⁶⁷ Podczas obrad XVIII Kongresu ChPK w listopadzie 2012 r. po raz pierwszy określono Chiny jako „potęgę morską”. Przewodniczący Hu Jintao, który przekazywał władzę swemu następcy Xi Jinpingowi, w swym przemówieniu 8 listopada polecił zwiększenie możliwości eksploatacji zasobów morskich, ochronę interesów morskich Państwa Środka oraz budowania Chin jako potęgi morskiej. *Full Text of Hu Jintao's Report at the 18th Party Congress*, „Xinhua” 2012 (17 Nov.), <http://news.xinhuanet.com> [dostęp: 10.12.2013].

⁶⁸ Przy pomocy położonych geostrategicznie Wysp Andaman i Nikobarów Indie mogą pełnić funkcję „strażnika Cieśniny Malakka”, ograniczając Chinom dostęp do Oceanu Indyjskiego, który ma kluczowe znaczenie dla bezpieczeństwa energetycznego Państwa Środka. J. Hornat, *The power triangle in the Indian Ocean: China, India and the United States*, „Cambridge Review of International Affairs” 2019 vol. 29 nr 2 s. 430.

⁶⁹ T. Singh, *op. cit.*, s. 32–33.

⁷⁰ Warto podkreślić, że przywódca ChRL Jiang Zemin już w 1990 r. przedstawił koncepcję „operacji na dalekim morzu” i stwierdził, że chińskie siły zbrojne, kontynuując wdrażanie strategii aktywnej obrony „bliskiego morza”, powinny w dłuższej perspektywie zwracać uwagę na wzmocnienie obrony na morzu dalekim i związane z tym możliwości operacyjne.

⁷¹ D. Brewster, *An Indian Ocean dilemma: Sino-Indian rivalry and China's strategic vulnerability in the Indian Ocean*, „Journal of Indian Ocean Region” 2015 vol. 11 nr 1 s. 49.

na miarę jego globalnych ambicji. Chiny, dbając o swe bezpieczeństwo morskie, chcą utworzyć „łuk geostrategiczny”, który rozciąga się od zachodniego Pacyfiku do północnego Oceanu Indyjskiego i wspomaga kontrolę, a także możliwości odstraszenia potencjalnych agresorów⁷². Kluczowe dla tej koncepcji jest wykorzystanie ładu do kontrolowania mórz i oceanów, dlatego też wzrosła potrzeba rozbudowy lądowych szlaków komunikacyjnych, które połączą południowo-zachodnią część Chin z portami Gwadar, Hambantota, Chittagong i Kyaukpyu, a także pozwolą ograniczyć tzw. dylemat Malakka do niezbędnego minimum⁷³. Połączenie dwóch oceanów w percepcji Chin podkreśla znaczenie synergii między ładem a morzem oraz szczególne miejsce w tej strategii takich państw, jak Pakistan, Birma czy Kambodża.

Nowe podejście znalazło odzwierciedlenie w białej księdze z 2015 r. pt. *Chińska strategia wojskowa*⁷⁴, która wyznacza kierunek transformacji chińskich sił zbrojnych. W dokumencie główny akcent kładzie się na ochronę interesów chińskich na morzach i oceanach. W tym ujęciu marynarka wojenna powinna rozszerzyć zakres swego działania na morza otwarte. Chiny zatem dały jednoznacznie do zrozumienia, że są gotowe prowadzić bardziej aktywną i asertywną politykę bezpieczeństwa w celu ochrony swych interesów, zarówno wojskowych, jak i gospodarczych, daleko poza Azją Wschodnią. Marynarka wojenna ChRL stała się jednym z kluczowych ogniw „doktryny aktywnej obrony”⁷⁵, której celem jest przede wszystkim ograniczenie możliwości projekcji potęgi USA i ich sojuszników w regionie Indo-Pacyfiku oraz zagwarantowanie chińskich interesów za granicą⁷⁶. W białej księdze otwarcie stwierdzono, że Chiny chcą stopniowo przejąć inicjatywę strategiczną⁷⁷. Coraz wyraźniej widać, że aktywność chińskich sił zbrojnych zmierza ku rozwianiu zdolności ofensywnych i kontrofensywnych w regionie i ochrony strategicznie ważnych dla Pekinu morskich szlaków handlowych, a w tym celu muszą one przełamać amerykańską dominację na oceanach.

⁷² A.S. Erickson, *Doctrinal Sea Change, Making Real Waves: Examining the Maritime Dimension of Strategy*, (w:) J. McReynolds (red.), *China's Evolving Military Strategy*, Washington: Jamestown Foundation, 2017, s. 110.

⁷³ Y. Ji, *Dealing with the Malacca Dilemma: China's Effort to Protect its Energy Supply*, „Strategic Analysis” 2007 vol. 31 nr 3 s. 474.

⁷⁴ *China's Military Strategy*, The State Council Information Office of The People's Republic of China, May 2015, Beijing, <http://eng.mod.gov.cn> [dostęp: 12.12.2023].

⁷⁵ J.S. Tosi, *Xi Jinping's PLA Reforms and Redefining "Active Defense"*, „Military Review” 2023, September-October, s. 87–101.

⁷⁶ N. Li, *The Southern Theatre Command and China's Maritime Strategy*, „China Brief” 2017 vol. 17 nr 8 s. 8.

⁷⁷ *China's Military Strategy*, *op. cit.*, <http://eng.mod.gov.cn> [dostęp: 12.12.2023].

4. PAKISTAN W POLITYCE BEZPIECZEŃSTWA CHIN: INTERESY GOSPODARCZE I MILITARNE

Nowe uwarunkowania geopolityczne chińskiej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa oraz zmiana priorytetów wymuszają na Pekinie konieczność poszukiwania w regionie Indo-Pacyfiku państw, z którymi współpraca może wspomagać ich interesy oraz stymulować osiągnięcie celów strategicznych. Chociaż władze chińskie wystrzegają się formalnych sojuszy, to jednak dążą do połączenia potencjałów z różnymi państwami, co pozwala na rozłożenie ryzyka, a także zwiększenie efektywności projekcji chińskiej potęgi. Jednym z państw zajmujących od wielu dekad szczególne miejsce w polityce Chin z pewnością jest Pakistan⁷⁸, z którym łączy je niemalże 600-kilometrowa granica. Jego położenie geostrategiczne między Azją Południową, Azją Centralną, Kaukazem, Bliskim Wschodem, z linią brzegową oblewaną przez Morze Arabskie, które wlewa się do Oceanu Indyjskiego, stanowi ważny element stale ewoluującego układu sił w regionie Indo-Pacyfiku. Chiny podchodzą do złożonych relacji z Pakistanem z dużą dozą cierpliwości i są w pełni świadome znaczenia tego państwa dla utrzymania regionalnej równowagi sił, wykorzystując „kartę pakistańską” dla realizacji własnych celów nie tylko w stosunkach z Indiami, ale także ze Stanami Zjednoczonymi. Warto jednak podkreślić, że współpraca między obydwojema państwami odbywa się na warunkach i w tempie wyznaczonym przez Chiny, czyli podmiot silniejszy w tym układzie, a jednocześnie można dostrzec synergię interesów Pekinu i Islamabadu, „podlewana” pewną dozą nieufności.

Znaczenie Pakistanu w sieci interesów chińskich w regionie Indo-Pacyfiku wiąże się zarówno ze sferą bezpieczeństwa militarnego, jak i z rozwojem gospodarczym oraz bezpieczeństwem energetycznym Państwa Środka. We wszystkich działaniach Chin, m.in. w projektach transregionalnych, takich jak Inicjatywa Pasa i Szlaku tzw. koncepcja „sznura pereł” czy strategia „dwóch oceanów”, Pakistan odgrywa rolę jednej z dźwigni, która stymuluje pozycję Państwa Środka w regionie. Od kiedy władze chińskie dążą do poszerzenia swych wpływów na Ocean Indyjski z powodu konieczności ochrony morskich tras komunikacyjnych (SLOC), zabezpieczenia inwestycji w regionie Indo-Pacyfiku, na Bliskim Wschodzie i w Afryce oraz interesów geostrategicznych Chin jako rosnącej potęgi morskiej, Pakistan stał się nieodzownym

⁷⁸ Na temat uwarunkowań historycznych stosunków chińsko-pakistańskich szerzej zob. A. Small, *The China-Pakistan Axis. Asia's New Geopolitics*, Oxford: Oxford University Press, 2015.

sprzymierzeńcem. W chińskiej myśli strategicznej wyeksponowano potrzebę zwrócenia uwagi na aktywności państwa na morzach i oceanach, co prowadzi do głównego celu – permanentnej obecności marynarki wojennej na Oceanie Indyjskim⁷⁹, a stosunki z Islamabadem stały się kluczem do tej obecności.

Pakistan z całą pewnością ma zdecydowanie większy potencjał niż niewielkie państwa przybrzeżne w regionie Oceanu Indyjskiego (jak np. Sri Lanka, Myanmar czy Malediwy), które choć przychylnie Chinom, muszą jednocześnie wpasować się w istniejący układ sił i balansować między pozostałymi mocarstwami. Pakistan jest relatywnie dużym krajem, o dogodnym położeniu strategicznym, silnym militarnie i jedynym państwem muzułmańskim należącym do klubu atomowego (zresztą dzięki wydatnej pomocy ChRL)⁸⁰. Położenie Pakistanu, dające dostęp do bogatych zasobów surowcowych Zatoki Perської i Azji Centralnej, oraz znacząca pozycja tego państwa w świecie islamu powodują, że w chińskiej percepcji związku z Islamabadem charakteryzuje się jako partnerstwo strategiczne, które opiera się na względnie solidnych fundamentach. Chiny z pewnością są zainteresowane gospodarczym wymiarem współpracy z Pakistanem. Do sztandarowych projektów należy port Gwadar i Korytarz Gospodarczy Chin–Pakistan (CPEC)⁸¹. Jednak rola dążącego do dominacji, nie tylko regionalnej, ale także globalnej, centrum siły wymusza na Pekinie konieczność stałego zacieśniania współpracy wojskowej z Pakistanem, którego geostrategiczne położenie i potencjał militarny służą chińskim interesom w kontrze do interesów indyjskich i amerykańskich w regionie. W tym ujęciu relacje z Islamabadem stały się immanentną częścią rodzącej się indopacyficznej strategii Chin oraz instrumentem ich polityki bezpieczeństwa.

Wśród priorytetów Pekinu w relacjach z Pakistanem znalazła się współpraca gospodarcza, co jest normą w zglobalizowanym świecie, opartym na współzależnościach między uczestnikami stosunków międzynarodowych. Chiny od początku XXI w. intensywnie poszukują alternatywnych dróg zabezpieczenia dostaw surowców z Bliskiego Wschodu, a także nowych możliwości integracji gospodarczej w regionie Indo-Pacyfiku. Położenie Pakistanu w pobliżu tranzytowych szlaków morskich pozwala na zmniejszenie zależności największego importera surowców na świecie, jakim są Chiny, od „wąskich gardeł” łączących Ocean Indyjski z Pacyfikiem. Istotne znaczenie w procesie dywersyfikacji szlaków importu ropy

⁷⁹ J. Krupakar, *China's Naval Base(s) in the Indian Ocean – Signs of a Maritime Grand Strategy?*, “Strategic Analysis” 2017 vol. 41 nr 3 s. 207.

⁸⁰ I. Ali, *Pak-China Nuclear Cooperation and Pakistan's Non-Proliferation Initiatives*, “Asia-Pacific: Research Journal” 2010 vol. 28 s. 122.

⁸¹ Y.U. Hassan, *China-Pakistan Economic Corridor (CPEC) and Questions on Pakistan's Economic Stability*, “Strategic Analysis” 2020 vol. 44 nr 2 s. 137.

ma pakistański port Gwadar, położony strategicznie w niewielkiej odległości od Cieśniny Ormuz. Port ten daje ogromne możliwości zmiany i skrócenia szlaków handlowych łączących Bliski Wschód z odstającą poziomem rozwoju chińską prowincją Xinjiang. Trasa łącząca Zatokę Perską z portem Gwadar drogą morską jest krótsza o ok. 7500 kilometrów od szlaku wiodącego do portów chińskich⁸². Ponadto ma on pełnić funkcję węzła przeładunkowego, który stanie się punktem wyjścia dla infrastruktury transportowej łączącej znaczącą część odciętej od Morza Arabskiego i Oceanu Indyjskiego Azji. W ramach projektu przewidziano również powstanie Specjalnej Strefy Ekonomicznej, budowę rafinerii i miasta portowego⁸³. Można zatem zaryzykować stwierdzenie, że port ten został wybrany przez stronę chińską w celu zminimalizowania zagrożenia, jakim jest uzależnienie od jednego szlaku tranzytowego, który na dodatek kontrolują państwa otwarcie realizujące politykę powstrzymania wpływów chińskich⁸⁴.

Jednak plany Chińczyków odnośnie do Gwadar są częścią większej całości. Przede wszystkim chodzi o połączenie portu, z wykorzystaniem Korytarza Gospodarczego Chin–Pakistan (CPEC), z prowincją Xingjiang⁸⁵ jako dodatkowym stymulatorem rozwoju tej części Chin. Z kolei sam CPEC stał się elementem Inicjatywy Pasa i Szlaku⁸⁶. Władze chińskie widzą w tych projektach nie tylko szansę wzrostu gospodarczego Pakistanu i Chin, ale także wielu państw rozwijających się bądź słabo rozwiniętych i potrzebujących zagranicznych inwestycji bezpośrednich (np. Afganistanu), co w naturalny sposób zwiększy wpływy chińskie w Azji, ale także poziom bezpieczeństwa regionalnego. W tym kontekście postawiono na rozbudowę najwyżej położonej na świecie autostrady Karakorum (*Karakorum Highway*), która połączyła obydwie państwa jeszcze na przełomie lat 60. i 70. XX w. Wówczas decyzja była podyktowana m.in. chęcią wywarcia presji na Indie w związku ze sporem o Kaszmir, w którym Chiny konsekwentnie opowiadały się po stronie pakistańskiej⁸⁷.

⁸² F. Hussain, et al., *China-Pak Strategic Entente with Respect to Search for Reciprocated Security Through Gwadar Port*, "Psychology and Education" 2021 vol. 58 nr 1 s. 3321.

⁸³ Ch. Daye, *Gwadar Being Transformed into Modern Hub via BRI*, <http://www.global-times.cn> [dostęp: 20.09.2023].

⁸⁴ I. Khalid, M.T. Rashid, *Pakistan's Strategic Potential and Diplomatic Relations with China under Xi Jinping*, "Orient Research Journal of Social Sciences" 2021 vol. 6 nr 1 s. 188.

⁸⁵ F. Grare, J.-L. Samaan, *The Indian Ocean as a New Political and Security Region*, Cham: Palgrave Macmillan 2022, s. 22.

⁸⁶ Zob. M. Pająk, *Gwadar jako kluczowy element inicjatywy Nowego Jedwabnego Szlaku*, „Wrocławskie Studia Erazmiańskie” 2019 z. XIII s. 45–58.

⁸⁷ Współcześnie również spór o Kaszmir występuje w tle realizacji CPEC jako części Nowego Jedwabnego Szlaku. Przebiega on bowiem przez pakistańską część Kaszmiru

Na początku XXI w. modernizacja autostrady ma przede wszystkim ułatwić integrację gospodarczą i umożliwić Chinom dostęp do rynku pakistańskiego, przy jednoczesnym wzmocnieniu ich strategicznej pozycji wobec Indii. Nowa odsłona projektu, który realizują Chiny i Pakistan, obejmuje budowę infrastruktury transportowej (dróg i kolei), a także ropociągów i gazociągów potrzebnych do przesyłania niezbędnych Chinom surowców. Z kolei chińskie towary znajdują szybszą drogę do Europy i Afryki. Korytarz Gospodarczy Chiny–Pakistan (CPEC) uruchomiono 20 kwietnia 2015 r. podczas wizyty Xi Jinpinga w Pakistanie⁸⁸. W międzyczasie Chiny zakończyły w listopadzie 2016 r. budowę pierwszego etapu portu Gwadar⁸⁹.

Zmiany, jakie można dostrzec w układzie sił na świecie, a także przetasowania w regionalnej geopolityce wymusiły na chińskich władzach szersze spojrzenie na swoją pozycję w stosunkach międzynarodowych i poszukiwanie instrumentów jej umocnienia. Ambicje Chin sięgają z pewnością zdecydowanie dalej aniżeli ugruntowanie pozycji regionalnego centrum siły w Indo-Pacyfiku. Państwo Środka, opierając się na wysokim tempie rozwoju gospodarczego, który trwa od wielu dekad, zaczęło modernizować swoje siły zbrojne i budować nie tylko nowoczesną, ale przede wszystkim obecną na arenie międzynarodowej armię oraz stosunki wojskowe z wieloma państwami regionu, w tym z Pakistanem. Chiny zgodnie z wytycznymi, które zawarto w białej księdze z 2015 r., zaczęły stopniowo dążyć do przejęcia „inicjatywy strategicznej w rywalizacji wojskowej”⁹⁰, rozwijając swe zdolności operacyjne i znacząco zwiększając obecność na Oceanie Indyjskim⁹¹. W efekcie można dostrzec stale rosnącą obecność Chin na Oceanie Indyjskim. Od 2013 r., kiedy na wody oceanu wpłynął po raz pierwszy atomowy okręt podwodny namie-

---

– region Gilgit-Baltistan. W istocie jest to przyczyna, dla której Indie odmawiają udziału w chińskim projekcie. Ch. Wagner, A. Stanzel, *Redrawing the Maps in Kashmir. New Geopolitical Realities in the Conflict between China, India, and Pakistan*, “SPW Comment” 2020 nr 52 s. 5.

⁸⁸ Objął on modernizację drogi między Rawalpindi a granicą chińską, budowę autostrady między Lahore a Karaczi oraz remont linii kolejowej między Peszawarem a Karaczi, która w późniejszym etapie miała zostać przedłużona do Kaszgaru (Xingjiang).

⁸⁹ 13 listopada 2016 r. premier Pakistanu Nawaz Sharif wraz z szefem sił zbrojnych powitali w Gwadar banderę pierwszego statku, który przewoził ładunek z Chin. *New International Trade Route Opens At Pakistan’s Gwadar Port*, <https://www.rferl.org/a/pakistan-gwadar-port-trade-route-opens/28113045.html> [dostęp: 20.11.2022].

⁹⁰ *China’s Military Strategy...*, *op. cit.*

⁹¹ M. Choudhary, *China’s Malacca Bluff. Examining China’s Indian Ocean Strategy and Future Security Architecture of the Region*, “Journal of Indo-Pacific Affairs” 2023 vol. 6 nr 1 s. 103.

rzający satelity, który zawiął do portu Hambantota, Chiny przeprowadziły ewakuację w trakcie konfliktu w Jemenie w 2017 r. z wykorzystaniem swojej bazy w Dżibuti oraz zawarły porozumienia w sprawie dostępu swoich jednostek marynarki wojennej do portów w Bangladeszu, Birmie, Pakistanie i na Sri Lance, jednocześnie przeprowadzając ćwiczenia wojskowe z państwami-gospodarzami⁹².

Fundamenty pod współpracę w sferze wojskowej między Chinami a Pakistanem położono jeszcze w okresie zimnej wojny⁹³, ale w ciągu ostatnich 15 lat relacje te znacznie się pogłębiły ze względu na ciągle zmieniającą się sytuację geostrategiczną w regionie. Mimo unikania przez Chiny terminu „sojusz” i deklarowanej przez Pakistan chęci utrzymania względnej równowagi między wpływami USA i Chin obydwa państwa niezwykle blisko ze sobą współpracują w sferze bezpieczeństwa i obronności. Chińsko-pakistańskie partnerstwo wojskowe niesie w sobie ogromny potencjał, który stale się zwiększa, co widać w dynamice transferu uzbrojenia (w tym m.in. raket balistycznych i myśliwców JF-17, J-10C, okrętów podwodnych klasy Yuan)⁹⁴, wspólnych ćwiczeniach sił powietrznych „Shaheen” i morskich „Sea Guardian”⁹⁵ oraz wciąż otwartej kwestii bazowania chińskiej Marynarki Wojennej na terytorium Pakistanu, czemu Islamabad wyraźnie sprzyja. Pekin w ten sposób bez formalnych procedur, charakterystycznych dla zawiązania sojuszu, zwiększa poziom interoperacyjności wojskowo-technicznej w stosunkach z Pakistanem oraz poszerza swoje możliwości działania w sferze wojskowej w regionie Indo-Pacyfiku, realizując w ten sposób własne interesy bezpieczeństwa.

⁹² F. Grare, J.-L. Samaan, *op. cit.*, s. 26.

⁹³ Co ciekawe, to właśnie Pakistan był pośrednikiem między Chinami a USA w okresie, kiedy doszło do normalizacji stosunków chińsko-amerykańskich w czasie prezydentury Richarda Nixona na początku lat 70. XX w.

⁹⁴ S.P. Lalwani, *A Threshold Alliance: The China-Pakistan Military Relationship*, “Special Report” 2023 nr 517 s. 5–13.

⁹⁵ Ostatnie wspólne chińsko-pakistańskie ćwiczenia odbyły się na Morzu Arabskim w listopadzie 2023 r. Zob. R. Woo, *China, Pakistan navies hold drills days after Russia's historic Andaman exercise*, <https://www.reuters.com> [dostęp: 17.11.2023]. Co znamienne, ćwiczenia rozpoczęły się dzień po spotkaniu amerykańsko-indyjskim na szczeblu ministerialnym, którego głównym tematem było bezpieczeństwo morskie w regionie Indo-Pacyfiku. Ponadto New Delhi ogłosiło swoją decyzję o przystąpieniu do Połączonych Sił Morskich – wielostronnej struktury kierowanej przez USA, z siedzibą w Bahrajnie, do której należy również Pakistan. D. Peri, *China, Pakistan navies to hold first joint maritime patrol*, <https://www.thehindu.com> [dostęp: 20.12.2023].

PODSUMOWANIE

Współczesne stosunki międzynarodowe weszły w fazę ostrej rywalizacji między światowymi potęgami o prymat w wyłaniającym się porządku wielobiegunowym. Trwałym elementem tej konfrontacji jest zderzenie interesów wielkich mocarstw w regionie Indo-Pacyfiku, który stał się głównym teatrem geostrategicznych zmagania między Chinami a Stanami Zjednoczonymi. Zarówno Waszyngton, jak i Pekin mają w tej walce swoich sojuszników, którzy wspierają bezpośrednio bądź pośrednio wizję jednego z dwóch centrów siły, co uruchomiło proces formowania nowego geopolitycznego układu sił w regionie. Na obecnym etapie wydaje się, że obydwa mocarstwa postrzegają się wzajemnie jako bezpośrednie zagrożenie dla swych interesów bezpieczeństwa.

W epoce Xi Jinpinga Chiny przeszły do proaktywnej i asertywnej polityki zagranicznej, której głównym celem jest nie tylko zagwarantowanie bezpieczeństwa państwa, ale także zajmowanie adekwatnej do swych aspiracji pozycji w hierarchii stosunków międzynarodowych. Państwo Środka ponownie chce zająć centralne miejsce we współczesnym świecie. Chiny, mając w pamięci XIX-wieczne poniżenie i półkolonialną zależność, w jakiej się znalazły, odrzuciły dyrektywy z politycznego testamentu Deng Xiaopinga i przestały ukrywać własne możliwości, a także aspiracje. W efekcie zaczęły coraz bardziej wpływać na strategiczne otoczenie Indo-Pacyfiku, gdzie jeszcze do niedawna dominowała wyłącznie Marynarka Wojenna USA i jej sojusznicy. Tym samym Chiny stają się poważnym graczem w regionie, który dąży do zagwarantowania stabilności w swoim środowisku bezpieczeństwa.

W tej misji niewątpliwym sprzymierzeńcem Pekinu jest Pakistan, który znalazł się w ostatnich latach na pierwszym miejscu wśród państw, z którymi Chiny zacieśniają współpracę w sferze bezpieczeństwa i gospodarki. Wpływa to niewątpliwie na zmianę strategicznego otoczenia na Oceanie Indyjskim, na którym Chiny dzięki stosunkom z Pakistanem zwiększają obecność sił morskich. Cele takiego działania są oczywiste: powstrzymanie rosnących w siłę Indii, ograniczenie wpływów USA, zwiększenie możliwości operowania na strategicznie ważnym akwenie Oceanu Indyjskiego. Projekcja potęgi Chin w regionie stanowi podstawę dla ugruntowania ich dominującej pozycji nie tylko w Eurazji, ale także możliwości prowadzenia polityki o zasięgu globalnym.

BIBLIOGRAFIA

- Acharya A., *The End of American World Order*, Cambridge: Polite, 2014.
- Ahmed F., Lambert A., *The Belt and Road Initiative. Geopolitical and Geoeconomic Aspects*, London–New York: Routledge, 2022.
- Ali I., *Pak-China Nuclear Cooperation and Pakistan's Non-Proliferation Initiatives*, "Asia-Pacific: Research Journal" 2010 vol. 28 s. 121–145.
- Ashraf J., *String of Pearls and China's Emerging Strategic Culture*, "Strategic Studies" 2017 vol. 37 no. 4 166–81.
- Bieleń S., *Geopolityczne myślenie o ładzie międzynarodowym*, „Przegląd Geopolityczny” 2009 nr 1 s. 27–46.
- Brewster D., *An Indian Ocean dilemma: Sino-Indian rivalry and China's strategic vulnerability in the Indian Ocean*, "Journal of Indian Ocean Region" 2015 vol. 11 nr 1 s. 48–59.
- Brewster D., *Silk Roads and Strings of Pearls: The Strategic Geography of China's New Pathways in the Indian Ocean*, "Geopolitics" 2017 vol. 22 nr 2 s. 269–291.
- Bukhari S.S.H., *Pakistan's Security and the India-US Strategic Partnership: Nuclear Politics and Security Cooperation*, London–New York: Routledge, 2021.
- Buzan B., Weaver O., *Regions and Powers: The Structure of International Security*, Cambridge: Cambridge University Press, 2004.
- Chacko P., *New Regional Geopolitics in the Indo-Pacific: Drivers, Dynamics and Consequences*, New York: Routledge, 2016.
- China's Military Strategy*, The State Council Information Office of The People's Republic of China, May 2015, Beijing, <http://eng.mod.gov.cn> [dostęp: 12.12.2023].
- Choudhary M., *China's Malacca Bluff. Examining China's Indian Ocean Strategy and Future Security Architecture of the Region*, "Journal of Indo-Pacific Affairs" 2023 vol. 6. nr 1 s. 99–108.
- Choundhury S.R. (red.), *The Indo-Pacific Theatre. Strategic Visions and Frameworks*, New York: Routledge, 2023.
- Ciastoń R., *AUKUS – czy "małe NATO" Indo-Pacyfiku ograniczy chińską ekspansję morską?*, „Nowa Polityka Wschodnia” 2022 nr 1 s. 96–107.
- Ciastoń R., *Koncepcja Indo-Pacyfiku jako próba równoważenia Chin. Zmiany w amerykańskiej percepcji środowiska bezpieczeństwa*, „Azja Pacyfik” 2019 nr 2 s. 153–169.
- Cliff R., *A New US Strategy for the Indo-Pacific*, Washington: NBR 2020.

- Clinton H., *America's Pacific Century*, <http://foreignpolicy.com> [dostęp: 20.12.2012].
- Cohen S.B., *Geopolitics. Geography of International Relations*, Lanham–Boulder–New York–London: Rowman and Littlefield, 2015.
- “*Confluence of the Two Seas.*” Speech by H.E. Mr. Shinzo Abe, Prime Minister of Japan at the Parliament of the Republic of India Ministry of Foreign Affairs of Japan, <http://www.mofa.go.jp> [dostęp: 24.01.2023].
- Daye Ch., *Gwadar Being Transformed into Modern Hub via BRI*, <http://www.globaltimes.cn> [dostęp: 20.09.2023].
- Duarte P.A.B., et al., *The Palgrave Handbook of Globalization with Chinese Characteristics. The Case of the Belt and Road Initiative*, Singapore: Springer, 2023.
- Dunne T., et al., *International Relations Theories: Discipline and Diversity*, Oxford: Oxford University Press, 2013.
- Erickson A.S., *Doctrinal Sea Change, Making Real Waves: Examining the Maritime Dimension of Strategy*, (w:) J. McReynolds (red.), *China's Evolving Military Strategy*, Washington: Jamestown Foundation, 2017, s. 101–139.
- Foreign Minister Wang Yi Meets the Press*, 9 March 2018, <http://www.fmprc.gov.cn> [dostęp: 26.03.2019].
- Free and Open Indo-Pacific: Advancing a Shared Vision*, Department of State 4 November 2019, <http://www.state.gov> [dostęp: 22.01.2023].
- Full Text of Hu Jintao's Report at the 18th Party Congress.* “Xinhua” 2012 (17 Nov.), <http://news.xinhuanet.com> [dostęp: 10.12.2013].
- Full text of Xi's speech at SCO Samarkand summit*, 16 September 2022, Samarkand, <http://english.scio.gov.cn> [dostęp: 20.09.2023].
- Gates R., *Submitted Statement to the Senate Armed Services Committee, Washington, DOD, 27 January 2009*, (w:) S.M. Ali, *Asia-Pacific Security Dynamics in the Obama Era A new world emerging*, New York–London: Routledge, 2012.
- Gobal P., *Maritime Security in the Indo-Pacific: The Role of the US and its Allies*, “Maritime Affairs: Journal of the National Maritime Foundation of India” 2017 vol. 13 nr 1 s. 27–40.
- Góralczyk B., *Nowy Długi Marsz. Chiny Ery Xi Jinpinga*, Warszawa: Dialog, 2023.
- Grare F., Samaan J.-L., *The Indian Ocean as a New Political and Security Region*, Cham: Palgrave Macmillan 2022.
- Halizak E., *Zmiana układu sił USA-Chiny a transformacja porządku międzynarodowego*, „Żurawia Papers” 2005 z. 7.

- Hassan Y.U., *China-Pakistan Economic Corridor (CPEC) and Questions on Pakistan's Economic Stability*, "Strategic Analysis" 2020 vol. 44 nr 2 s. 137–152.
- He K., *Three Faces of the Indo-Pacific: Understanding the "Indo-Pacific" from an IR Theory Perspective*, "East Asia: An International Quarterly" 2018 vol. 35 nr 2 149–161.
- Henry J., *China's Military Deployments in the Gulf of Aden: Anti-piracy and Beyond*, "Notes de l'IFRI" 2016 nr 89.
- Hornat J., *The power triangle in the Indian Ocean: China, India and the United States*, "Cambridge Review of International Affairs" 2019 vol. 29 nr 2 s. 425–443.
- Hu W., *The United States, China, and the Indo-Pacific Strategy: The Rise and Return on Strategic Competition*, "The China Review" 2020 vol. 20 nr 3 s. 127–142.
- Hussain F., et al., *China-Pak Strategic Entente with Respect to Search for Reciprocated Security Through Gwadar Port*, "Psychology and Education" 2021 vol. 58 nr 1 s. 3320–3333.
- Indo-Pacific Strategy Report: Preparedness, Partnerships and Promoting a Networked Region*, Department of Defence 1 June 2019, <https://apps.dtic.mil/sti/citations/AD1082324> [dostęp: 22.01.2023].
- Insisa A., Pugliese G., *The free and open Indo-Pacific versus the belt and road: spheres of influence and Sino-Japanese relations*, "The Pacific Review" 2020 Vol. 35 nr 3 s. 557–585.
- Jaishankar D., *A Confluence of Two Strategies: The Japan-India Security Partnership in the Indo-Pacific*, (w:) R. Basrur, S.N. Kutty (red.), *India and Japan, Politics of South Asia*, Singapore: Palgrave Pivot, 2018, s. 965–971.
- Jaiswal J., Bhatt D.P. (red.), *Rebalancing Asia. Belt and Road Initiative and Indo-Pacific Strategy*, Singapore: Springer, 2021.
- Ji Y., *Dealing with the Malacca Dilemma: China's Effort to Protect its Energy Supply*, "Strategic Analysis" 2007 vol. 31 nr 3 s. 467–489.
- Kapur A., *Geopolitics and the Indo-Pacific Region*, New York: Routledge, 2020.
- Khalid I., Rashid M.T., *Pakistan's Strategic Potential and Diplomatic Relations with China under Xi Jinping*, "Orient Research Journal of Social Sciences" 2021 vol. 6 nr 1 s. 179–193.
- Khurana G.S., *China's 'String of Pearls' in the Indian Ocean and Its Security Implications*, "Strategic Analysis" 2008 vol. 32 nr 1 s. 1–39.
- Kliem F., *Great Powers Competition and Order Building in the Indo-Pacific. Towards a New Indo-Pacific Equilibrium*, New York: Routledge, 2022.

- Koga K., Japan's "Indo-Pacific" Questions: Countering China or Shaping a New Regional Order?, "International Affairs" 2020 vol. 96 nr 1 s. 49–73.
- Kratiuk B., et al., *Handbook of Indo-Pacific Studies*, New York: Routledge, 2023.
- Krishnan A., *U.S. Created Indo-Pacific Concept to Bring in India to Contain China*, "The Hindu", 15 December 2022, <https://www.thehindu.com> [dostęp: 20.03.2023].
- Krupakar J., *China's Naval Base(s) in the Indian Ocean – Signs of a Maritime Grand Strategy?*, "Strategic Analysis" 2017 vol. 41 nr 3 s. 207–222.
- Kugiel P., *Indo-Pacyfik jako główna arena rywalizacji chińsko-amerykańskiej*, <https://www.pism.pl> [dostęp: 20.09.2023].
- Kwieciński R.M., *Chiński „sznur pereł”. Niektóre aspekty strategii ChRL na początku XXI wieku*, (w:) J. Wardęga (red.), *Współczesne Chiny w kontekście stosunków międzynarodowych*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2014, s. 33–51.
- Lalwani S.P., *A Threshold Alliance: The China-Pakistan Military Relationship*, "Special Report" 2023 nr 517.
- Lanteigne M., *China's Maritime Security and the "Malacca Dilemma"*, "Asian Security" 2008 vol. 4 nr 2 s. 143–161.
- Li N., *The Southern Theatre Command and China's Maritime Strategy*, "China Brief" 2017 vol. 17 nr 8 s. 8–13.
- Liu F., *The Recalibration of Chinese Assertiveness: China's Responses to the Indo-Pacific Challenge*, "International Affairs" 2020 vol. 96 nr 1 s. 9–27.
- McReynolds J. (red.), *China's Evolving Military Strategy*, Washington: Jamestown Foundation, 2017.
- Medcalf R., *Contest for the Indo-Pacific: Why China Won't Map the Future*, Manchester: Manchester University Press, 2020.
- Medcalf R., *Indo-Pacific Empire. China, America and the Contest for the World's Pivotal Region*, Manchester: Manchester University Press, 2020.
- Medcalf R., *Reimagining Asia: From Asia-Pacific to Indo-Pacific*, (w:) G. Rozman, J.C. Liow (red.), *International Relations and Asia's Southern Tier, Palgrave: ASEAN, Australia and India*, Singapore: Springer, 2018, s. 9–28.
- Mohan C.R., *Samudra Manthan: Sino-Indian Rivalry in the Indo-Pacific*, Washington: Carnegie Endowment for International Peace, 2012.
- Mohan M. (red.) *Maritime security in the Indo-Pacific: perspectives from China, India, and the United States*, Lanham: Rowman & Littlefield, 2014.
- Naidu G.V.C., *New Dimensions to the India-Japan Strategic Partnership: Shinzo Abe's Visit*, "Strategic Analysis" 2007 vol. 31 nr 6 s. 965–971.

- National Security Strategy of the United States of America*, December 2017, <https://trumpwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf> [dostęp: 21.01.2019].
- Nelson L., *In Asia, Trump keeps talking about Indo-Pacific*, <https://politico.com> [dostęp: 22.11.2020].
- Nicastro L.A., *U.S. Defense Infrastructure in the Indo-Pacific: Background and Issues for Congress*, “CRS Report” 2023.
- O’Neil A., West L., *The Quadrilateral Security Dialogue and Indo-Pacific Minilateralism. Resurrection without Renewal?*, (w:) B. Singh, S. Teo (red.), *Minilateralism in the Indo-Pacific. The Quadrilateral Security Dialogue, Lancang-Mekong Cooperation Mechanism, and ASEAN*, London–New York: Routledge, 2020.
- Pająk M., *Gwadar jako kluczowy element inicjatywy Nowego Jedwabnego Szlaku*, „Wrocławskie Studia Erazmiańskie” 2019 z. XIII s. 45–58.
- Pardesi M.S., *The Indo-Pacific: a ‘new’ region or the return of history?*, “Australian Journal of International Affairs” 2020 vol. 74 nr 2 s. 124–146.
- Peri D., *China, Pakistan navies to hold first joint maritime patrol*, <https://www.thehindu.com> [dostęp: 20.12.2023].
- Rajagopalan R., *Evasive balancing: India’s unviable Indo-Pacific strategy*, “International Affairs” 2020 vol. 96 nr 1 s. 133–150.
- Rajah R., et al., *Ocean of debt? Belt and Road and Debt Diplomacy in the Pacific*, Sydney: Lowe Institute, 2019.
- Rej A., *China and the Quad: From Sea Foam to Indo-Pacific NATO*, <https://thediplomat.com> [dostęp: 20.11.2023].
- Sadler B.D., *US Naval Power in the 21st Century. A New Strategy for Facing The Chinese and Russian Threat*, Annapolis Maryland: Naval Institute Press, 2023.
- Saeed M., *From the Asia-Pacific to the Indo-Pacific, Expanding Sino-U.S. Strategic Competition*, “Chinese Quarterly of International Studies” 2018 vol. 3 nr 4 s. 49–512.
- Scobell A., *Constructing a US-China Rivalry in the Indo-Pacific and Beyond*, “Journal of Contemporary China” 2020 vol. 30 issue 127 s. 69–87.
- Shangri-La Dialogue: Gates Says Watershed in Indo-US Relations*, <http://www.domain-b.com> [dostęp: 23.11.2022].
- Silove N., *The Pivot before the Pivot. US Strategy to Preserve the Power Balance in Asia*, “International Security” 2016 vol. 40 nr 4 s. 45–88.
- Singh T., *China and The Indo-Pacific. Issues and Concerns*, New Delhi: Indian Council of World Affairs, 2023.

- Small A., *The China-Pakistan Axis. Asia's New Geopolitics*, Oxford: Oxford University Press, 2015.
- Summary of the 2018 National Defence Strategy of the United States of America*, <https://www.hsdl.org/c/2018-national-defense-strategy/> [dostęp: 19.10.2023].
- Sustaining US Global Leadership: Priorities for Twenty-First-Century Defense*, Department of Defence, 3 January 2012, <https://globalsecurity.org> [dostęp: 23.11.2023].
- Takashi S., *Maritime Asia vs. Continental Asia. National Strategies in the Region of Change*, Boulder–London: Lynne Rienner Publishers, 2021.
- Tan A.T.H., *The Emergence of Naval Power in the Straits of Malacca*, “Defence Studies” 2012 vol. 12 nr 1 s. 106–135.
- Thankachan S., *Japan's “Free and Open Indo-Pacific Strategy”: Reality before the Rhetoric?*, “Maritime Affairs: Journal of the National Maritime Foundation of India” 2017 vol. 13 issue 2 s. 84–91.
- Tosi J.S., *Xi Jinping's PLA Reforms and Redefining “Active Defense”*, “Military Review” 2023, September–October, s. 87–101.
- Tow W.T., Stuart D. (red.), *New US Strategy toward Asia. Adapting to the American Pivot*, London–New York: Routledge, 2015.
- Transcript: President Xi Jinping's report to China's 2022 party congress*, <https://asia.nikkei.com> [dostęp: 23.10.2022].
- Wagner Ch., Stanzel A., *Redrawing the Maps in Kashmir. New Geopolitical Realities in the Conflict between China, India, and Pakistan*, ”SPW Comment” 2020 nr 52.
- Wang Yi Introduces the Important Consensus Reached in the Talks between Chinese and Pakistani Foreign Ministers*, 22.05.2022, <http://lagos.china-consulate.gov.cn> [dostęp: 23.12.2023].
- Wilkins T., *A Hub-and-Spokes “Plus” Model of US Alliances in the Indo-Pacific: Towards a New “Networked” Design*, “Asian Affairs” 2022 vol. 53 nr 3 s. 457–480.
- Womack B., *Recentring Pacific Asia. Regional China and World Order*, Cambridge: Cambridge University Press, 2023.
- Woo R., *China, Pakistan navies hold drills days after Russia's historic Andaman exercise*, <https://www.reuters.com> [dostęp: 17.11.2023].
- Yoshimatsu H., *The Indo-Pacific in Japan's Strategy towards India*, “Contemporary Politics” 2018 vol. 25 nr 18 s. 1–19.
- Zeb R., Geopolitics, *The Thucydides Trap, and the China-Pakistan-India Trilateral*, (w:) G. Ali (red.), *Pakistan's Foreign Policy. Contemporary Developments and Dynamics*, New York: Routledge, 2023, s. 128–141.

- Zhang F., *China's Curious Nonchalance Towards the Indo-Pacific*, "Survival" 2019 vol. 61 nr 3 s. 187–212.
- Zhou B., *The string of pearls and the Maritime Silk Road*, "Foreign Policy" 2014, <https://foreignpolicy.com> [dostęp: 22.04.2022].

PAKISTAN W POLITYCE BEZPIECZEŃSTWA CHIN W KONTEKŚCIE AMERYKAŃSKIEJ STRATEGII REGIONU INDO-PACYFIKU

Streszczenie

Celem artykułu jest przeanalizowanie znaczenia Pakistanu jako jednego z wpływowych państw regionu Indo-Pacyfiku dla szeroko pojmowanego bezpieczeństwa Chin w okresie rządów Xi Jinpinga w kontekście amerykańskiej strategii w regionie. Pakistan jest niewątpliwie jednym z uczestników rywalizacji między USA a Chinami. Jego geograficzne położenie ma dla Pekinu znaczenie geostrategiczne i geoeconomiczne. Pakistan odgrywa istotną rolę w procesie redefinicji interesów bezpieczeństwa Chin w regionie Indo-Pacyfiku oraz zwiększa możliwości ich projekcji potęgi. Stosunki Pekinu z Islamabadem napełniają się nową treścią, szczególnie w kontekście formułowania amerykańskiej koncepcji bezpieczeństwa regionalnego, niosącej wyraźny antychiński charakter. System powiązań sojuszniczych USA w regionie Indo-Pacyfiku opiera się na państwach, których relacje z Chinami są napięte i historycznie obciążone. Wśród tych państw na pierwsze miejsce wysuwają się Indie. W tym kontekście Pakistan służy Chinom jako sojusznik poszerzający możliwości manewru w procesie równoważenia stosunków w regionie.

Słowa kluczowe: Chiny, Pakistan, USA, Indo-Pacyfik, CPEC, Inicjatywa Pasa i Szlaku

PAKISTAN IN CHINA'S SECURITY POLICY IN THE CONTEXT OF THE US INDO-PACIFIC STRATEGY

Abstract

The aim of the article is to analyze the importance of Pakistan, as one of the influential countries of the Indo-Pacific region, for the broadly understood security of China during the rule of Xi Jinping in the context of the American strategy in the region. Pakistan is undoubtedly one of the participants

in the competition between the US and China. Its geographical location is of geostrategic and geoeconomic importance for Beijing. Pakistan plays an important role in the process of redefining China's security interests in the Indo-Pacific region and increases its power projection capabilities. Beijing's relations with Islamabad are filled with new content, especially in the context of formulating the American concept of regional security, which has a clearly anti-Chinese character. The US system of alliance ties in the Indo-Pacific region is based on countries whose relations with China are tense and historically burdened. India ranks first among these countries. In this context, Pakistan serves as an ally to China that expands its room for maneuver in the process of balancing relations in the region.

Keywords: China, Pakistan, US, Indo-Pacific, CPEC, Belt and Road Initiative (BRI)

Cytuj jako: Czarkowska E., *Pakistan w polityce bezpieczeństwa Chin w kontekście amerykańskiej strategii regionu Indo-Pacyfiku*, „Myśl Ekonomiczna i Polityczna” 2023, nr 4(79), s. 166–197. DOI: 10.26399/meip.4(79).2023.32/e.czarkowska

Cite as: Czarkowska E. (2023). 'Pakistan in China's Security Policy in the Context of the US Indo-Pacific Strategy'. *Myśl Ekonomiczna i Polityczna* 4(79), 166–197. DOI: 10.26399/meip.4(79).2023.32/e.czarkowska

Aleksandra Laskowska-Rutkowska*

CZY PROJEKT ROAD AND BELT MOŻE BYĆ ALTERNATYWĄ DLA DOTYCHCZASOWYCH SZLAKÓW PRZEPLYWÓW GLOBALNYCH?

DOI: 10.26399/meip.4(79).2023.33/a.laskowska-rutkowska

WPROWADZENIE

Inicjatywa Pasa i Drogi (ang. Road and Belt, zwana też Nowym Jedwabnym Szlakiem) została przedstawiona przez prezydenta Chin Xi Jinpinga w 2013 r. Zgodnie z ówczesnymi założeniami projekt miał obejmować blisko 65 krajów i 63% globalnej populacji¹. Rzeczywistość znacząco przerosła wstępne założenia. W marcu 2021 r. w projekcie uczestniczyło już 139 państw, a wartość ich gospodarek stanowiła 40% globalnego PKB². Do kwietnia 2023 r. porozumienia z Chinami dotyczące Pasa i Drogi (BRI – Belt and Road Initiative) podpisało 148 krajów³.

---

* Uczelnia Łazarskiego, e-mail: a.laskowska@lazarski.edu.pl, ORCID: 0000-0001-6241-9649.

¹ S. Kauf, A. Laskowska-Rutkowska, *The location of an international logistics center in Poland as a part of the one belt one road initiative*, „Logforum”, 2019, nr 1, s. 71.

² *Global Gateway, czyli jak Unia Europejska chce zatrzymać chiński Pas i Drogę*, <https://forsal.pl/swiat/unia-europejska/artykuly/8305927,global-gateway-czyli-jak-unia-europejska-chce-zatrzymac-chinski-pas-i-droge.html> [dostęp: 2.01.2024].

³ Ch.N. Wang, *Ten years of China's Belt and Road Initiative (BRI): Evolution and the road ahead*, Regional Outlook, Griffith Asia Institute and Green Finance and Development Center, 2023, s. 7, <https://blogs.griffith.edu.au/asiainsights/regional-outlook-ten-years-of-chinas-belt-and-road-initiative-bri-evolution-and-the-road-ahead/> [dostęp: 20.01.2024].

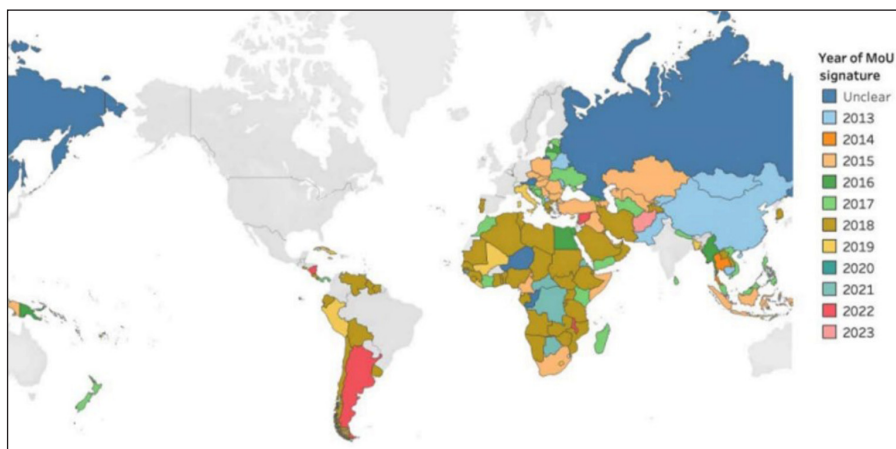
Geograficzny zasięg projektu ilustruje rys. 1, na którym przedstawiono mapę krajów, które podpisały z Chinami porozumienie dotyczące BRI. Wśród nich znajdują się:

- 44 kraje Afryki Subsaharyjskiej,
- 35 krajów Europy i Azji Centralnej,
- 25 krajów Azji Wschodniej i Pacyfiku,
- 21 krajów Ameryki Łacińskiej i Karaibów,
- 18 krajów Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej,
- 6 krajów Azji Południowej.

Lata w legendzie rysunku wskazują na rok podpisania porozumienia.

Rysunek 1

Mapa krajów, które podpisały z Chinami porozumienie o BRI

Źródło: Ch.N. Wang, *Ten years of China's Belt and Road Initiative (BRI): Evolution and the road ahead*, Regional Outlook, Griffith Asia Institute and Green Finance and Development Center, 2023, s. 7.

Cel inicjatywy BRI określa się jako stworzenie sieci połączeń stanowiących podwalinę sprawnego przepływu towarów pomiędzy zaangażowanymi państwami, a także stworzenie silnych gospodarczych więzi pomiędzy Chinami a uczestnikami projektu.

Jest to inicjatywa długofalowa, gdyż jej przewidywane ukończenie ma nastąpić w 2049 r., gdy szlak Pasa i Drogi będzie przebiegał od wschodniego krańca Azji po Afrykę wschodnią i środkową Europę⁴.

⁴ H.L. Lee, Z.J. Shen, *Supply chain and logistics innovations with the Belt and Road Initiative*, „Journal of Management Science and Engineering”, May 2020, s. 77.

Inicjatywa Jednego Pasa i Drogi nawiązuje do koncepcji historycznego Jedwabnego Szlaku i budowana jest na jego doświadczeniach oraz na kulturze Chin i innych krajów azjatyckich.

Jedwabny Szlak funkcjonował w starożytności i średniowieczu. Przepływ towarów drogami Jedwabnego Szlaku – z Azji do krajów Orientu i dalej do Europy – zależał od stabilności imperiów, przez które przebiegał: monarchii Partów, Persji, a później Kalifatu Arabskiego i Imperium Mongołów. Gdy w krajach tych pojawiał się chaos, przekładało się to negatywnie na funkcjonowanie handlu. Gdy w XVI w. uruchomiono połączenie morskie Europy z Azją, droga lądowa wymiany handlowej pomiędzy kontynentami zamarła⁵.

Z minionych doświadczeń wyciągnięto wnioski. Aby zapobiec ewentualności zaburzeń funkcjonowania BRI skutkiem niestabilności polityczno-ekonomicznej, zawarto porozumienia gospodarcze pomiędzy Chinami a innymi państwami, przez których terytoria przebiega Nowy Jedwabny Szlak. Globalne sieci partnerstw mają ponadto na celu zwiększenie współzależności pomiędzy Chinami a innymi krajami i regionami, a także sprzyjanie inwestycjom w infrastrukturę i nowe szlaki handlowe. W tej inicjatywie istotne jest skupienie się na Azji w ramach tzw. nowej dyplomacji sąsiedzkiej⁶.

Budowanie międzynarodowej kooperacji w regionie Azji może w pewnym stopniu ułatwiać podejście grupistyczne, specyficzne dla Azji, w którym interes grupy przeważa nad interesem jednostki⁷. W odróżnieniu od podejścia obowiązującego w krajach Zachodu i „kultury uprawy pszenicy” w azjatyckiej „kulturze uprawy ryżu” harmonijne działanie w zespole ma szczególne i istotne znaczenie. Wynika to z historycznych uwarunkowań uprawy ryżu. Gdy należało nawadniać pola ryżowe, wymagało to współpracy całej wioski. Specyficzna dla krajów zachodnich uprawa pszenicy nie wymagała mobilizacji sił całej społeczności w tym samym czasie, lecz koncentracji na pracach związanych z uprawą właściciela pola i jego rodziny.

Realizacja megaprojektu, którym jest BRI, wymaga działań na wielu płaszczyznach. Jedną z kluczowych kwestii w jego realizacji było i nadal jest zbudowanie infrastruktury logistyczno-transportowej. Realizację tego zadania Chiny rozpoczęły od swojego terytorium, konsekwentnie budując przez lata

⁵ D. Juraszek, *Za jedwabną kurtyną*, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/swiat/256485,1,za-jedwabna-kurtyna.read> [dostęp: 2.01.2024].

⁶ Ch. Lo, *China's Silk Road strategy*, „The International Economy”, Fall 2015, p. 54.

⁷ D. Chong, *Sztuka Biznesu z Chińczykami. Najlepsze praktyki i studia przypadków*, Warszawa 2014, s. 70.

system logistyczny kraju stanowiący podwaliny jego gospodarczej konkurencyjności. W tym miejscu warto wyjaśnić, czym jest system logistyczny kraju i jak jego funkcjonowanie wpływa na pozycję gospodarczą kraju.

1. SYSTEM LOGISTYCZNY A KONKURENCYJNOŚĆ KRAJU⁸

Na system logistyczny kraju składają się:

- infrastruktura punktowa (porty morskie, lotnicze, centra logistyczne, centa przeładunkowe),
- infrastruktura liniowa (linie kolejowe, drogi samochodowe),
- infrastruktura informatyczna.

Wpływ infrastruktury jest odczuwalny poprzez usługi oferowane z jej fizycznym wykorzystaniem. Dzięki efektywnemu systemowi logistycznemu wzrasta konkurencyjność kraju, gdyż wówczas sprawniej, szybciej, bezpieczniej i taniej można dostarczyć towar z punktu pochodzenia do punktu konsumpcji. Przekłada się to pozytywnie na koszty produktów w nim powstających, a także transferowanych przez dany kraj. Wraz ze sprawnością systemu logistycznego kraju rośnie również jego atrakcyjność dla inwestorów zagranicznych.

Na konkurencyjność kraju, poza jego infrastrukturą, wpływ mają ponadto konkurencyjność sektora produkcyjnego oraz pozycja ekonomiczna i polityczna państwa. Pomiędzy elementami konkurencyjności kraju zachodzą sprzężenia zwrotne. Konkurencyjny sektor produkcyjny wymaga wsparcia przez sprawne usługi logistyczne, zapewniające szybkie, niezawodne czasy, co wymaga z kolei sprawnej infrastruktury transportowo-logistycznej oraz infrastruktury informatycznej. Sprawna logistyka i produkcja przekładają się pozytywnie na pozycję gospodarczą kraju. Relację pomiędzy stanem infrastruktury logistycznej a pozycją gospodarczą kraju ilustruje ranking Logistics Performance Index (LPI). Kraje wiodące w rankingu, czyli oceniane wysoko pod względem stanu systemu logistycznego oraz świadczonych usług logistycznych, są zawsze krajami o silnych gospodarkach (m.in. kraje Europy Zachodniej, USA, wiodące gospodarczo kraje azjatyckie). O rosnącej świadomości znaczenia systemu logistycznego dla światowej gospodarki świadczy sam fakt

---

⁸ Na podstawie: A. Laskowska-Rutkowska, *Centralny Port Komunikacyjny w systemie logistycznym Polski*, [w:] K. Witkowski, K. Huk, Z. Patora-Wysocka (red.), *Systemy logistyczne w gospodarowaniu – nowe trendy i kierunki zmian*, Łódź–Warszawa 2018, s. 101.

przeprowadzania przez Bank Światowy od 2007 r. badań nad LPI oraz publikowania raz na dwa lata wyników oraz raportów z tego badania.

System logistyczny kraju jest kształtowany latami i wymaga strategicznego długowzrocznego podejścia. Konieczne jest także podejście systemowe. Charakteryzuje się ono zrozumieniem tego, że:

- wszystkie elementy systemu są ze sobą powiązane i wzajemnie na siebie oddziałują,
- zmiana w obrębie jednego z elementów systemu prowadzi do zmian w całym systemie.

Strategia transportowo-logistyczna kraju stanowi niezwykle istotny element jego długoterminowego gospodarczego oraz geopolitycznego rozwoju.

2. SYSTEM LOGISTYCZNY CHIN

Infrastruktura transportowa to jeden z najważniejszych elementów rozwoju Chin – obejmuje drogi, linie kolejowe, porty, lotniska i drogi wodne. Inwestycje w elementy systemu transportowo-logistycznego są jednym z głównych motorów rozwoju wzrostu gospodarczego Chin⁹. Na ok. 20 ostatnich lat przypada spektakularny rozwój chińskiej infrastruktury logistyczno-transportowej. Jest to rozwój systemowy – uwzględniający wszystkie gałęzie transportu i powiązania pomiędzy nimi.

Porty morskie stanowią istotny element infrastruktury punktowej. To przez nie większość towarów w obrocie światowym trafia na terytoria poszczególnych kontynentów.

Znaczenie portów morskich w obsłudze wymiany handlowej oddaje fakt, iż w roku 2014 ok. 81% wolumenu handlu światowego przewieziono morzem, co oznacza dla transportu morskiego 92% udziału w obsłudze globalnej wymiany towarowej przy średniej odległości przewozu 5 tys. mil morskich¹⁰.

W świetle tego faktu, że chińskie porty morskie są największymi portami świata, w których przeładowuje się rekordowe liczby kontenerów, ma kluczowe znaczenie. Wszystkie drogi BRI prowadzą z i do chińskich portów morskich. Rozmieszczenie największych chińskich portów morskich ilustruje rys. 2.

⁹ B.M. Bayane, Q. Yanjun, *Transport infrastructure development in China*, „Journal of Sustainable Development of Transport and Logistics”, 2017, 2 (1), s. 30.

¹⁰ R. Wieczorkiewicz, *Transport morski stał się wiodący w obsłudze handlu światowego*, <https://www.portalspozywczy.pl/technologie/wiadomosci/transport-morski-stal-sie-wiodacy-w-obsłudze-handlu-swiatowego,162447.html> [dostęp: 24.02.2024].

Rysunek 2

Rozmieszczenie największych chińskich portów morskich

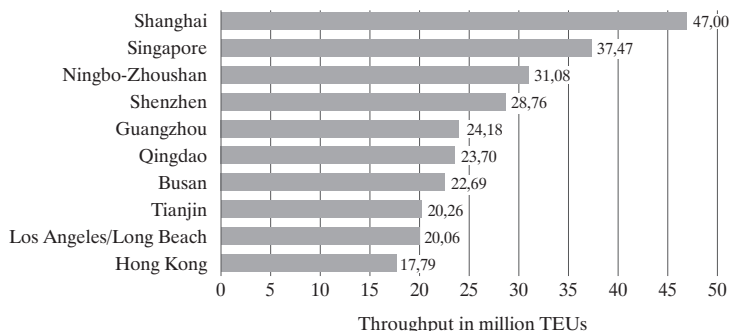
Źródło: Top ports in China, <https://www.shiphub.co/the-biggest-ports-in-china/> [dostęp: 24.01.2024].

Od lat w rankingach dotyczących liczby przeładowywanych kontenerów prym wiodzie Szanghaj. Rysunek 3 stanowi zestawienie dotyczące wolumenu przeładowanych kontenerów w największych portach morskich świata (liczonych w TEU, czyli w ekwiwalencie kontenera 20-stopowego). Wśród pierwszej dziesiątki portów morskich o największej liczbie przeładunków w 2021 r. lwią część przypadła na porty chińskie.

Sama infrastruktura portowa nie zapewnia jednak sprawnego przepływu towarów do i z danego kraju. Musi być ona zintegrowana z tzw. zapleczem, czyli rozwiązaniami transportowo-logistycznymi na terytorium połączonym z portem morskim. W praktyce oznacza to konieczność połączenia portów morskich z interiorami poprzez drogi kolejowe i samochodowe. W przypadku Chin system logistyczno-transportowy jest perfekcyjnie zintegrowany, a połączenia kolejowe oraz drogowe z portami morskimi zapewniają sprawny przepływ towarów. Mapa chińskiej infrastruktury kolejowej wskazuje na wyraźną jej korelację z lokalizacją chińskich portów morskich. Gęsta sieć kolejowych połączeń łączy porty morskie zlokalizowane we wschodniej części kraju z regionem najbardziej zindustrializowanym i najgęściej zaludnionym (por. rys. 4).

Rysunek 3

Największe porty morskie świata w 2021 r. wg przeładunków kontenerowych

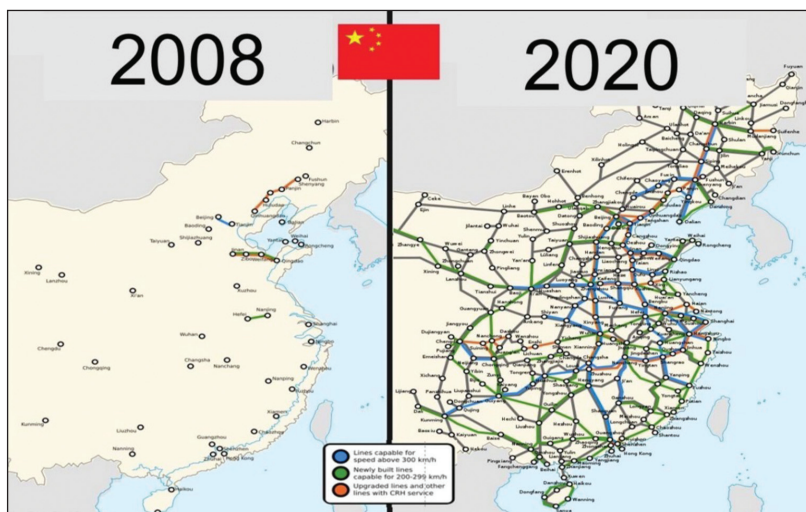

Źródło: Największe porty morskie na świecie, <https://www.globkurier.pl/ciekawostki/najwieksze-porty-morskie-na-swiecie> [dostęp: 24.01.2024].

Dynamiczny rozwój chińskiej kolejowej infrastruktury liniowej na przestrzeni lat 2008–2020 obrazuje rys. 4. Na mapie uwzględniono także linie kolejowe dużych prędkości (powyżej 200 km/h) oraz linie kolejowe, których jakość podniesiono. Z uwagi na koszty koleje dużych prędkości z reguły nie obsługują przewozów cargo, tylko przewozy pasażerskie.

Rysunek 4

Rozwój chińskiej infrastruktury kolejowej w latach 2008–2020

Źródło: <https://bnnbreaking.com/world/china/chinas-high-speed-rail-expansion-a-leap-towards-global-connectivity/> [dostęp: 24.01.2024].

Rysunek 5 przedstawia mapę dróg i autostrad w Chinach. Widać na niej wyraźną dysproporcję pomiędzy wschodnią a zachodnią częścią kraju. Podobnie jak w przypadku sieci połączeń kolejowych występuje wyraźna korelacja pomiędzy lokalizacją dróg kołowych a umiejscowieniem portów morskich oraz regionów przemysłowych (jak np. Wuhan) i gęsto zamieszkanymi.

Rysunek 5

Mapa dróg i autostrad w Chinach (Sieć NTHS)

Źródło: <https://www.roadtraffic-technology.com/projects/national-trunk-highway-system/> [dostęp: 24.01.2024].

Sieć NTHS jest również znana jako sieć 7918, ponieważ składa się z siedmiu autostrad prowadzących z Pekinu, dziewięciu biegnących wertykalnie dróg ekspresowych z północy na południe i 18 dróg ekspresowych ze wschodu na zachód. System łączy wszystkie stolice i miasta prowincji liczące powyżej 200 tys. mieszkańców. Około 70% NTHS to drogi ekspresowe¹¹.

¹¹ National Trunk Highway System (NTHS), <https://www.roadtraffic-technology.com/projects/national-trunk-highway-system/> [dostęp: 25.01.2024].

Efekty wieloletnich działań Chin ukierunkowane na poprawę stanu infrastruktury transportowo-logistycznej odzwierciedla ich zmieniająca się pozycja w rankingu wskaźnika efektywności logistycznej (ang. Logistics Performance Index – LPI).

Komponenty brane pod uwagę w międzynarodowym LPI to:

- skuteczność odpraw celnych,
- jakość infrastruktury handlowej i transportowej,
- łatwość organizowania przesyłek po konkurencyjnych cenach,
- kompetencje i jakość usług logistycznych – transportu drogowego, spedycji i pośrednictwa celnego,
- możliwość śledzenia przesyłek,
- częstotliwość, z jaką przesyłki docierają do odbiorców w zaplanowanym lub oczekiwanym terminie dostawy¹².

LPI może być postrzegany jako narzędzie do analizy porównawczej, pomocne krajom w określeniu wyzwań i możliwości, jakie stoją przed nimi w zakresie wyników logistyki handlu oraz tego, co mogą zrobić, aby poprawić swoje wyniki¹³. Ranking jest publikowany co dwa lata. W 2023 r. objął on 139 krajów.

W 2007 r. Chiny plasowały się w rankingu LPI na 30. miejscu, a w 2023 r. na 19. Jest to ogromnie korzystna zmiana w pozycjonowaniu infrastruktury transportowo-logistycznej Chin. Dla porównania miejsce USA w rankingu LPI dla 2007 r. to 14., a dla 2023 r. – 17.¹⁴, więc w odróżnieniu od Chin pozycja USA pod względem infrastruktury transportowo-logistycznej traci na wartości.

3. INWESTYCJE CHIN W SYSTEMY LOGISTYCZNE PAŃSTW BRI

Fenomen inicjatywy BRI polega na zamiarze zbudowania infrastruktury transportowo-logistycznej poza terytorium Chin i ze znaczącym udziałem kapitałowym Chin. Chiny – chcąc mieć pewność, że towar będzie przemieszczany po trasach Nowego Jedwabnego Szlaku bez żadnych zakłóceń – finansują elementy punktowe i liniowe infrastruktury logistyczno-transportowej i tym samym przejmują nad nimi kontrolę. Rysunek 6 ilustruje chińskie zaangażowanie finansowe

¹² Logistics performance Index, <https://lpi.worldbank.org/international/global> [dostęp: 24.01.2024].

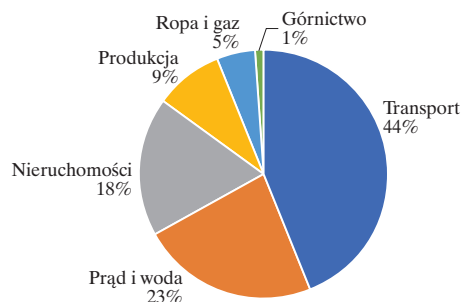
¹³ Ibidem.

¹⁴ Ibidem.

w projekty BRI, z podziałem na sektory poza granicami Chin. Z zestawienia wynika jasno, jak istotna rola i udział przypadają projektom transportowym, których pula wynosiła 44% – według danych z 2019 r.

Rysunek 6

Procentowy udział chińskich inwestycji w projekty BRI z podziałem na sektory wg danych z 2019 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: BRI Connect: An Initiative in Numbers. Refinitiv – China Belt and Road Initiative Report, https://www.refinitiv.com/content/dam/marketing/en_us/documents/reports/refinitiv-zawya-belt-and-road-initiative-report-2019.pdf [dostęp: 20.12.2023].

Chińskie zaangażowanie w projekty BRI zmienia się na przestrzeni lat. Zmienia się jego dynamika oraz geograficzne ukierunkowanie inwestycji. W pierwszym kwartale 2023 r. kraje BRI w państwach Afryki Subsaharyjskiej odnotowały 130-procentowy wzrost chińskich inwestycji i 69-procentowy wzrost kontraktów budowlanych. Region stał się drugim najważniejszym regionem docelowym dla inwestycji BRI (po Azji Wschodniej). Kraje Bliskiego Wschodu w dalszym ciągu stanowią istotny obszar chińskich inwestycji (8,1 mld dolarów w pierwszym półroczu 2023 r., co jednak stanowi znacznie mniej niż 12,3 mld dolarów w pierwszych sześciu miesiącach 2022 r.).

Dynamika inwestycji we wschodnioazjatyckich krajach BRI wskazuje tendencję wzrostową – z 8,84 mld dolarów do 13,2 mld dolarów odpowiednio w pierwszych sześciu miesiącach 2022 i 2023 r. Południowoamerykańskie kraje BRI osiągnęły najwyższy poziom chińskiego zaangażowania w regionie od 2018 r. (+ 227% inwestycji). Jeśli chodzi o inwestycje w ramach BRI, największym pojedynczym odbiorcą była Indonezja z inwestycjami o wartości ok. 5,6 mld dolarów, za nią plasowały się Peru (2,9 mld dolarów) i Arabia Saudyjska (ok. 1,6 mld dolarów).

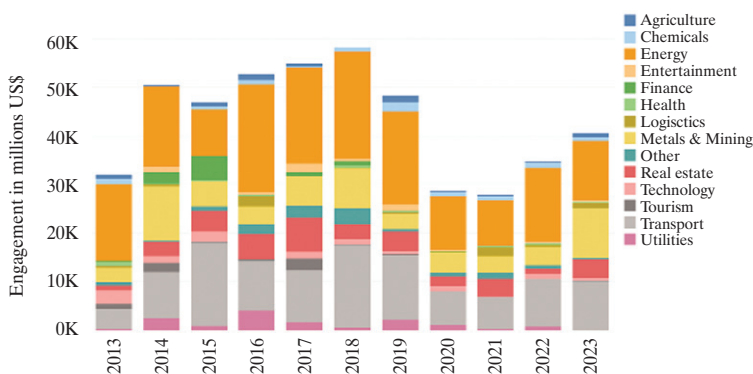
Krajem o najwyższym wolumenie budowy w I półroczu 2023 r. była Arabia Saudyjska z ok. 3,8 mld dolarów, następnie Tanzania (ok. 2,8 mld dolarów) i Zjednoczone Emiraty Arabskie (1,2 mld dolarów).

W 26 krajach, w tym w Turcji, Polsce i Kenii, odnotowano 100-procentowy spadek zaangażowania w ramach BRI w porównaniu z 2022 r. Zaangażowanie Chin w Pakistanie na rzecz korytarza gospodarczego Chin–Pakistan (CPEC) spadło o ok. 74%. Kraje o największym wzroście zaangażowania w ramach BRI to Boliwia (+ 820%), Namibia (+ 457%), Erytrea (+ 359%), Tanzania (+ 347%) i Kambodża (+ 230%)¹⁵.

Rys. 7 wskazuje, że niezależnie od zmieniającego się na przestrzeni lat 2013–2023 stopnia finansowego zaangażowania Chin w realizację projektów poza granicami własnego kraju dwa sektory dominują. Są to: transport oraz energetyka¹⁶.

Rysunek 7

Finansowe zagraniczne zaangażowanie Chin w projekty BRI w latach 2013–2023 z podziałem na sektory

Źródło: Ch. Nedopil, *China Belt and Road Initiative (BRI) Investment Report 2023 H1 – the first ten years*, Green Finance & Development Center, FISF Fudan University, Shanghai; <https://greenfdc.org/china-belt-and-road-initiative-bri-investment-report-2023-h1/> [dostęp: 24.01.2024].

Warto dodać, że transportowe chińskie inwestycje obejmują infrastrukturę wszystkich gałęzi transportu. Z chińskim zaangażowaniem finansowym rozwijają się porty morskie oraz lotnicze, linie kolejowe i połączenia drogowe.

¹⁵ <https://greenfdc.org/china-belt-and-road-initiative-bri-investment-report-2023-h1/> [dostęp: 24.01.2024].

¹⁶ Ibidem.

Chiny, inwestując nie tylko w połączenia transportowe, lecz także w infrastrukturę energetyczną (warto dodać, że wliczaną w skład infrastruktury transportowej), zapewniają sobie dostęp do źródeł energii napędzających rozwój gospodarczy każdego kraju.

WNIOSKI

Projekt Road and Belt stanowi jedyny w swoim rodzaju projekt o zasięgu globalnym. Rozmiar chińskich inwestycji w znacznej mierze poza granicami własnego państwa jest imponujący i bezprecedensowy.

Na przestrzeni kolejnych lat zagraniczne zaangażowanie Chin w ramach BRI koncentrowało się przede wszystkim na infrastrukturze. Dzięki inwestycjom przekraczającym 1 bilion USD BRI stał się motorem rozwoju w gospodarkach wschodzących¹⁷. W 2022 r. udział chińskich inwestycji w infrastrukturę energetyczną wyniósł 36%, a transportową 28%¹⁸. Niezależnie od zmieniającego się na przestrzeni lat stopnia finansowego zaangażowania Chin w realizację projektów poza granicami własnego kraju te dwa sektory pozostają dominujące¹⁹.

Choć inwestycje obejmują realizację projektów w wielu częściach świata, to tendencje inwestycyjne w całej Azji potwierdzają, że Chiny nadal angażują się w krótko-, średnio- i długoterminowy rozwój inicjatywy BRI w tym regionie. Inwestycje nadal będą koncentrować się na Azji (szczególnie w Azji Południowo-Wschodniej i Środkowej), gdzie wzorce inwestycyjne są znacznie bardziej stabilne i przewidywalne. Nie oznacza to, że Chiny całkowicie zaniechają inne kraje członkowskie, ale priorytetem będzie stworzenie stabilnych podstaw inicjatywy poprzez połączenia regionalne w perspektywie krótkoterminowej, aby zapewnić globalny sukces projektu BRI w dłuższej perspektywie.

Powodzenie projektu BRI w długookresowej perspektywie i globalnej skali zależy od wielu czynników ekonomicznych i geopolitycznych. Dotychczasowe dokonania Chin na tym polu i ich niezwykle konsekwentna strategia dają jednak podstawę do przypuszczeń, że inicjatywa BRI może w długim okresie stanowić alternatywę dla globalnych szlaków handlowych.

¹⁷ N. Christoph, *Ten years of China's Belt and Road Initiative (BRI)...*, op. cit.

¹⁸ Ch. Nedopil, *China Belt and Road Initiative (BRI) Investment Report 2023 H1 – the first ten years*, Green Finance & Development Center, FISF Fudan University, Shanghai; <https://greenfdc.org/china-belt-and-road-initiative-bri-investment-report-2023-h1/> [dostęp: 24.01.2024].

¹⁹ Ibidem.

BIBLIOGRAFIA

- Bayane B.M., Yanjun Q., *Transport infrastructure development in China*, „Journal of Sustainable Development of Transport and Logistics” 2017, 2 (1).
- BRI Connect: An Initiative in Numbers. Refinitiv | China Belt and Road Initiative Report, https://www.refinitiv.com/content/dam/marketing/en_us/documents/reports/refinitiv-zawya-belt-and-road-initiative-report-2019.pdf [dostęp: 20.12.2023].
- Chong D., *Sztuka Biznesu z Chińczykami. Najlepsze praktyki i studia przypadków*, Warszawa 2014.
- Global Gateway, czyli jak Unia Europejska chce zatrzymać chiński Pas i Drogę*, <https://forsal.pl/swiat/unia-europejska/artykuly/8305927,global-gateway-czyli-jak-unia-europejska-chce-zatrzymac-chinski-pas-i-droge.html> [dostęp: 2.01.2024].
- Juraszek D., *Za jedwabną kurtyną*, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/swiat/256485,1,za-jedwabna-kurtyna.read> [dostęp: 2.01.2024].
- Kauf S., Laskowska-Rutkowska A., *The location of an international logistics center in Poland as a part of the one belt one road initiative*, „Logforum” 2019, nr 1.
- Laskowska-Rutkowska A., *Centralny Port Komunikacyjny w systemie logistycznym Polski*, [w:] K. Witkowski, K. Huk, Z. Patora-Wysocka (red.), *Systemy logistyczne w gospodarowaniu – nowe trendy i kierunki zmian*, Łódź–Warszawa 2018.
- Lee L.H., Z.-J. Shen *Supply chain and logistics innovations with the Belt and Road Initiative*, „Journal of Management Science and Engineering”, May 2020.
- Lo Ch., *China’s Silk Road strategy*, „The International Economy”, Fall 2015.
- National Trunk Highway System (NTHS), <https://www.roadtraffic-technology.com/projects/national-trunk-highway-system/> [dostęp: 25.01.2024].
- Wang N.Ch., *China Belt and Road Initiative (BRI) Investment Report 2023 H1 – the first ten years*, Green Finance & Development Center, FISF Fudan University, Shanghai, 2023, <https://greenfdc.org/china-belt-and-road-initiative-bri-investment-report-2023-h1/> [dostęp: 24.01.2024].
- Wang N.Ch., *Ten years of China’s Belt and Road Initiative (BRI): Evolution and the road ahead*, Regional Outlook, Griffith Asia Institute and Green Finance and Development Center, 2023, s. 7, <https://blogs.griffith.edu.au/asiainsights/regional-outlook-ten-years-of-chinas-belt-and-road-initiative-bri-evolution-and-the-road-ahead/>, s. 1–17 [dostęp: 20.01.2024].

Wieczorkiewicz R., *Transport morski stał się wiodący w obsłudze handlu światowego*, <https://www.portalspozywczy.pl/technologie/wiadomosci/transport-morski-stal-sie-wiodacy-w-obsłudze-handlu-swiatowego,162447.html> [dostęp: 24.02.2024].

CZY PROJEKT ROAD AND BELT MOŻE BYĆ ALTERNATYWĄ DLA DOTYCHCZASOWYCH SZLAKÓW PRZEPLYWÓW GLOBALNYCH?

Streszczenie

Niniejsze opracowanie stawia sobie za cel odpowiedź na pytanie zawarte w tytule: czy projekt Road and Belt może być alternatywą dla dotychczasowych szlaków przepływów globalnych? Osią logiczną artykułu jest rola systemu logistycznego w konkurencyjności krajów i efektywności projektów takich jak BRI. Artykuł ma charakter przeglądu literaturowego. W artykule omówiono historię inicjatywy BRI oraz główne jej uwarunkowania, przedstawiono koncepcję systemu logistycznego kraju oraz jego wpływ na konkurencyjność gospodarczą kraju, a także rozwój systemu logistycznego Chin, stanowiący fazę wstępną, inicjującą projekt BRI. Ponadto wskazano inwestycje Chin w krajach członkowskich BRI ze szczególnym uwzględnieniem projektów transportowo-logistycznych.

Słowa kluczowe: logistyka, Inicjatywa pasa i Drogi, przepływy towarów

CAN THE ROAD AND BELT PROJECT BE AN ALTERNATIVE SOLUTION TO ESTABLISHED GLOBAL FLOW ROUTES?

Abstract

This study aims to answer the question contained in its title: Can the Road and Belt project be an alternative to the current global flow routes? The logical axis of the article is the role of the logistics system in the competitiveness of countries and the effectiveness of projects such as BRI. The article is a literature review.

The article contains an introduction that discusses the history of the BRI initiative and its main conditions. The first chapter presents the concept of the country's logistics system and its impact on the country's economic

competitiveness. The second chapter discusses the development of China's logistics system, which is the initial phase initiating the BRI project. Chapter three discusses China's investments in BRI member countries, with particular emphasis on transport and logistics projects. The article ends with final conclusions.

Keywords: logistics, Belt and Road Initiative, products flows

Cytuj jako: Laskowska-Rutkowska A., *Czy projekt Road and Belt może być alternatywą dla dotychczasowych szlaków przepływów globalnych*, „Myśl Ekonomiczna i Polityczna” 2023, nr 4(79), s. 198–212. DOI: 10.26399/meip.4(79).2023.33/a.laskowska-rutkowska

Cite as: Laskowska-Rutkowska A. (2023). ‘Can the Road and Belt Project Be an Alternative Solution to Established Global Flow Routes?’. *Myśl Ekonomiczna i Polityczna* 4(79), 198–212. DOI: 10.26399/meip.4(79).2023.33/a.laskowska-rutkowska

Robert Dygas*

ZAGROŻENIA DLA BEZPIECZEŃSTWA EKONOMICZNEGO POLSKI W ZWIĄZKU Z CHIŃSKĄ INICJATYWĄ PASA I SZLAKU (CHIN. YI DAI YI LU) W LATACH 2015–2023

DOI: 10.26399/meip.4(79).2023.34/r.dygas

1. WSTĘP

W 2013 r. chiński rząd zdecydował się na nową inicjatywę, zapisaną w chińskiej konstytucji, która miała przyczynić się do lepszego rozwoju świata w sensie gospodarczym, a także do promowania współpracy społeczno-gospodarczej między krajami. Inicjatywa ta została nazwana Inicjatywą Pasa i Szlaku (IPS) (chin. *Yi dai yi lu*). Pas symbolizował inwestycje realizowane na drodze lądowej, a Droga reprezentowała szlak morski do Azji, Bliskiego Wschodu, Europy i Afryki. Cała koncepcja obejmowała wówczas zarówno lądowe, jak i morskie drogi Szlaku transportu handlowego. Inicjatywa ta pomogła Chinom wpłynąć na różne gospodarki dzięki potędze organizacji międzynarodowych, takich jak Bank Światowy i Międzynarodowy Fundusz Walutowy. W analizowanym okresie Chiny zainwestowały bilion dolarów amerykańskich w ponad 130 krajach, w tym w Polsce, na Węgrzech, na Słowacji, w Słowenii, Czechach i krajach bałtyckich. Według niektórych badań Polska, Austria i Czechy są postrzegane przez Chiny jako kraje „dostępowe” do UE¹. Cała inicjatywa ma silne implikacje międzynarodowe (słyn-

* Szkoła Główna Handlowa, e-mail: dygas1@sgh.waw.pl, ORCID: 0000-0001-8536-0897.

¹ M. Cameron, L.J. Cuyvers, D. Fu, W. Viviers, *Identifying export opportunities for China in the ‘Belt and Road Initiative’ group of countries: a decision support model approach*, „Journal of International Trade Law and Policy” 2021, Vol. 20, No. 2, s. 101–126. <https://doi.org/10.1108/JITLP-11-2020-0061>

ne sformułowanie „made in China” stało się najbardziej znanym zwrotem na świecie). Głównym tematem artykułu jest ocena zagrożenia chińskiej Inicjatywy Pasa i Szlaku dla bezpieczeństwa ekonomicznego Polski. Okres oceny obejmuje moment, w którym Polska przystąpiła do tej inicjatywy, podpisując w listopadzie 2015 r. protokół ustaleń pomiędzy Prezydentem Polski Andrzejem Dudą a Prezydentem Chin Xi Jinpingiem.

W tym okresie zaplanowano także główne projekty inwestycyjne. Pandemia COVID-19, która wybuchła pod koniec 2019 r., wojna w Ukrainie (rozpoczęła się w 2014 r.) oraz nasilająca się wojna na Bliskim Wschodzie postawiły Polskę w nowej sytuacji geopolitycznej odnośnie do IPS i wpłynęły na realizację projektów infrastrukturalnych. W październiku 2023 r. odbyło się w Pekinie Trzecie Forum Pasa i Szlaku, którego głównym celem było umocnienie współpracy Chin z Rosją. Jako główne obszary współpracy zostały wskazane gospodarka cyfrowa, sztuczna inteligencja oraz rozwój infrastruktury, w tym połączenia kolejowego przez Kaukaz (korytarz transkaspijski), i połączeń transportowych z krajami Unii Europejskiej, w tym z Polską. Zgodnie z dalszymi ustaleniami Trzeciego Forum Inicjatywa IPS ma wzmacniać nowe projekty Chin: Globalnej Inicjatywy Rozwoju oraz Globalnej Inicjatywy Bezpieczeństwa, które pozwalają Chinom lepiej współpracować z krajami rozwijającymi się, tzw. Globalnym Południem. Zmieniający się układ gospodarczo-militarny przez sojusz Chin z organizacją BRICS (Brazylia, Rosja, Indie, Chiny, Południowa Afryka) oraz Iranem stanowi także poważne zagrożenie dla pozycji USA w gospodarce globalnej, co pośrednio przyczynia się też do wzrostu zagrożeń dla Polski. W szczególności rząd Polski powinien przeanalizować korzyści ekonomiczne z tranzytu w ramach IPS z kosztami politycznymi udziału Polski w dalszym rozwijaniu IPS².

2. METODOLOGIA

Metodologia opiera się na badaniach empirycznych istniejącej literatury z wykorzystaniem narzędzia Mendeley.com oraz dostępnych danych dotyczących wpływu Inicjatywy Pasa i Szlaku na bezpieczeństwo ekonomiczne Polski. Głównym pytaniem badawczym było bezpośrednio oddziaływanie IPS na bezpieczeństwo Polski w latach 2015–2023. Autor dokonał także przeglądu publicznie dostępnych dokumentów polskiego rządu dotyczących wpływu IPS

² M. Przychodniak, *Zmiany w chińskiej inicjatywie Pasa i Szlaku*, „Biuletyn PISM” 2023, nr 157 (2778).

na rozwój biznesu w Polsce w latach 2015–2023. Poza tym za punkt wyjścia posłużyły również badania zespołu badawczego Breugel dotyczące postrzegalności IPS. Dodatkowo autor wykorzystał wyniki z poprzedniego własnego badania, które dotyczyło postrzegania inwestycji chińskich w Polsce przez polskich przedsiębiorców³. Odpowiedzi należy potraktować w sposób informacyjny, gdyż takich wyników nie można oczywiście uogólniać. Autor wykorzystał też teorię cykli hegemonicznych George’a Modelskiego⁴ oraz teorię koncentracji siły w systemie międzynarodowym do analizy zagrożeń IPS dla bezpieczeństwa ekonomicznego Polski.

W tym przypadku jako miara siły militarnej na świecie został użyty Global Militarization Index Index Global Fire Power (PwrIndx), który mierzy zdolności militarne, logistyczne, finansowe danego kraju do wygrania konfliktu zbrojnego (wojny konwencjonalnej). Im niższa wartość tego wskaźnika, tym silniejsze militarnie jest dane państwo. Formuła liczenia wskaźnika PwrIndx została opracowana przez Global Fire Power w 2005 r.⁵ Słabą stroną tego wskaźnika jest to, że trudno porównywać wyniki, gdyż wiele zmiennych jest dodawanych, dlatego wartość wskaźnika z 2005 r. była obliczana dla mniejszej liczby zmiennych niż w 2022 r. Niemniej wskaźnik ten stanowi kompleksową ocenę pozycji militarnej danego kraju w ujęciu danego roku.

3. PRZEGLĄD LITERATURY

Bezpieczeństwo ekonomiczne jest dobrze zdefiniowane w literaturze, stąd też na potrzeby tej publikacji jest rozumiane jako zdolność Polski do takiego wykorzystania wewnętrznych czynników rozwoju i międzynarodowej współzależności ekonomicznej, które będzie gwarantowało jej niezagrożony rozwój⁶. Wielu autorów opisuje IPS w kontekście Polski jako rozwijającą się współpra-

³ R. Dygas, *The Belt and Road Initiative's impact on Poland in the period 2015–2022. International business implications*, in: 23rd International Joint Conference Central and Eastern Europe in the Changing Business Environment: Proceedings, Wydawca: EKONÓM, Bratislava, s. 78–92. <https://doi.org/10.18267/pr.2023.kre.2490.6>.

⁴ G. Modelski, *Long cycles in world politics*, London 1987, <https://doi.org/10.1007/978-1-349-09151-5>.

⁵ www.globalfirepower.com [dostęp: 15.09.2023].

⁶ Zob. P. Dziekański, *Bezpieczeństwo ekonomiczne wyzwaniem współczesnego regionu – próba oceny syntetycznej*, Kielce 2014, s. 121–140; E. Frejtag-Mika, Z. Kołodziejak, W. Putkiewicz, *Bezpieczeństwo ekonomiczne we współczesnym świecie*, Radom 1996, s. 8; K. Książkowski, *Ekonomiczne zagrożenia bezpieczeństwa państw. Metody i środki przeciwdziałania*, Warszawa 2004, s. 240.

cę międzynarodową, wynikającą z relacji gospodarczych i politycznych Chin oraz Unii Europejskiej, ale tylko niektórzy stwierdzili, że nie ma jednoznacznej odpowiedzi na pytanie, jak Polska postrzega IPS i co rząd planuje osiągnąć poprzez udział w tym projekcie. Część polskiej sceny politycznej przed wyborami w październiku 2023 r. postrzegała IPS jako zagrożenie, część jako szansę⁷. Inni autorzy wyrażali obawę, że w przypadku Polski nie było jasne, które projekty były bezpośrednio związane z tą inicjatywą⁸.

Choć literatura jest bogata w zakresie kwestii zagrożeń bezpieczeństwa ekonomicznego Polski, to ujęcie bezpieczeństwa ekonomicznego naszego kraju w kontekście chińskiej Inicjatywy Pasa i Szlaku jest nadal znikome (IPS). Kilku autorów podjęło ten temat⁹, ale konieczne jest głębsze spojrzenie na kwestię zagrożeń dla Polski ze strony dalszej realizacji Inicjatywy Pasa i Szlaku. Nie można wykluczyć możliwości, że komunistyczny rząd Chin może ukrywać prawdziwe cele IPS zgodnie z mentalnością oraz przyjętą ideologią konfucjańską, co w zderzeniu z kulturą europejską może powodować niejasny obraz całej inwestycji. Dodatkowym elementem jest opowiadanie się Chin po stronie Rosji w wojnie w Ukrainie, co nie pomaga w budowaniu sprzyjającego otoczenia dla dalszych inwestycji IPS w Polsce. Ważny jest wynik badań dotyczących wpływu IPS na bezpieczeństwo Europy, przeprowadzonych przez zespół badawczy Bruegel Research Team w lutym 2023 r. Według autorów tego badania wizerunek Chin i postrzegalność projektu IPS uległy pogorszeniu w związku ze wzrostem zadłużenia krajów zaangażowanych w tę

⁷ Zob. P. Pendrakowska, *Poland's perspective on the Belt and Road Initiative*, „Journal of Contemporary East Asia Studies” 2018, 7 (2), s. 190–206, <https://doi.org/10.1080/24761028.2018.1552491>; P. Tomaszewska, A. Pohl, *Dilemmas related to the Poland's participation in The Chinese Belt and Road Initiative*, „Przegląd Strategiczny” 2019, nr 12, s. 161–180.

⁸ D. Choroś-Mrozowska, *The Chinese Belt and Road Initiative from the Polish Perspective*, „Comparative Economic Research” 2019, 22 (2), s. 39–53, <https://doi.org/10.2478/cer-2019-0011>.

⁹ Zob. A. Bartosiewicz, P. Sztetlik, *Łódź's benefits from the One Belt One Road initiative*, „International Journal of Logistics Research and Applications” 2019, 22 (1), s. 47–63, <https://doi.org/10.1080/13675567.2018.1526261>; A. Grzywacz, *Closer to a threat than an opportunity: Polish perception of China's rise and international engagement*, „Asia Europe Journal” 2020, 18, s. 177–194, <https://doi.org/10.1007/s10308-019-00541-7>; J. Holslag, *How China's New Silk Road threatens European trade*, „The Int Spectator” 2017, 52 (1), s. 46–60, <https://doi.org/10.1080/03932729.2017.1261517>; P. Tomaszewska, *Chińska inicjatywa pasa i szlaku a ryzyko zadłużenia jej beneficjentów*, w: *De Securitate et Defensione. O Bezpieczeństwie i Obronności*, January 2020, <https://doi.org/10.34739/dsd.2019.02.09>.

inicjatywę. Autorzy podzielili się najnowszymi wnioskami ze swoich badań, pokazując, że IPS przekształcił się z podmiotu o charakterze gospodarczym w organizację zorientowaną na bezpieczeństwo polityczne w tonie antyzachodnim¹⁰.

4. OCENA ZAGROŻEŃ DLA BEZPIECZEŃSTWA EKONOMICZNEGO POLSKI W KONTEKŚCIE CHIŃSKIEJ INICJATYWY PASA I SZLAKU

Do najważniejszych zagrożeń bezpieczeństwa ekonomicznego Polski w kontekście chińskiej inicjatywy Pasa i Szlaku należy zaliczyć: możliwą utratę przez USA pozycji światowego lidera do 2050 r., rosnący wpływ IPS na organizacje międzynarodowe ONZ, chińskie inwestycje w Polsce związane z inicjatywą IPS zagrażające bezpieczeństwu ekonomicznemu Polski, brak obecnie alternatywy wschodniej do IPS dla Polski.

4.1. Utrata pozycji lidera światowego przez USA na rzecz Chin w wymiarze militarnym i ekonomicznym

Utrata pozycji lidera przez USA na rzecz Chin może nastąpić zarówno w aspekcie militarnym, jak i gospodarczym. Patrząc z militarnego punktu widzenia, Polska, funkcjonując w NATO, dba o rozwijanie relacji gospodarczych z USA, które są obecnie najmocniejszym graczem w gospodarce światowej. Utrata tej pozycji przez USA na rzecz Chin doprowadziłaby do zmian geoekonomicznych, które w swoich konsekwencjach oddziaływałyby negatywnie na Polskę. W tym kontekście warto przy wykorzystaniu cykli Modelskiego oraz Indeksu Global Fire Power (PwrIndx) rozpoznać te zagrożenia. Według tej teorii współczesne mocarstwa funkcjonują w cyklu stuletnim, na koniec którego dochodzi do przełomowych zmian globalnych. Tabela 1 obrazuje wartości PwrIndx oraz ranking dla USA i Chin, który od 2015 do 2023 r. się nie zmienił. Na rys. 1 porównany został wzrost PKB dla USA i Chin za okres 2015–2023, co jest istotne z punktu analizy cykli hegemonicznych Modelskiego (rys. 2).

¹⁰ Bruegel, *The Belt and Road Initiative 2.0 is all about security. How the Belt and Road Initiative has transformed into a geopolitical tool for China*, <https://www.bruegel.org/podcast/belt-and-road-initiative-20-all-about-security> [dostęp: 1.12.2023].

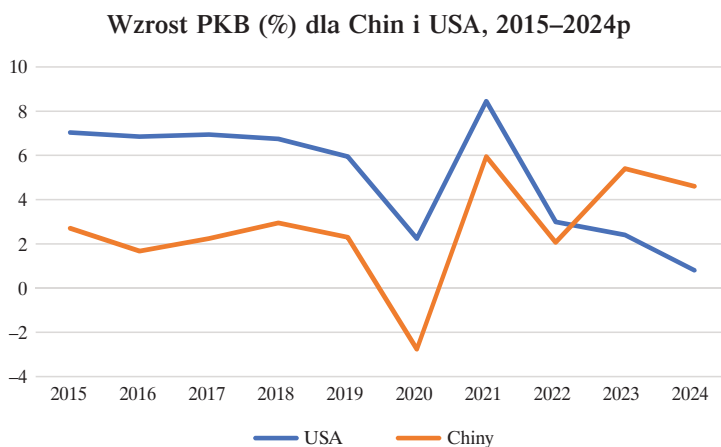
Tabela 1

PwrIndx: USA i Chiny, lata 2015–2023

Kraj	PwrIndx 2015–2023	Ranking 145 krajów
USA	0,0712	1
Chiny	0,0722	3

Źródło: na podstawie rankingu GFP, www.globalfirepowerindex.com, 2023.

Rysunek 1

Źródło: dane Bank Światowy, 2023.

Na rys. 1 widać wyraźną przewagę Chin względem USA co do prognozowanego wzrostu gospodarczego na 2024 r., która w dłuższym okresie wzmacnia pozycję Chin w gospodarce światowej. Rosnący wzrost gospodarczy Chin pomimo wewnętrznych problemów (demografia, rosnące koszty, związki z Rosją w kontekście wojny w Ukrainie, rosnąca siła Indii w przyciąganiu kapitału zagranicznego) powoduje, że Chiny mają realną szansę, by zająć miejsce globalnego lidera ekonomicznego. Warte uwagi jest także spojrzenie w tym zakresie na czas, w którym może się to dokonać, wykorzystując teorię cykli hegemonicznych Modelskiego, przedstawionych na rys. 2.

Jako datę wyjściową dla cyklu Modelskiego autor wybrał rok 1949, w którym powstało NATO. 100-letni, pełny, powtarzalny cykl Modelskiego składa się z czterech okresów po 25 lat, oznaczających: (1) okres wojny hegemonicznej, (2) okres dominacji zwycięskiego mocarstwa, (3) stopniowy spadek pozycji (deligitymizacja), (4) zmianę porządku globalnego (dekoncentracja). Dodatkowo istotną kwestią jest deklaracja Xi Jinpinga, że w 2049 r. Chiny

będą pierwszą gospodarką na świecie. Rok nie jest przypadkowy, gdyż jest to 100-lecie istnienia komunistycznej partii Chin, a warto też zauważyć, że rok 2049 kończy 1000-letni cykl Modelskiego dla USA, stąd spodziewana jest znacząca zmiana lidera w gospodarce światowej oraz rosnące inwestycje Chin w Europie, które stanowią zagrożenie bezpieczeństwa ekonomicznego dla wielu krajów, w tym Polski.

Rysunek 2

100-letni cykl Modelskiego dla USA na lata 1949–2049

NATO								Chiny#1
Dominacja			Deligitymizacja			Dekoncentracja		
1949		1974		1999		2024		2049

Źródło: opracowanie własne.

4.2. Wpływ IPS na organizacje międzynarodowe ONZ

W inicjatywę IPS zaangażowanych jest ponad 25 agencji Organizacji Narodów Zjednoczonych, w tym Grupa Banku Światowego, Międzynarodowy Fundusz Walutowy (MFW), Organizacja ds. Wyżywienia i Rolnictwa (FAO) i inne¹¹. Oprócz tych agencji ONZ głównym źródłem finansowania IPS są także chińskie banki. Rządowi chińskiemu poprzez zaangażowanie w organizacje międzynarodowe udało się promować chińskie standardy technologiczne w biznesie międzynarodowym¹². Fuzje i przejęcia dokonane w latach 2015–2022 pomogły Chinom na całym świecie uzyskać dostęp do najnowszych projektów technologicznych, a także ofert przetargowych konkurencji. Było to możliwe głównie dlatego, że chińskie firmy dość często wyprzedziły zagraniczne firmy, a zarząd nie ulegał zmianom, lecz był pod wpływem chińskich właścicieli. Innym dobrym przykładem wpływu IPS na organizacje międzynarodowe jest

¹¹ UNEP, United Nations Environment Programme, UN Agencies Belt and Road Initiative Involvement, <https://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/26318/UN%20Agencies%20BRI%20Involvement%2002%20%2801%20Oct%202018%29.pdf?sequence=17&isAllowed=y> [dostęp: 1.12.2023].

¹² Paulson Institute, Power Play: China's Ultra-High Voltage Technology and Global Standards, Paulson Papers on Standards, 2015, www.paulsoninstitute.org/wpcontent/uploads/2015/04/PPS_UHV_English.pdf [dostęp: 1.12.2023].

Centrum Rozwoju Zdolności Chin i MFW otwarte w 2018 r. w celu zapewnienia krajom rozwijającym się szkoleń makroekonomicznych, a także szkoleń w zakresie zarządzania długiem państwowym, aby pomóc krajom w ocenie ich zdolności do zrównoważonego finansowania długiem zewnętrznym. Dobrymi przykładami są Pakistan, Sri Lanka, Malezja, Kambodża i Laos, czyli kraje, które wpadły w pułapkę zadłużenia, a najbardziej skrajnym był Laos, który zaciągnął od Chin pożyczkę na projekt kolejowy w wysokości prawie połowy swojego rocznego PKB. Aktywne zaangażowanie Chin w międzynarodowe bloki handlowe również było dobrym sposobem na wdrożenie IPS, ale sam w sobie nie jest blokiem handlowym. Nawet model Poissona dwustronnego handlu sformułowany przez Santosa Silvē i Silvana Tenreyro¹³ udowodnił, że Chiny stały się głównym beneficjentem IPS poprzez połączenie bloków handlowych, takich jak NAFTA, UE i ASEAN+1, wzdłuż IPS¹⁴. To bardzo mądre ze strony Chin, jeśli chcą wywierać wpływ na biznes na całym świecie za pośrednictwem różnych stron i poziomów wzdłuż IPS. W tym sensie IPS staje się platformą promującą handel międzynarodowy z wykorzystaniem swojej technologii w celu lepszej kontroli partnerów handlowych. Przykładem może być Porozumienie RCEP (Regional Comprehensive Economic Partnership Agreement) w regionie Indo-Pacyfiku, gdzie Chiny korzystają z technologii kodów szybkiej odpowiedzi (QR) w handlu towarami pomiędzy członkami RCEP. Zwiększy dominację gospodarki RCEP, gdzie głównym beneficjentem są Chiny¹⁵. Także organizacja BRICS wzmacnia powiązania gospodarcze Rosji oraz Chin.

Chiny, zwiększając swoje zaangażowanie w organizacje międzynarodowe działające w ramach ONZ, dążą do narzucenia swoich standardów, co nie tylko jest niebezpieczne z punktu widzenia bezpieczeństwa ekonomicznego dla Polski, ale także innych krajów Unii Europejskiej.

¹³ S. Silva, S. Tenreyro, *The Log of Gravity*, „The Review of Economics and Statistics” 2006, 88 (4), p. 641–658, doi: <https://doi.org/10.1162/rest.88.4.641>.

¹⁴ OECD, The Belt and Road Initiative in the global trade, investment and finance landscape, in OECD Business and Finance Outlook 2018, https://doi.org/10.1787/bus_fin_out-2018-6-en [dostęp: 1.12.2023].

¹⁵ J. Lim, APAC will dominate the digital economy with RCEP, *Techwire Asia*, 4.01.2022, <https://techwireasia.com/2022/01/apac-will-dominate-the-digital-economy-with-rcep/> [dostęp: 1.12.2023].

4.3. Chińskie inwestycje w Polsce związane z inicjatywą IPS, zagrażające bezpieczeństwu ekonomicznemu Polski w latach 2015–2023

W Polsce w styczniu 2023 r. było zarejestrowanych 3468 firm z chińskim kapitałem, a to prawie 168% więcej niż firm z Indii¹⁶. Polska ma długą tradycję relacji inwestycyjnych z Chinami (ponad 70 lat)¹⁷. Polska współpracowała z Chinami w formacie przeznaczonym dla Europy Środkowo-Wschodniej – współpraca Chin znana jest dziś jako „platforma 16+1”, założona w Budapeszcie w 2012 r., przed ogłoszeniem IPS przez Prezydenta Xi Jinpinga w 2013 r. Głównym celem tej platformy było promowanie inicjatywy IPS, ale stała się ona bramą do Europy¹⁸. Polska zajmuje także wysokie miejsce w rankingu krajów Indeksu IPS, zajmując 17. pozycję na 67 krajów. Jedynie Estonia zajęła wyższą pozycję od Polski (7.). Można to postrzegać jako sposób na uzależnienie się od Chin, co nie jest dobre dla suwerenności Polski. Polski rząd zatwierdził polską ustawę z dnia 24 lipca 2015 r. o kontroli niektórych inwestycji, która miała na celu monitorowanie inwestycji w sektorach o strategicznym znaczeniu dla gospodarki, w szczególności dla bezpieczeństwa energetycznego, a także przemysłu obronnego.

Pomimo tej ustawy nadal istnieją sposoby, w jakie chińskie firmy inwestują w polską infrastrukturę i przemysł, stwarzając bezpośrednie zagrożenie dla lokalnego zarządzania biznesem, szczególnie dla małych i średnich przedsiębiorstw. Widać to po danych handlowych. Polska miała najwyższy deficyt w handlu z Chinami, który w 2020 r. wyniósł 22,4 mld USD¹⁹. W ten sposób chińskie firmy wpływają na zarządzanie biznesem w Polsce, ponieważ każda z nich jest powiązana z chińskim rządem²⁰. W jednym ze swoich artykułów autor dokonał już wcześniej analizy wpływu inwestycji chińskich w Polsce

¹⁶ COIG, Centralny Ośrodek Informacji Gospodarczej, https://www.coig.com.pl/wykaz_lista_firm-z-chińskim-kapitałem_w_polsce.php [dostęp: 1.12.2023].

¹⁷ M. Burdelski, *60 Years of diplomatic relations between Poland and the People's Republic of China*, „Historical Review Polish Political Science” 2011, Vol. XL, p. 211–237.

¹⁸ VSQUARE, 2018, BELT, ROAD, AND HUMBUB. CHINA'S INVESTMENTS IN POLAND, <https://vsquare.org/belt-road-hub-and-humbub-what-are-chinas-investments-in-poland/> [dostęp: 1.12.2023].

¹⁹ P. Paszak, Poland–China Relations in 2021: Current State and Prospects, <https://warsawinstitute.org/poland-china-relations-2021-current-state-prospects/> [dostęp: 1.12.2023].

²⁰ L. Groeneveld, M. Pankowska, *Chiny inwestują w Europejskich portach i podtapiają obronę NATO*, <https://frontstory.pl/chiny-port-nato-bezpieczenstwo-inwestycje-wojsko/> [dostęp: 1.12.2023].

w latach 2015–2022²¹. Na szczególną uwagę zasługują inwestycje chińskie w infrastrukturę i przemysł (przyszły węzeł CPK, autostrady i odcinki, jak S14), a także zakup firmy Konsalnet przez China Security and Fire. Firma Konsalnet z branży ochrony i bezpieczeństwa świadczyła usługi ochrony mienia dla budynków rządowych. Innym przykładem jest port w Gdańsku oraz Gdyni, na który rząd Chin zwrócił znaczącą uwagę w 2022 r., kiedy nie doszło do porozumienia między rządem Chin oraz rządem Estonii w sprawie inwestycji w port w Taliinie. Do portu w Gdyni trafiają amerykańska broń oraz wojska ochraniające wschodnią flankę NATO, co przy zwiększającej się aktywności firm chińskich, takich jak Hutchinson Ports China, może prowadzić do niepotrzebnych napięć oraz szpiegostwa militarnego i gospodarczego ze strony Chin (o takie praktyki w Polsce została oskarżona firma Huawei z branży produkcji sprzętu telekomunikacyjnego w 2019 r.). Hutchison obecnie zarządza terminalem kontenerowym w Gdyni przez spółkę zależną Gdynia Container Terminal (GCT), a dzierżawa wieczysta terminala wygasa w 2104 r. Kolejny przykład inwestycji, która nadal stanowi zagrożenie, to chińska firma Nuctech z branży sprzętu elektronicznego produkująca skanery montowane na przejściach granicznych, w portach morskich i na lotniskach towarowych do skanowania etykiet transportowanych towarów. Znany jest przykład rządu Litwy, który sprzeciwił się funkcjonowaniu tej firmy na Litwie z powodu obaw o bezpieczeństwo ekonomiczne²². W kontekście wzrastającego zagrożenia pojawia się konieczność znalezienia przez Polskę alternatywy dla Chin, którym obecnie mogą być Indie.

4.4. Brak alternatywy wschodniej dla Polski

Istotnym zagrożeniem dla bezpieczeństwa ekonomicznego Polski byłby brak alternatywy wschodniej przy trwającej nadal wojnie w Ukrainie oraz na Bliskim Wschodzie. Chiny umacniają swoją pozycję gospodarczą także przez rozwój regionalnych umów wolnego handlu, takich jak RCEP w regionie Indo-Pacyfiku, czy przez aktywne działania w nieformalnych grupach międzynarodowych, takich jak BRICS (ang. Brasil, Russia, India, China and South Africa), dążąc do ograniczenia wpływów USA na świecie, a szczególnie na Wschodzie i w krajach Unii Europejskiej. Przykładem może być procedowana umowa Comprehensive Agreement on Investment (CAI) zawarta między

²¹ R. Dygas, *The Belt and Road Initiative's impact on Poland...*, op. cyt.

²² A. Sytas, Lithuania blocks Chinese scanning equipment on national security grounds, Reuters, 2021, <https://www.reuters.com/article/us-lithuania-china-idUSKBN2AH2AR/> [dostęp: 1.12.2023].

Chinami a Unią Europejską w 2020 r., która cały czas nie została zaakceptowana przez wszystkie kraje członkowskie Unii Europejskiej. Jednym z krajów przeciwnych akceptacji tej umowy była Polska. Jeżeli umowa ta zostałaby wdrożona, doprowadziłaby do zagrożenia bezpieczeństwa ekonomicznego wielu państw UE z uwagi na niekontrolowane bezpośrednie inwestycje zagraniczne (BIZ) z Chin do krajów UE. Temat ten został szerzej przedstawiony w książce pod współredakcją autora²³. Zasadniczo na Wschodzie Polska prowadzi ożywioną współpracę gospodarczą i militarną z Japonią i Koreą Południową (zakup uzbrojenia w 2023 r.), natomiast brakuje nadal partnera strategicznego, którym mogłyby być Indie. Wojny w Ukrainie oraz na Bliskim Wschodzie doprowadziły do wstrzymania alternatywnej inicjatywy korytarza łączącego Indie z Europą IMEC (ang. India-Middle East Europe Economic Corridor), który został ogłoszony formalnie na szczycie G20 w 2023 r. w Delhi w Indiach. W cały projekt zaangażowane są także Stany Zjednoczone. Korytarz ten zakłada połączenia kolejowe i morskie przez teren Indii, Arabii Saudyjskiej, Emiratów Arabskich, Jordanii, Izraela do Europy.

Kolejną alternatywą wydawało się Trójmorze (3SI), ale z uwagi na to, że Region Trójmorza zaczyna odrywać role bezpieczeństwa wschodniej flanki NATO, naturalnie staje się opozycyjny do współpracy między UE a Chinami, które mimo wszystko razem z Rosją i Iranem zaczynają współpracę militarną przy trwającej wojnie Rosji z Ukrainą oraz Izraela z Hamasem w Strefie Gazy.

5. WNIOSKI

Poruszony temat jest istotny z punktu widzenia przyszłości bezpieczeństwa ekonomicznego Polski. Możliwa zmiana układu sił gospodarczych na świecie do 2049 r., w tym detronizacja USA przez Chiny, stanowi nie tylko zagrożenie dla interesów Polski, ale także innych krajów. Sama inicjatywa IPS uległa transformacji i zmieniło się jej postrzeganie jako mechanizmu osłabiania, a ostatecznie eliminacji wpływów gospodarczych i militarnych USA nie tylko w Europie, ale na całym świecie. IPS to największa inwestycja na świecie jednego kraju w wysokości biliona dolarów amerykańskich, obejmująca ponad 130 państw, która także wpłynęła na organizacje międzynarodowe, a przez to m.in. doprowadziła do uzależnienia finansowego niektórych państw azjatyckich (Pakistan, Sri Lanka, Laos, Kambodża, Mongolia) i afrykańskich (Ugan-

²³ P.K. Biswas, R. Dygas (eds.), *Asian Trade and Investment in Europe*, Routledge UK, <https://doi.org/10.4324/9781003274933>.

da, Kenia, Zimbabwe, Etiopia), w szczególności przez pożyczki udzielane przez chińskie banki na cele rozwoju infrastruktury w tych krajach w ramach IPS. Polska postrzegana jest przez Chiny w ramach inicjatywy IPS jako kraj tranzytowy do państw Zachodu.

Z uwagi na zmianę sił politycznych w Polsce po wyborach parlamentarnych w październiku 2023 r. polityka zagraniczna Polski co do Chin oraz IPS nie została jeszcze jasno określona, a poprzednia była podzielona co do oceny korzyści dla Polski wynikających z realizacji poszczególnych inwestycji IPS. Niektóre z tych inwestycji okazały się dla Polski zagrożeniem bezpieczeństwa ekonomicznego oraz militarnego. Naturalne pytanie o to, dlaczego do tego doszło, może wynikać z różnic w podejściu do horyzontu czasowego planowania strategii ekspansji ekonomicznej oraz konstrukcji systemu zarządzania państwem. W Chinach komunistycznych władzę absolutną ma jeden człowiek, Xi Jinping, a Polska musi przestrzegać Traktatów Unijnych oraz stosować się do dyrektyw Komisji Europejskiej. Dodatkowo procedowana w Parlamencie Europejskim federalizacja krajów członkowskich UE, dążąca do koncentracji kluczowych kompetencji przez Komisję Europejską, takich jak polityka zagraniczna czy bezpieczeństwo międzynarodowe, stawia pod znakiem zapytania nie tylko kwestię niezależnych dalszych decyzji Polski w zakresie IPS, ale także jej suwerenność. W obliczu rosnącego zagrożenia dla bezpieczeństwa ekonomicznego Polski oraz możliwej zmiany układu sił w gospodarce światowej Polska powinna wzmocnić relację militarno-gospodarczą z Indiami, natomiast kierunek, który obiera UE od 2019 r., to wznowienie relacji gospodarczych ze Wspólnym Rynkiem Południa (hiszp. Mercado Comun del Sur) – Mercosur (Brazylia, Paragwaj, Argentyna, Urugwaj), pozostawiając kwestię dalszej współpracy z Chinami na obecnych zasadach, korzystnych dla Chin. Z uwagi na dalszą realizację IPS w obecnej formie z naukowego punktu widzenia trzeba ocenić stopień zagrożenia bezpieczeństwa ekonomicznego Polski jako wysoki.

BIBLIOGRAFIA

- Bartosiewicz, A., Sztetlik, P. (2019). Łódź's benefits from the One Belt One Road initiative, *International Journal of Logistics Research and Applications*, 22 (1), <https://doi.org/10.1080/13675567.2018.1526261>
- Biswas, P.K., Dygas, R. (eds.). (2022). *Asian Trade and Investment in Europe*. Routledge.UK, <https://doi.org/10.4324/9781003274933>

- Bruegel (2023). The Belt and Road Initiative 2.0 is all about security, How the Belt and Road Initiative has transformed into a geopolitical tool for China, *The Sound of Economics*, <https://www.bruegel.org/podcast/belt-and-road-initiative-20-all-about-security> [dostęp: 1.12.2023].
- Burdelski, M. (2011). 60 Years of diplomatic relations between Poland and the People's Republic of China. Historical review *Polish Political Science* Vol XL 2011.
- Cameron, M., Cuyvers, L.J., Fu, D., Viviers, W. (2021), Identifying export opportunities for China in the 'Belt and Road Initiative' group of countries: a decision support model approach, *Journal of International Trade Law and Policy*, Vol. 20 No. 2, <https://doi.org/10.1108/JITLP-11-2020-0061>
- Choroś-Mrozowska, D. (2019). The Chinese Belt and Road Initiative from the Polish Perspective. *Comparative Economic Research*, 22 (2), <https://doi.org/10.2478/cer-2019-0011>
- COIG, Centralny Ośrodek Informacji Gospodarczej (2023), https://www.coig.com.pl/wykaz_lista_firm-z-chińskim-kapitałem_w_polsce.php [dostęp: 1.12.2023].
- Dziekański, P. (2014). Bezpieczeństwo ekonomiczne wyzwaniem współczesnego regionu – próba oceny syntetycznej, Instytut Ekonomii i Administracji, UJK Kielce.
- Dygas, R. (2023). The Belt and Road Initiative's impact on Poland in the period 2015–2022. International business implications. In: 23rd International Joint Conference Central and Eastern Europe in the Changing Business Environment: Proceedings. Wydawateľstwo EKONÓM, Bratislava, <https://doi.org/10.18267/pr.2023.kre.2490.6>
- Frejtag-Mika, E., Kołodziejak, Z., Putkiewicz, W. (1996). Bezpieczeństwo ekonomiczne we współczesnym świecie, Politechnika Radomska, Radom 1996.
- Groeneveld, L., Pankowska, M. (2022). Chiny inwestują w europejskich portach i podtapiają obronę NATO, <https://frontstory.pl/chiny-port-nato-bezpieczenstwo-inwestycje-wojsko/> [dostęp: 1.12.2023].
- Grzywacz A. (2020). Closer to a threat than an opportunity: Polish perception of China's rise and international engagement. *Asia Eur J* 18, <https://doi.org/10.1007/s10308-019-00541-7>
- Holslag, J. (2017). How China's New Silk Road threatens European trade. *The Int Spectator* 52 (1), <https://doi.org/10.1080/03932729.2017.1261517>
- Książopolski, K. (2004). Ekonomiczne zagrożenia bezpieczeństwa państw. Metody i środki przeciwdziałania, Elipsa, Warszawa 2004.

- Lim, J. (2022). APAC will dominate the digital economy with RCEP, *Techwire Asia*, 4.01.2022, <https://techwireasia.com/2022/01/apac-will-dominate-the-digital-economy-with-rcep/> [dostęp: 1.12.2023].
- Modelski, G. (1987): *Long cycles in world politics*. London: Macmillan, <https://doi.org/10.1007/978-1-349-09151-5>
- OECD (2018). The Belt and Road Initiative in the global trade, investment and finance landscape, in *OECD Business and Finance Outlook 2018*, OECD Publishing, Paris, https://doi.org/10.1787/bus_fin_out-2018-6-en [dostęp: 1.12.2023].
- Paulson Institute (2015). *Power Play: China's Ultra-High Voltage Technology and Global Standards*, Paulson Papers on Standards, April, www.paulsoninstitute.org/wpcontent/uploads/2015/04/PPS_UHV_English.pdf [dostęp: 1.12.2023].
- Paszak, P. (2021). *Poland China Relations in 2021, Current State and Prospects*, 29 January 2021, The Warsaw Institute, <https://warsawinstitute.org/poland-china-relations-2021-current-state-prospects/> [dostęp: 1.12.2023].
- Pendrakowska, P. (2018). Poland's perspective on the Belt and Road Initiative. *Journal of Contemporary East Asia Studies*, 7 (2), <https://doi.org/10.1080/24761028.2018.1552491>
- Przychodniak, M. (2023). *Zmiany w chińskiej inicjatywie Pasa i Szlaku*, *Biuletyn PISM nr 157 (2778)*.
- Silva, S., Tenreyro, S. (2006). The Log of Gravity. *The Review of Economics and Statistics*, 88 (4), <https://doi.org/10.1162/rest.88.4.641>
- Sytas, A. (2021). Lithuania blocks Chinese scanning equipment on national security grounds, <https://www.reuters.com/article/us-lithuania-china-idUSKBN2AH2AR/> [dostęp: 1.12.2023].
- Tomaszewska, P. (2019). Chińska inicjatywa pasa i szlaku a ryzyko zadłużenia jej beneficjentów, w: *De Securitate et Defensione O Bezpieczeństwie i Obronności* <https://doi.org/10.34739/dsd.2019.02.09>
- Tomaszewska, P., Pohl, A. (2019). Dilemmas related to the Poland's participation in The Chinese Belt and Road Initiative, *Przegląd Strategiczny*, issue 12.
- UNEP, United Nations Environment Programme (2018). *UN Agencies Belt and Road Initiative Involvement*, <https://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/26318/UN%20Agencies%20BRI%20Involvement%2002%20%2801%20Oct%202018%29.pdf?sequence=17&isAllowed=y> [dostęp: 1.12.2023].

VSQUARE (2018). BELT, ROAD, AND HUMBUG. CHINA'S INVESTMENTS IN POLAND, <https://vsquare.org/belt-road-hub-and-humbug-what-are-chinas-investments-in-poland/> [dostęp: 1.12.2023].

ZAGROŻENIA DLA BEZPIECZEŃSTWA EKONOMICZNEGO POLSKI W ZWIĄZKU Z CHIŃSKĄ INICJATYWĄ PASA I SZLAKU (CHIN. YI DAI YI LU) W LATACH 2015–2023

Streszczenie

W artykule została podjęta ocena zagrożeń, które powoduje chińska Inicjatywa Pasa i Szlaku (ang. *Belt and Road Initiative*) dla bezpieczeństwa ekonomicznego Polski w okresie 2015–2023. Wykorzystany został przegląd literatury w temacie Inicjatywy Pasa i Szlaku (IPS), a także analiza dostępnych danych, wiedza ekspercka wynikająca ze zrealizowanych projektów inwestycyjnych w Polsce w ramach IPS, dotychczasowe publikacje autora w tym temacie oraz doświadczenie zawodowe autora w projektach w jednej z chińskich firm technologicznych w regionie Europy Środkowowschodniej. Celem artykułu jest odpowiedź na pytanie, czy chińska inicjatywa Pasa i Szlaku zagraża bezpieczeństwu ekonomicznemu Polski. Wartością dodaną jest analiza wpływu Inicjatywy Pasa i Szlaku na rozwój gospodarczy Polski w ramach zmian w funkcjonowaniu Unii Europejskiej. Autor odwołuje się do teorii cykli hegemonicznych Modlińskiego w celu odpowiedzi na postawione pytanie, a także omawia możliwości alternatywnych rozwiązań do chińskiej Inicjatywy Pasa i Szlaku. Lukę badawczą stanowi kwestia oceny zagrożenia bezpieczeństwa ekonomicznego Polski w związku z realizowaną inicjatywą IPS.

Słowa kluczowe: Inicjatywa Pasa i Szlaku (IPS), bezpieczeństwo ekonomiczne, cykle Modlińskiego, geoeconomia, Index FirePower (IFP), RCEP, CAI, IMEC

THREATS TO POLAND'S ECONOMIC SECURITY
IN CONNECTION WITH CHINA'S BELT AND ROAD INITIATIVE
(CHINESE: YI DAI YI LU) IN 2015–2023

Abstract

The article assesses the threats caused by the Chinese Belt and Road Initiative (BRI) for Poland's economic security in 2015–2023. A literature review on the Belt and Road Initiative (BRI) was used, as well as an analysis of available data, expert knowledge resulting from investment projects completed in Poland under IPS, the author's previous publications on this topic, and the author's professional experience in projects in one of the Chinese companies—technology in the Central and Eastern European region. The article aims to answer the question of whether the Chinese Belt and Road initiative threatens Poland's economic security. The added value of the article is the analysis of the impact of the Belt and Road Initiative on Poland's economic development as part of changes in the functioning of the European Union. The author refers to Modliński's theory of hegemonic cycles to answer the question and also discusses the possibilities of alternative solutions to the Chinese Belt and Road Initiative. The research gap is the issue of assessing the threat to Poland's economic security in connection with the implemented BRI initiative.

Keywords: Belt and Road Initiative (BRI), economic security, Modliński cycles, geoeconomics, Index FirePower (IFP), RCEP, CAI, IMEC

Cytuj jako: Dygas R., *Zagrożenia dla bezpieczeństwa ekonomicznego Polski w związku z chińską Inicjatywą Pasa i Szlaku (chin. Yi dai yi lu) w latach 2015–2023*, „Myśl Ekonomiczna i Polityczna” 2023, nr 4(79), s. 213–228. DOI: 10.26399/meip.4(79).2023.34/r.dygas

Cite as: Dygas R. (2023). 'Threats to Poland's Economic Security in Connection with China's Belt and Road Initiative (Chinese: *Yi da yi lu*) in 2015–2023'. *Myśl Ekonomiczna i Polityczna* 4(79), 213–228. DOI: 10.26399/meip.4(79).2023.34/r.dygas

AKTUALNA LISTA RECENZENTÓW

Recenzenci afiliowani w polskich ośrodkach naukowych

- prof. zw. dr hab. Józef M. Fiszer, Instytut Studiów Politycznych PAN
- prof. dr hab. Piotr Madajczyk, Instytut Studiów Politycznych PAN
- prof. dr hab. Andrzej Sakson, UAM w Poznaniu
- prof. dr hab. Jerzy Wieczorek
- prof. dr hab. Krzysztof Jasiewicz
- prof. zw. dr hab. Stanisław Koziej, Uczelnia Łazarskiego
- prof. dr hab. Zdzisław Puślecki, UAM w Poznaniu
- prof. dr hab. Paweł Chmielnicki, Uczelnia Łazarskiego
- dr hab. Tomasz Stępniewski, Katolicki Uniwersytet Lubelski
- dr hab. Paweł Borkowski, Uczelnia Łazarskiego
- dr hab. Beata Piskorska, KUL w Lublinie
- dr hab. Tomasz G. Grosse, Uniwersytet Warszawski
- dr hab. Tadeusz Wallas, UAM w Poznaniu
- dr hab. Katarzyna Kołodziejczyk, Uniwersytet Warszawski
- dr hab. Jakub Wódka, Instytut Studiów Politycznych PAN
- dr hab. Mikołaj Tomaszuk, UAM w Poznaniu
- dr hab. Aleksandra Laskowska-Rutkowska, Uczelnia Łazarskiego
- dr hab. Piotr Stanek, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie
- dr hab. Paweł Olszewski, Instytut Studiów Politycznych PAN
- dr hab. Krzysztof Łazarski, Uczelnia Łazarskiego
- dr hab. Wojciech Bieńkowski, Uczelnia Łazarskiego
- dr hab. Joanna Działo, Uczelnia Łazarskiego
- dr Krzysztof Beck, Uczelnia Łazarskiego
- dr Jarosław Jura, Uczelnia Łazarskiego
- dr Justyna Bokajło, Uniwersytet Wrocławski
- dr Adrian Chojan, Uczelnia Łazarskiego
- dr Martin Dahl, Uczelnia Łazarskiego
- dr Maciej Grodzicki, Uniwersytet Jagielloński
- dr Michał Możdżeń, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie
- dr Jakub Janus, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie
- dr Małgorzata Gałązka-Sobotka, Uczelnia Łazarskiego
- dr Piotr Stolarczyk, Uczelnia Łazarskiego

Recenzenci afiliowani w zagranicznych ośrodkach naukowych

- dr Jens Boysen (Niemcy)
- dr Anna Phirtskhalashvili (Gruzja)
- dr Jaroslav Kit (Ukraina)
- dr Nathaniel Copsey, Aston University (Wielka Brytania)
- dr Marcin Kazimierzczak, Universitat Abat Oliba CEU (Hiszpania)
- prof. dr Fatima Arib, Cadi Ayyad University (Maroko)
- prof. dr hab. Ana Yetano Sánchez de Muniaín (Hiszpania)
- prof. dr Andrii Verstiak (Ukraina)
- dr Karen Jackson, University of Westminster (Wielka Brytania)
- dr hab. Marcin Roman Czubala Ostapiuk (Hiszpania)
- Douglas E. Selvage (Stany Zjednoczone)

ZASADY ETYCZNE OBOWIĄZUJĄCE W ODNIESIENIU
DO PUBLIKACJI ZAMIESZCZANYCH W KWARTALNIKU
„MYŚL EKONOMICZNA I POLITYCZNA”

Redakcja „Myśli Ekonomicznej i Politycznej” dba o utrzymanie wysokich standardów etycznych czasopisma i przestrzega stosownych zasad. Zasady te zostały oparte na COPE’s Best Practice Guidelines for Journal Editors. Są to:

Zasady dotyczące redakcji

Decyzje o publikacji

Redaktor naczelny stosuje się do aktualnego stanu prawnego w zakresie zniesławienia, naruszenia praw autorskich i plagiatu oraz ponosi odpowiedzialność za decyzje, które ze złożonych w Redakcji artykułów powinny zostać opublikowane.

Poufność

Żadnemu członkowi zespołu redakcyjnego nie wolno ujawniać informacji na temat złożonej pracy komukolwiek, kto nie jest upoważniony procedurą wydawniczą do ich otrzymania.

Ujawnienie i konflikt interesów

Nieopublikowane artykuły lub ich fragmenty nie mogą być wykorzystane w badaniach własnych członków zespołu redakcyjnego bądź recenzentów bez wyraźnej pisemnej zgody autora.

Zasady dotyczące autorów

Autorstwo pracy

Autorstwo powinno być ograniczone do osób, które znacząco przyczyniły się do pomysłu, projektu, wykonania lub interpretacji pracy. Jako współautorzy powinny być wymienione wszystkie osoby, które miały udział w powstaniu pracy.

Ujawnienie i konflikt interesów

Autor powinien ujawnić wszelkie źródła finansowania projektów w swojej pracy oraz wszelkie istotne konflikty interesów, które mogą wpłynąć na jej wyniki lub interpretację.

Oryginalność i plagiat

Autor przekazuje do redakcji wyłącznie oryginalną pracę. Powinien upewnić się, że nazwiska autorów cytowanych w pracy i/lub fragmenty prac cytowanych dzieł zostały w niej w prawidłowy sposób zacytowane lub wymienione.

Ghostwriting/guestauthorship

Ghostwriting/guestauthorship są przejawem nierzetelności naukowej i wszelkie wykryte przypadki będą demaskowane. Autor składa oświadczenie, którego celem jest zapobieganie takim praktykom.

Zasady dotyczące recenzentów

Poufność

Wszystkie recenzowane prace są traktowane jak dokumenty poufne.

Anonimowość

Wszystkie recenzje wykonywane są anonimowo, a Redakcja nie udostępnia danych autorów recenzentom.

Standardy obiektywności

Recenzje powinny być wykonane w sposób obiektywny i rzetelny.

Ujawnienie i konflikt interesów

Informacje poufne lub pomysły nasuwające się w wyniku recenzji muszą być utrzymane w tajemnicy i nie mogą być wykorzystywane do innych celów. Recenzenci nie mogą recenzować prac, w stosunku do których występuje konflikt interesów wynikający z relacji z autorem.

ETHICAL PRINCIPLES APPLICABLE TO FOR PUBLICATIONS IN THE QUARTERLY 'ECONOMIC AND POLITICAL THOUGHT'

'Economic and Political Thought' Editorial Board strives to ensure high ethical standards. Articles submitted for publication in 'Economic and Political Thought' are assessed for their integrity, compliance with ethical standards and contribution to the development of scholarship.

The principles listed below are based on the COPE's Best Practice Guidelines for Journal Editors.

Ethical standards for editors

Decision on publication

The Editor-in-Chief must obey laws on libel, copyright and plagiarism in their jurisdictions and is responsible for the decisions which of the submitted articles should be published. The Editor may consult with the Associate Editors and/or reviewers in making publication decisions. If necessary, the Advisory Board's opinion is also taken into consideration. The decision to publish an article may be constrained by the risk of potential libel, copyright or other intellectual property infringement, plagiarism or self-plagiarism and doubts concerning authorship or co-authorship, i.e. the so-called ghost and guest authorship.

Confidentiality

No member of the Editorial Board is entitled to reveal information on a submitted work to any person other than the one authorised to be informed in the course of the editorial procedure, its author, reviewers, potential reviewers, editorial advisors or the Publisher. The Editor does not provide authors with the information about reviewers and vice versa.

Conflict of interests and its disclosure

Unpublished articles or their fragments cannot be used in the Editorial Board staff's or reviewers' own research without an author's explicit consent in writing. The Editor does not appoint reviewers who are authors', subordinates or are in other direct personal relationships (if the Editor knows about them).

Ethical standards for authors

Authorship

Authorship should reflect individuals' contribution to the work concept, project, implementation or interpretation. All co-authors who contributed to the publication should be listed. Persons who are not authors but made substantial contributions to the article, should be listed in the acknowledgements section. The author should make sure that all co-authors have been listed, are familiar with and have accepted the final version of the article, and have given their consent for submitting the article

for publication. Authors who publish the findings of their research should present the research methodology used, an objective discussion of the results and their importance for academic purposes and practice. The work should provide reference to all the sources used. Publishing false or intentionally untrue statements is unethical.

Conflict of interests and its disclosure

Authors should disclose all sources of their projects funding, contribution of research institutions, societies and other entities as well as all other conflicts of interests that might affect the findings and their interpretation.

Originality and plagiarism Authors must only submit original works. They should make sure that the names of authors cited in the work and/or cited fragments of their works are properly acknowledged or referenced.

Ghost/guest authorship

Ghost authorship is when someone makes a substantial contribution to a work but he/she is not listed as an author or his/her role in the publication is not acknowledged. Guest authorship takes place when someone's contribution is very small or inexistent but his/her name is listed as an author.

Ghost and guest authorship are manifestations of a lack of scientific integrity and all such cases will be disclosed, involving a notification of component entities (institutions employing the authors, scientific societies, associations of editors etc.). The Editorial Board will document every instance of scientific dishonesty, especially the violation of the ethical principles binding in science.

In order to prevent ghost or guest authorship, authors are requested to provide declarations of authorship.

Ethical standards for reviewers

Confidentiality

All reviewed works should be treated as confidential documents. They cannot be shown to or discussed with third parties who are not authorised members of the Editorial Board.

Anonymity

All reviews are made anonymously; neither does the Editor reveal information on authors to reviewers.

Objectivity standards

Reviews should be objective. Derogatory personal remarks are inappropriate. Reviewers should clearly express their opinions and provide adequate arguments. All doubts as well as critical and polemical comments should be included in the review.

Conflict of interests and its disclosure

Confidential information and ideas arising as a result of a review must be kept secret and cannot be used for personal benefits. Reviewers should not review works of authors if there is a conflict of interests resulting from their close relationship.

INFORMACJA DLA AUTORÓW KWARTALNIKA
„MYŚL EKONOMICZNA I POLITYCZNA”

1. Czasopismo przyjmuje oryginalne, niepublikowane prace naukowe dotyczące szeroko rozumianej problematyki ekonomicznej i politycznej. Nadsyłane materiały powinny zawierać istotne przyczynki teoretyczne lub ciekawe zastosowanie empiryczne. Publikowane są także recenzje oraz sprawozdania z życia naukowego szkół wyższych. Artykuły są przedmiotem recenzji, a warunkiem opublikowania jest pozytywna opinia recenzenta.
2. Materiał do Redakcji należy przekazać w jednym egzemplarzu znormalizowanego maszynopisu (30 wierszy na stronie, po 60 znaków w wierszu, ok. 1800 znaków na stronie) wraz z tekstem zapisanym na nośniku elektronicznym lub przesłanym pod adresem: wydawnictwo@lazarski.edu.pl.
3. Przypisy należy umieszczać na dole strony, podając najpierw inicjały imienia, nazwisko autora, tytuł pracy, nazwę wydawnictwa, miejsce i rok wydania, numer strony. W przypadku prac zbiorowych należy podać imię i nazwisko redaktora naukowego. Szczegółowe wskazówki dla autorów opublikowane są na stronie internetowej Oficyny Wydawniczej Uczelni Łazarskiego pod adresem <https://www.lazarski.pl/pl/badania-i-rozwoj/oficyna-wydawnicza-uczelni-lazarskiego/dla-autorow/>.
4. Zdjęcia i rysunki mogą być dostarczone w postaci oryginalnej (do skanowania) lub zapisane w formatach TIFF, GIF, BMP.
5. Do artykułu należy dołączyć bibliografię oraz streszczenie i słowa kluczowe, podając cel artykułu, zastosowaną metodykę, wyniki pracy oraz wnioski. Streszczenie nie powinno przekraczać 20 wierszy maszynopisu. Jeżeli w streszczeniu występują specjalistyczne terminy albo zwroty naukowe lub techniczne, należy podać ich odpowiedniki w języku angielskim.
6. Artykuł powinien mieć objętość od 18 do 25 stron znormalizowanego maszynopisu (nie licząc bibliografii), natomiast recenzja, komunikat naukowy i informacja – 12 stron.
7. Redakcja zastrzega sobie prawo dokonywania w nadesłanej pracy skrótów, zmiany tytułów, podtytułów oraz poprawek stylistycznych.
8. Opracowanie należy podpisać pełnym imieniem i nazwiskiem, podać swój adres z numerem telefonu, e-mail, stopień lub tytuł naukowy, nazwę instytucji naukowej, w której autor jest zatrudniony, numer ORCID.

PROCEDURA RECENZOWANIA PUBLIKACJI W KWARTALNIKU
„MYŚL EKONOMICZNA I POLITYCZNA”

Rada Programowa i Kolegium Redakcyjne kwartalnika „Myśl Ekonomiczna i Polityczna” na posiedzeniu 30 czerwca 2011 r. jednogłośnie przyjęły następujące zasady obowiązujące przy recenzowaniu publikacji w kwartalniku „Myśl Ekonomiczna i Polityczna”.

1. Do oceny każdej publikacji Kolegium Redakcyjne powołuje co najmniej dwóch recenzentów zewnętrznych, czyli specjalistów wywodzących się spoza Uczelni Łazarskiego.
2. Jeden z wymienionych dwóch recenzentów musi pochodzić z zagranicznych ośrodków naukowo-badawczych.
3. W postępowaniu recenzyjnym obowiązuje tzw. *double-blind peer review process*, czyli zasada, że autor publikacji i jej recenzenci nie znają swoich tożsamości.
4. Recenzenci składają pisemne oświadczenia o niewystępowaniu konfliktu interesów, jeśli chodzi o ich relacje z autorami recenzowanych tekstów.
5. Recenzja ma formę pisemną i kończy się jednoznacznym wnioskiem dotyczącym dopuszczenia publikacji do druku lub jej odrzucenia.
6. Procedura i zasady recenzowania publikacji są podawane do publicznej wiadomości na stronach internetowych kwartalnika „Myśl Ekonomiczna i Polityczna”.
7. Nazwiska recenzentów poszczególnych publikacji nie są podawane do publicznej wiadomości, natomiast są ujawniane dane recenzenta każdego numeru kwartalnika.

Procedury i zasady recenzowania są zgodne z wytycznymi Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

Redaktor Naczelny
dr Adrian Chojan

INFORMATION FOR AUTHORS SUBMITTING ARTICLES
TO *ECONOMIC AND POLITICAL THOUGHT*

1. The quarterly accepts original unpublished scientific articles devoted to issues within a broad field of economics and political studies as well as management. Submitted manuscripts should provide substantial theoretical generalisations. The journal also publishes reviews and reports on academic life. The submission of an article means the author approves of and follows commonly accepted rules of publication ethics and publication malpractice. Articles are subject to evaluation by two reviewers and their positive opinion is a condition for their publication.
2. Manuscripts should be submitted in one copy of a standard typescript (30 lines of 60 characters each, i.e. ca. 1,800 characters per page) together with a digital version saved on a data storage device and emailed to wydawnictwo@lazarski.edu.pl.
3. Footnotes should be placed at the bottom of a page providing the initials of the author's given name and surname, the year of publication, the title, the name of a journal or a publisher, the place of publication (in case of books) and a page number.
In case of books with multiple authors, give the first name and surname of their editors. Online material is to be described in the same way as articles in print journals or books followed by a URL and the date of access. It is also necessary to add a bibliography after the article text. Detailed information for authors is published on the Lazarski University Publishing House website: <https://www.lazarski.pl/pl/badania-i-rozwoj/oficyna-wydawnicza-uczelni-lazarskiego/dla-auto-row/> (We encourage you to read the English version).
4. Photographs and drawings can be submitted in the original version (for scanning) or saved in TIFF, GIF and BMP formats.
5. An article should be accompanied by references, key words, and abstract informing about its aim, methodology, work outcomes and conclusions. An abstract should not exceed 20 lines of typescript.
6. An article should be in the range between 18 and 25 pages of a standard typescript (not including references) and a review, scientific news or information 12 pages.
7. The editor reserves the right to introduce changes in the manuscript submitted for publication, e.g. shorten it, change the title and subheadings as well as correct the style.
8. A manuscript shall contain the author's full given name and surname, their residence address with the telephone/fax number, their email address, the scientific degree or title and the name of the scientific institution the author works for.

ECONOMIC AND POLITICAL THOUGHT
PUBLICATION REVIEW PROCEDURE

1. The Editorial Board appoints at least two independent reviewers, i.e. specialists who are not Lazarski University employees, to evaluate each publication.
2. One of the two reviewers shall be an employee of a foreign research centre.
3. The reviewing procedure is a so-called double-blind peer review process, i.e. follows a rule that an author and reviewers do not know their identity.
4. Reviewers submit written declarations of non-existence of a conflict of interests in their relations with the authors of articles being reviewed.
5. A review must be developed in writing and provide an unambiguous recommendation to accept a manuscript for publication or decline it.
6. The above procedure and rules of reviewing are published on the *Economic and Political Thought* website.
7. The names of reviewers of particular publications are not revealed. However, the name of the reviewer of each quarterly issue is publicised. The above procedures and reviewing principles conform to the directives of the Ministry of Science and Higher Education.

Editor-in-chief
dr Adrian Chojan

Uczelnia Łazarskiego rozpoczęła działalność 1 października 1993 r. Dziś jest to jedna z najbardziej prestiżowych niepublicznych uczelni w Polsce. Prowadzi studia na siedmiu kierunkach: prawo, administracja, stosunki międzynarodowe, ekonomia, finanse i rachunkowość, zarządzanie oraz kierunek lekarski.

W 2006 r. Uczelnia uzyskała uprawnienia do nadawania stopnia naukowego doktora nauk prawnych, w 2016 r. uprawnienia do nadawania stopnia doktora habilitowanego nauk prawnych, a obecnie czyni starania o uzyskanie uprawnień do nadawania stopnia naukowego doktora nauk ekonomicznych i w dziedzinie nauk społecznych w zakresie nauk o polityce. Od 2012 r. na kierunku stosunków międzynarodowych działa Centrum Naukowe Uczelni Łazarskiego i Instytutu Studiów Politycznych PAN. Kierunek ten w 2016 r. uzyskał ocenę wyróżniającą Polskiej Komisji Akredytacyjnej.

Uczelnię Łazarskiego wyróżnia wysoki stopień umiędzynarodowienia; prowadzi w języku angielskim studia I i II stopnia w trybie stacjonarnym na takich kierunkach, jak ekonomia, stosunki międzynarodowe i zarządzanie. Cztery programy studiów otrzymały akredytację Coventry University z Wielkiej Brytanii – ich absolwenci otrzymują dwa dyplomy: polski i angielski. Uczelnia prowadzi też współpracę z prestiżowymi uniwersytetami amerykańskimi: Georgetown University w Waszyngtonie, University of Kentucky w Lexington i University of Wisconsin w La Crosse.

Nasza Uczelnia zajmuje trzecie miejsce w rankingach uczelni niepublicznych, a Wydział Prawa i Administracji od wielu lat jest liderem w rankingach wydziałów prawa uczelni niepublicznych. Realizowane u nas programy nauczania są współtworzone z wybitnymi praktykami i odpowiadają oczekiwaniom pracodawców. Dzięki temu 96% naszych absolwentów znajduje pracę w trakcie studiów lub zaraz po nich.

W ramach Uczelni działa również Centrum Kształcenia Podyplomowego, oferujące wysokiej jakości usługi z zakresu kształcenia podyplomowego, szkoleń i doradztwa dla firm, instytucji oraz jednostek administracji państwowej i samorządowej. Absolwentom studiów prawniczych oferujemy anglojęzyczne studia LLM (odpowiednik MBA), umożliwiające zdobycie międzynarodowego dyplomu prawniczego.

Wykładowcy Uczelni to znani w kraju i za granicą dydaktycy, którzy łączą pracę naukową z doświadczeniem zdobytym w renomowanych i cenionych na rynku firmach i instytucjach. To również znakomici profesorowie z Wielkiej Brytanii, Niemiec i ze Stanów Zjednoczonych.

Uczelnia Łazarskiego posiada certyfikaty „Wiarygodna Szkoła”, „Uczelnia walcząca z plagiatami”, „Dobra Uczelnia, Dobra Praca” oraz „Uczelnia Liderów”.